

DISSERTATIONE INAUGVRALI *aug. 1.*
NORIBERGAM,
INSIGNIVM
IMPERIALIVM
TVTELAREM,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO REGIAE DOMVS PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE PORVSSIAE, CETERA,

MODERATORE CONFLICTVS,
D. IOANNE PETRO *Ludewig* ICto,
REGI IN CVRIA IVDICIOQVE HERALDICO EOQVE
SVPREMO A CONSILIIS, IVRIVM AC HISTORIARVM
PROFESSORE ATQVE MAGDEBVRGICI TABV.
LARI PRAEFECTO,

PRO LICENTIA,

SVPREMOS IN VTROQVE IVRE HONORES CAPESSENDI,
RESPONDEBIT

WOLFGANG. HIERONYMVS *Gerold*
NORIBERGENSIS.

DIE VII. MENSIS MARTII clolcccxiii.

H. L. 2. S.

HALAE VENEDORVM,
Typis CHRISTOPH. ANDREAE ZEITLERI, Acad. Typ.

1

DISSERTATIONE MAGISTRALI

NORRBERG

IN SIGILLUM

IMPERIALI

TYTHER

ACADEMIAE MAGISTRALI

INSTITUTIONE MAGISTRALI

DISSERTATIONE

MODERATORE CONSTITUTUS

IOHANNES PETRUS

REGI IN CURIA IMPERATORIS HERALDICO

PROFESSOR ACADEMIAE MAGISTRALIS

MAIORI GRADU

PRO LICENTIA

INSTITUTIONE MAGISTRALI

WOLFGANG HILTONIUS

MODERATOR

INSTITUTIONE MAGISTRALI

HAUKE VENEDICTUS

CHRISTOPH ANDERLE SUTTER, 1811

SVMMA CAPITVM
DISSERTATIONIS VNIVERSAE.

CAP. I. Occasio ratioque instituti.

§. 1. Iura tutelaria Noribergae disputata quouis anno seculari. §. 2. ab an. 1424. §. 3. Primum an. 1524. §. 4. secundum an. 1624. §. 5. tertium an. 1711. §. 6. 7. enarratio scriptorum de insignibus S. R. I.

CAP. II. Historia translationis insignium imperialium Noribergam 1424.

§. 1. ante Sigismundum §. 2. ab eodem §. 3. historia translationis ultimae. §. 4. Pfinzingius & Stromerus comites insignium exhibiti in aere.

CAP. III. Causae translationis figillatim aperiuntur.

§. 1. Causae multiplices §. 2. num emerit hoc ius Noriberga? aduersus calumnias Czechorodii. §. 3. causae certiores, furor Hussitarum §. 4. fiducia publica in ciues §. 5. & gratia pontificis §. 6. promissio Caroli IV. an. 1352.

CAP. IV. Contentio uariorum de iure imperialium insignium tutelari.

§. 1. De insignium custodia lites multiplices §. 2. BOIORVM §. 3. ARCHIPALATINI §. 4. ARCHICAMERARII §. 5. ARCHITHESAVRARI §. 6. CAESARIS ipsius §. 7. quid in ultima potuerit uoluntate? §. 8. quid FAMILIA Augusta & administri §. 9. quid territorium obitus Caesaris §. 10. ciuitatum de custodia hac digladiationes §. 11. familiae Waldburgiorum §. 12. archicancellarii.

CAP. V. Adlertoris Aquensis aduersus ius tutelare Noribergensium argu- menta cum dissolutione eorundem.

§. 1. *Historia litis Aquisgranensis 1712.* §. 2. *caput illius,*
§. 3. *argumentum primum ab archiepiscopi prerogatiua, cui*
plene respondetur, §. 4. *secundum, ab uno genere insigni-*
um ad aliud consecutio, quae negatur §. 5. *tertium a pri-*
uilegio 1262. §. 6. *In quo diplomate plura desideria* §. 7.
carensque usus §. 8. *illi aduersa obseruantia.*

CAP. VI. Iuris tutelaris Noribergensium apologia.

§. 1. *Firmant ius Noribergae Caesaris uoluntas, ordinum*
Germaniae adplausus, pontificum uota diuersorum. §. 2.
Obmouent, urbem esse haereticam §. 3. *translationis condi-*
tionem commissoriam §. 4. *non usum reliquiarum in loco*
euangelico §. 5. *desse in fastis diem armorum Christi* §. 6.
iniuriam fieri in Caesarem §. 7. *repositio ad singula sin-*
gulationem, praesertim de reliquiarum cultu euangelico.

CAP. VII. Matricula insignium & reliqui- arum imperialium Noribergae.

§. 1. *Tres insignium scenae, sacri actus cuiuslibet* §. 2. *in*
prima praesepe Christi, brachium S. Annae, dens Ioannis,
tunica Ioannis, catenae apostolicae §. 3. *in secunda amictus*
imperialis diadema, tunicae, alba, pluuiale, stola, zona,
chirothecae, socculi, annulus, praeterea sceptrum, pomum,
gladii Caroli M. & S. Mauritii. §. 4. *in tertia mappa,*
linteum, spinae, crux, lancea, clauus. *Quae omnia, u-*
trum genuina sint, an supposititia, plene sufficienterque ex-
plicantur.

CONSIGNATIO AERI LIGNOQVE
INCISARVM IMAGINVM.

1. Imagines Stromeri & Pfinzingii p. 17.
2. Numi Caroli M. supposititii p. 128.
3. Tabula aenea, in qua exhibentur delineanturque insigni-

um imperialium figurae plene curateque. Sigillatim I) numus, qui Sigismundi imperatoris uno latere imaginem exhibet cum imperiali amictu; altera II) arma christi praesepe, lanceam, sacram crucem. Vbi inscriptio lanceae propterea est notanda, quoniam eadem litterarum figurae reperiuntur in lancea ipsa, de quibus egimus p. 169 n. 25. III.) diadema Carolinum cum arcu, quem in fronte ornat sustinetque crux cum octo areolis arcuatis IV.) diadema Rudolphinum die Haub-Crone / quo Carolus VI ante redimitus fuerat, cum urbem ingrederetur, quam unctus esset coronatusque in imperatorem. V.) Sceptrum simplex & argenteum VI.) calceorum par, ecclesiastico nomine sandalia. Haec illis ex asse respondent, quae exhibentur in uetustissima imagine Carolina apud Baluzium tom. 2. p. 1277. VII.) Pomum siue globus imperialis crucis & fasciae ornatu diues. VIII. gladius, quod creditur defenditurque, Caroli M. IX.) ACINACES eiusdem Caroli, custodius Aquisgrani X.) arca siue capsula argentea, in qua reliquiae imperiales reponuntur suspendunturque XI.) Numulus, in quo habetur insignium & reliquiarum promptuarium, lancea, crux, pomum imperiale, dens Ioannis, brachium Annae, linteam & mappa in calice. Distribui is solet illis, quibus aditus aperitur ad spectandum reliquias XII.) gladius S. Mauricii XIII.) imago Sigismundi Caesaris, induti im-

peria-

periali amictu, in quo conspiciuntur 1) diadema 2) plu-
uiale seu pallium 3) stola oblique plicata 4) alba 5) tu-
nica, cui intexti gryphi 6) chirothecae 7) acinaces Caroli
M. aquisgranensis 8) sceptrum 9) globus imperialis 10)
sandalia. Dieses Kupfer ist am 117. Blatt einzuz-
legen.

4. Diuersorum Germaniae regum & im-
peratorum numi octo genuini,
e thesauro regis Borussiae, omnes inediti p. 129.

5. Duo numi bracteati *e museo domini praefidis*
p. 127.

6. Capita Constantini M. & Caroli M.
unde diadematum diuersitas ex Nic. Alemanni paretinis
Lateranensibus p. 129.

7. Caroli M. imago cum uexillo, quod ipsi
porrigit dextera S. Petri, ex Henschenii actis SS. die 12.
Iulii p. 130.

8. Numus bracteatus episcopi Curadi
cum globo duplicato, *signaculo monetae*
imperialis, ex museo domini praefidis p. 152.

9. Duo numi bracteati, qui referunt imaginem sancti
Mauritii. Vnus monetae Halensi debetur, in quo S. Mauri-
tii conspiciuntur gladius, uexillum minus: alter, minor,
est Magdeburgicus eiusdem Mauritii, militum christiano-
rum imperatoris additurque hic illius scutum.

SYLLABVS MONVMENTORVM ADPENDIX.

LITT. A.

Diploma LVDOVICI marchionis Brandenburgici, quo insignia imperialia enumerat sigillatim, eademque a parente Caesare relicta exhibet Carolo IV. an. 1350.

LITT. B. p. 3.

Bulla INNOCENTII VI, qua, in gratiam imperialium reliquiarum, quas habet ratas, instituit festum diem armorum Christi in Germania an. 1354.

LITT. C. p. 5.

Litterae SIGISMVNDI caesaris, quibus reliquias regni Bohemiae (non imperiales) reuocat, olim alienatas, ann. 1422.

LITT. D. p. 7.

Annua SUPPLICATIO facta Noribergae, in gratiam imperialium reliquiarum, descripta historice an. 1458.

LITT. E. p. 18.

Bulla MARTINI V an. 1425 qua IVS TVTELARE Noribergensibus AETERNVM confertur, eaque a duobus aliis pontificibus post denuo confirmatur.

LITT. F. p. 27.

Enarratio insignium imperialium interprete Wagensoilio.

LITT. G. p. 37.

Anonymi enumeratio imperialium reliquiarum.

LITT. H. p. 42.

Enarrationis reliquiarum imperialium alia epitomè.

LITT. I. p. 42.

Insignium imperialium geometrica dimensio.

LITT. K. p. 43.

Principum electorum litterae Noribergam, imperialium insignium rogatrices d. XX. Mens. Dec. 1689.

LITT. L. p. 45.

Caesaris Leopoldi litterae ad Noribergensem senatum argumenti eiusdem. die 7. mens. Dec. 1689.

LITT. M. p. 46 - 53.

Aquisgranensium uindictiae aduersus Noribergenses, horumque pro tutelari imperialium insignium iure aeterno, facta repositio an. 1712.

LITT. N. p. 53 - 59.

Familiarum Stromerianae & Pfinzingianae uetusta nobilitas.

LITT. O. p. 60 - III.

Iacobi GRETSEI, Soc. Iesu theologi syntagma de insignibus imperii Ingolstadii 1618. 4t. quod opusculum cum rarissimum sit, hic adiunximus.

Cap. I. Quaenam sint S. R. Imperii sacra cimelia & Lipsana.

Cap. II. Quis asseruauerit, uel etiamnum asseruet haec cimelia.

Cap. III. Quid nomine armorum Christi significetur.

Cap. IV. Festum armorum Christi, lanceae praesertim, & clauorum ab Innocentio VI pontifice institutum non sine indulgentiis, rogatu Caroli IV imperatoris.

Cap. V. Confirmatur quoque festum lanceae cum nouis indulgentiis.

Cap. VI. Concursum populi Norimbergam ad annuam ostensionem reliquiarum & insignium imperialium.

Cap. VII. Officium diuinum in festo armorum Christi decantari solitum.

Cap. VIII. Quaenam lancea asseruetur, uel asseruata fuerit inter imperii sacra lipsana.

Cap. IX. De lancea dominica ex diuina reuelatione Antiochiae reperta.

Cap. X. Quomodo & quando sacra lancea post coeleste indicium reperta sit, & de festo lanceae inuentae.

Cap. XI. Controuersia de lancea Antiochiae reperta.

Cap. XII. Lanceae repertae miri effectus.

Cap. XIII. Lanceae Constantinianae descriptio, & uictoriae, eius interuentu, reperiatae.

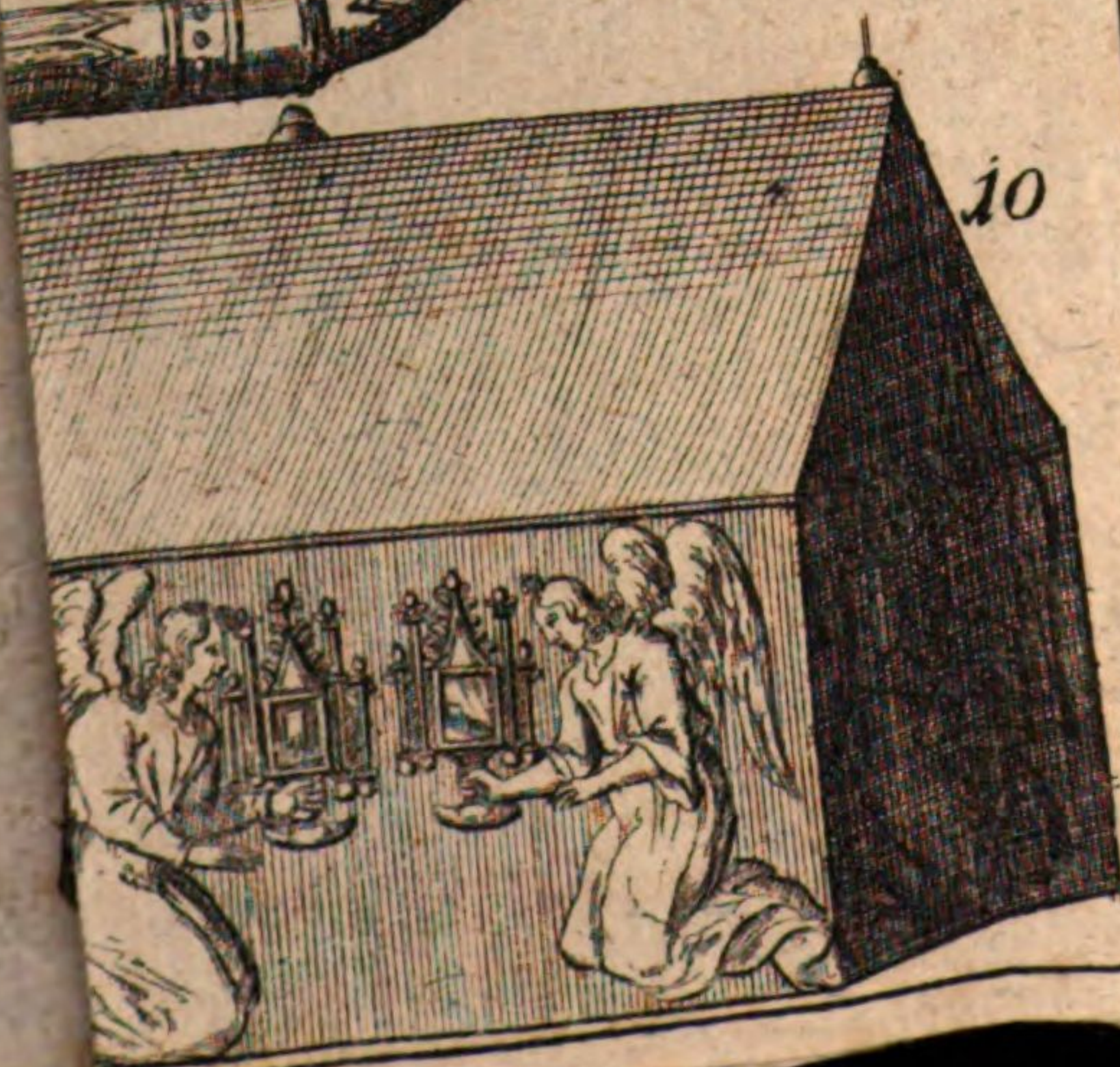
Cap. XIV. Mira per lanceam S. Mauritii patrata. Vbi etiam nonnulla de sacra regni Hungarici corona adducuntur.

LITT. P. p. III - 120.

Aquisgranensis ciuitatis solenne instrumentum, quo in ias uocat Noribergensis ciuitatis custodiam insignium imperialium, sibi ac suae urbi illam conatur adrogare, an. 1711.

SIGISMUNDVS R

NORIBERGA TVTELARIS
INSIGNIVM
S. R. I.

ADVERSVS AEMVLOS
OBTRACTATORES.

CAP. I.

OCCASIO RATIO QVE INSTITVTI.

 Nterest omnino patriae, ut ci- Custodia
insignium
Noribergae
ues [aa] iura eius tueamur in PV-
BLICA INSIGNIVM IMPERIALIVM CV-
STODIA, gloriae dignitatisque plenissi-
ma atque nouantium ICtorum contun-
damus in hoc genere insolentiam. Ne
peruerfa eorundem iudicia rectius sen-
tientes turbent (bb) rerumque ignaros
circumueniant agantq; in transuersum.

(aa) Quamuis enim *D. Praeses* principio dubitauerit; Pro iure ciui-
tatis differere
licet ciui.
utrum thema hoc esset academicum huiusque loci: cum tamen
intellexerit post uoluntatem meorum eorumque iussus,
a quibus fortunarum mearum omne momentum pendet:
dedit hoc mihi, ut amor patriae indulgerem, quantum
mihi suggererent pietas, ratio, veritas, iustitia.

(bb) Quotidie experimur, quod in iuris, maxime pu- Silentii da-
mna in iuris
publici argu-
mento.
blici, prudentia numerus errantium fere ius faciat. Quan-
do in rarioribus argumentis, quorum ratio ex medii aevi
notitia pendet, paucissimis tempus, otium uiresque ad
A inda-

indagandum et eruendum. Vt adeo plerosque fidem sequi oporteat non suam, sed alienam. Propterea pessime sibi consulunt, qui, post publica aduersae partis scripta, muti esse malunt, quam suas prodere rationes in libraria taberna. Ita enim fit, ut illis uiri patrocinentur litterati, horumque libellis occupentur rerum consiliorumque administrari difficilisque post ab opinione, licet falsa, dimoueantur, in qua iuuenes ac uiri enutriti fuerunt.

*quoniam seculo disputata est semel a principio iuris c. 12
cccc xxiv.*

§. 2. Tria fere secula elapsa sunt, ex quo fidei Noribergensium commissae IMPERIALES RELIQUIAE, anno scilicet CIO CCCCXXIV[cc]. Inde tribus etiam insul-
tibus impetita est VRBS TVTELARIS ab aemulis obtrectatoribus; qui id egerunt, ut, si fieri posset, aureum clauum illi de moenibus manibusque extorquerent. Scilicet circa tempora TVTELARIS IVBILEI spiritus tantum conceperunt homines inuidi & virus suum aduersus iura tutelaria magno conatu & impetu, frustra tamen, euomuerunt (dd). Vt ciuitati integro seculo esse non licuerit quietae.

Noriberga tu. (cc) Instruet hoc argumentum sectio altera, ubi historiam

riam recensēbimus *insignium Noribergam*, iussu Sigismundi imperatoris, *translatorum*. Addito sacramento: *ut ibi aeterno iure permanerent*. Accesit huic auctoritas Romani pontificis, quam pontificii requirere solent in reliquiarum translatione. Testes vtrunque laudabimus suo loco.

tularis ex largitione Sigismundi.

(dd) Credere posses, non sine prouidentia quadam factum esse, ut *quouis seculo* Noribergae tutelaria haec iura in dubium uocarentur. Scilicet, partim ut solertiam id excitaret in urbe, ad uigilias in tanti momenti excubiis: partim ut pretii admoneret ciues rei, cuius desiderio aliae ciuitates tantopere agerentur.

Secularia Noribergae bella pro iure tutelari.

§. 3. *Iubileo huius cinelii primo purioribus* sacris ciuitas se addixit, eieratis ritibus doctrinisque pontificiis anno *CIO* *XXXIV*. Inde statim uoces calumniantium: *haereticam urbem spoliauisse sacros thesauros* (ee). Vt, quantum superfit, ab illa debeat uindicari. Riserunt fraudem ciues fidaeque custodiae tot habuerunt testes, quot illustres peregrinatores urbem transierunt, quorum oculis, si hoc a senatu rogauerint, exponi solent reliquiae figillatim.

Primum an. 1119-22. a pontificiis clam

(ee) Interpretem huius calumniae agat *Pesina de CZECHOROD in S. metrop. Prag. rad. 4. p. 405. 406.* his quidem uerbis: *Noribergae imperiales reliquiae in praesentem usque di-*

Calumnia de spoliis Noribergensium.

em, sed sine ueneratione & cultu, NB. auro insuper, argento ceteroque pretiosissimo ornatu, a Lutheranis spoliatae, seruantur. Liur hic non meretur attendi. Illud uero attentione dignissimum, quod eodem prorsus anno purioribus sacris subscripserit urbs: quo ante centum annos accepit sacrarum reliquiarum custodiam. *Codex msc. D. Praef. Jm 1524.* ist das Heiligthum (hoc nomine insignia adpellat) zu Nürnberg das letzte mahl gewiesen worden, als sich die Lutherischen Secten angefangen. Vt idem annus ex utraque causa Noribergae merito esse queat iubilaeus.

Annus 1524.

Noribergae
utrinque iu-
bileus.

Secun-

dum anno

1524 xxvi

ab iisdem

palam.

S. 4. *Alterum iubilaeum* incidit in sacrum illud Germaniae bellum tricennale. Tum igitur occasio adparere uidebatur Romanis, qua minas spargerent aduersus urbem, nescio quas, ut redderet sacras reliquias & nuntium mitteret iuri tutelari. Non ex occulto consilia haec acta sunt, uerum prodita illa palam. Is enim finis libelli, NORIBERGA IN FLORE inscripti (ff). Qua in herba anguis & uirus latet: urbem, haeresi infectam, indignissimam esse custodiae iure imperialium reliquiarum. Transiit tamen & hoc fulmen, rerumque facie mutata, hostes illi ne quidem

dem hiscere ausi sunt, quod olim magno quaesiverant conatu.

(ff) Quinque nuper imperialibus libellum redemi, qui *Confilia de extorquendis* duodecim schedas non excedit: quapropter *Noribergae* rubricam eius huc placet transcribere: *Noriberga in flore auitae Romano insignibus Ferdinando II.* *catholicae religionis. Ex antiquissimis uariorum monasteriorum bibliothecis ueteribusque monumentis, graphice delineata data.* & *expicta a Christiano ERDTMANNO V. O. R. S. Talis eram.* *Quid nunc? mox quoque qualis ero? Anno chr 1629. 4t.* Opusculum duas partes habet. In *prima* habentur pontificum & imperatorum diplomata de imperialibus reliquiis, *Enarratio* *Noribergae* *in flore Erdt-* *manni.* *Noribergam* translatis earumque ibidem solenni, sacro & mercenario cultu. Praeterea catalogus additur, in quo reliquiae sanctorum recitantur, quas Noribergenses, lucri cupidine, uendiderint aurifabris, indicato simul ab iisdem accepto pretio. Inde clausula: *Über leyder/ Gott erbarm es. Gold / Silber / Edelgesteine und alles was der lieben Heyligen Gebeine zugeeignet gewesen/ wäre alles zu verschmerzen. Wenn man nur die H. reliquien nicht etwa verbrennt oder sonst wohin geworfen und entheilget hättet. Proh! Noriberga quam foede, unius rancidi & uxoraturientis monachi Augustiniani, Wolffgangi Volperti, & Luthero magistro corrupti ab auita maiorum fide apostatauit, & quae eiusmodi.* Altera pariter recitat bullas papae, quibus Noricam extollit in sacris fidem. Episcopi etiam *Bambergensis* aliquot litterae ibi leguntur, cui in sacris quondam paruit Noriberga. Adduntur libelli facientes ad notitiam ordinis Teutonici & aliquot in urbe & extra eam monasteriorum. Constat uero aliunde, hoc libello instrui debuisse illos, qui Ferdinando II. Caesari auctores essent uel expugnandi urbem uel repetendi ab illa reliquias imperiales.

Tertium

an. 1196

xii. ab A.

quisgra-
nensibus,

§. 5. *Tertium* idque nouissimum, quod instat, eandem scenam instruxit, sed nouo tamen actore. Aquisgranenses enim hanc conscenderunt arenam iuraque imperialium insignium tutelaria sibi adseruerunt ex rationibus priuilegii cuiusdam atque honore pristino archisoli. Postulatum hoc eique a Noribergensibus facta repositio in publicam lucem iuere (gg). Vt adeo iuris in imperio controuersi in posterum non leue esse possit argumentum.

*Aquisgrani &
Noribergae
contentio de
iure tutelari
insignium S.
R. I.*

(gg) De rationibus argumentorum agendum erit inferius: nunc tantum de libellis, in hac causa promulgatis. *Aquisgranensium* postulata exhibet *diarium coronationis nouissimae* Caroli VI. imperatoris, in adpendice: Kurzer Bericht / über des Königl. Stuels und des H. Röm. Reichs St. Aachen bey denen Krönungen der Kayser habende praerogatiuen und gerechtsame. Opposuerunt huic Noribergenses scriptum: Kurzer doch bestgegründeter Gegen-Bericht / der löbl. Reichs-St. Aachen ganz neuerlich anmassenden Anspruch an die Kayserl. und Reichs-Kleindien / so von der Statt Nürnberg verwahret werden / betreffend. Nürnberg bey A. J. Felscher an. 1712. f.

Pretium iu-

§. 6. Et uero maximi patria mea contro-

trouersiam facit, a qua pendere, intel-
 ligit, gloriae urbis ciuiumque non par-
 ua momenta. Accedit palladii fiducia,
 quam in praesidio ponit imperialium
 reliquiarum; quibus infauito fidere
 per hostium conatus, quos numen a-
 uerruncet, sublati, fortunas suas & ipsa
 in perditis habet. Cuius diuinationis
interpret symbolum Noricae ciuitatis,
 quod binis in uerbis proditur: SERVO
 VT SERVER siue, quod alibi legitur: SER-
 VOR SERVANDO [hh]. Vt frustra omni-
 no sint, qui ideo increpant ciuitatem:
 quod pretium habere nesciat in his sa-
 crarum reliquiarum excubiis.

ris tutelar
in simbolo
urbis: ser-
uo ut ser-
uer.

(hh) Habes illud symbolum in *numis & inscriptionibus* *Symbolum*
 urbis solennibus multoties recitatum, ut operae pretium
 non sit, testes conducere. Id uult ciuitas: se quidem ex-
 cubias praesidiumque praestare reliquiis imperialibus;
 sed maius ex his ipsis se praesidium sibi polliceri. Fieri
 enim non posse, credunt, ut urbs imperii Germanici
 auxilio destituatur, quae illius custodiat seruetque cime-
 lia. Ipsum numen hac custodia pacari trahique ad urbi
 praestandas suppetias, ut nos credamus, formula sacro-
 rum

Noribergae:
seruando ser-
uor.

rum non patitur, quam profitemur. Breui symboli una adpellatio: uerum significatus duplex: unus diuini, non sine nota superstitionis; alter ciuilis, nostro etiam calculo probatus.

Scriptores
insignium,
non iuris
tutelaris.
Quod arena
inaugura-
lis.

§. 7. Hoc cum ita sit, mirum est, de-
siderari hodieque iuris, nostratibus se-
mel ac iterum in dubium uocati, ple-
num atque idoneum adfertorem. Qui
enim hoc argumentum ante nostra tra-
runt (ii), illi historicos tantum agunt
& telis, aduersus nos aliquoties emissis,
necquicquam respondent. Dabimus i-
taque primi operam, ut *Noribergae*, im-
perialium insignium *custodi*, iura constant
tutelaria: deinde illa, quae ex aduerso a-
lii obmouent obiciuntque, recte ac ple-
ne conuellantur. Numen adsit dicendis.

SYLLABVS DE
INSIGNIBVS
S. R. I.
1) ex instituto
Gretserus de
S. R. I. reli-
quiis.

(ii) Principem in illis locum meretur GRETSERVS; cu-
ius libellum sub hasta redemi, in gratiam opusculi huius,
quinque & quod excedit ioachimicis. Eius inscriptio est
haec: *Syntagma de S. R. I. sacrosanctis reliquiis & regalibus*
monumentis, praesertim de quadruplici lancea 1) Dominica 2)
Mauritiana 3) Constantiniana 4) Carolina, auctore Iac. GRET-
SERO Soc. Ies. theol. Ingolstadii 1618. in 4t. Quatuordecim
schedas absoluit hoc syntagma eo ordine dispositum: cap.

I. quae-

I. quatenam sint S. R. I. cimelia & lipsana II. quis ea adseruauerit & adseruet etiam nunc III. quae arma christi uocentur IV. festum armorum christi, lanceae praesertim, ab Innocentio 6. institutum non sine indulgentiis, rogatu Caroli IV. imperatoris V. bulla Martini 5. de translatione insignium ex Bohemia Noribergam VI. concursus populi ad annuam ostensionem reliquiarum & insignium imperialium VII. officium diuinum decantari solitum. VIII. quatenam ibi lancea adseruetur? IX. de lancea Antiochiae X. de festo lanceae XI. controuersia de lancea Antiochiae XII. lanceae repertae miri effectus XIII. lanceae Constantinianae descriptio. XIV. mira de lancea Mauriti. XV. de reliquiis Wittebergensibus XVI. de roseae crucis fraternitate XVII. recognitio quorundam locorum de cruce. Vt omnia Gretseri opera rara sunt; ita hoc imprimis paratu est difficillimum. Quapropter non miror, alios, qui de insignibus S. R. I. ex instituto scripserunt, illud tamen non uidisse. Sed praeterea duo eiusdem auctoris huc pertinent opuscula. Primo liber eius *de cruce Christi* de S. cruce. *sti romis* IV. editum *Ingolstadii* an. 1600, & altera pars 1605. in 4t. Deinde alter quem inscripsit *hortum crucis Ingolstad.* hortus crucis. 1610. in 4t. impressum. Vterque eruditus est plenissimusque sacrae historiae antiquitatum, in quibus etiam crucem, lanceam, gladium aliaque recenset, quae in imperialibus reliquiis Noribergae adseruantur. Sequitur *Iacobus BOSIVS* Iac. Bosius. *in cruce gloriosa seu triumphante* editus *Antuuerp.* 1617. f. qui, inter alia, lanceam imperialem non dominicae passionis esse uult, quam Romae credit adseruari, sed tantum Constantini M. Post hos *Vlric. OBRECHTVS* de *Clenodiis S. R. I.* differ- Vlr. Obrecht- tus. *tationem* scripsit academicam, quam disputauit *Argentorati* 1677. 4t. sed leui is tantum brachio rem tractat, quae lucubratiuncula uix duas schedas excedit. Ampliorem operam promisit *Io. Christoph. VVAGENSEILIUS*. Scribit nouissime uir limati iudicii & lectionis multae *Lud. Ant. MYRATORIUS* in opuscu-

VVagense-
lius.

M. iuris pu-
blici consulti
Miltz.

Limnaeus

Hessingerus.

III. descripti-
ones corona-
tionis impe-
rialis.

pusculo de *corona ferrea* cap. 16. quod extat tom. 2. *anecdotor.* p. 324. eiusque institutum his uerbis prodit: *amplio- rem segetem scribendi clarissimo VVagenseilio relinquimus. Qui de coronis Caesareis amplissimum commentarium meditatur, uti me per lit- teras certiore fecit celeberrimus bibliothecae Mediceae praefectus, Anton. Magliabechius.* Verum ex quo ad Noribergae descri- ptionem is animum adpulit, mutauit institutum atque huic argumento de reliquiis & clenodiis S. R. I. caput dedit XXVI. quod occupat quatuor schedas. Poterat tamen maiorem hic indu- striam & ipse adhibere, quae in eo tantum uersatur, ut ipsa- rum reliquiarum apertam & solertem descriptionem nobis daret in partibus, figuris, habitu, coloris rerumque alia- rum designatione, eousque desiderata. In aliis rebus ad hi- storiā facientibus parcus est, in iure tutelari mutus. Ante illum *Iacob. Bernh. MVLTZ* pleraque imperialium reliquiarum genera in picturis, aeri incisus exhibuit inseruitque *reprae- sentationi maiestatis imperatoriae capite XV. p. 774.* Quae ta- bulae, pleniores sunt, quam illis addita descriptio. *LIMNAE- VS lib. I. c. 14. de insignibus S. R. I.* inscripsit, sed praeter aquilae bicipitis descriptionem nihil habet dignum memoratu: in ad- ditione ad hunc locum agere instituit etiam de imperialibus clenodiis: sed, more suo, euagatur ad regna peregrina & ampullam Rhemensem, si aqua illi haeret in domesticis. Ne- que felicior epitomator eius *OLDENBURGERVS lib. 2. c. 12.* Ex recentioribus, praeter unicum *PFEFFINGERVM*, plerumque alios industria uincens, nullus laudari meretur, cum hoc argumentum exscribere maluerint, quam oleum ei dare. Ipse solus *lib. I. tit. 8. §. 2. p. 872. 873.* loca quaedam habet, a- liis haud notata. Porro huc referri debent descriptiones Caesareae coronationis. Quia hac occasione historici men- tionem fecerunt imperialium reliquiarum singularem. A *Maximiliano I. ad Matthiam* scriptores Caesareae inaugura- tionis

tionis iunctim edideret *VVeckelii* hoc titulo : *in auguratio, coronatio, electioque imperatorum a Max. I. ad Matthiam Hanou. 1618.* Anno post *GOLDASTVS* quoque plures exhibuit iunxitque *Politicae imperialis parti 1. 2. 3. 4.* Excellunt in his *Hartmannus Maurus, Georgius Sabinus, Matenesius, Ferrarius.* Et *FVGGER in Spec. Austr. lib. 5. c. 31. & lib. 6. c. 20.* Quorsum etiam faciunt *Polygraphi Francofurti Florianus & Lersnerus & Aquisgrani Noppius* & plenius urbis chronographus, nondum editus, atq; etiam ipsius *Noribergae*, cuius plurima chronica latent in *msct.* Eadem causa ad hoc argumentum fuit *THVLEMARIO cap. XV. ostendit. p. 490. sq.* Qui in ceremoniarum sacris occupatus fuerit, inter Germanos reperitur nemo. Licet desidium hic nostram excitare potuerint *Galli, Angli & Itali* huius rei curiosi indagatores. In hac tamen classe nunc adpellare liceat *Franciscum MODIVM*, qui *tom. 1. lib. 4. triumphalium pandectarum* pariter habuit imperialium insignium rationes. Cui addi potest *BECMANNVS in notit. dignit. locis diuersis.* Neque insignium imperialium obliuisci potuerunt auctores rei heraldicae. In his palmam ceteris praeripuit *Theodor. HOEPINGK*, qui *cap. 2. insign. §. 7. sect. 2. membr. 3. p. 149.* de imperialibus clenodiis egit multo cum auctorum, quos laudat, apparatu. *SPENERVS part. 1. cap. 6. §. 14.* aliqua tantum de imperiali corona habet, ut uix hic locum sustineat. Neque operae est maioris, quod post illum habent alii. Coronarum scriptores hanc etiam spartam tangunt. Nimirum *PASCHALIUS lib. 9. c. 18.* Et nouissime *Mart. SCHMIEZEL in libello insigni de coronis sect. 2. c. 2. artic. 2. p. 173. 174. sq.* ubi in descriptione imperialium clenodiorum sequitur narrationem *Wagenseilii.* Tandem non inutile est, in nostro argumento illos consulere, qui triplicis aut quadruplicis coronae imperialis habuerunt rationem. Notae sunt de ferrea, argentea & aurea coronis fabulae. Quas *Lipsiae* respondit disputando

IV. Ceremoniarum scriptores.

V. Auctores heraldici.

VI. libri de coronis.

VII. triplici praesertim S. R. I.

VIII. Histo-
rica.

tando *Fellerus*. Sed instructior longe hac in re *MVRATORIVS*, supra commendatus in multae lectionis opusculo de *ferrea Longobardiae corona*. Historicos omnis fere aevi taceo, qui clenodiorum imperii faciunt mentionem. Quos in quouis segmento laudabimus sigillatim.

CAP. II.

HISTORIA TRANSLATIONIS
INSIGNIUM IMPERIALIUM

NORIBERGAM

ANNO MDCCCXXIV.

Historia tu-
telaris.

§. I. Ante historiae enarratio danda est; quam de iure disquiramus. Licet uero imperialia insignia, ut in locis Germaniae aliis pluribus, ita quoque Noribergae fuerint aliquoties (kk): de illa tamen translatione hic agendum, qua cimelii huius custodia aeternum commissa patriae ciuitati.

Noriberga cu-
stos insignium
ante Sigis-
mundum.

(kk) Licet enim antea imperatores insignia S. R. I. uel secum habuerint, quoties Noribergae diuerterunt uel reposuerint illa eo ad tempus, securitatis causa: neutrum tamen iuri Noribergensium tutelari aliquid potest conferre. Cum plura imperii loca alia sint, quibus olim brevis fortuna custodiae insignium temporariae. De *Noriberga* locus est *Henrici REBDORFFII* ad ann. 1350. *Ludouicus Marchio Brandeburgensis insignia imperialia, uidelicet lanceam, qua perforatum fuit latus domini & clauos & gladium Caroli M. nec non alia, quae reseruata fuerunt in oppido Monaco, tradidit Carolo IV. regi*

regi in Nurnberg. Qui in Bohemiam in ciuitatem Pragensem ipsi deduxit. Iterumque Rebdorfius uidit insignia Noribergae anno 1361. Quod etiam monet CZECHOROD in radio 4. Prag. metrop. p. 406. Sunt, qui perhibent, ea lege tradidisse Ludouicum, ne Carolus IV illa transferret aliorum, sed Noribergae custodienda perpetuo iure relinqueret, teste ALBERTO Argentoratensi. Qua de re tamen inferius.

§. 2. In eo concors est annalium fides, ^{debetur Sigismundo Caesari.} testatior forte, nisi res facta fuisset clam (II): quod Sigismundo largitori hoc beneficium debeamus. Egerat tum imperator in Hungaria, quorum imperiales reliquias, cum Boemia exiret, incertum quo consilio [mm], secum asportauerat, repositueratque illa in loco Plintenberg, Budae uicino, claroque munitione. Pependit tamen animi princeps, tot bellis periculis tum circumseptus, ubi reliquias imperiales omnino statueret in tuto. Noriberga tandem probatur, idque ob causas, mox indicandas, cui per nuntium, quod secum decreuerat, aperit.

(II) Sunt quidem multi huius translationis testes: non ^{Insignium Noribergae translatio} tot uero, quot in re tanti momenti expectares. Quod ideo ^{factum}

quare clam
facta?

factum esse, existimo, quoniam hoc consilium Sigismundus ex arena sumpsit neque rem ante potuit trahere in procerum ac principum Germaniae solennem deliberationem. Accedit, quod ipsa transuectio clam facta sit, ne quidem pretio rei, quam uehebat, cognito aurigae. Vtraque enim prouidentia opus esse, uidebatur: ne Hussi ad seclae, Caesarium rebelles, proditum intempestiue thesaurum tollerent auferrentque. Auctor chronici MAGDEBURGICI anonymus: *reliquiae uenerunt in curru Noribergam, ueredario nesciente. Vrbi cum proximus esset, tunc primum fuerat illi dictum. Quapropter ab equo descendit, adorauit thesaurum & sic pedestris ducebat currum usque in urbem & eius hospitale.*

Insignia quare
Sigism. habuerit
secum in Hungaria
1424.

(mm) Siue id fecerit Sigismundus pietatis ergo, ut esset ex sacris ei reliquiis diuinum auxilium aduersus hostes, instar arcae foederis ueteris testamenti; siue quod reliquiis ipsis metueret ab Hussitarum in Bohemis furoribus spoliisque; siue quod ea in re imitaretur ueterum imperatorum instituta, qui insignia imperialia nullo facile momento a se dimiserunt, partim, quod animum quotidiano earundem cultu reficerent recrearentque, partim etiam, quod omnes cauere uellent casus, quibus amittere possent hoc felicitis imperii palladium.

Translationis
historia.

§. 3. In sinu gaudet ciuitas, hoc Caesaris consilio honorata. Vrget iter, collocantur cimelia in curru. Auriga, nescius eorundem, ex Hungaria ingreditur uiam, per quam, si non maturius, magis tamen secure, in Germaniam perueniret

niret remque, quo iussus fuerat, transferret (nn).

(nn) Historicorum testimonia sequuntur, qui hanc translationem descripserunt. *Matth. MARESCHALCVS* in *chronico Elwang.* p. 461. in uolumine Freheriano: an. 1424. dominus rex Hungariae & Boemiae sanctas reliquias, quas de Boemia in Hungariam transtulit, ad Noribergam ciuitatem transmisit. Quae ibidem plebi in Non. MAII sunt ostensae cum magna solennitate. Plenius paulo *Andreas PRESBYTER* in *chron. Bau.* an. 1424. tempore quadragesimae reliquiae et insignia imperialia de castro Karlstein in Bohemia per Sigismundum regem ad Vicegradum, uulgariter Plintenberg in Vngariam, propter haereticorum (nota causam) perfidiam deductae, de Hungaria in * Nurnbergam, ciuitatem imperialem, sunt portatae. Ad quem etiam locum prouocat *CRYSIVS* part. 2. lib. 5. c. 7. p. 166. *Cursim AVENTINVS* lib. 5. hist. Boic. p. 353. n. 40. scribit prouocatque ad memoriam, ab auis acceptam: insignia imperii Sigismundus imperator, a uorum memoria, Noribergae condidit. Vbi quotannis conceptis feriis, magna populi, qui undique coit, frequentia monstrantur. In causa exponenda luculentus est *Conrad. CELTES* in descriptione Noribergae cap. 8. ubi ita scribit: Has, designauerat paulo ante reliquias imperiales, Sigismundus Caesar in eo motu, quo Boemia a religione Romana defecerat, a Praga, Bohemorum metropoli, Noribergam, quam solam inter tot claras Germaniae urbes hoc munere dignam censebat, traduxit. Quae nunc quotannis, exactis XII. post pascha diebus, in publico foro, maxima ueneratione & cultu ostenduntur. *GRETSEVS* cap. 5. syntagm. insignium S. R. I. p. 34. 35. Attulit Sigismundus reliquias & imperialia ornamenta Praga Noribergam an. 1424. die XXI. Martii, festo S. Bened. ubi ingenti populi reuerentia & ueneratione excepta & in ecclesia noui Hospitalis reposita sunt. Taceo alios scriptores narrationis eiusdem.

Translationis testes historici.

Ex longo i-
tinere in ur-
bem ingres-
sus sacer ac
solennis an.
1424.

§. 4. Aderant comites uehiculo duo
senatus legati, STROMERVS & PFINZINGIUS
(oo). Praecurlore per hos in urbem mis-
so nuntioque facto sui aduentus: com-
mouentur ciues excitanturque ad tri-
pudia & supplicationes. Aliquot ab ur-
be lapides obuiam eunt sacro thesauro
ordine solenni, a flaminibus disposito,
illumque nullo non cultus genere exci-
piunt comitanturque in urbem [pp] hora
IX. die XXI. mensis Martii anno c15cccc
xxiv. Vt proterue peccent, qui in tem-
pore labuntur (qq), adeo solícite cura-
teque notato.

Legati sena-
tus ad susci-
piendum im-
periales reli-
quias Strome-
rus & Pfin-
zing.

(oo) Plenior hac in re codex *MSCT. hist. Noriberg.* in mu-
seo *Dn. Praef.* Item anno domini 1424. am nächsten Mit-
wochen vor unser Frauen Tag in der Fasten zu der neun-
ten Uhr do ward das würdig Heilichthum / das zu Prag ge-
west ist / eingeführt. Und das bracht der Sigmund Stro-
mer zu der Rosen von unserm Herrn dem Römischen König
Sigmund zu Hungarn von dem Schloß Blindenpruck und
ward befohlen dem neuen Spittal zu dem H. Geist. Te-
stimonium hoc coaeuum est, cum litterae codicis Sigismun-
di aetatem prae se ferant. Ceterum hoc senatus tum legato
Stro-

Stromero, refert nostra, ut eius hic exhibeamus effigiem, gentis & aevi dignitate conspicuam

Imagines s.
STROMERL.

Elogium illustri-
lustris fami-
liae uide in
adpendice
litt. N.

Chron. Nori-
berg. ad ann.
1424. das
Heylt. hatte

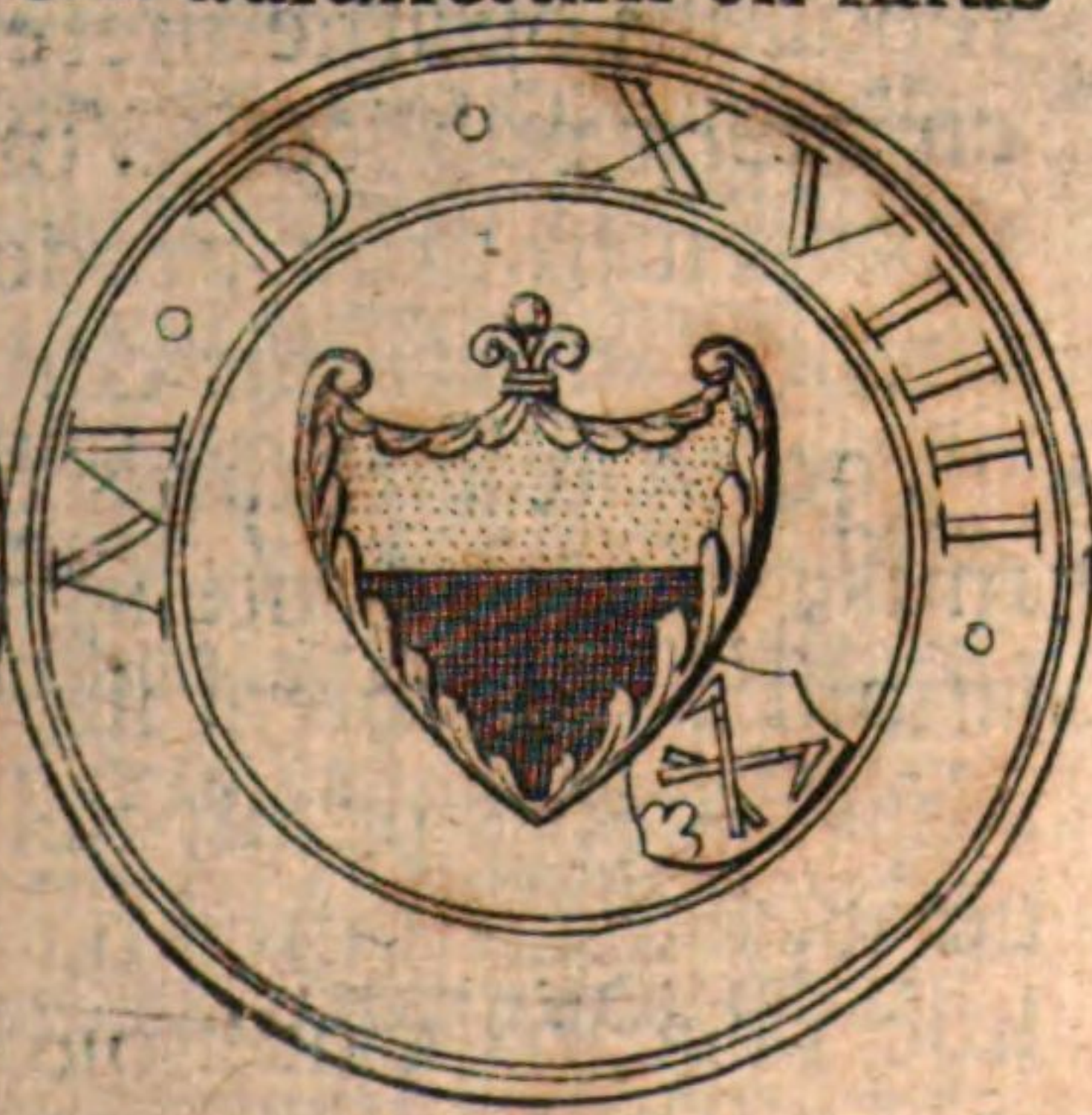

Sebald Pfin-
zing vom
Kaiser erlan-
get und sein
Sohn Georg
und S. Stro-
mer dasselbe
von Prag ge-
holet.

Addit WAGENSEILIUS cap. 26. p. 226. *Missi sunt Pragam, omni-
bus, honoris, uirtutis, fortunaeque ornamentis praediti uiri se-
natorii, Sigismundus STROMER ac Georgius PFINZING, quorum
rum fidei fuere concredita. Quamuis autem haec narratio uero
minus uideatur congruere, quod insignia haec non Praga,
sed ex Hungaria, neque palam, sed occulte auecta translata-
que sint Noribergam: cum tamen illud certum sit, Pfinzin-
gium legationis Noricae alterum comitem fuisse, illius hic
scutum addemus, ad Sebastiani effigiem adiunctum ex illius
progenie.*

PFINZINGIE
scutum.

Elogium il-
lustris fami-
liae uide in
adpendice
litt. N.

Imaginem enim ipsius legati frustra quaesiuimus. Me ex-
istimante, hi duumiri de ciuitate optime meriti sunt. Ne-
que nomen in opusculo nostro ideo tantum habent, quod
officio

officio reipublicae oratorum sint defuncti: uerum propterea illis grates referendae sunt a posteritate, quoniam legationem susceperunt, haud dubie, tam ob motus Hussitarum, quam ob longum, simulateque conficiendum iter, plenissimam periculorum.

*Imperialium
reliquiarum
in urbem co-
mitatus.*

(pp) Codex IMHOFFIANVS chronici Magdeburgici, cui sua Wagenfeilius debet, hac in re plenus est & luculentus. Quem ideo exscribemus. *His temporibus (1424) fuerant ibi (in uicinia Budae) reliquiae, quae pertinent ad imperatoriam dignitatem. Quae postea uenerunt in Noribergam, in curru cum husonibus (piscibus), ueredario nesciente. Et quando adpropauit ciuitati Noribergae, quasi per dimidium milliare, uenit clerus cum crucibus & reliquiis. Et tunc primitus erat ipsi dictum, quod duxisset tantas reliquias. Qui descendit ab equo, cadens in terram, adorauit sacrum thesaurum illum & sic pedestris ducebat currum cum equis usque in locum, ubi adhuc sunt reconditae in hospitale S. spiritus. Et omni anno semel, scilicet feria sexta ante misericordias domini cum magno honore erat ostensio eorum. Gratiam referimus uiro generosisimo, de patria aequae ac litteraria reipublica optime merenti, quod locum hunc dare non recusauerit publico. Utinam tamen uel in hoc argumento tabularium urbis proderetur. In quo haud dubie pleniora latent translationis commentaria.*

*Errationes a-
liorum in an-
no translationis.*

(qq) E testatissimis narrationibus, quas haecenus dedimus, facile ad intelligendum, errare illos, qui alios translationi annos solent substituere. Cum enim Dn. Praef. codex adeo curatus sit, ut uel *heram* translationis in urbem notauerit, frustra annus habebitur incertus. Versatur tamen in hoc peccato EZECHORODIVS *radio 4. eccles. Prag. p. 405. 406.* cum, quod annum huius translationis adleget 1420. tum, quod anno sequenti 1421. inter ordinum de Sigismundo grammata etiam referat hoc, quod *imperiales reliquias Noribergam;*

gam, extra regnum misisset, quasque uendidisset mercede. Quamuis enim libellus grauaminum regni an. 1421. factus etiam nunc supersit in GOLDASTI *adpend. doc. p. 91.* & plenius apud HAGECIUM in *chron. Boem. part. 2. p. 105. 106.* confudit tamen auctor Bohemicas reliquias cum imperialibus. De quarum spolio frustra, illi certe, querebantur eoque tempore, quo nedum illud contigerat.

§. 5. Retinuit adhuc &, quod Deus ^{*Ius custodiae*} iubeat, aeternum ^{*aeternum*} retinebit sacrum hoc ^{*ab an. 1424*} palladium Noriberga. Neque enim alio *confilio* ei uel imperator dedit [rr] uel ipsa fulcepit ius tutelare, quam ut perenne esset semperque duraturum.

(rr) Equidem nullus dubito, tabularii Noribergensis in- ^{*Ius tutelare*} structiorem hic fidem esse, unde repeto superius desiderium. ^{*Noribergae*} Hoc ipsum tamen, quod de iuris aeternitate diximus, ^{*num aeter-*} plurima produnt. ^{*num sit an*} Pactis enim se iam an. c13ccclii. ob- ^{*temporarium*} strinxerat Carolus 4. ne insignium imperialium custodiam alii crederet, quam Noribergae aut Francofurto. Quod clavis uerbis scribit ALBERTVS *Argentinen/sis* ad ann. 1532. p. 256. 257. Quem locum exscribemus inferius. Ut adeo credibile sit, Sigismundum hanc spem ex quadam iuris necessitate expleuisse. Accedit ~~uentus~~ ipse. Per *tria* enim integra secula Noriberga insignium imperialium fuit tutelar. Et quamuis, quod in opusculi principio dixi, homines quandoque maleuoli eidem hunc clauum uoluerint extorquere; non tamen legi, quod illo unquam usi sint tegumento: dubitandum esse, num Sigismundus urbem hoc custodiae iure donauerit aeternum, an uero ad tempus, morte eius

finiendum. Taceo bullam Martini V (adp. p. 21) pontificis, ubi aperte dicitur: *Statuentes, quod a modo reliquiae & insignia in eadem ciuitate perpetuo conseruentur. Ita, quod nulli liceat illas extra ciuitatem exportare uel extrahere quoquo modo. Quod si forte id attentatum sit, praesumptores, etiamsi patriarchali, regali aut alia quauis ecclesiastica uel mundana praefulgeant dignitate, excommunicationis sententiam incurrant ipso facto. A qua non possint, nisi illis ciuitati restitutis, absolui.* Quod satis argumenti est. Cum bullae huius ingressus ostendat, omnia haec dicta scriptaq; esse uolente & rogante ipso imperatore. Adde p. 23. infer.

CAP. III.

DE CAUSIS

TRANSLATAE CUSTODIAE

SIGILLATIM.

Causae
translatio-
nis multi-
plices.

§. I. In *causis* laudandis, ob quas imperialia insignia *fidei Noribergensium* commissa, scriptores uarii sunt ac multiplices. Alii illas in *Caesare*, in *urbe* alii, plures in *ciuibus* quaerunt. Quae tamen omnes inuicem uinculo (ss) quodam cohaerent, tantum abest, ut sibi aduersae sint opponanturque.

Multiplices
causae consi-
lia firmant.

(ss) Caue igitur, ne sententias pro erraticis habeas, quod sint multiplices. Eiusdem enim ueritatis plures esse possunt comites. Horum certe maiori hic numero propterea opus fuerat, quod rebus magnis non una esse soleat causa. Accedit, quod inde clarum sit, consilium de *iure tutelari*, *Noribergae* deferendo, non immaturum fuisse aut praecipita-
tum

tum; sed deliberatissimum & multis cum rationibus coniunctum. Vt adeo religioni esse debeat posteris, de eo dubitare uelle, quod princeps fecit ex consulto.

§. 2. Principio inter peruersa calumni-
antium iudicia referimus hoc, quod im-
peratoris animus *mercenarius* fuerit urbi-
que ius tutelare insignium *uendiderit* pro
quinquaginta millibus florenis (tt). Eo enim
audaciae processit calamus mendax, ut
ipsam definiat nobis summam mercedis.
Quod tamen fidem nullatenus meretur
[uu], cum testem habeat liuore in ur-
bem corruptissimum & figmentorum
in hac causa conuictum alias.

Prima, No-
ribergenses
ius tutelare
emisse.

(tt) Ex hominum maleuolorum sermunculis scripsit *Pes-*
sina de CZECHOROD in S. metrop. Prag. radio 4. p. 405. ubi inquit: *Num reliquiae*
Has imperiales reliquias, per Carolum IV comparatas & successu *imperiales*
temporis magis adhuc auctas, cum postmodum initio barbarum Hus- *uenditae No-*
siticarum, impurissima haeresis, terribilibus sumtis armis, humana *ribergensibus?*
diuinis confundendo, omnia in regno sursum atque deorsum misce-
re coepisset, amissimus. Sigismundus enim imperator & Bohemiae
*rex, eas * securitatis gratia Noribergam, urbem tunc catholicae*
*religionis obseruantissimam an. 1420. transtulit. Et * pecuniis in*
sumptus belli, quod contra Bohemos parabat, egeus, Noribergensi-
bis pro 50000. florenis anno sequenti oppignorauit. Vbi in prae-
sentem usque diem, ornatu spoliatae, seruantur. Quod Sigismundi
factum

factum Bohemi proceres aegerrime tulerunt, ita, ut postmodum, inter alias, abrogatae illi coronae Bohemicae causas, in publico Czeslauiae conuentu an. 1421. etiam hanc ordine XI. adponere non dubitarent: quod imperiales reliquias, quas Carolus IV in Bohemiam attulerat magnis impensis & quae hactenus toti regno decori fuerant, ille absque consensu publico extra regnum educi curauerit. Vnus hic locus pluribus erroribus scatet, quos statim indicamus.

(uu) Principio confundit hic *Czechorodius* Bohemicas reliquias cum imperialibus, errore crasso manifestoque. Quod probamus. Nam constat ex illis, quae supra attulimus p. 16. 18. 19 quod translatio imperialium insignium facta demum sit an. 1424. Quadriennio autem antea motae sunt aduersus Sigismundum in regni comitiis querelae. Illa enim habita esse an. 1421. cum HAGECIO teste ad *b. a.* scimus; tum ex ipsa sententia comitali, quam uerbatim exhibet GOLDASTVS in *adpend. document. p. 90. 91.* Tantum igitur abest, accusari potuisse Sigismundum sacri spoli quadrennio ante, quam illud est susceptum. Imo ipsa grauaminum comitialium uerba arguunt uincuntque Czechorodium putidi mendacii. ARTICVLI X. & XI. hi sunt: *Quia coronam, qua nostri reges coronantur, in dedecus regni sine consensu procerum, abstulit. Quod thesauros in numerabiles regni, quos praedecessores nostri pia deuotione, ad honorem Dei & patronorum Bohemiae & ad profectum ecclesiis tributos, a castro Pragensi & Karlstein & uariis claustris rapuit & extra regnum educi procurauit, in damnum intolerabile regni Bohemiae. Quis non uidet? loqui hic ordines Bohemiae de sui regni, necquicquam de imperialibus reliquiis. Accedit Sigismundi diploma an. 1422. in ADPENDICE litt. C. p. 6. 7. recitatum: in quo dolet imperator distractas ab eo reliquias regni Bohemiae, necquicquam uero imperialium ibi aliquam facit mentionem. Vt adeo credibile sit, optimum imperatorem, uenditione plurium Bohemiae reliquiarum sibi consu-*

Quod negatur aduersus Czechorodium.

fuluisse, dum bellis urgeretur ab Hussitis: ab Germanici autem imperii insignibus sibi temperauisse semper, ne inuaderet res alienas. *Deinde* etiam publica execratione est dignum, quod Czechorodium non pudeat, imperiales reliquias, si non proprietate, certe custodiae usu vindicare suis Bohemis. Quod nulli scriptori istius aevi in mentem uenit, tantum abest, ut hoc gratis dandum sit hominis unius ad audaciam & furorem hic proiectae adsertioni. Sed impudentia eius castigatione dignior est, quam puerile hoc commentum aliquam mereatur confutationem.

§.3. Propius est uero, quod Hussitarum in Bohemia motus, eorundemque animus, reliquiarum contemtor, metum incusserint Caesari: ne forte in praedam hae cederent ab illisque abriperentur [xx]. Vt adeo boni principis officii esset, de loco tuto cogitare, ubi seruarentur thesauri imperiales (yy).

(xx) In eo plerique scriptores omnino conspirant, imprimis Bohemici & Norici, quibus historia haec domestica est, ut adeo prae aliis narrauerint eius singularia momenta. Locum CZECHORODII, idem sentientis principio uidimus *litt. tt. p. 12.* Consulendi etiam scriptores, p. 15. *litt. nn.* enumerati. Praeter hos GRETSERVS syntagmatis c. 2. p. 11. *Postea tamen Sigismundus imperator cimelia haec ex Bohemia, iam Hussitico ueneno debruata, Noribergam, ceu ad sedem stabilem & immotam, transferenda curauit. Cum ad probatione summi pontificis Martini V. Cuius super hac re bullam reperi in mscto quodam*

Altera, metu-
tuisse Cae-
sarem insi-
gnibus a fu-
rore Hussi-
tarum.

Num transla-
tae ob motus
Hussitarum
in Bohemia?

dam codice. Quae multa scitu digna complectitur. Exhibuimus nos bullam, exscriptam ex ERDTMANNO litt. E. p. 23. in appendice. Nouissime WAGENSEILIVS cap. 26. p. 226. causam repetit eandem: Sigismundus, quoniam Hussitarum motibus, qui fortunam fauentem habebant, Bohemiae regnum, in quo cum insignibus commorabatur Caesar, ideo ueritus, ne tanto thesauro aliquando hostes potirentur, consilium coepit, de eo in locum securum transferendo ibique relinquendo in perpetuum. Placuit praec omnibus Germaniae ciuitatibus Noriberga praecipue, cui haec cimelia, in omne futurum aeuum, seruanda, committerentur. Taceo loca aliorum, cum haec causa aliis sit testator. Nemo tamen credat, uelim, ideo ex Bohemia uenisse imperialia insignia, ubi furor Hussitarum grassabatur. Ex Hungaria enim Caesarem haec cimelia transmisisse, testis est plenus & luculentus *chronicon msc. D. Praes.* quod laudauimus p. 16. litt. 00. Suffragatur PASTORIVS *Franconiae rediuiuae cap. 3. p. 251.* Diese reliquien hatt an. 1424. Sigismundus der Statt Nürnberg verehret (custodiam intellige aut sacrum usumfructum, non proprietatem) welche Sign. Stromer aus Hungarn abgehohlet hatt. Plures addere nolo.

Quamuis illa
uenerint No-
ribergam ex
Hungaria.

Reprehensio
improba Si-
gismundi.

(yy) Improbi igitur in manes imperatoris sunt CZECHORODIVS *radio 4. eccles. Prag. p. 502. 403.* ab eoque hic non multum alienus BALBINVS in uita *Arnesti, antistitis Pragensis*, qui hoc eius consilium atro calculo notant execranturque.

Tertia, ur-
bis ciuium-
que ratio-
nes singula-
res.

§. 4. Alii deinde ciuium fidem probitatemque; prudentiam senatus; urbis dignitatem, amplitudinem, celebritatem; moenium ac fossarum robur; uici-
niamque regni Bohemiae in causis po-
nunt

nunt iuris insignium tutelaris, Noribergam translati. Has consilii rationes ipse prodit imperator, interprete Martino 5. papa [zz]. Quod testimonium cum publicum sit, priuata historicorum fide opus non esse uidetur.

(zz) In utriusque virtutis laude sunt Noribergenses cum *Ciuium fides* apud Caesarem largitorem iuris tutelaris, tum apud ipsum *ac probitas in causa iuris tutelaris.* pontificem. Intelligere hoc licet ex Martini V. Bulla, quam dedimus in adpendice diplomatico *litt. E. p. 17. 18.* unde uerba huc facientia excerpemus. *Rex, Sigismundus, considerans effera- Causae consiliorum de urbe adseruauerat insignia domi secum) nunc a ueritate fidei deui-* *perpetuo tutelari insignium S. R. I.* *antium insaniam in sancta debacchari solitam (habes primam):* *censensque attentius, non nunquam ante actis temporibus insignia im-* *perialia detenta ab aliis & nonnisi cum multa sanguinis effusione recuperata fuisse (est causa altera).* *Solicitus itaque prudentissimus princeps de idoneo loco, lustratis in eius animo cunctis Alemanniae urbibus, multo cum reflexu tandem considerans, quod Noribergensis ciuitas, ut eius uerbis utamur, prae ceteris 1) potens 2) insignis Causae singulares electae ad hanc spartam Noriberg-* *3) & famosa. 4) Ecclesiastico decore conspicua, christianae fidei 5) deu-* *otissimis etiam zelatoribus praepollens 6) sexus utriusque 7) in* *regenda reipublicae politia singularis prudentiae uiris ornata ac* *demum 8) ipsi regi ex omni parte accommodatior (ob uiciniam)* *existeret, reliquias & insignia transferre uoluit illuc, perpetuo ibi conseruanda.* Cum fide publica hic uti liceat, operae pretium non est, ei priuatam iungere ex testimonio historicorum.

§. 5. Sunt tandem, qui hanc gratiam *Quarta a pontifice.*
debent

debent pontifici, quod ciuitatem, antiquae fidei tenacem, Caesari ad hanc spartam commendauisset (aa). Quod facile daremus, nisi in hac historia uirus lateret, nostris omnino depellendum [bb].

Pontificis R.
fauor in Nor-
bergenses.

(aa) Nam uerba Caesaris sua fecisse pontificem Romanum, cum eoque in *iure tutelari*, Noribergae adsignando, conspiciuisset: illud quidem est, quod uidimus in nota praecedenti. Neque uero MARTINVS V. tantum promouit Noribergensium fortunas: sed etiam post ipsum PIVS & NICOLAUS, qui diuerso tempore *custodiam imperialium reliquiarum* non solum confirmarunt: sed etiam sacri exilii poenam omnibus dictarunt principibus, qui ius, Noribergae semel delatum, conuellere auderent in dubiumque uocare. Tempori parcimus, quin ipsa bullarum uerba hic exscribamus. Quae relegere licet in *appendice diplomatico litt. E.* ubi bullae uerbatim exhibentur.

Num clausu-
la iuris com-
missoria ob sit
Noribergae
Lutheranae?

(bb) Nil dissimulamus. Verum est, in bulla Martini V. papae, quam exhibet *appendix diplomaticus lit. E.* haec uerba leguntur: *Reliquiae & insignia conseruentur Noribergae. Nisi forsitan, quod Deus auertat, contingeret, populum illius a fide deuicare catholica, nequaquam liceat inde reliquias exportare uel extrahere aut alias alienare quoquomodo.* Inde ERDTMANNVS in *Noriberga in flore* p. 14. arguit: *Nota bene sub qua conditione Noribergenses adseruent insignia imperii.* Huc respicit OBRECHTVS de *clenod.* § 12. quando inquit: *Auctor est uirulentissimae pene seos ad Ferdinandum II. imperatorem & electores imperii de transferendis Noriberga in alium locum sacri R. I. reliquiis.* Verum exploduntur merito haec consilia idque ob causas infra suo loco indicandas. Reponet enim ad haec theologus:

quod

quod Lutherana fides sit catholica, ab illaque, per dogmata Lutheri, nulla urbi obiicienda defectio. Ictus negabit, fas esse pontifici, gratiam uniuersim urbi factam, ad limites constringere symboli Romani. Accedit imperii uox uniuersi: *euangelicos ritus* non haereticos esse pontificiis in nostra Germania. Vbi sacrilegii instar sit, Lutheranismum notare uerbo haereseos. Taceo, quod, post tot seculorum lapsus, causa haec imperii sit, necquicquam uero in principis solius arbitratu.

§. 6. Ad extremum illud singulare est, ^{Sexta in} quod reliquiarum custodia urbem iam ^{Cunrado III} ante honorauerit Cunradus III. (cc) & ^{& Carolo IV} quod propius ad rem facit, Carolus IV. (dd). Vt opinabile sit, Sigismundum Ipem patris, Noribergae datam, large liberaliterque expleuisse.

(cc) Non occurrit hic antiquioris fidei testis, quem tamen habuit forte PASTORIUS in *Franc. rediuita cap. 2. p. 251.* dum ^{Cunradus III.} scribit: Die Reliquien hat Sigismundus dieser Stadt verehret. ^{largitor Nori-} Berstehe grösten theils. Denn Kayser Cunradus III. bereits ^{bergen sum} an. 1140. etliche hieher nach Nürnberg geschendet hatte. Illud ^{reliquiarum} tamen ex patria historia notum est, quod is imperator in ^{an. 1140.} deliciis habuerit Noribergam. Ceterum Noribergenses quoque reliquiae cum imperialibus non debent commisceri. Primum genus tribuere licet largitioni Cunradi III. uix alterum.

(dd) Locum REBDORFFII dedimus supra *cap. 2. litt. kk. p. 12.* ^{Caroli IV.} Succedat ei ALBERTVS *Argentoratensis*, cuius narratio ad ^{promissio, fa-} 13. an. 1352. est haec: *Conuenerant rex Carolus & Ludouicus marchio de iure insi-* in Nürnberg de mense aprili concordantes omnino. Et cum rex non ^{gnium tutela-} ^{ri an 1357} posset

posset concordare occupatores marchionatus cum marchione, quod cederent: ipse marchioni adhaerens alios coram se citauit fictum. que marchionem cum suis banniuit. Marchio quoque lanceam, elauos, partem crucis christi & alia insignia, quae imperio dicuntur per Ludouicum imperatorem, patrem suum relictâ, regi praesentauit. Recepta cautione de reducendis infra triduum uel in Nurenberg uel in Franckfurt per regem. Quod non fuit impletum. Sed ea Pragam perduxit, de quo Bohemia nimium gratulatur. Quamuis uero dubitare aliquis posset, vtrum Caesari & Brandenburgico tum marchioni fas fuerit, de iure custodiae transigere insignium uniuersi imperii; deinde pactum hoc personale fuerit, quod nulla ratione obligauit Sigismundum, patris non hereditario, sed electitio iure successorem: opinabile tamen est, inter argumenta suasoria etiam hoc fuisse Sigismundo, ut Noribergae deferret ius insignium tutelare expleretque ita spem, urbi factam a suo parente.

CAP. IV.

CONTENTIO VARIORVM

DE

IVRE TUTELARI

INSIGNIVM S. R. I.

Lis haec iure tutelari Noribergensium est antiquior.

§. I. Vetustior Germania in dubio huius custodiae iure olim anceps fuit ac multiplex [ee]. Quod insignium imperialium tutelam diuersi ordines temporibus diuersis sibi adrogarent. Neque disputatio, concertationis plenissima, ante habuit exitum: quam haec sparta, stabili aeternoque iure, Noribergae mandare-

daretur (ff). Tantum abest, ut ex hoc tempore in arenam uocata sit insignium S. R. I. causa tutelarum [gg].

(ee) Vix de patria Homeri aut tumultu Vlyssis uel Alexandri tot esse potuerunt discrimina, quam de *custodiae iure insignium S. R. I.* adnotata reperimus. Neque unius tantum uel alterius seculi disceptatio haec fuit. Sed lis haec quadringentis fere annis multoties concussit Germaniam nostram, quoties patria uel rege caruit Romanorum, id est indubie suscepto successore, uel inter imperii candidatos aemulatio aut contentio orta, uel princeps imperio fuit exutus. Quorum dissidiorum hoc capite dabimus specimina sigillatim.

De iure tutelari insignium quotuplices contentiones?

(ff) Non firmitus esse puto argumentum pro custodiae iure, quo patria gaudet, quam hoc; quod ne vestigium quidem adpareat ullius porro de custodia insignium discriminis, postquam an. c. cccc. xxiv. sparta tutelarum Noribergae fuit demandata: quorum dissidiorum tamen ante hoc tempus inuenimus numeros maximos funestissimosque. Ita enim animum, habendi & custodiendi insignia, omnes deposuerunt herbamque porrexerunt uictrici Noribergae de palladio, largitione Caesaris Sigismundi, pace concentuque ordinum imperii, reportato. Post trium inde seculorum interualla, ut alius nullus, ita quoque Aquisgranenses ne quidem hiscere ausi sunt: ut mirum non frustra sit Noribergensibus, unde hoc tempore, (uerbis eorundem utimur,) nouos illi ac insolentes spiritus conceperint ad audendum & impugnandum.

Quae exspirauerunt in an. c. cccc. xxiv.

(gg) Si casus exceperis cap. 1. §. 3. 4. 5. recitatos. Qui tamen non eo pertinent, ut pristina iura impetant, sed potius ut firment illa stabiliantque. Cum ciuitatem ex illo demum tem-

Si fulmina aduersus euangelicos.

pore hoc palladio habeant indignam, ex quo sacris locum fecit, nostro iudicio, purioribus.

§. 2. Principio *Boici* *ICti* tutelaria imperialium insignium iura duci *Boioariae* adferuerunt (hh). Me quidem iudice audacter ac insolenter [ii].

I. BOIO-
RVM adro-
gatio custo-
diae insi-
gnium S. R. I

BOIOARIAE
DVCI ADSE-
TVR IVS TV-
TELARE INSI-
GNIVM S. R. I.
Lib. Nider.
Alas. M. S.

Sigon. & al.
Dodechin. an.
1138.
Vrßperg. chron
Richarßp.

Trithem. in
chron. Hir-
saug.

ADVERSVS BO-
ICA IVRA IN
CUSTODIA IN-
SIGNIVM S. R. I.

(hh) Primus forte & unicus huius iuris adsertor est *Christ. GEWOLDVS de septemuiratu c. 10. p. 752.* his quidem verbis: *Secundo ad duces Boioariae a temporibus Ottonis III. ac deinceps ratione & respectu huius officii (dapiferatus) pertinuit semper, in curia atque custodia conseruare insignia imperii (quae sunt crux & lancea regalis, clavis dominici corporis insignita, sceptrum, globus & corona) iure HEREDITARIO. Eademque insignia duces Boioariae iure hereditario retinuerunt & custodierunt semper. Prout de utroque Henrico, Hezilone & sancto postmodum in Caesarem electo patre nimirum & filio ex historiis constat. Nec non de duce Henrico Caesaris Lotharii genero. Qui post soceri mortem Cunradi Sueui electioni, tanquam, se absente non legitimae fa-
dae, se opponens: tandem, sententia mutata, legatis eiusdem Cunradi regis Ratisbonae regalia praedicta restituit. Pro more etiam recepto in coronatione VVilhelmi Ludouicus Boioariae dux, archidapifer globum aureum in manu eius posuit. Denique in solenni imperatoris deductione elector Bauarus pomum illud seu globum aureum praegestare de iure & antiqua consuetudine solet. Haftenus Gewoldus. Quem alii omnes in hoc argumento exscribunt, neque tamen nouum sententiae adferunt momentum. Vt adeo nomina eorum laudare, parum aut nihil intersit.*

(ii) Produnt hic quamplurima, GEVOLDVM scriptorem illustrem & eruditum hic non ad ueritatem disputauisse, ue-
rum

rum

rum ad sui principis sensus, omniaque congesisse, quae ul-
 latenus facere uiderentur ad Boioariae adferendum septem-
 uiratum. *Principio* autem exempla, ad quae prouocat hic IC-
 tus, nullius sunt momenti, imo euertunt potius causam tu-
 telarem a Gewoldo adsertam, tantum abest ut firment eam
 stabiliantque. Nam HENRICVS II. siue sanctus insignia im-
 perii non pace Ottonis III. accepit: sed potius eadem prae-
 ter ius & fas extorsit S. Heriberto, Coloniensi antistiti, cui
 Otto III. iam nunc moribundus illa commendauerat, ut ad
 fororis maritum Ezonem seu Ehrenfridum, archipalatinum
 in Germaniam perferret. Codex MSC. BROVILLERENSIS ita
 rem narrat: *Heribertus uero insignia imperialia secum ex Italia*
(ubi Otto III. obierat) aduexerat. Quod aduertens Henricus,
dux Noricorum, eum iuxta alpes inuadit & dicta insignia ex-
torquens, sibiue imperium adsumit. Sed Ezo, quia bona illius
multa inuaserat, se opponit. Hinc Lotharingi eum non agno-
scunt pro rege. Verba nobis dedit TOLNERVS cap. 9. *hist. ar-*
chipalat. p. 233. Idem fere habetur in ACTIS SANCTOR. BOL-
 LANDI die XVII. martii in uita S. Heriberti cap. 4. p. 472. quod
 ipse insignia, ab Ottone III. cuius egerat cancellarium, acce-
 pta Henrico cum dilatione & difficultate concesserit & in alterum
 tentauerit diadema transferre. SCHATEN lib. 4. *annal. Paderb. ad*
an. 1002. fide coaeuorum addit: quod Otto III. ne quidem soli
 Heriberto dederit insignia moribundus: sed potius fidei illa
 commiserit omnium episcoporum, moribundo Caesari prae-
 sentium. Vt adeo dubium sit, quod supra scripsimus de ar-
 chipalatino, & credibilius forte, Caesarem hanc custodiae
 spartam uniuersis imperii proceribus, usque dum suffragiis
 eorundem nouus rex fieret, demandauisse. Accedit, quod
 plenissimi Boicorum annalium conditores, neque ante tem-
 pora Gewoldi neque post illa, ausi fuerint, ex hoc ducis sui
 consilio, sibi aut suae genti aliquod tribuere ius tutelare,
 multo

*Quod Boio
 Otto III. non
 dederit ius
 tutelare m.
 1002.*

multo minus illud habere pro aeternum hereditario. Ioan. ADLZREITTERVS *sanctioris in Boioaria senatus cancellarius part 1. lib. 15. §. 7. p. 377.* rem ita describit: *Henricus imperii insignia allata ex Italia, una cum Ottonis exuviis, in suam custodiam recepit. Crucem uidelicet, sceptrum, globum, coronam, non uanum adeundi fastigii imperialis authoramentum. Sacram lanceam, praecipuam regnantium tutelam Heribertus Coloniam clanculum auerterat. Ei demum daturus, quem procerum uota ad imperium poscerent. Quod antistitis factum tantum abest, ut improbet illustris auctor, ut potius probet illud tueaturque his quidem uerbis: Quod factum (antistitis) tametsi innocens & optimae in rempublicam mentis, tamen obtrektorum dicacitas apud Henricum sic traduxit, ut, collisis animis, orta sit materia dissensionum. Cum itaque Adlzreittero tanta in rebus Boicis industria, cura principis, fides, notitiaque: nemo fuerit, qui dixerit, eum uel domesticum hoc ius ignorasse, uel, si constiterit illi de eodem, dissimulauisse illud, multo minus, contraria ei narratione, euersum uoluisse. Audacior tamen est Gewoldus in exemplo altero. Quis enim veterum unquam uel somnians dixit, Henricum superbum, Boioariae ducem, soceri sui, Lotharii Caesaris insignia hoc iuris tegumento sibi adrogauisse, quod Boioariae custodia competeret insignium & clenodiorum imperii. Aliae enim causae adsunt. Quia Henricus, Caesaris demortui gener esset inueniretque imperialia insignia inter soceri sui thesauros; deinde ipse crederet, illa non alii tradenda esse, quam legitime electo imperatori; praeterea ipse non minus esset inter imperii candidatos. Quamprimum enim animum exuit sibi habendi imperium, etiam imperialia insignia Cunrado III. tradidit aemulo haecenus & riuali. Otto FRISINGENSIS lib. 7. c. 23. Solus ex principibus dux Henricus, regalia seruans, aberat. Ad quae reddenda ei dies praefigitur*

Neque Lotharius an. 1139.

Ratis-

Ratisponae. Quo ueniens regalia quidem multis illectus promissis, reddidit, sed tamen ea minime consecutus, sine gratia recessit. Plenior hic est Gotfridus VITERBIENSIS part. 17. chron. p. 511. In gratiam omnes recepti ab Cunrado III. excepto solo duce Bauarorum, Henrico, qui cognominabatur superbus. Apud quem etiam insignia regalia contumaciter adhuc detinebantur. Erat enim gener defuncti imperatoris Lotharii. Et ex hoc NB. tenebat regalia. Ad regnum, quantum poterat, adspirabat. Coactus uero tandem regalia, id est, crucem, lanceam & coronam reddidit, gratiam autem regis non impetrauit. Addunt alii, quod Lotharius socer ipsi commiserit insignia, quia gener esset, non quia Boioariae ius aliquod competere tutellare, teste MVTIO lib. 17. ad an. 1138. p. 137. Andreas PRESBYTER in uita Cunr. III. ait: Insignia regalia detinebat Henricus. Erat enim gener Lotharii & ex hoc tenens regalia, quantum poterat, ad regnum adspirabat. Ratisponam tandem ueniens reddit regalia, crucem, lauream (lanceam) & coronam. Arripuisse Henricum insignia, quia in finibus Henrici Lotharius obiisset, scribit iudicatque ALBERICVS ad an. 1137. p. 281. Cui consentit AVENTINVS lib. 6. p. 384. his verbis: Henricus Boiorum regulus, gener imperatoris, Lotharii imperium adfectat, insignia imperii retinet. Addit causam, Nam socer in eius ducatu obierat. Locum ex TRITHEMIO ad an. 1137. chron. Hirsaug. exscripsit Franc. PAGI, sed auctum calamo ipsius. Neque enim in codice Hirsaugiensi ita reperitur; Henricus Bauariae dux, qui socero morienti adstabat, insignia imperialia, hoc est, coronam, sceptrum gladium & crucem, quae Caroli imperatoris fuisse traduntur, sibi cum imperio usurpare nitebatur. Quid? quod, iudicio VRSPERGENSIS ad an. 1126. Henricus Boioariae rex non insignium sibi custodiam tribuit: sed hoc consilio illa fustulit, ut comitiis imperii illa offerret. Dux uero Henricus, in eius finibus obierat Lotharius, regalia reseruauit, ut in generali

Nullum a iure
gestandi
insignia ad
ius custodien-
di vinculum
consecutionis.

conuentu principum, qui Moguntiae conditus fuerat, praesenta-
ret. Inter tot igitur causas insignium ab Henrico accepto-
rum, uel quod ipse in Caesaris esset familia: uel quod Cae-
sar in territorio eius diem supremum obiisset: uel quod impe-
rator haec illi demandauisset moribundus: uel quod sibi ui-
am ita parare uellet ad imperium: uel tandem, quod in a-
nimo haberet, illa principibus imperii comitialibus offerre:
nullus tamen est, qui Gewoldianae sententiae quicquam af-
sentiretur crederetque, Boiariam insignium imperialium de-
am tutelarem. Taceo, quod & ante haec tempora & post
de hoc iure custodiae disceptatum sit multoties, neque ta-
men reperiatur, Boios fuisse in huius concertationis socie-
tate. Vltimum uero, quod urget Gewoldus, nullarum
quoque uirium est. Sit enim, quod archidapifer in actibus
comitialibus pomum aureum gerat praeferatque illud im-
peratori: quid? quaeso! inde. Cum idem non solum fa-
ciant electores alii: sed etiam singuli in domesticis clypeis
circumferant imperialia idola. Vno archipalatino exce-
pto, cuius hic institutum est recentius, quod ipse quoque
FREHERVS agnoscit lib. I. c. 15. p. 113. causasque magis apertas
addidit Dn. Praef. de formula march. Brandeb. §. 9. p. 83. litt. h.
Tantum abest, propterea aliquid praecipui iure dandum
esse archipalatino.

II. ARCHI-
PALATINI.

§. 3. Tegumentum eiusdem iuris, ma-
ius forte, habuit quondam ARCHIPALA-
TINVS (kk). Sed tamen non minus fide
simulateque (ll).

Pro tutelari
iure archipa-
latini argu-
mentum

(kk) Recurrunt hic argumenta, quibus usus est Gewol-
dus, ad haec iura adferenda Boiis. Cum enim archidapi-
feratui hanc ipse tribuat iuris tutelaris praerogatiuam, non
possunt

possunt non iisdem uestigiis insistere scriptores archipalatini. Qui *archidapiferatus* spartam non Boiis propriam esse uolunt: sed potius archisoli palatino ad Rhenum. Deinde ad heraldica archipalatini insignia prouocant, quibus *pomum imperiale* sit insertum. Quod adlegare non possint in Boicis insignibus adseclae Gewoldi. Porro ad prouinciae, Rheno uicinae iura primaria oculos uertunt, putantque uinculum consecutionis esse firmisimum, ut imperii insignia custodiantur in imperiali archisolio, non solum quod ille honor dari nequeat prouinciis minus primariis; sed etiam, quod coronationis imperialis actus ad istum locum, aeterna lege defixus, in quo potissimum opus sit usu insignium imperialium. Quapropter ex hoc loco illa minus adposite auellantur. Esse uero uel ex *archipalatini* etymologia clarum, quod ipse archisoli supremus curator sit iuraque tutelaria habeat omnium imperialium cimeliorum, ibi repositorum. Tum uicariatus quoque iura accedere, perhibent, quibus insignium tutela admodum sit concinna. Quod Caesaris demortui uices habeat palatinus, uacante imperio, atque in his pariter insignium custodiam, uiuo Caesari haud dubie competentem. Praeterea coniecturas exemplis firmari putant illorum imperatorum, qui iam moribundi, custodiam insignium commendauerint archipalatino. Testimonia enim historicorum in praecedenti §. litt. II. p. 31. 32. recitata sunt, quod Otto III. imperator insignia S. Heriberto hoc fine dederit, ut illa perferret ad *archipalatinum*. Ad uetustius prouocat exemplum TOLNERVS cap. 4. p. 124. Defuncto Cunrado I. inquit, statim Eberhardus Palatinus C. ex mandato fratris insignia Henrico I. obtulit. Palatii enim comites, ut imperii uicarii, insignia imperii, nouo regi deferenda, custodiebant.

(II) Non difficilior hic argumentorum dissolutio, quam

*Aduersus tu-
telaria iura
ARCHIPALA-
TINI.*

in §. praecedenti. Nam *primo* dictum est doctumque, archidapiferatus spartam in dapibus ferendis uersari, nec quicquam in imperialium insignium custodia *Dn. Praes. §. 9. p. 83. litt. b. dissertat. de formula Marchiae.* Ut adeo parum hic intersit, cui illa tribuatur Boioariae duci, an uero archipalatino. *Deinde* pomi imperialis in archipalatini insignibus recentioris est instituti *Dn. Praes. l. c.* tantum abest, inde iuris uetustioris pendere posse aliquod momentum. Quid? quod alii principes electores omnes partem insignium imperialium suis clypeis inscribant, archicamerarius sceptrum, archimareschallus enssem, archipincerna poculum, qui tamen sibi ideo spartam non adrogant horum insignium tutelarem. *Post*, quamuis curam archisoli imperialis nemo disputet archipalatino: tamen ex illa nullum est uinculum consecutionis ad ius tutelare insignium. Partim, quod nulla eius uestigia supersint, partim, quod tale quid nullo unquam tempore sibi adrogauerint archisoli ciues, ut potius ex omni aeuo constet, insignium custodiam ante annum christi ccccxxiv. fuisse admodum incertam neque ulli ordinum uel consuetudine uel lege certa adscriptam. *Praeterea* neque primariae prouinciae gloria, qua Francia gaudet, Rheno uicina, hic aliquid adfert momenti. Nam iuris eandem strictissimi esse, propterea patet, quoniam hodie ne quidem *praecedentiae* locus a ceteris Germaniae prouinciis relinquitur pago Rhenensi. Tantum abest illam in iure cimeliorum imperii aliquid praecipui habuisse. *Ad extremum*, quod ad exempla attinet, illa alias omnino causas habent, quam muneris rationem archipalatini. Nam Otto III. imperator Ezoni seu Erenfrido archipalatino propterea destinasse fertur imperialium insignium custodiam, quia ille *sororis* esset maritus factusque ab imperatore *uicarius* imperii. Recitabimus uerba *MS. BROWILLERENSIS cap. i. in uita*

uita Ezonis, interprete PAPEBROCHIO in act. SS. mens. Maii die XXI. p. 52. quae haec fere sunt: *Hic interpoluerat interpolator caput integrum* (doleo Papebrochium filum abruptisse) *quo narratur, quod Otto 3. Heriberto Colonienſi commiserit insignia imperii, ad sororis maritum Erenfridum archipalatinum deferenda. Quae cum intercepisset Henricus (sanctus) regnum integro anno uacauerit. Cumque insuper IVRA PALATINI (tutelaria) idem Henricus inuaderet: hic contra eum arma sumpserit, adiunctis sibi Lotharingis, qui Henrico obedientiam praestandam pro decennio suspenderint. Interim acta Moguntiae causa, cum pro Henrico iudicaretur discesſisse Erenfridum (archipalatinum) statuque fixisse in Odernheim. Vbi eum inuadens Theodoricus, Mosellanorum dux, praelio victus captusque sit. Cum tanta suorum strage, ut in prouerbium iuerit soleantque amicis optare, ne in Odernheim unquam ueniant. Tandem pacem eo pacto initam, ut Henricus Erenfrido insulam S. Suiberti, Duysburg & Salauelt cederet. Deinde, interuentu Henrici, Mizeconi, Polono iunctam Richezam, Palatini filiam. Non nescio, haec ideo in dubium uocauisse Papebrochium, quod fide Diethmari & Lamberti constet, Henricum II. an. 1002. inauguratum esse, neque hostes alios habuisse principio, praeter Hermannum, Alemanniae & Alsaciae ducem. Quicquid sit, TOLNERVS, qui dubia Papebrochiana respondit c. 9. p. 233. 234. ipse tamen agnoscit, non Erenfridum, qua archipalatinum sibi ius tutelare adrogauisse insignium imperialium, sed propterea, quod Caesaris pro se haberet supremam voluntatem. Vltimum momentum est archipalatini vicariatus, qui duplicem habet significatum. Vnum ante auream bullam: alterum post eandem. Primus tantum in actibus uersabatur comitialibus & exercenda ibidem, nomine imperii, iurisdictione: alter uero limitibus circumscriptus est aliquot tantum Germaniae prouinciarum, duce carenti-*

um graui teste *AB. tit. 5.* Ad neutrum trahi potest insignium custodia. Vtrumque enim rem tantum *iudiciariam* respicit: sed custodia cimeliorum aulici muneris est, a iure dicundo maximopere alieni. Quo lumine *TOLNERVS* legendus *c. 4. p. 12. in histor. Palatini vicariatus.*

III. ARCHICAMERARI

§. 4. ARCHICAMERARIO in aliis regnis cimeliorum imperialium custodiam demandari (mm), id quidem est testatissimum. In Germanico autem imperio ea de re nihil inuenio adnotatum [nn].

Insignium custodia penes ARCHICAMERARIUM in regnis aliis.

(mm) Nolo loca aliorum excutere, qui hanc custodiae spartam in archicamerario adnotauerunt. *LEGES PALATINAS* Iacobi, Arragoniae regis, testes habemus omnium luculentissimas. Scriptae sunt illae circa annum *MDCCCXX* atque nuper cum insigni commentariolo & centum figuris, aeri incis, editae a *PAPEPROCHIO* loco accessionis ad *tom. 3. actor. SS. in principio*; dignissimae profecto, quae prodirent figillatim. Quod plenior aulicorum munerum descriptio ex medio aeuo speranda non sit, ut potius eorundem hodiernos adparatus si non uincere, aequare tamen omnino queat. *Part. 2. c. 1. de officio* agitur *CAMERLINGI*, quod inter alia plura est hoc: ut *Camerlingus*, facto prius inuentario de omnibus, quae sunt in deposito nostro & quae tenentur per armatorem, & quae de rebus, quae pro quotidiano seruitio aliis officialibus, ei submis, committuntur, ut & *argentario* & aliis, diligentiam in custodiendo adhibeat opportunam. Et cap. 3. Suberunt *camerlingo camerarii*. Hi si quidem debent uestes & calceamenta personae nostrae munde & honeste tenere, lectum nostrum facere & parare. Utque camera nostra sit conuenienter ornata cavere

vere, & debet omnino unus semper in camera iacere. Noctu etiam procurent, quod ibi uinum & aqua sufficiens ad bibendum, propter casus, qui quandoque de nocte proueniant improuise, species confectae ad comedendum, cetera. Propterea etiam c. 16. argentarius & thesaurarius camerlingo subiiciuntur, quod uasa aurea & argentea aliaque cimelia ad nutum illius promere iterumque reponere iubeantur. Inde camerarii munus his limitibus ex ratione mediæ æui describit FRESNEVS *h. u. p. 702.* camerarius est dignitas in palatiis regum, cui camerae regiae, id est, thesauri seu CIMELIORVM regis cura incumberebat. Quorum etiam respexit HINGMARVS de ordine palatii c. 22.

(nn) In Germanico imperio res haec eo certior est, quo minor numerus archiofficio- Si enim uel imperator uel proceres insignium imperialium custodiam credere ac demandare uoluissent uni archiofficialium, certe alii nulli haec sparta concinna fuisset, quam archicamerario. Reliqua enim archiofficina ab hoc iure tutelari sunt alienissima. DIETHMARVS *lib. 4. chron. Merseb. p. 160.* singulis archiofficialibus suos ponit scribitque limites, his quidem uerbis: Celebrata solennitas in Quedlenburg a rege, ubi quatuor ministrabant duces 1) Henricus ad mensam 2) Cunradus ad cameram 3) Hezil ad cellariam 4) Bernhardus equis praefuit. Qui ergo uel mensae uel cellariae uel stabuli rectoribus tribui queat custodia cimeliorum, ego quidem non uideo. Sed illum hoc munus tangere potest, cui uniuersi palatii & camerae incumbit custodia, ubi cimelia haec adseruantur. Atque in eo uersatur officium archicamerarii. Inde WITTEKINDVS ad *an. 936.* de archicamerarii muneris amplitudine celebre testimonium habet: Lothariorum dux Gieselbertus OMNIA PROCURABAT (qua camerarius) Eberhardus mensae praeebat, Hermannus pincerna, Arnulfus equestri ordini. Vnde facile ad intelligendum est, quod aliorum officiorum orbes singulares

Cui etiam hic rationes fauent ARCHICAMERARIUS, R. 1.

ac tenues fuerint, solius camerarii sparta amplior patentiorque, ut cimeliorum curam habere posset sub complexu. Accedit, quod symbolum ac schema imperialis archicamerarii olim non solum *clavis* fuerit, sed etiam *sceptrum*. Unde causa ad diuinandum, quod uetustas illi clauis destinauerit ad arcam, in qua posita sunt imperialia cimelia. Quod si usu unquam uenit, ius hoc non morte expirauit Caesaris, quoniam archiofficia Germaniae pendent ab imperio, quod est immortale. Non igitur habeo, quod reponam illis, qui in Westphalica pace, in archicamerarii gratiam, obloquuti sunt thesaurarii auspicio. Quasi insolentia noui muneris sacros uiolaret limites supremi in imperio camerarii, cuius sparta tutelam complecteretur thesauri imperialis. Quod adeo certum est, ut eo ipso *b. m. VVAGENSEILIUS de officialib. imp. cap. 10. §. 2. p. 153.* insigni errore lapsus sit. Qui sibi persuadere uoluit, archicamerarii imperialis munus in sola thesauri ac reddituum imperialium procuratione uersatum fuisse, necquicquam in *praefectura sacri cubiculi* Caesaris. Vtramque uero spartam archicamerarii fuisse, adfirmamus. De ultima tot medii aevi loca testantur, ut uix adsequar, quid tantum uirum hic agere potuerit in transuersum. Nisi dixeris, eundem sacrae antiquitatis magis studiosum fuisse, quam barbarae ac ciuilis medii aevi. Ceterum in tanta rationum luce, ob quas insignium custodia dari potuerit archicamerario, nihilominus loca desidero, unde quodammodo constet, illud usu uenisse in imperio Germanico. Felicioribus forte esse licuerit illis, qui copiam tabulariorum imperialium habent, quibus etiam prouinciam ad indagandum & eruendum relinquimus & uoto nostro commendamus.

IV. ARCHI-
THESAURARI-
UM.

§. 5. Multo minus eo se extendit sparta ARCHITHESAURARII [oo]: quae noua est, neque

neque limites accepit [pp] eo prolatos.

(oo) Vidimus in §. praecedenti *litt. mm. p. 38.* quod ideo the-
saurarii, cimeliorum regalium custodes, subditi fuerint ar-
chicamerario, quoniam suprema imperialium reliquiarum
cura illis fuerat demandata. In *Angliae* regno ius tutelare in-
signium & clenodiorum regis thesaurario sigillatim tribuit
FLETA lib. 2. c. 26. 27. 28. De *Galliae* regno pariter traditum
est memoriae, quod thesaurarius *regalium thesaurorum* fue-
rit *custos* ac procurator. Monumentum habes apud *LABBE-*
VM tom. 2. biblioth. Msct. p. 366. & apud *SVRIVM in uita S. Aude-*
reni c. 4. mensis Aug. die 24. p. 257. Ad quem aulicae elegantiae
morem etiam sacri respexerunt antistites, qui in coenobiis
thesaurario omnium clenodiorum tribuerunt praefecturam.
Witb. DVG ALE in monastico Anglicano tom. 3. p. 241. 242. testi-
monium habet luculentum, his conceptum uerbis: *Offici-*
um thesaurarii est, ornamenta ecclesiae & thesauros custodire. I-
dem *p. 250.* thesaurarius custodiam clauium thesaurariae a mo-
do habeat. Nec decanus eius officio se immisceat. Idem *p. 337.* di-
stinctius: *Thesaurarius, capituli minister, totius ecclesiae the-*
*sauri custos est. Ut sunt * reliquiae, libri, uasa, uestimenta, ca-*
lices, cruces, curtini, puluini, pallia & id genus similia. Haec
omnia eius fidei & custodiae commissa & tradita; sunt descripta
in quodam libro testificante, quae & qualia sunt, quae in eccle-
siae thesauris numerantur. Quorum omnium, ut fidelis custos
sit, sacrosancto iusiurando adstringitur. Is nec immutare quippi-
am nec accommodare aliquod alicui potest, decano & capitulo in-
consulto. Et porro, Is thesaurarius sacristam sub se habet co-
adiutorem & concustodem. Taceo alios testes generis eius-
dem apud *Seldenum, Fresneum, Iacob. Gothofredum*, aliosque
antiquitatis Romano barbarae indagatores.

(pp) Notum enim est, quod archithesaurarii munus in
Germanico imperio ante fuerit inauditum, quam belli tri-
cenna-

THESAURARI
munus alibi
in iure insti-
gnium tutela-
ri.

ARCHITHESAUR-
ARIO S. R.
qui non com-
petat ius tri-

gnium tutela-
re?

cennalis incendia cogerent pacificatores, ut nouum archi-
palatino *electoratum* concederent cum eoque insolens ac
nouum hoc archiofficio. Equidem semper credidi, ulti-
mo tum necquicquam opus fuisse, partim quod *electoralis*
dignitas & inde pendentia iura & olim sine archiofficio fu-
erint & sine illo esse possint etiam nunc; partim, quod *ar-
chipalatini* nomen pariter archiofficii sit. Vt adeo hoc satis
esse potuerit nouo electori, siquidem archiofficii habuit a-
liquot desiderium. Sed haec cursim moneo. Sufficit enim
nostro instituto, quod uerba, in FORMVLA PACIFICATORIA
an. 1651. demum pro munere archithesaurarii concepta, ta-
lia sint, quae nos ab omni metu liberant, fore, ut aliquis
hoc conatu peccet, quo nouo thesaurario imperialium in-
signium spartam tribuat tutelarem, Noribergae duobus se-
culis ante demandatam, quam archithesaurarii munus au-
diretur in Germania. Legi potest *dissertatio*, an. 1711. Helm-
stadii scripta propugnataque *de Germanici imperii archithesau-
rario*, auctore *Frid. Aug. HACKMANNO*, Iuliae professore.

V. CAESA-
RIS *uini*.

§. 6. Illud de Germanicis IMPERATORI-
BVS certum est, quod uiui nunquam de
se dimiserint imperiales reliquias VSVM-
QVE earundem habuerint fere QVOTIDIA-
NVM(qq). A quo tamen iure ipsi remile-
runt, postquam sparta tutelaris Noriber-
gae fuit demandata [rr].

Olim insigni-
um S. R. I. u.
suo, uere quoti-
dianum.

(qq) Nemo quidem de hoc dubitauerit, cui Caesarum
habitus constat, in medio aeuo fere quotidianus. Scilicet,
quod de Iustiniano Caesare P. DIACONVS lib. 16. p. 485. ex eo-
que Dn. Praeses *dissert. 1. differentia* 14. p. 51. ostendit, Caesa-

res Romanos uix in publicum prodisse, nisi purpura & reliqua ueste imperiali essent induti & diademate caput redimiti: illud usu quoque uenit olim apud Germanicos imperatores. Vt ipsis imperialis habitus perpetuus esset & ubique solennis. Hoc enim ornatu conspicui fuerunt in ecclesiis, in cubiculis, in iudiciis, comitiisque, in itineribus, in castris, in ludis, & ubi denique non? Quod cum ita sit, ita autem esse, agnoscunt omnes, fieri non potuit, ut insignia imperii in uno loco ponerentur, quibus omni fere momento opus habuerat imperator. Quapropter ipse insignia domi posuerat tuleratque illa secum, ut, quoties uellet, illis uteretur. Tantum abest, Caesares insignia uel semel de sua custodia dimisisse (**). Siue igitur imperio exueretur ab ordinibus, siue obiret supremum diem Caesar, semper reperta sunt insignia imperialia inter eius reliquias. Et sane faciunt haec, ut mecum omnino dubitem, quo iure imperialibus insignibus aeuum tribuatur Carolingicum. Vsu enim quotidiano uestes & mitrae omnino attritae & consumtae sunt, ut hanc ferre non potuerint aetatem. Est igitur necesse, ut credamus, quemlibet imperatorem iuxta habitum, imperio sacrum, propriis usum esse uestimentis regalibus, nisi religio aut solennia suaserint, indui illum imperialibus reliquiis.

(rr) Vsque ad tempora Sigismundi atque annum **MDCCC** **CXXIV.** his moribus uixisse imperatores, ut secum imperialia insignia, ubi locorum essent, circumferrent, iisque induti fere quotidie conspicerentur, illud quidem intelligi potest ex superiori *cap. 2. §. 2.* Verum postea ab his moribus, ut a-

Hodie insignium S.R.I. usus Caesari, post inaugurationem nullus.

(**) Imitatione regum ac monarcharum ueteris aevi. De *Alexandro* memorabilem locum habet *Diodorus Siculus lib. XVII. part. 2. p. 624.* unde constat, illum diademate & uestimentis regalibus uel sellam suam instruxisse uel illis fuisse indutum. Inde etiam *ATHENAEVS lib. 5. de ipsoph. p. 102.* commemorat: *super regis Ptolomei sella coronam fuisse, ex auris decies mille conflata.*

lii principes cultioris Europae, ita etiam imperatores sunt
 defuefacti. Postquam ultimi in hoc consenserunt, ut insi-
 gnia ac diademata imperialia Noribergae crederentur ad
 stabilem & aeternam custodiam. Inde enim insignia repe-
 tita non sunt, nisi ad actum publicum coronationis. *Fridericus V*, quamvis ornamenta sibi pretio incredibili comparasset, in
 hanc tamen solennitatem *PALLIVM*, *ENSEM*, *SCEPTRVM*, *POMVM*,
*CORONAM*que *Caroli M.* ut fama fuit, ex archiuis *NORIBERGEN-*
SIVM ad se deferri curauerat. Datur enim hoc uetustati, ut plus
 maiestatis habere uideantur, pondere noua carent. Quod si tales
Caroli M. ornatus fuere, constat principes regesque uetustiores
 non tam uestis ornatum, quam nominis gloriam quaesuisse. Quod
 si autem *Caroli IV* fuerunt, ut mihi *leo Bohemicus* persuadet, est,
 quod amplius miremur, tam breui tempore in tantum creuisse lu-
 xuriam, ut uestimenta *Caroli* rusticana putes, si ad *Friderici* no-
 stri ditissima & ornatisima compararis. Utinam ueteres uirtute
 superaremus, quam in illis uanitate praestamus. Verba sunt *Ae-*
neae SYLVII in uita *Frid. V.* p. 80. 81. Quapropter illa iam ae-
 tate inter res insolitas idem refert p. 82. quod imperator *Ro-*
*mae coronam ieiunus** totam diem gestauerit, auro & gemmis gra-
 uem, indutusque trabea trecentos milites percusserit gladio. Recte
PASCHALIVS lib. 10. cap. 10. p. 696. huius mutationis nos admo-
 net, his quidem uerbis: *Hic aduertendum, non solum capite*
regis gestari diadema, sed & in ipsis adytis regiae domus super
tribunali regio plerumque seruari. Qui mos ostentandi & adser-
uandi diademata hodie fere obsoleuit. Nisi in ipsis solenniis inau-
gurationis. Cum rex aut imperator, sic ornatus, equites creat ta-
liaque principis munia fungitur. Sed & mos reponendi diadema
super sella regis hodie quoque est inter obsoleta. Causae forsitan
 non difficiles sunt ad indagandum. Quia nostra tempora
 absunt a superstitione, cui immersa quondam fuerat uetu-
 stas: quia spernunt nostri principes speciem inanium: quia
 ipsi

ipfi subditi bene norunt, quod potestas regem faciat, non diadema: quia infirmior nostro aevo est fides in unctionis sacramentum & sacras imperii reliquias, cetera.

§. 7. Grauior dubitandi causa est, quid hic possit VLTIMA CAESARVM uoluntas [ss]. Quod exempla superiunt eorum, qui imperialium insignium custodiam legauerunt aliis (tt), usque dum de nouo Caesare adpellando in comitiis constaret.

VI. CAESARIS ultima uoluntate.

(ss) Mirum, hac de re nihil constitutum esse in imperio Germanico, cum tamen inde occasio nata sit ad bella & digladiationes, quibus toties concussa est Germania nostra, quoties illa uiuo Caesare sibi non prospexit rege Romanorum, id est, indubio successore. De exemplis uidebimus in animaduersione sequenti. Nunc de rationibus. Quemadmodum enim alias uulgi sermone dicitur, *quod res omnium res sit nullius*: ita etiam euenire hoc solet in insignium custodia, mortuo imperatore. Nemo nescit, proprietatem insignium imperii esse atque huic, post obitum Caesaris, illa deberi. Sed cum imperium ens sit morale, quod omnes aut plerosque ordinum numeros complectitur: illius nomen multis uariisque modis hic potest eludi. Inprimis ideo, quia tempore interregni uix sperare aut metuere licet, ut omnes inuicem consentiant conspirentque in unum idemque: deinde quondam comitia ipsa ignara fuerunt consuetudinis aut legis, ut numeros sequerentur partis maioris, sed quilibet suis sensibus gauisus est, quousque a potentiori

Num Caesar insignium custodiam aliqui credere possit ultima uoluntate? *qui desideretur huius iuris decisio?*

non ui aut metu tractus fuerat in partes aduersas: *post* inter ipsos *proceres aemulatio* tanta, ut fieri non posset, uni, omnium pace consensuque, demandari insignium spartam tutelarem: *demum* consultius fore crediderunt ipsi ordines imperii, ut insignia uel tutores haberent incertos uel in Caesaris familia relinquerentur plerumque inermi, quam custodia eorundem, uacante imperio, praepotenti principi committeretur. Qui uel sibi uel aliis ita viam parare posset ad imperii fastigium, non expectata legitima electione. Hoc rerum statu, Caesares id sibi adrogarunt, ut disponent ultima uoluntate, penes quem, quoue in loco insignia interim custodirentur, donec de nouo Caesare adpellando ordines in comitiis conuenissent. *Tegumenta iuris* huius erant uel esse poterant haec. *Quod* sibi idem sumpserint Caesares & reges Carolingici. *Respond.* Ab his ad postcarolingos nullum uinculum consecutionis. Quoniam Carolo M. imperium hereditarium fuerat & tantum non patrimoniale. Post autem Carolingos iura Caesaris cum uita illius expirant in formula regni electitii. *Deinde*, exempla superesse putant etiam Caesarum postcarolingicorum, qui fecerint idem. *Respond.* Non quaeri, quid factum sit, uerum quid debuerit fieri. Neque inde consuetudini locum esse, ubi desit patientia alterius. Cum uel ex §. 2. *litt. II. p. 31. 32. 33.* constet, saepissime Caesaris hic uoluntatem ultimam elusam insigniaque extorta fuisse illis, quorum custodiae Caesares illa commiserant. *Porro* desiderari tamen putant insignium ordinarios ab imperioque adpellatos custodes. *Respond.* Nulla consecutio, res non est tua, ergo est mea, & satis est, legem nullam pro Caesaris hic loqui ultima uoluntate. *Demum* ultimae uoluntatis in iure fauorem laudant, quo curandum sit, ne illa impugnetur. *Respond.* axioma iuris intelligendum esse de rebus, defuncti propriis, non de

a) pro Caesaris ultima uoluntate tegumenta.

de iuribus usufructuariis, in quorum numero reliquiae imperiales.

(tt) Principem in exemplis locum habet historia Cunradi primi. De hoc enim clavis uerbis WITTEKINDVS lib. I. *an-* EXEMPLA Cæsarum, qui disposuerunt de insignium custodia.
nal. p. 636. 637. scribit: Cunradus cum se morbo sensisset laborare, uocat fratrem, quem ita adloquitur. Sentio me diutius uitam te-
nere non posse. Quapropter attende fratris consilio. Fortuna Hen- Cunradi I. anno 918.
rico cedit, rerum publicarum penes Saxones summa est. Sumtis igitur his insigniis 1) lancea sacra 2) armillis aureis, cum 3) chlamyde & 4) ueterum gladio regum ac 5) diademate ito ad Henricum (aucupem) facito pacem cum eo. Ipse enim rex erit & imperator multorum populorum. Ut ergo rex (Cunradus frater) imperaret, Euerhardus adiit Henricum seque cum omnibus thesauris illi tradidit. Deinde exercitus Francorum designauit eum regem coram omni populo Francorum atque Saxonum. Idem enarrat EKKEHARDVS cap. 5. de casib. monast. Sangall. summam his uerbis: Incipiens autem mori clam loquitur fratri. Sumens CORONAM & SCEPTRUM nocte dieque accelera ad Henricum teque & regnum ei meis uerbis in manus dato. Fecit igitur, ut rex iusserrat, ueniensque secretum Henrici petit alloquium. Eliminatis omnibus ipse ostium clausit chlamideque exuta ad pedes uiro corruens, nimis stupenti coronam & sceptrum detegit & quae iussus est, narrat. Vtroque plenior est LVITPRANDVS lib. 2. c. 7. Postquam enim commendasset Henricum aucupem ad imperium, pergit. His itaque prolatis, propriam CORONAM, non auro, quo cuiuscunque pene ordinis principes pollent, uerum gemmis pretiosissimis non solum ornata, sed grauata SCEPTRUM & cuncta, quae regalia sunt INDUMENTA, in medium uenire praecepit & huiusmodi uerba effudit: heredem regiaeque dignitatis uicarium regalibus meis ornamentis Henricum constituo. Cui ut obediatis consulo & oro. Ipso igitur mortuo, memorati principes coronam cunctaque regalia indumenta Henrico duci contulerunt.*

Taceo

Ottonis III.
ann. 1002.

Henrici II.
ann. 1024.

Henrici V.
ann. 1125.

Lotharii II.
anno 1139.

Ottonis IV.
ann. 1210.

Taceo alios, qui idem adnotarunt. Verum, quod pace consensuque ordinum imperii hic omnia fecerit Cunradus, consilii hic rationes produntur, necquicquam nexus iuris necessarii. Exemplum Ottonis III. non opus est, ut mittamus sub examen. Quoniam parum ei morem gessit Henricus sanctus. Quod plene planeque docuimus *cap. 4. §. 2. p. 30. 31.* De Henrico S. pariter WIPPO in *uita Cunr. p. 426. n. 45.* testatur, quod uxor, mandato & iussu mariti, insignia custodiuerit. Verba eius sunt: *Imperatrix Chunegunda* REGALIA INSIGNIA, quae sibi (illi) imperator Henricus reliquerat, grantanter, non grauante obtulit & ad regnandum, quantum huius sexus auctoritatis est, illum corroborauit.* Neque legitur, Cuni-gundae de custodiae iure insignium imperii, sibi per maritum commendato, litem ullam factam fuisse. Vxor etiam Henrici V. dubium an mariti iussu, sibi insignium imperi-
alium sumpsit tutelam. Neque ui, sed pollicitationibus Moguntiae antistes eidem illa subtraxit. *Otto FRISINGENSIS lib. 1. de gest. Frid. cap. 15. p. 415.* hoc testimonio rem firmat: *Henricus V. imperator rebus humanis ereptus est. Ac imperatrix Matildis, Henrici regis Anglorum filia,* REGALIA in sua potestate habebat. Quam Albertus, Moguntinae ecclesiae archiepiscopus ad se uocauit fallisque promissionibus ad sibi tradenda REGALIA induxit.* De genere Lotharii Caesaris non minus auctores adfirmare, quod ipse a socero acceperit insignium custodiam, illud quidem supra est dictum *cap. 4. §. 2. litt. ii. p. 32. 33.* Singulare etiam est, quod *abbas VRSBERGENSIS* ad an. 1210. de Ottone IV. Caesare scribit: illum suo arbitratu insignia imperialia Mediolanensibus commisisse. Verba chronici ipsa sunt haec: *Imperator coronatus dimisit exercitum & ipse cum paucis in Italia permansit, accipiens terram in suam potestatem. INSIGNIA quoque imperialia apud Mediolanum commisit. Vnae magnum fauorem a Mediolanensibus acquisit. Quo loco supple-*
dus

us est MVRATORIVS *de corona ferrea* cap. 9. p. 296. 197. Alia exempla praetereo, quoniam melior de illis locus dicendi occurrit inferius.

§. 8. Contra, demortuo Caesare, iure ^{VII. FAMILIAE AUGUSTAE &} tutelari insignium imperialium usa quandoque est ^{VIII. ADMINISTRORVM.} FAMILIA AVGVSTA (xx), uidua, liberi, agnati. Nonnunquam idem quoque sibi adrogarunt primarii consiliorum ADMINISTRI (yy). Vtrique sane praeter rem & rationem. Dummodo fuissent, qui petiissent idem iure meliori [zz.]

(xx) Loca, in nota praecedenti indicata, pleraque etiam ^{Insignium custodiam qui sibi adroget FAMILIA AVGVSTA.} repeti hic possunt. Mortuo enim Caesare eius *uidua, liberi, agnati* adrogauerunt sibi insignium custodiam, usque dum novus adpellatus esset Caesar, siue ita iussisset imperator moribundus siue prorsus non constaret de illius voluntate. Mortuo Henrico VI. frater eius Philippus imperii insignia ^{exemplo Philippi an. 1198.} sibi adrogavit uiamque ita aperuit ad imperium. Hac enim praerogativa multum momenti habuit eius electio ante aemulum illius Ottonem quartum. ARNOLDVS *Lubecensis* lib. 6. cap. 2. ait: *Inter haec Philippus, qui IMPERIALIA tenebat insignia, fratri succedere adspirabat. Plenior est hic abbas VRSPERGENSIS in gestis Philippi p. 319. Volebat Philippus tenere imperium, cum in potestate sua haberet insignia imperialia, utpote CORONAM & CRUCEM & alia, quae attinebant. Non enim cautum esset sibi, ut ad alium transiret imperium & sic tam ipse, quam patruelis suus, licet tunc paruulus, omni hereditate priuarentur.* Sic de Ottone IV Caesare scribit BARONIVS *ad an. 1219. n. 1. p.*

Henrici Brun-
uicensis ann.
1219.

266. his uerbis : *Ottone IV. e uiuis sublato, Henricus comes Brunswicensis & dux Saxoniae CORONAM, LANCEAM & alia imperii insignia detinuerat, haud dubie accepta ab agnato improli (*) ne Fridericus ex more uetusto inauguraretur. Itaque suo iure honorum postulabat, ut ad IMPERIALIA ORNAMENTA restituenda Henricum compelleret. Misit ea de re Honorius nuncium, qui Henricum ad restitutionem induceret siue etiam censuris ecclesiasticis compelleret. Commisit insuper Halberstadiensi & Hildeshemiensi episcopis, qui a sacrorum communione praecisum publice renunciarent atque prouinciis ac terris illius sacramentorum usum interdicerent. Morem etiam gessit Henricus apostolico mandato. Nam ALBERTVS abbas Stadenfis ad ann. 1219. scribit: Rex Fridericus conuentu habito apud Goslariam principes conuocauit, ubi * Henricus, Brunswicensis, ei imperii INSIGNIA praesentauit. Plenior in hac narratione auctor MAGNI chron. Belg. ad an. 1212. p. 221. qui etiam causam nominat acceptorum insignium: Rex Fridericus II. CORONAM & LANCEAM ceteraque REGALIVM ornatuum INSIGNIA recepit ab Henrico duce Saxoniae, fratre Ottonis quondam imperatoris. Datis eidem duci undecim marcarum millibus. Qui dux omnia, quae fratris erant uel quae Otto, post amissum imperium undecunque congregauerat, post mortem fratris sui sibi usurpauit. Addimus exemplum Ludouici, Brandeburgici marchionis, qui inter parentis Ludouici Bauari reliquias etiam imperiales reperit tenuitque, usque dum Carolus ei IV. satisfaceret ab eoque ulum custodiamque earundem tantum non mereretur. Diploma habes in adpendice litt. A. p. 1. 2. quod alii Germanice exhibent: historiam exposuimus cap. 3. §. 6. litt. dd. p. 27. 28.*

Ludouici
Brandebur-
gensis an. 1350.

Insignium cu-
stodiam qui
petierunt sibi

(yy) Sufficiat hic illustre exemplum Cunradi Spirensis e-

(*) Ut causas non habeat GRETSERVS cap. 2. syntagm. p. 67. dubitandi, quomodo Henricus Brunswicensis insignia accepisset.

piscopi. Is enim, mortuo principe suo, Philippo Caesare, cuius fuerat cancellarius, ante non reddidit insignia, quam a nouo Caesare Ottone 4. spem accepisset, fore, ut ab eodem in munere imperialis cancellarii confirmaretur. <sup>Caesaris pri-
marii ADMI-
NISTRI?
Episcopus Spi-
rensis an. 1208.</sup> Ple-
nior hic aliis est abbas VRSPERGENSIS *ad an. 1208.* quem ex-
scripsit GRETSERVS *syntagm. c. 2. p. 68. 69.* Succedat ei CVSPINI-
ANVS *in uita Ottonis IV.* quem nos recitabimus: *Spirensis an-
tistes habens in sua potestate 1) coronam 2) crucem 3) lanceam 4)
insignia regalia, tanquam imperialis aulae CANCELLARIVS, pe-
nitus reddere recusauit, nisi in officio confirmaretur.* Locum
addit, ubi tum condiderit insignia, domesticus testis *VVilh.
EYSENGREIN in cat. episcop. Spirens. lib. 13. an. 1208. p. 232.* his
uerbis: *Cunradus habens insignia in castro TREIFELS coronam,
crucem, lanceam, tanquam imperialis aulae cancellarius. Ob
id perdurauit in eo, quoad uiueret.*

(zz) Pertinent huc querelae, quas *cap. 4. §. 6. litt. rr. p. 43.* <sup>Quo utrique
usi sint iuris
regimento?</sup> 44. mouimus, custodiam imperialium reliquiarum, Caesa-
re demortuo nulla uel lege uel consuetudine in imperio
definitam fuisse. Fuit itaque hoc ius instar hereditatis ia-
centis, quae personam sustinet defuncti *l. 9. cum hereditas C.
deposuit.* ut adeo fingendum sit, uiuere defunctum imperato-
rem, usque dum ordines de noui electione conuenissent.
Quam iuris fictionem ritus adiuuat, Poloniae regno solen-
nis, cuius ordines demortuo regi ante tumultum non parant,
quam nouus rex electus fuisset.

§. 9. Adeo dubii fuerunt in opinionibus, cui imperialium reliquiarum, mor-
tuo Caesare, debeatur custodia: ut ali-
qui hanc illi tribuere ausi sint, in cuius
territorio[aa] imperator mortuus fuisset.

IX. TERRI-
TORII, ubi
Caesar obi-
isset.

TERRITORIUM,
ubi mortuus
imperator, iu-
ra tutelaria
insignium S.
R. I.

(aa) Plures enim causam ita tueri uoluerunt Henrici superbi, qui, socero suo, Lothario Caesare mortuo, sibi insignium imperialium tribuit custodiam. Eo, quod imperator in eius territorio supremum diem obiisset. Ipse FRISINGENSIS, scriptor grauisimus, *lib. 7. chron. c. 20. n. 46.* digitum, inter alia, eo etiam uidetur intendere, dum ait: *REGALIA dux Henricus, gener eius, in cuius finibus obierat, accepit. Idem ALBERICVS ad an. 1137. p. 281. Idem AVENTINVS lib. 6. p. 384.* Alias pro Henrico superbo rationes ex scriptoribus diuersis laudauimus superius *cap. 4. §. 2. litt. ii. p. 32. 33. 34.* Quae loca cum his omnino sunt conferenda. Et sane, in tantis opinionum discriminibus, nulla forte aequior magisque secura fuit, quam ut eo loco permanerent insignia, quo illa demortuus reliquerat imperator. Partim, quod nulli Germaniae prouinciae ante alias hic ulla iuris praerogatiua, quod saepius est dictum: partim, quod iacentis iuris ea sit indoles, ne a loco, ubi defunctus eam reliquit, temere dimoueatur.

X. CIVITATVM inanis
praerogatiua in iure
insignium
tutelari.

§. 10. Inter tot opinionum diuortia de custodiae iure reliquiarum imperialium Caesare demortuo, nulla stomachum mouet uehementius, quam haec. Quod, insolenti conatu, aliquae ciuitates sibi spartam hanc adrogent tutelarem, in quibus, iussu Caesarum, insignia semel forte ac iterum deposita fuerunt. In quarum numero PRAGA (bb), ubi Bohemici scripto-

a) Pragae.

scriptores sunt inconsideratissimi: BAM-
 BERGA, patriae hic forte aemula [cc]:
 FRANCOFVRTVM [dd]: HAMMERSTEIN (ee):
 KYBVRG (ff): DREISVELDA (gg) & forte
 loca Germaniae alia.

b) Bamber-
gae.c) Franco-
furti.d) Ham-
merstein.

e) Kyburgi.

f) Driesue-
dae.

(bb) Quis crediderit, adeo impudentes fore ultimos Ger-
 maniae Bohemos, ut sibi ac suo regno custodiam adroga-
 rent aeternam insignium imperialium? Sed tamen inter-
 pretem huius furoris egit *Samandriensis episcopus Pessina de*
CZECHOROD in metrop. Prag. radic. 4. p. 402. 403. Cuius uerba
 dedimus supra cap. 3. §. 2. litt. tt. p. 21. cum sylloge errorum
 multiplicium Czechorodii in una fere periodo. Caeco au-
 tem in haereticos liuore scripsisse oportet episcopum, cum
 ex amico suo intelligere potuisset rerum diuersarum turpif-
 simam perturbationem. Nam ante eum *Aloysius* BALBINVS,
 Iesuita suorum ciuium hic errorem perstrinxit, qui Nori-
 bergam spoliis accusent sacrarum reliquiarum. Triplicis e-
 nim generis reliquias olim in Bohemia fuisse, adfirmat 1)
imperiales 2) *regales* 3) *cathedrales* Pragenses. Duo ultima
 uindicare sibi Bohemiam posse, agnoscit, non primum, in
 quod Bohemiae nil superfit iuris. Ipsum loquentem audi-
 emus in *uita Arnesti lib. 2. cap. 13. p. 179. 180. sq.* his quidem uer-
 bis: *Reliquiarum studiosissimus fuit Carolus IV. quas, Arnesto*
antistite Pragensi incitante, toto orbe collectas intulit Bohemiae.
Tria reliquiarum genera tum in Bohemia. Primi generis IMPE-
RIALES, quae a Caroli M. temporibus conquisita apud imperato-
res, uelut fatale imperii pignus adseruari solitae sunt. Eae an.
1349 Monachio Pragae ad Caesarem missae (errorem intelli-
ge ex cap. 2. litt. kk. p. 12. & cap. 3. §. 6. litt. dd. p. 27. 28.) pri-

BOHEMORVM
impudentia in
adrogando
sibi iure tute-
lari insigni-
um imperiali-
um.

num in arce W SSEHRADENSI deponuntur, mox in cathedrale templum S. Viti illatae, subinde ad arcem,* recens ob id conditam CARLSTEINVM deportantur. Vno die Veneris post-octauum paschae sanctae illae reliquiae publice cultae atque in foro medio nouae ciuitatis PRAGENSIS honorandae populo proponuntur. Has reliquias amisit Bohemia iam inde a Sigismundi Caesaris temporibus auroque aliqua parte a Lutheranis custodibus* spoliatae, Noribergae seruantur. Mox pergit in notulis: Error hic quorundam euellendus est, quo putant, eas reliquias, quae Noribergae adseruantur, ad Bohemiae regnum pertinere. Errant toto coelo. Sunt enim haec cimelia sacra imperii, longe ante Carolum IV. a Carolo M. ex oriente collecta semperque* ad imperatorem & imperium spectabant. Itaque ad Carolum IV. qua imperatorem perueuerant. Sigismundus bellis Hussiticis imminetibus, cum pecuniis egeret, Noribergensibus quasdam primum pro quinquaginta millibus oppigneravit. Mox, probante pontifice circa an. 1424 omnes Noribergam transtulit. Erdtmannus probare conatur quanta iniuria ibi adficiantur. Violatas esse, dicit, gemmasque & aurum pro multis millibus in Poloniam uenditum. At sacrae reliquiae regni Bohemiae eique adscriptae inuiolatae, nunquam ad haereticorum manus uenerunt. In castris itaque nostris militat Balbinus. Qui tamen in eo errat iniuriamque facit Bohemis suis, quasi de Sigismundo non uerum sit, quod etiam de reliquiis, Bohemiae propriis, plures distraxerit uendideritque. De quo tamen publicas ordinum querelas audiuius cap. 3. §. 2. litt. uu. p. 22. 24. Quas in dubium nullatenus uocare licet, maxime, cum ipse Sigismundus se rem agnouerit in litteris, quas dedimus in adpendice litt. C. p. 5. 6. 7.

ura Bamber-
ae tutelaria.

(cc) Ita quidem sibi persuadet HOEPPINGIVS cap. 2. §. 7. sect. 2. membr. 3. p. 149. n. 865. cuius uerba sunt haec: Quod ornamenta imperialia attinet, Noribergae hodie. Cum antea partem
eorum

eorum Henricus II. imperator Bambergensibus commiserit. LOCUS IRENICI, auctoris rari & utilis lib. XI. exegef. Germ. litt. B. p. 204. est hic: Henricus quoque secundus de cruce & parte clavi dominicae passionis & alia Babenbergensibus commisit. Verum fallit falliturque iudicium Hoepingii. Fons enim, unde sua hausit Irenicus, est Lupold. de BEBENBURG, qui cap. 12. de zelo princip. Germ. p. 58. ita disserit: Imperator Henr. II. partem de cruce & partem clavi passionis dominicae multorumque sanctorum reliquias, quas de* diuersis locis attulit, ac pretiosa & uaria ornamenta ecclesiastica, pro ut in praesentiarum cer. nitur, ecclesiis Bambergensibus, per eum instauratis, donauit. Unde facile patet, quod reliquiae hae Henrici fuerint, non imperii: ut adeo cum iure tutelari imperialium insignium nihil habeant commune. Quamuis uirulentum scriptum Erdtmanni, cap. 1. §. 4. litt. ff. p. 5. recensitum, Bambergensis quondam episcopi ius dioecesanum in Noribergam maximopere neque forte alio fine urgeat, quam ad fouendam & excitandam aemulationem. Verum operae pretium non est, has nugas maleuolorum confutare. Possident enim musae Dn. praesidis codicem MSCTVM Martini HOFFMANNI, plenissimi annalium Bambergensium scriptoris, qui curiae Bambergensis fuit actarius. In quibus pariter Henricianarum reliquiarum mentio fit, necquicquam imperialium.

(dd) Tegumentum iuris esse posset Caroli IV. pollicitatio, Ludouico Brandenburgico facta de insignibus aut Noribergam reponendis aut Francofurtum. Quod enarratum est supra cap. 3. §. 6. litt. ad. p. 27. Licet autem Carolus non steterit promisso, quod pariter dictum cap. 4. §. 10. litt. bb. spem tamen factam expleuit filius eius Sigismundus, ut dictum cap. 2. §. 2. 3. 4. & cap. 3. §. 6. p. 28.

(ee) Ita consilium fuerat Henrici V. Caesaris, iam nunc moribundi. Quod enarrat VRSPERGENSIS ad an. 1125. p. 284. his

FRANCOFVR-
TENSIVM te-
gumenta 1352.

HAMMERSTEIN
arx tutelaris
insignium an.
1125.

his uerbis: *Henricus V. Traiecti ad extrema coepit propinquare. Vocatisque, qui secum erant, regina Mathilde coniuge sua, ceterisque primatibus, pro ut potuit, de regni statu consilium dedit. CORONAM, ceteraque REGALIA, usque ad conuentum principum conseruanda, in castello firmissimo, quod HAMIRSTEIN dicitur, reponi disposuit. Neque tamen uotis steterunt illius heredes & propinqui. Idem enim VRSPERGENSIS ad an. 1126. p. 287. dicit: penes Fridericum & Cunradum, mortuo auunculo suo Henrico V. iuniore, insignia imperialia remanserunt. De Friderico sigillatim scribit ostenditque, quomodo insignia illi, inanium specie, extorserit Moguntinus, abbas STADENSIS ad ann. 1126. Quem tamen locum cum exscripserit GRETSERVS cap. 2. ideo hic remitto lectorem ad adpendicis litt. O. p. 67. 68*

(ff) Quantum coniecturis adsequor Habsburgici imperatores hunc in Heluetiis locum propterea insignium imperialium custodiae destinauerunt, quod patria ipsis essent Heluetiae. Locus singularis est *Felici FABRI lib. 1. hist. Sueu. p. 140. 141. ubi ita inquit: Agnes Hungariae regina, Alberti I. Caesaris filia, in castro Kyburg capellam pulchram aedificauit in honorem depositionis dominici corporis de cruce, ad quam peregrinantur homines. Hanc capellam construxit propter IMPERIALES RELIQVIAS, quae hodie NORIBERGAE conseruantur. Quae* tunc in KYBURG seruabantur, tanquam in loco tutissimo. Est enim castrum ualde firmum & pulchrum & ab anteriori parte uallo intermedio habet oppidum, quod tamen iam est destructum & est uillula. Verum non frustra miror, concessisse hoc ordines patriae nostrae, ut insignia agerent extra limites Germaniae imperantis.*

(gg) Tempore interregni haud dubie ordines imperii curarunt, ut insignia imperialia in tuto ponerentur, ubi secura essent a manibus spoliatorum & publicis latrociniis. Castrum igitur, Rheno uicinum, nomine DRIESVELT elegerunt,

KYBURGV
arx insignium
tutelar. an.
1300.

TRIESVELT,
arx tutelaris
insignium im-
perii an. 1253.

gerunt, ubi illa deponeretur. Intelligere hoc licet ex litteris Wilhelmi Caesaris, quas exhibet *Ant. MATTHAEI in chronico Egmond. cap. 43. p. 52.* cuius loci nos admonuit uir celeberrimus. Est autem hic: *WILHELMVS Dei gratia Romanorum rex &c. abbati Haecmundensi, uicecancellario suo, gratiam & omne bonum.* Post alia: *Accedat ad cumulum gaudiorum, quod castrum Driesuelt & INSIGNIA, imperialia diademata, cum multis SANCTVARIIS & in ornatu ineffabili, LANCEAM ET CORONAM in nostro dominio iam habemus & pacifice possidemus.* Quando autem Wilhelmus antea iam inauguratus fuit symbolis ac insignibus imperialibus, quem ritum, post alios, describit auctor *chron. M. BELGICI p. 244.* haud dubie uel plura iam tum fuerunt diademata imperialia uel imperator noua inaugurationi suae parauit. *Treifels* eadem arx tutelar *cap. 4. §. 8. litt. yy.* commemorata superius.

§. II. Non maioris momenti illud est, quod Fridericus II. imperator insignium custodiam in Germania crediderit administrare suo Eberhardo de WALDBVRG (hh). Nam & haec precaria fuit, necquicquam perennis.

*XI. Familia
WALDBVR-
GENSIS an.
1221. ius tu-
telare.*

(hh) Historiam hanc describit *abbas VRSPERGENSIS ad an. 1221. p. 335.* his uerbis: *anno 1221. res imperii in Lombardia & in Tuscia cupiens disponere Fridericus II. a Bononiensibus & quibusdam aliis ciuitatibus inhoneste tractatur. Et insignia imperii, uidelicet CORONAM & alia remittit in Alemanniam, faciens ea custodiri sub potestate Euerhardi de Tanne ministerialis & dapiferi sui in WALPVRG. Filium quoque suum Henricum, iam circiter octo annos habentem nutriendum & gubernandum*

C. de WALDBVRG ius tutelare an. 1221.

commisit Cunrado de Tanne, pincernae & ministeriali suo in ca-
stro WINTERSTETTEN. Inde iudicium GRETSEI cap. 2. syn-
tagm. in adpend. p. 68. uides hic nobilissimae familiae Truckseffio-
rum a WALDPVRG antiquitatem simul & auctoritatem. Addo
Schenkiorum, baronum de WINTERSTETT hodie propaginem
supereffe in unico tantae familiae herede, qui domicilium
habet in dynastia, Luneburgo uicina, Schwachhausen. Cui
infans unigena.

XII. Ger-
maniae AR-
CHICANCEL-
LARI postu-
larum in re-
liquiarum
custodia.

§. 12. Ultimo loco, ne aliquid omitta-
mus, etiam spartam insignium tutelarem
forte adseruit quondam sibi antistes MO-
GUNTINVS (ii). Sed exemplum illud ad
stratagemata pertinet, non ad iuris prae-
cepta [kk].

ARCHICANCEL-
LARI pro iu-
re tutelari ar-
gumenta.
a) exempla
primum an.
1208.

alterum an.
1126.

(ii) Tegumenta iuris esse possunt. *Primo*, quod sibi o-
lim hanc spartam adrogauerit antistes Spirensis, non alia
causa, quam quod esset imperii cancellarius. Loca dedi-
mus superius cap. 4. §. 8. litt. yy. p. 51. ubi uerba imprimis hac
pertinent, quod antistes habuerit *insignia* tanquam *imperi-
alis aulae cancellarius*. Verum *respond.* quod factum illius an-
tistitis coniunctum fuerit cum manifesta iniuria, quia ne
quidem reddere ante uoluit insignia Caesari, rite electo,
quam ipsum in cancellarii munere, cum uita Caesaris ex-
tincto, confirmauisset. Igitur illud laudari non potest pro
iuris aliquo argumento. *Deinde*, mortuo Henrico V. Cae-
sare, cum auunculus eius Fridericus insignium custodiam
sibi adseruisset: Moguntinus antistes, imperii archicancel-
larius, illum persuasit, ut insignia redderet. Locum *Alber-
ti STADENSIS* ad an. 1126. habes inferius in *adpendice litt. O. p.*

67. *Respond.* Ipse Moguntinus non iuris aliqua ratione est usus, quasi ob cancellarii munus Fridericus insignia ipsi deberet: uerum consuasor fuit, ut, insignium oblatione pacaret ordinum animos caperetque apud eos beneuolentiam in futura electione. Tandem consecutionis uinculum ne-^{b) custodia} etunt a simili. Cum enim imperialis tabularii & sigillorum^{imperialis ta-} imperialium tutela credita sit Moguntino: eadem quoque^{bularii & sig-} ratione illi spartam relinquendam insignium imperialium^{gilla.} tutelarem. *Respond.* superius c. 4. §. 4. p. 38. 39. iam ostensum est, insignium custodiam aulici muneri esse, quod longissime abest a cancellis ac limitibus cancellariae.

(kk). In praecedenti notula satisfactum esse, puto exemplorum dubitationibus. Addo nunc illud. Quod L. B. de BOINBURG litteratissimo quondam Boeclero syllabum dederit plenissimum in Moguntini praerogatiuis. Quem ille addidit suae notitiae imperii. In quo certe hoc genus omissum non fuisset, si in tabulariis ullum superesset eius uestigium.

CAP. V.

ADsertoris AQVENSIS
ARGVMENTA.

§. I. Noriberga & Aquisgranum urbes sunt^{Historia re-} imperialium reliquiarum tutelares (aa).^{novissima.} Vtriusque ergo legati cum sacris cimeliis petiere Francofurtum in nouissima Caesaris inauguratione [bb]. Ad quam ceremoniam solent illa adhiberi [cc]. Ut uero in diuersis ciuitatibus adseruantur quoque cimelia diuersa: ita non uide-

batur materia discriminis, ut altera alteri
litem ideo posset intendere [dd].

*Imperialium
reliquiarum
Aquisgrani e-
narratio.*

1) *Ensis Caro-
li M.*

2) *Euangelium
Carolinum.*

3) *Capsula
cum sanguine
protomartyris*

*Insignium ad
inaugurationem
perferen-
dorum ceremo-
niam an. 1711.*

(aa) Neque enim alia ulla ciuitas in uniuersa Germania reliquias custodit imperiales. De *Noriberga*, dea tutelari, agit nostrum institutum. De *Aquisgrano* furter Bericht über des Königl. Stuels Aachen bey denn Krönungen habende Praerogatiuen. Vbi p. 1. uerba sunt haec: Zwentens ist Reichsfundig/ daß der Königl. Stuel und freye Reichs-Stadt Aachen folgende drey zur Krönung eines Römischen Königes essentialiter erfordernde insignia in würcklichen bewahr habe. Als nemlich zum ersten das Schwerdt Caroli M. mit welchem ietzgemeldter Kayser in der von Ihme zu ehren der Mutter Gottes daselbst erbaueten Stiffts-Kirchen im Grab sitzend gefunden worden. Welches Schwerdt den Römischen Königen bey ihrer Krönung und Salbung/ unter dem Alt der H. Messe/ angehangen und also fort von Ihr. Majestät wehrenden drey Tagen nach der Krönung / getragen wird. Anderens wird zu Aachen aufgehalten das zur Krönung essentialiter geforderte auf praeparirte Baumrinden mit gülden Buchstaben geschriebene Euangelium-buch. In welchen der vier Evangelisten Evangelien enthalten und in Caroli M. Grab gleichfals gefunden worden sind. Drittens eine mit kostbaren Edelgesteinen besetzte/ zur Krönung gleichfalls essentialiter erfordernde güldene capsula, worin von der Erde / worauf das Blut des Erzmärterers Stephani, bey seiner lapidation geflossen adseruiet und der zur Krönenden Königl. Majestät auf dero Verlangen eröffnet und gezeuget wird. Ensis Carolini effigiem habes in tabula aenea n. 9.

(bb) Hoc enim fine a principibus electoribus ciuitates, ante imperialem inaugurationem, requiruntur, ut deferant insignia, sibi commissa, ad locum inaugurationi destinatum.

tum. Formulam litterarum dedimus in *appendice litt. K.L. p. 43. 44. 45.* Comitatus solennia in itinere haec fere sunt. Principio nominantur patritii, insignium *duces*; deinde *comites* ex eodem ordine eliguntur, quos adpellare solent die *Kron-Cavalliers*. In illis novissime fuerunt *Nuzel, Führer, Scheurle*: in his *Ebner, Stromer, Harsdoerfer, Holzschuer* equites, in curru uehebantur *Loeffelholzii* duo, *Welferus, Imhoffius*. Tum insignia in *currum* reponuntur, cuius adseclae sunt, post equites, modo commemoratos, serui militares die *Einspanniger*. *Praeterea* ad conductum obligantur omnia territoria, per quae ita transitur. Quem imperare solent illi, qui insignia ad inaugurationem requirunt, quod docet *appendix litt. L. p. 46.* Addere plerumque etiam solet novus imperator adseclas milites einige *Matschierer* ad itum & reditum in urbe. Quamvis uero legati *Noribergenses* insignia exhibeant principibus electoribus in loco inaugurationis: tamen ubique socii & adseclae sunt, ubi illa in actu inaugurationis & post adhibentur. A quibus postquam illa receperunt, parant reditum ordine, supra descripto.

(cc) Sequemur hic auctorem diarii novissimae inaugurationis, cuius descriptio est haec: *Indessen verfügten sich (am Tage der Krönung) auch die Nürnbergische Herrn Deputirte in schwarzer Kleidung und Mänteln / in folgender Ordnung in St. Barthol. Kirchen. I) giengen zwey von denen iungen von Adel / II) Herr Losungs-Rath Scheurl mit seinem Bruder Herrn Pflegern zu Graffenberg / III) die beyde Herrn Deputirte / Herr Wolff Jacob Müzel und Herr Christoph Furer / IV) der Gesandtschafft Secretarius Arnswanger / V) dero Herrn Abgeordneten beyde Scribenten / VI) die Känserl. Chaise mit 6. Pferden / worauff die beyden Ornat-Küssen mit denen sammeten Decken bedeckt stunden / VII) Nechst denen giengen die aus denen adelichen Geschlech-*

Exhibitionis
insignium
imperialium
ceremoniae
an. 1711.
I) Noribergensium.

schlechtern mitgebrachte Personen / VIII) außerhalb diesen die K  nserliche Hofschi   und Trabanten zu beyden seiten / alle / gleichwie die ganze Suite mit entblösten Häuptern / IX) folgten die Nürnberg. Einspanniger mit dem Gewehr über dem Arm. In besagter Kirchen ließen obbenannte Herrn Deputirte den in der Sacristey befindlichen Altar / von denen darauf gelegten K  ssen und Decken abräumen / und exponirten darauf den Ornat und Insignia. So dann   bergaben sie vermittlest einer besondern Rede NB. denen geistlichen Churfürsten solche insignia und ornat: welche auch / nechst beschehener Antwort von Chur-Meinz / von dem Chur-Mainzischen Herrn Vice-Canzler von Lasser specific adnotiret worden. Und bestunden solche Insignia in folgenden st  cken: I) K  nser   Caroli M. Cron / II) dessen Schwert / III) das Schwert St. Mauriti, IV) der Scepter / V) der Reichs-Äpfel / VI) das Pluviale oder K  nserlicher Mantel / VII) die Dalmatica, VIII) die Alb, IX) die Stola, X) Strümpfe und Sandalien / XI) die Handschuhe / XII) zwey Cingula oder Gürtel. Vnde facile patet, quod cetera imperialium reliquiarum genera Noribergae permaneant neque in inauguratione requirantur. Nunc de Aquensibus. So dann wurden von denen Abgeordneten des Stiffts der Stadt Aachen dem Frenherrn von Thraeck / Dchant; Herr Curer / Bomersheim / Sanger; Herrn Salten / Syndico, und dem Secret. Busen: wie auch dasigen beeden Burgemeistern Herrn von Speckhauer und Herrn von Sibus nebst dem Syndico Moll und Secr. Covet folgende Insignia: als I) das andere Schwert oder Säbel K  nser   Caroli M. II) ein uraltes auf praeparirte Baumrinden mit güldenen Buchstaben geschriebenes Euangelium-Buch / III) eine pretiose capsul mit Reliquien des heiligen Stephani aus ihrem Quartier mit zweyen K  nserlichen Wagen / als einem vor die Herrn Depu-

II) Aquensium

Deputirte des Capitels unter Begleitung der Kaysersl. Hatzschiern in die Kirche gebracht und Ihr. Churfürstl. Gnaden zu Mainz übergeben/ und von Ihren Herrn Deputirten in der Sacristen niedergeleget. Addimus reliqua in margine (*), ad parcendum chartae spatio.

(dd) Patet hoc ex descriptionibus publice editis a nobis- ^{Noribergensi-}
que recitatis *cap. 5. §. 1. litt. aa. & cc* Et sane agnoscunt ibi ^{um & Aquen-}
Aquisgranenses legati, sibi non aliorum esse insignium im- ^{sium insignia}
perialium custodiam, quam eorum, quae in tumultu Caroli ^{sunt diversa.}
M. reperit Otto III. imperator, postquam illum temere aperuisset. Cum enim hunc thesaurum conditum secum uoluerit Carolus M. eo ipso donatus dicatusque esse uideri poterat basilicae Aquisgranensi. Verum Noribergensium insignibus nil cum istis reliquiis est commune. Nam haec ^{Ultima offib9}
ante Ottonem III. gesserant iam secum reges ac Caesares ^{fere debentur}
Germanici Cunradus I. Henricus auceps, Otto primus ac ^{Carolinis an.}
alter. Quod uel GRETSEVS docere potest in *syntagmate*, ^{1000. repertis}
quod habes in *adpendice litt. O. p. 59. & sigillatim cap. 8. p. 86.* ^{ab Ottone III.}
sq. Ceterum historiam aperti ab Ottone III. tumuli Carolin- ^{teste Lamb.}
gici describunt plures ADEMARVS in *chronico* apud Labbeum

(*) Von solchen Insignien und Zierathen seynd nun durch die allittirende Herrn Bischöffe das Evangelium-Buch und Reliquien St. Stephani auf den Consecrations-Altar/ die Kron/ Schwerdter/ Scepter und Reichs-Äpfel aber auf den Insignien-Tisch/ neben dem Altar ad cornu epistolae, geleyet/ und von dar alle solche letztgemeldte Stücke/ ausser beeden Schwerdtern Caroli M. durch den Herrn Casimir Ferdinanden Adolffen/ Freyherrn von Waldpott zu Bessenheim/ Domscholasten zu Mainz in ihre Chorkappen gekleidet/ und Herrn Braven Johann Philipp von und zu Staden/ Chur-Mainzischen Geheimen Rath und Groß-Hofmeistern/ in einer Mainzischen Leib-Kutschen/ worinnen diese beyde Herrn mit entblößeten Häuptern rückwärts gefahren; die Insignien aber auf den ersten Sitz geleyet/ zu dem Ende in den Kayserslichen Hof überbracht worden/ damit solche Ihr. Majest. im hinziehen zur Kirchen vorgetragen werden könnten. Und hatten sie sich nachgehends wieder zurücke in die Kirche versüget. Die übrige stücke als die Dalmatica/ Alb/ Stola/ Sandalien/ Strümpfe/ Handschue und Cingula seynd von obgemeldten Nürnbergischen Abgeordneten in die Chur-Capelle getragen/ auf den Altar ordentlich hingeleyet/ und so fort die Capell von Herrn Wilh. Aug. von Lynar/ als substituirten Bevollmächtigten von dem ältesten Braven von Werthern/ des H. R. R. Chorkütern/ verschlossen worden. Das Pallium aber wurde auf den Insignien-Tisch/ gegen dem Altar/ ausgebreitet. An welchem Tische die Deputirte beyder Städte sich nachgehends beständig aufgehalten.

in biblioth. tom. 2. p. 169. cuius etiam uerba exscripsit PAGI ad an. 1000. §. 2. p. 86. Otto imperator per somnium monitus est, ut leuaret CORPVS CAROLI M. qui Aquis humatus fuerat. Sed ignorabatur locus certus. Peracto triduo ieiunio, inuentus est eo loco, quem per uisum cognouerat imperator. Sedens in aurea cathedra, intra arcuatam speluncam infra basilicam b. MARIAE. Coronatus CORONA ex auro & gemmis, tenens SCEPTRVM & ENSEM ex auro purissimo & ipsius corpus incorruptum inuentum est, quod, leuatum populis est demonstratum. Quidam uero ibi canonicus, cum enormi & procero corpore esset, coronam Caroli, quasi pro mensura capiti suo circumponens, inuentus est strictiori uertice, corona amplitudine sua uincente circulum capitis. Crus uero ad cruris mensuram regis dimensum, inuentus est breuior. SOLIUM eius aureum imperator Otto direxit Bolislao, Poloniae duci, pro reliquiis S. Adalberti martyris. Rex autem Bolislaus, accepto dono misit imperatori brachium de corpore S. Adelberti. Et imperator gaudens illud excepit & in honorem Adelberti Basilicam Aquisgrani construxit mirificam. Narratio historiae eiusdem DITMARI p. 357. edit. Leibn. est haec: Caroli Caesaris ossa, ubi requiescerent, dum dubitaret Otto III. rupto clam pauimento, ubi ea esse putauit, fodere, quousque haec in solio inuenta sunt regio, iussit. CRUCEM auream,* quae in collo eius pependit, cum VESTIMENTORVM parte adhuc imputribilium sumens, cetera cum ueneratione magna reposuit. Breuiores sunt annales HILDESHEIMENSES ad an. 1000. Pentecostes celebritatem Aquisgrani Otto III. feriauit. Quo tunc amirationis causa, Karoli ossa effodere praecepit, qua tunc in abdito sepulturae mirificas rerum uarietates inuenit. Sed ultionem aeterni uindictis incurrit. Nam praedictus imperator comparuit ei & obitum suum celerius adfuturum praedixit. Alii scriptores historiae huius tempus indicant tantum, neque amplius quid habent. Plura autem ex illis, qui haecenus laudati sunt, intelliguntur. *Principio,*

cipio, quod Otto III. reliquias, in basilica Aquisgranensi repertas, sibi uindicauerit earumque partem dederit aliis, Poloniae utpote regi, sine ullo Aquensium intercessu. Adeoque hodie eorundem iusto serior disputatio. Si quidem ex tumuli Carolini reliquiis aliquid apud Noribergenses superesset. Deinde, quod Noribergensibus insignibus nil sit commune cum tumuli Carolini thesauris. Nam sceptrum Caroli M. hic *aureum* describitur, cum Noribergense, omnium testimonio, sit *argenteum*. Crux Noribergensibus *lignea* in *adpend. litt. I. p. 41. 42.* tumulus uero Carolinus condidit *auream*. Enses Carolini hodieque diuersi sunt Aquisgrano & Noribergae. Praeterea nostra insignia in manibus fuerunt Caesarum, Ottonis III. antecessorum, ut fieri non possit, illa tribui nunc demum inuentioni Ottoninae. Primum patet uel ex loco Wittekindi, quem dedimus *cap. 4. §. 6. litt. tt. p. 47. 48.* Quae omnia satis indicant euincuntque, multum discriminis inter Aquisgranensia insignia & Noribergensia o- omni tempore interfuisse.

§. 2. Verum in nouissima Caesaris in- *Caput litis.*
auguratione legati Aquisgranenses Noribergam propterea in ius uocarunt & adlerere conati sunt: *imperialium reliquiarum non alium custodem esse, quam Aquisgranum (ee).* Vt adeo, Noribergam huic reddere oporteat insignia imperialia, quae adhuc inique detineat magis, quam iure custodiat tueaturque. Eo tum proces-
I sit

fit aemulatio eorundem, ut non solum notarii fidem requirerent (ff): sed etiam controuersiae summa capita in publicam lucem ire paterentur [gg].

Contestatio Aquisgranensium de insignium tutela in dubium uocata Noribergensis an. 1711.

(ee) Aquisgranensium legatorum extat libellus in *adpendice diarii nouissimae inaugurationis*, hac inscriptione signatus: *fürher Bericht über des Königl. Stuels zu Aachen bey denen Krönungen habende gerechtsame*. In cuius pag. 3. haec uerba leguntur: Ob wohl nunmehr in der Stadt Aachen nur allein obspecificirte zur Römisch Königl. Krönung essentialiter erfordernde drey stücke / (als 1) das Schwerdt / 2) Evangelium / 3) capsula sanguinis Stephani) daselbsten aufbehalten werden: so ist iedoch sicher und beweihret es hell-scheinend das in der Beylag E. enthaltene documentum weiland Kayserß Richardi de anno 1262. wie das derselbe der Stadt Aachen die Königl. Cron / Scepter und Reichs-Äpfel samt Königl. Kleidungen dieser gestalt in bewahr gegeben habe: das selbe zur Krönung aller Römischen Könige gebraucht / dieselbe auch aus keiner Ursachen von dannen verbracht werden solten. Weilen es aber hernechst also geschehen / das dieselbe auf Nürnberg gekommen / und iezo daselbsten in bewahr stehen; so hat die Stadt Aachen / zu sal-
wirung ihres auf gedachte Kayserl. insignia habenden fent-
baren rechtens / gleichwie ein solches in allen andern vorigen Krönungen geschehen / die obgedachte protestation und con-
seruation denen Stadt Nürnbergischen Herrn Gesandten zu
Frankfurt per notarium Fischer insinuiren lassen. Verum,
quod obiter noto, ipse tabellarius agnoscit, quod Noriber-
genses legati eum non audiuerint, sed comites eorundem
minas potius in eum sparserint, ut ab instituto eundem
desi-

desistere oportuerit pedemque mouere ac discedere ingratis.

(ff) Instrumentum notarii, de hoc actu conceptum, de-
dimus in *adpendice litt. P. p. 113.* Mirantur autem Noriber-
genses, quod *protestatio* Aquisgranensium non ipsi tum
principi aut S. R. I. octouiris oblata sit; uerum, praeteritis
utrisque, implorata sit fides unius tabellarii. Quo tamen uti
non solemus, ubi limina patent iudicis aut iudicii. Sunt
certe, qui perhibent, hoc factum esse ideo, quoniam idem
frustra in locis modo dictis ante fuerit tentatum. Quod
si est, esse autem ita, historia fert, magna accedet Noriber-
gensibus causae suae fiducia ex principis ac imperii aequi-
tate. Sed nil nos hic definimus.

*Quo fine actus
notarii requi-
situs sit ab A-
quisgranensi-
bus?*

(gg) Prodiit an. 1712. apud *Zunnerianos heredes Francofurti*
DIARIUM inaugurationis Caroli VI. Caesaris in f. In cuius fine *ad-*
pendicis loco habetur cum Aquisgranensiū aduersus Noriber-
genses libellus, tum *notarii* eo fine *conceptum instrumentū.* Quod
cum factum sit, controuersiam negligere non potuerunt
Noribergenses, uerum Aquisgranensium postulatis pariter
responderunt in libello, quem habes in *syllabo adpendice litt.*
M. p. 46. 45. sqq. Quemadmodum igitur argumenta pu-
blici iuris alia docentur tractanturque in academiis non ad
sensus aliorum, sed ad rationes, quas doctoribus suggerunt
leges, consuetudines ac idonea medii aevi monumenta: ita,
consilio patronorum factum est, ut specimen conflictus
inauguralis, in hac statuerem arena & quid ratio, usus, an-
nales, diplomata, chartae, testes patriae meae iuribus dent,
illud quidem exponerem tuererque.

*Qui publici
iuris facta
controuersia?*

§. 3. Rationes argumentorum sequun-
tur. Sunt autem hae. *Principio* ad hono-
rem prouocant archisoli, quasi huius
acces-

*Argumen-
tum I) ab
ARCHISO-
LI praero-
gatiua.*

accessio quaedam, sparta insignium tutelaris (hh). Sed nullum seculum uidit agnouitque primi nexum cum altero [ii].

Insignium
imperialium
custodia num
pendeat ab ar-
chifolio A-
quisgranensi?

(hh) His enim uerbis utitur Aquisgranensium libellus: *Erstlich ist Histori- und Reichs-kundig / daß der Königl. the Stuel Aachen von Kaysen Carolo M. erbauet und bey deren urspringlichen fundamentalien dahin priuilegiret sey / daß dieselbe zum Krönungs-Ort aller künfftigen Teutschen Kaysen angeordnet worden. Welches die Wörter des Carolinischen Priuilegii in terminis geben. Solches auch die güldene Bulle mit mehreren bestätiget. Auch fast alle Kaysen von Carolo M. an bis auf Carolum V. zu Aachen gekrönet worden seyn. Zweitens daß der Königl. Stuel folglich die zur Römischen Krönung essentialiter erforderete insignia in würcklichem bewahr habe. Concludit deinde adsertor Aquisgranensis, quod quoties a regula discedatur in Caesaris alibi instituta inauguratione, toties imperator & imperium Aquisgranensium priuilegia litteris muniant *reuersalibus*, ne uideantur illa omisisse non usu. Praeterea Caesarem id eo satisfacere urbi propter commoda, quae olim ab inauguratione expectauerint Aquisgranenses. *Primo* enim Aquisgranensibus legatis cedere loco Colonenses, Noribergenses & Francofurtenses in honorem archifolii: deinde *equum* cedere Aquisgranensibus, quo Caesar utatur, quando se inaugurationis causa ad templum confert: quorum *praeterea* supremi consulis id iuris sit, ut missilium numorum, antequam spargantur, tantum sibi uindicare queat, quantum una manu capere. Vtriusque autem loco Caesarem Aquisgranensibus summam aeris soluere, quae pretium utriusque rei aequet exhauriatque. *Sumtus* etiam *itineris* restitui Aquisgranensibus a nouo Caesare ob causam eandem*

dem. Quae omnia cum ita sint, ut pristini iuris fidam seruent memoriam: ita curandum esse Aquisgranensibus, ne temporis uetustas IVRA INSIGNIVM TVTELARIA deleat, quae sibi, praeter ius & fas adhuc usurpauerint Noribergenses, cum illa Aquisgranensi debeantur archisolio. Fecit hoc ipsum glaucoma *Laurentio BEYERLINCKIO* ut *tom. VI. theatr. p. 283.* in uerbo *reliquiae* sibi persuaderet, imperialium insignium custodia priuatam fuisse Noribergam, hancque datam fuisse Aquisgrano. *Reliquiae & lipsana, quae olim Noribergae in templo B. uirginis adseruari & exhiberi solita, inter quae etiam numerantur illa, quae nomine insignium imperii ab historicis recensentur. Quorum tamen pleraque Aquisgranum translata existimaui.* Verum unus hic locus lapsus habet multiplices, quos facile emendabunt *capita superiora II. & III.* Vt uix hic notari mereantur. Abest quoque a uero, quod idem p. 286. scripsit: *Aquisgrani sanguinem S. Stephani protomartyris custodiri. Super * quo rex Romanorum, dum inauguratur, facit iuramentum.* Est tamen is locus Beyerlinckii propterea memorabilis. Quoniam omnium fere reliquiarum orbis christiani habet matriculam. Ex quo sane adparatu patet, quod eadem res semel iterumque in aliis atque aliis locis repariatur certissimo indicio plurium pseudoreliquiarum.

(ii) Non disputamus Aquisgrano honorem dignitatemque *archisoli.* Apertus est locus WIPPONIS, plenae fidei scriptoris in uita Cunradi Salici, ubi inquit: *Ad locum, qui dicitur AQUISGRANI palatium, peruenit. Vbi publicus thronus regalis ab antiquis regibus & a Carolo M. praecipue locatus, totius regni ARCHISOLIUM habetur.* Recte ad rationesque ueteris aevi scribit *Lupoldus de BABENBERG cap. 10, de iure regni p. 114.* de argumento eodem: *Rex ungitur & coronatur Aquisgrani. Hic enim locus est CAPVT REGNI, ut etiam notat Hostiensis in summa de princip. & reg. §. cui confit. sub §. cui imperator. Cui*

Inter Archisoli iura quae non sunt tutelaria insignium imperialium? Testimonia pro honore archisoli.

etiam concordat chronica Godfridi, quod Carolus M. quidem ibi sedem principalem regni Francorum constituit. Inde PTOLEMAEVS Lucensis episc. ad an. 1201. de Othone IV loquens notat: coronatur Aquisgrani Otho ad* maiorem solennitatem & ad refrenandum impetum Teutonicorum ex causa iam dicta. Alium locum habet Felix OSIVS ad historiam Mussati p. 130. 131. ubi Aquisgranum iisdem nominibus sedes regni trans alpes adpellatur. Scio quidem Aquisgranenses diploma recitare Caroli M. quo eundem dederit urbi suae principatum, quod noua deinceps constitutione an. 1166. firmauit Fridericus I. qui ossa Caroli eleuauit eumque classi adscripsit sanctorum & utrumque haberi in actis SS BOLLANDI die XXVIII. mens. Ianuarii p. 888. 889. 890. sed prudenter addit ibi Bollandus: Hoc diploma, quam obtinere auctoritatem debeat, alii iudicent. Complura in eo miramur. Nam suspectare aperte, quod alter imperator recitat & traditio Aquensis ecclesiae tuetur, uix audemus. Immo frustra in gratiam aliorum hic titubant actorum collectores. Nam uix duae lineae sunt, ubi non criticae mediæ æui tironibus indicia adparent foetus supposititii. Tantum abest, ut rerum gnari hic, quod sentiunt, debeant dissimulare. Absit uero, ut inde aliquid decedat Augustae urbis amplitudini & dignitati, quam saluam habet testimonio aliorum. Nos stringimus hic calamus obiter. Illud enim est, quod negamus: inter archisoli iura etiam hoc esse, ut ibi insignia imperialia custodiri debeant Caesare siue superstiti siue demortuo. Principio enim usus huic nexui aduersus est mille ferme annorum in Germania. Ostendam hoc per summam sine die ac consule, qui repeti debent ex capite 4. praecedenti. Nam uiui Caesares secum habuerunt insignia egeruntque post Ludouicum pium uel nunquam Aquisgrani uel nonnisi rarissime. Instar enim legis fuerat apud Germanos, ne Caesar uni loco adfixus haereret; sed singulis annis nouas patriae

Rationes aduersus tutelaria iura insignium imperialium.

patriae prouincias adiret. Ne ordines extra patriam quae-
rere oporteret iudicem supremum. Vnde Caesari in singu-
lis fere prouinciis *palatii* & *palatini* singulares, ut apud il-
los, quoties opus fuerat, diuerterent. Adeoque nemo non
intelligit, *uiuo Caesare*, imperialia insignia intra moenia A-
quisgrani nullatenus fuisse (*) Mortuus autem imperator
insignium derelictorum custodiam uel *uiduae* commendaue-
rat uel *amicis* uel *liberis* uel *heredibus* uel rerum primariis *ad-*
ministris uel *castellis* probe munitis: non semel autem Aquis-
granensibus. Vnde iterum constat postulati eorumdem
insolentia. Si autem omiserunt Caesares moribundi, de in-
signium custodia disponere. Hanc sibi spartam adrogarunt
uel imperii archiofficiales (**); uel principes territorii, in
quo obierat Augustus; uel cesserunt illa primum occupan-
ti. Verum, testor fidem, quam debemus orbi litterato, in
huius contentione societate Aquisgranenses ne quidem se-
mel fuisse. Tantum abest, ut in pristinis temporibus sibi
haec custodiae iura uel per somnium adrogauissent. Omnia
haec testibus ac monumentis *cap. 4.* sunt corroborata, quae

(*) Omiseram supra *cap. 4. §. 6. p. 43.* locum, quem nunc in margine do, unde constat, ante
Caesares secum habuisse insignia, quam illorum aeterna custodia demandata esset Noribergensibus
Henr. REBDORFF ad an. 1361. de Carolo 4. Caesare rem ita narrat: *Imperatrix in Nurnberg masculum*
genuit (Wenceslaum). *Ad baptismum solennem ibi curiam inuocat imperator.* *Infans leuatus est de*
fonte per archiepiscopos Moguntinensem, Colonensem, Pragensem & per episcopos sex & quinque abba-
tes. *Curia autem durauit per octo dies.* *Nam & INSIGNIA IMPERIALIA iubet deduci de Bohemia & o-*
stendit Noribergae, & denunciantur magnae indulgentiae, quas Innocentius VI. concessit. (habes in ad-
pendice bullam litt. B. p. 3. 4. sq.) *Et ipse cum uxore & INSIGNIBVS in Bohemiam est reuersus.* *Et no-*
ta, quod INSIGNIA imperialia, quae tum uidi, sunt haec. *Primum, ferrum LANCEAE, quae transfixis*
latus Christi. *Item CLAVVS cum aliquali petia ligni S. CRVCIS.* *Item GLADIVS Caroli M. & CORONA,*
qua coronatus est. *Item gladius MAYRITII martyris.* *Item petia BRACHII S. Annae & DENS Ioannis ba-*
ptistae. *Item petia CORDAE, qua christus ad columnam ligatus.* *SPONGIA, qua fuit potatus in cruce &*
aliae plures reliquiae SS.

(**) Ad tegumentum iuris palatini *cap. 4. §. 3. p. 35.* laudati facit etiam locus *chron. AVGVSTENSIS*
ad an. 1219. ubi ait: *Otto obiit. REGALIA quoque Henricus, PALATINO Rheni assignanda, regi Frideri-*
co reliquit. *Quae ad instantiam eiusdem FRIDERICI regis eodem anno, sub quadam forma compositionis*
ipsi assignata sunt.

Loca tutela-
ria insignium
regalium in
Gallia.

in Hungaria.

in Polonia.

in Bohemia.

nunc non licet repetere. Deinde in quamplurimis etiam regnis aliis neque sedes principis primaria neque locus coronationis commune quid habet cum loco, ubi adseruari & custodiri solent insignia regalia. Principio nobis exemplo fit Franco Gallia non solum ob loci, sed etiam publicorum quondam iurium nobiscum uicinitatem. Nam cimeliorum regni istius alia adseruantur in S. DIONYSII abbazia, quae nouissime recenset FELIBIEN *en hist. de l'abbaye S. Denys cap. 3.* inde a temporibus, quod creditur Chlodouaei (*): alia iterum *Rhemis*, quapropter ecclesiae S. Remigii obfides dantur, ut certa esse queat, peracta inauguratione regali, redditum iri, quod illa ad eandem commodauisset FAVYN *au theatre d'honneur lib. 2. c. ult. p. 508.* TILLET *au recueil de Roys de France titr. de sacres & couronnemens des Roys p. 181.* alia conduntur alibi. Sic de HUNGARIAE regno scribunt REVVA *p. 151.* & plenius SCHMEIZEL *cap. 4. de coronis p. 217.* quod *Budae* in sede Augusta noluerint custodiri *sacram coronam* & reliqua lipsana regalia, quod locus quo amplior sit, eo etiam sit plenior periculorum ad motus & factiones multitudinis: sed in castro *Vissegrad* quinque miliaribus inde sito uersus Strigonium. Quamuis post, castro mutato, regalia *Posonium* sint delata, ubi hodieque adseruentur. De POLONIAE insignibus eorumque custodia agit CHWALKOWSKY *lib. 1. iuris publ. cap. 3. §. 24. p. 41.* his quidem uerbis: *Ad coronandum delecta est CRACOVIA an. 1320. Antea enim in loco minime tuto GNESNAE coronabantur reges. Vbi etiam insignia regni adseruabantur.* Habes iterum aliam urbem regis sedem, aliam rursus insignium tutricem. In BOHEMIAE regno infi-

(*) Theod. GODEFREDVS in *cerem. Franc. p. 362.* in coronatione Henrici IV inquit, quod ipse adhibuerit la couronne imperiale close, la moyenne, le sceptre, la main de iustice, la cornifole, le sandales, les esperons, l'espee, la tunique, la dalmatique, le manteau royal & plusieurs autres refaits de nouuel. Au lieu de ceux, qui auoient esté religieusement gardez des le temps du Roy Clouis au tresor d' l'abbaye de S. Denys en France.

gnia regalia pariter custodita sunt extra regni metropolim, Pragam. Nam arcem *VVissehradensem*, mox *Carlstein* fuisse ibi insignium tutelares, docet testaturque BALBINVS in *uita Arnesti cap. 13. p. 179. sq.* Cuius etiam uerba dedimus a *libi cap. 4. §. 10. litt. bb. p. 54.* Quod si igitur ne quidem in aliis regnis uerum est, insignium regalium tutelam pendere a iuribus archisoli, neque in Germaniae regno firmum erit hoc filum consecutionis.

§. 4. Deinde ab uno genere insignium, quae tenent, ad alterum colligunt, quae urbi eorum iure debeantur [kk]. Sed diuersis insignibus rationes diuersae [ll].

II.) NEXVS
ab VNO ge-
nere reliqui-
arum ad
ALTERVM.

(kk) Supra *cap. 5. §. 2. litt. ee. p. 66.* dictum est, quod imperialium reliquiarum tres sint species *Aquisgranensibus*, utpote 1) *gladius Caroli M.* 2) eiusdem aureis litteris cortici inscripta *EVANGELIA* 3) capsula sanguinis *STEPHANI*, protomartyris. Has igitur ex magno ac ingenti naufragio reliquias esse, sibi quidem persuadent *Aquisgranenses*. Fieri enim non posse, existimant, ut diuellatur imperialium insignium custodia. Ut potius una omnium esse debeat penes urbem *Aquisgranum*. Verba adsertoris habentur *l. c.* cui tabularii testimonium addi debet, quod in *appendice* exhibitum *litt. P. p. 113. 114.*

Filium consecutionis ab uno insignium genere ad aliud.

(ll) Principio enim dictum est *cap. 5. §. 2. p. 66. litt. ee.* quod alia ratio sit *Aquisgranensium* reliquiarum; alia rursus *Noribergensium*. Illae ad templi diuae uirginis thesauros pertinent: hae autem sunt imperii uniuersi. Illae ossibus & tumulo *Caroli* sunt adfixae; non autem hae. Illarum custodia auctorem habet templi b. uirginis conditorem: harum tutela a *Caesaris* instituto uenit, auctoritate imperii ac pontificis

Prorsus est nullum.

tificis adprobato. Deinde quemadmodum in aliis regnis non est insolitum quid, ut diuersa regni insignia urbes diuersas habeant custodes: ita etiam fieri id potuisset in Germanico imperio. Vbi uero hac repositione opus non est, cum utriusque thesauri discrimina sint manifesta.

III. PRIVY-
LEGIVM Ri-
chardi Ce-
saris an.
1262.

§. 5. Illud Aquisgranensibus uidetur potissimum, quod DIPLOMA habeant Caesaris *Richardi* (mm), qui spartam insignium tutelarem aeternum tribuat templo ac urbi. Verum in hoc plurima desideria uirorum, qui docti sunt res Germanicas.

Adfertio iuris
tutelarie A-
quensium ex
DIPLOMATE
an. 1262.

(mm) Verba adfertoris Aquisgranensis semel laudauimus iterumque. Quae huc pertinent, sunt haec. Obwohl in der Stadt Aachen nunmehr nur drey stücke zur Kaysersl. Krönung bewahret werden: so ist doch sicher/und beweihret es hellscheinend das documentum weyland Kayser's Richardi de anno 1262. wie daß derselbe der Stadt Aachen 1) die königliche Krone/ 2) Scepter/ 3) Reichs-Äpfel/ samt 4) den königl. Kleidungen dieser gestallt in bewahr gegeben habe/ daß selbige aus keiner Ursachen von dannen gebracht werden sollen. Welches doch hernach geschehen/ daß dieselbe auf Nürnberg kommen. Verba diplomatis, quae huc aliquid uidentur conferre, recitabimus, cetera dedimus in *adpendice litt. P. p. 113. 114.* Hic est modus & forma, sub quibus RICHARDVS, rex Allemanniae, legauit capellae b. Mariae 1) unam auream CORONAM, & 2) unum par regalium VESTIVM de* armis suis cum 3) uno SCEPTRO & 4) uno POMO deauratis in perpetuum ibidem custodienda. Ita, quod regalia haec parata ibi sint ad coronandum tantummodo ibi reges omnes Alemanniae. Ab eadem capella

capella non amoueantur nec uendantur pro aliqua necessitate aut casu aut modo quocunque. Datum Aquis an. 1262. regni uero sexto. Haftenus diploma. Sequitur inde factum argumentum: demnach von dem Römischen König Richardo die zur Käyserl. Krönung gehörige insignia dem Stifft und dem Königl. Stuel Aachen gegeben und doniret worden: und aber die zu dem an dem vorgestrigen Tag vollzogenem actu coronationis abgeordnete Herrn der Stadt Nürnberg all solche insignia, * über verhoffen, wieder zu sich genommen: als haben der Stadt Aachen abgeordnete/ damit solches derselben an ihrem recht nicht praeiudiciren möge/nochmahlen am zierlichsten protestiren/und alle dien- same Rechts-mittel dawider vorbehalten wollen. Franckf. d. 24. Dec. 1711. Cetera repete ex adpendice litt. P. p. 113. 114.

§. 6. Principio enim fidem ante non ha-
bebit apud Ictos, quam producat^{DESIDERIA}ur il-
lud AYΘENTIKΩS (nn); cum adhuc nil
praeter fragmentum extet, conceptum
frustatim. Deinde ipsa largitoris AVCTORI-
TAS est ambigua & uacillans (oo). Eo
inprimis tempore, quo Germania uerbo
habuit Caesares, re ipsa interregnum.
Porro neque certiori iudicio constant pri-
uilegii SENSVS (pp), cum princeps de suo,
non de imperii thesauro, quod dictu
fere improbum, largitus esse uideatur.

illius priui-
legii quod
a) dubiae
fidei.

b) auctori-
tatis ambi-
guae.

c) ancipitis
sensus.

Dubia aduer-
fus fidem. di-
plomatis Ri-
chardi an.
1268.

(nn) Fidentior essem in huius diplomatis censura, si quidem illud totum uerbatimque esset promulgatum. Dicam tamen etiam sic dubia, quae lector in illo offendi, quominus meam illi fidem darem. Principio *Richardus rex Alemanniae* dicitur in hoc instrumento, aduersus morem eius aeui & stylum Richardi. Is enim in omnibus, quorum ego memini, diplomatibus titulo utitur regis *Romanorum*. In proelio WOERINGANO p. 55. 56. 57. duo eius Caesaris diplomata habentur, his uerbis concepta. *Richardus dei gratia * ROMANORVM* (non Alemanniae) *rex, semper Augustus. Datum in castris Straffordiae prope Londinum tertia die Iunii indict. 10. an. 1267. regni decimo* & alterum ita subscriptum: *actum apud Cameracum 20. die Septembr. indict. XI. an. 1268. regni XII.* Idem initium offendes apud BESOLDVM in docum. monasterii Wurtenbergensium p. 805. *Richardus dei gratia Romanorum rex, semper Augustus.* subscriptio est: *Datum Coloniae XVI. die Iunii. Indict. XV. anno dominicae incarnationis 1257. regni nostri anno primo.* Deinde subscriptio diplomatis Aquisgranensis neque diem memorat neque indictionem, inde non minus causae ad suspectandum. Praeterea sedulam Richardus sigilli maiestatis facere solet mentionem; adeo, ut in diplomatis, principio laudati, fine his utatur uerbis: *Et quia maius sigillum nostrum, ita sigillum maiestatis adpellat, propter guer-rarum discrimina penes nos non habemus, ad praesens minori sigillo nostro praesentes litteras iussimus communiri.* Huius ergo si memoria nulla fuerit in charta Aquisgranensi, moribus uix illa conueniet Richardi. Taceo genus scribendi, quod maiestatem non habet, quam alias prae se ferunt Richardiana monumenta. Scrupulus uero, quem alii in anno excitauerint cum doctissimo PFEFFINGERO lib. I. tit. 5. p. 624. 625. nullius est momenti. Errant enim, qui priuilegium Richardi, ciuitati Tigurinae datum propterea pro suppositi-

posititio habent, quod illud an. 1262. conceptum sit *Hagenoae*: cum tamen iam ante biennium, anno scilicet 1260. Richardus, a suis in egestate relictus, in Angliam reuersus esse dicatur scriptoribus coeuis. Reducem enim post factum esse eundem in Germaniisque uixisse anno 1262. illud quidem scimus testimonio plenae fidei diplomatum. Exhibent certe litteras clientelares, quas *Richardus* hoc tempore Bohemiae regi Ottogaro dederit, *GOLDASTVS in append. dipl. Bohem. p. 67. & BALBINVS decad. 1. lib. 6. Bohem. ep. 14. p. 14. 15.* his uerbis finitas: *In istorum omnium testimonium praesens scriptum sigillo maiestatis nostrae iussimus communiri. Datum AQUISGRANI nona die Augusti, indictione quinta, anno domini 1262. regni uero anno sexto.* Ita alterum in *Voeringa-* no proelio a Richardo datum apud *CAMERACVM XX die Septembr. indict. XI. an. 1268. regni nostri anno duodecimo.* Vnde clarum est, in errore uersari omnes historicos, qui perhibent, ab anno 1260. Richardum in Anglia semper uixisse mortuumque esse, Germania inde semper extorrem, an. 1271. Repeto, quod principio dixi. Tum enim ferri poterit de fide, quam charta haec Aquisgranensis mereatur, iudiciū si integra in publicum, quod uouemus, e tabulario fuerit prolata.

(oo) Infelix certe Aquisgranum, si iura sua aliter tueri nequit, quam unius anticaesaris auctoritate. Notum est an. 1256. in partes iuisse principes electores, quorum alii suffragia sua *RICHARDO* dederunt; alii autem *ALFONSO*, Hispaniarum monarchae. Neuter in alterius gratiam de iure suo, quo ad uixit, concessit quicquam; uterque Caesaris nomine imperioque usus est; ipse pontifex suspendit iudicium, spatioque ad deliberandum sumto, protraxit tempus causamque, si etiam potuisset, noluit tamen decidere; principes imperii, non minus deinceps ad mortem usque *Ri-* chardi an. 1271. animis studiisque diuisi permanferunt. In

AUCTORITAS
priuilegii *RICHARDINI* an.
1262. nullius
momenti.

a] quia electores uerunt in partes.
b) idem iuris illius anti-caesaris.

c) diuisi imperii ordines.

d) Richardi-
num imperi-
um nomen in
terregni ha-
bet.

e) a plerisque
iam an. 1262.
derelictum.

f) electionis
uitium mani-
festum suffra-
giis aere cor-
ruptis.

g) privilegia
Richardina
decreto impe-
rii sublata.

his igitur discriminibus quid? Idem scilicet, quod Bellarmi-
nus dicit de pontificis electione, uno aut pluribus electis,
sedem uacare. Quapropter illi scriptores, qui tempora
magni in Germania interregni ab an. 1256. auspicantur nec-
quicquam improbandi. Vt adeo, hoc rerum statu, frustra
factum fuisse adpareat, quicquid in causis imperialibus di-
xit scripsitque Richardus. Praesertim autem hoc uerum
est ab illo tempore anno scilicet 1260. quo eundem ordines
imperii, postquam ad summam redactus esset egestatem,
ludibrio habuerunt, etiam illi, qui partibus illius fuerant
principio addicti. Adeo, ut tantum non ualedixisse tum
uideretur Germaniae. Accedit, quod stylo medii aevi scri-
ptorum, Richardus imperium sit *nundinatus* atque *effuderit*
ante principes electores nummos, ut aquam. Quod si est, esse
autem omnes istius aevi annales testantur, *uitiosa* fuerit e-
lectio ideoque nulla. Cum alia ratione populus principi-
bus electoribus hanc spartam non detulerit, quam ut li-
bera ferrent suffragia, neque animis propositos haberent
numos, sed patriae commoda publica ac salutem uniuers-
orum. Et, nisi omnia me fallunt, diplomatis memini a
Rudolfo I. hoc fine promulgati, ut irritum fieret, quicquid
interregni tempore statuissent anticaesares Richardus & Al-
fonfus, nisi noui Caesaris iudicio confirmaretur. Verum
Aquisgranenses uel ipsi forte dubitarunt de confirmationis
aequitate uel a Caesare tulerunt repulsam. Dictum enim
est *cap. 4. §. 10. litt. ff. p. 56.* quod Habsburgici Caesares secum
non solum habuerint insignia imperialia, sed illis arcem a-
uitam Kyburgum dederint custodem, necquicquam Aquis-
granum. Vt adeo ciues Aquenses ne quidem ad priuile-
gium prouocare ausi sint apud largitoris successorem, tan-
tum abest, ut sine rubore illud nunc producere queant,
post quinque seculorum interualla.

(pp) Si diploma nullius auctoritatis est, quid opus quae-
so, tempus perdere in explicando eius sensu? Dicam ta-
men unicum. Vix opinabile esse, *Richardum* in consecra-
tione insignium *imperialia* intellexisse, ut potius existimem,
propria illius haec fuisse, ab imperialibus prorsus distincta.
Firmant mihi hanc coniecturam, quae sequuntur. *Prin-*
cipio nemo sibi persuadebit, eo audaciae deuenisse Richar-
dum, ut Aquisgranensibus rem donaret alienam. Imperi-
alia cimelia uolo, quorum ususfructus imperatoris est, non
proprietas, quae imperii. *Deinde* in Aquensi diplomate sim-
plices coronae (*) uestiumque mentio fit, cum tamen in re-
liquiis imperialibus tum numerata sint *diadema & ensis Ca-*
roli M., lancea, Mauriti gladius, ceteraque quorum elogia
haud dubie non neglexisset Richardus, siquidem in his
uersata fuisset illius donatio. *Praeterea* quemadmodum
ualde dubium est, Richardum reliquiis imperialibus inau-
guratum fuisse: ita propriis insignibus illi opus fuit, quae
suis ipse sumtibus facile parauit, in opibus tantis, quibus
gausus est iam inaugurandus (**). Atque haec tantum
iure donauisset Aquisgranensibus. Primum uero exinde
coniicio, quia tempore *Wilhelmi Caesaris Dreisfeldae* la-
tuerunt insignia imperialia, quod supra dictum *cap. 4. §. 10.*
litt. gg. est uero is locus neque patuit Caesari Richardo.
Quorsum bulla respicit *Urbani IV.* pontificis ad Richardum
scripta, in qua iubet, ut legitimo Caesari *adsignentur ciuita-*
tes, oppida, castra & specialiter castrum de Treueles (meo iudi-
cio *Dreiuels*). Nam coniectura illustris *LEIBNITII*, forte
palatium Treuirensē, minime probatur, quam tamen pro-

Privilegium
an. 1262. num.
de insignibus
loquatur im-
perialibus,
an uero tan-
tum Richar-
dianis?

(*) Verba sunt: *legamus unam coronam auream & unum par uestium cum uno sceptro & uno po-*
mo. Quae uerba cruda & ab omni religione uacua sunt, quam debuit istud aeuum sacris reliquiis.

(**) Praesertim quando etiam *NOPPIVS lib. 1. c. 10.* domesticus Aquensium scriptor testatur, Richar-
dum coronam ceteraque inaugurationis instrumenta ex Anglia in Germaniam secum transtulisse. Cu-
ius loci nos admonet apologia in *append. litt. M. p. 51.*

didit *Cod. iur. gent. prodr. art. 14. §. 4. p. 24.* Imo auctor *chronici COLMARIENSIS ad an. 1273.* claris uerbis dicit, quod insignia imperialia data sint Rudolfo I. cuius praedecessores reges Richardus & Alfonsus magna pecunia non potuerint obtinere. Ex quo coaeui scriptoris testimonio non tam probabile, sed iam certum esse, puto: *Richardum* imperiales reliquias non habuisse, Dreisueldae conditas. *Accedit*, quod in mores fere iuerit, ut principes coronas, uestes, sceptrum aliaque consecrent diuis, siquidem ipsi illa suis sumptibus paraerunt. Exemplum non solum habes in multitudine coronarum, quae in coenobio S. Dionysii adseruantur: sed etiam in Henrico secundo Caesare, qui abbatae Cluniacensi donauit consecrauitque coronam imperialem (*). Addo, quod Richardus, ut diploma habet, de suis armis insignia dederit. Arma autem pro thesauro accipit istud *aeuum*. Quod nouum argumentum est, tum de *Richardi*, non de *imperiali* thesauro ditatam esse ecclesiam Aquisgranensem. Neque est, quod ab hac me coniectura dimoueat institutum: quod *Richardus* his reliquiis inauguratos uoluerit *Caesares* futuros. Illud enim uotum est, non mandatum ualetque eo casu, si copia non sit imperialibus.

d) carentis
ulu ac

§. 7. Quicquid sit. Demus etiam, extare diploma, uelle ita Richardum: ne quidem res uel ita est extra aleam. Deest diplomatis, ab anticaesare confecti,

(*) Quem distraxit, ut pauperum famem restingeret S. ODILLO. Auctor uitae illius: *Dum fames ualida fines Aquitaniae affligeret, exhaustis iam in pauperum usus aerariis, mox etiam plurima sacrorum uasa confregit, insignia ecclesiae ornamenta distraxit.* CORONAE quoque, quam sibi Caesar Henricus, ob sui memoriam destinauerat, non pepercit. Indignum talia negare pauperibus Christi, pro quibus effusus est sanguis Christi. Adde ad hunc locum notas *Andr. QUERCETANI p. 68. 69. biblioth. Cluniacensis.* Habes etiam litteras Alfonsi Hisp. regis an. 906, scriptas, ubi coronam imperialem aere redimit a basilica S. Martini apud eundem p. 50. 51.

usus omnis (qq); tantum abest, ut illud ^{e) robore} in imperio successores fecerint ratum (rr). ^{confirma-} ^{tionis.}

(qq) Priuilegia non usu tolli, non solum lege statutum ^{Aquisgranen-} est ^{cap. 6. X. de priuileg.} sed etiam ipsa ratio uult, ut, qui priui- ^{sum priuile-} legio uti negligat, is amittat illud derelinquendo. Sunt qui ^{gium anni} ^{1262. subla-} dem doctorum non iidem sensus in tempore definiendo, ^{tum non usu.} intra quod priuilegio noceat non usus. Et quamuis inter parum ac nimium peccetur ab aliis atque aliis: nemo tamen erit, qui ne quidem seculum sufficere dixerit ad expungendam priuilegii uim. Qui ergo medica manus post quatuor seculorum lapsus adferetur priuilegio Aquisgranensium tutelari? Postquam satis constat, intra haec tempora atque in tot interregnis ne unam quidem historiam esse, unde constet, spartam insignium imperialium uel semel fuisse penes Aquisgranenses, uel, quod magis est, hanc ab illis sibi adrogatam fuisse.

(rr) Disputant publici iurisconsulti, utrum priuilegia ex- ^{Robore caret a} pirent cum uita Caesaris largitoris: ut adeo opus sit singu- ^{successoribus} lis casibus noua Caesaris instauratione. Mouit certe hoc ^{non confirma-} principes electores, ut in AB. adstringerent nouum Cae- ^{tum priuilegi-} ^{um an. 1262.} sarem ad confirmanda illis priuilegia ante inaugurationem, ne illud post rogare rogandoque cauere tenerentur priuilegii mortem. Quicquid sit, confirmatio iuris, ab anticae- sare concessi; ut a nouo Caesare rogetur, non tam consilij est, quam necessitatis ac praecepti. In eo igitur pessime consuluerunt causae suae Aquisgranenses, si confirmatio- nem iuris, tantopere ambigui, petere neglexerunt, mini- mum a Rudolfo Habsburgico, Richardi successore. Ne in re tanti momenti, & uniuersi imperij propria remaneret ulla subreptionis aut obreptionis suspicio. Quod uero ante tot secula neglexerunt, illius frustra nunc demum quaeretur reparatio.

Ex pandi
moribus &

g) contra
vicinissimum.

Mores impe-
rii ante &
post diversi
privilegio A-
quisgrani
p. 103. 1162.

§. 8. Ex aduerso erumpit potius ueritas ex tenebris istius aevi. Quod neque tempore ipsius Richardi, neque post insignia imperialia uel semel in custodia fuerint *Aquisgrani* (ss). Verum clare patet, ex eo tutelares fuisse deas eorundem principio *Kyburgum*, deinde *Monachium*, post *Pragam*, demum *Noribergam*, hoc thesauro etiam nunc diuitem ac beatam. Accedit imperiale de *Noribergensium* iure tutelari institutum, Caesaris, imperii & pontificis Romani consensu auctoritateque corroboratum [tt]: quod expungeret rationes, si quae fuissent, *Aquensium*. Tantum abest, ut illae negotium patriae queant faceffere post trium seculorum interualla (uu).

(ss) Capite quarto uniuerso dictum est probatumque, non stabilem fuisse in imperio Germanico spartam insignium tutelarem: sed hanc in manu semper fuisse Caesaris superstitis; mortuo autem illo hanc alios atque alios occupauisse, quorum ibidem nomina, exempla, rationesque in medium prolatae. Neque tantum usu ita uenit ante annum

1262. quo datum esse fertur priuilegium. Etiam post illa tempora his moribus uixerunt Caesares ac proceres Germani, neque ullam dederunt in custodia insignium imperialium Aquisgrano urbi praerogatiuam. Primus Richardi ^{Penes RVDOL-} successor fuit *Rudolfus I.* Habsburgicus. Ast is insignia im- ^{PERIALIA} perialia non Aquisgrani accepit, sed *Moguntiae*, testibus ^{1274. insignia fuerunt, non Aquisgrani.} coaeuis. Ita enim auctor *chronici COLMARIENSIS ad an. 1273.* p. 40. edit. Vrftiliana: *Venit Moguntiam Rudolfus I. Hic praesentantur ei regalia, quae praedecessores reges magna pecunia (quam constat Richardum & Alfonsum profudisse) non poterant obtinere. Ex quo unico loco plura constant, unde Aquensis priuilegii euertitur auctoritas. Nam ita Richardus nunquam habuit insignia imperialia, ergo illa credere non potuit Aquisgrano. Deinde insignia, statim in eius successore, Moguntiae offenduntur, ut frustra sit disputatio pro Aquisgrani tum sparta tutelari. Vim eandem aduersus Aquisgranense priuilegium habent uerba SCHATENI in annal. Paderborn. lib. II. an. 1273. p. 123. Bopardiam cum peruentum 1) LANCEA imperialis & 2) CORONA aurea 3) augustalia imperii ORNAMENTA Rudolfo I. oblata sunt. Boparda uero arx quatuor distat milliaribus a Rheni Confluentia. Imo, coronatione Aquisgrani facta, Rudolfus insignia imperialia statim forte misit in arcem sibi auitam, Kùburgum cap. 4. §. 10. litt. ff. p. 56. Quod inde coniecto, quia defuit illi sceptrum imperiale, cum Aquisgrani exigeret ab ordinibus homagium. Audiemus iterum testes rei coeuos. H. STERRO ad an. 1273. ita eam narrat: *Rudolfus, in palatio Aquensi constitutus statim exegit a principibus clericis & laicis fidei iuramentum. Quod cum recusarent propter sceptri (imperialis forte, non Richardiani) absentiam, ipse electus signum crucis accipiens, talia dixisse fertur: ecce signum, in quo nos & totus mundus est redemptus, & hoc signo utamur, loco sceptri.**

Insignia penes
ALBERTUM I.
an. 1298. non
Aquisgran.

Insignia neque
Aquisgran.
an. 1315.

Et deosculata cruce omnes principes tam spirituales quam seculares, ipsam crucem, sceptri loco, osculantes, recipientes feuda sibi fidelitatis iuramentum praestiterunt. Idem habet EVERHARDVS Ratisponensis tom. I. lect. antiq. CANISII. Et sane Rudolphum I. imperatorem non solum perpetuo secum insignia imperialia habuisse, sed nequidem, eo mortuo, reddita haec fuisse ab illius heredibus, plura sunt, quae fidem nobis faciunt certissimam. Nam retinuerat illa Albertus I. imperator, atque arcem, hoc sine Kyburgi conditam, dedit illis tutelarem, quod ostensum est supra cap. 10. §. 10. litt. ff. p. 56. Inde, hoc mortuo, insignia imperialia necquicquam nactus est Henricus VII imperator an. 1309. quamvis Aquisgrani unctus & coronatus fuisset. Nam Alberti filii illa necquicquam de custodia auita dimiserunt. Inde Friderici IV, qui aemulus fuit Ludouici IV. Bauari, coniux imperialibus insignibus est redimita. FVGGERVS lib. 3. cap. 3. §. 3. p. 280. domesticis testibus usus est, dum scripsit: *Käyser Friderich ließ an. 1315. seiner Gemahlin bey dem Beylager die Römische Kron aufsetzen. Denn Herzog Leopold/ sein Bruder / hatte selbige / nach absterben seines Vaters/ Käysers Alberti I. bey handen behalten. Neben dem Schwerdt/ Mantel und Handschue. Auch andern des Reichs Kleinodien / als ein stück vom Creutz Christi / den Speer / einem von den Nägeln und dergleichen.* Plenior est Gerard. de ROO lib. 2. p. 79. Circa haec tempora Fridericus rex cum Elisabetha & Leopoldus cum Catharina Sabaudiae ducis filia nuptias Basileae celebrarunt in magna principum frequentia. Fridericus pro rege se gerens, cunctisque principalis fortunae ornamentis insignis * sponsae CORONAM imponi iussit & Romani imperii INSIGNIA, quae* ab obitu patris Alberti retinuerat, LANCEAM sacram, particulam CRVCIS dominicae, CORONAM & Caroli M. GLADIUM ostendi iussit. Vnde haud dubie errant AVCTOR pala-

palatipom. Vrsberg. ad an. 1309. & NAVCLERVS ad h. a. alique quando scribunt, Henricum VII. Aquisgrani diademate Caroli M. inauguratum fuisse. Rectius enim *argenteae* tum coronae mentionem faciunt coaeui scriptores alii, quos congeffere Felix OSIVS ad *Mussatum rubr.* 5. p. 134. 135. & PFEFFINGERVS lib. 1. tit. 5. §. 10. quoniam forte Lucemburgensis comes pepercit sumptibus, quo minus aureum pararet diadema (*). Sic Ludouicus IV. Bauarus an. 1314. Aquisgrani quidem est coronatus, uerum insignia imperialia Fridericus IV. Austriacus habuit, eius anticaesar. Haec enim anno demum 1324. uel post accepit Boius, quam profligauisset Austriacum in custodiaque haec ei pacta extorsisset: ut nuntium mitteret imperio Austriacus & imperiales ei reliquias redderet. Alterum dicunt *VWolfg.* LAZIVS in *Austriae historia* lib. 2. p. 215. his uerbis: *Leopoldus etsi imperii INSIGNIA* Insignia non a fratre relicta retineret, eorum tamen possessionem, utpote ui- Aquisgrani an. 1324. *Hor, non admodum curabat Boius.* Idem p. 218. in enarratione pactorum inter Ludouicum & Fridericum an. 1325. secundo, ut imperii *INSIGNIA*, a patre accepta, Leopoldus dux Austriae redderet Boio Caesari idque confestim ac sine tergiversatione. Tertio, ut titulo imperii contentus foret & regem se de Roma adpellaret. Primum uero, insignia imperialia ante haec pacta reddita fuisse, credunt narrantque (**) NAVCLERVS generat. 45. p. 997. ad an. 1325. hoc modo: *Tractabatur autem saepe de liberatione Friderici & impediabat liberationem eius, quod Lupoldus INSIGNIA imperii, LANCEAM scilicet & alia IMPERIALIA noluit resignare. Exortus est inde clamor: quod*

(*) Imo esse possent coniecturae, argenteam Henrici VII coronam causam forte dedisse fabellae de tribus coronis triplicis metalli. Carolinam enim auream prorsus esse, testem habes in *adpend. litt. F.* p. 29.

(**) Etiam Gerard. de roo lib. 3. p. 86. ait de fratre captiui Caesaris Friderici: *Habebat ille sacra IMPERII INSIGNIA. Quae uti Ludouico mitteret, aegre a quibusdam principibus persuaderi se passus est. Quod futurum erat, praedicens, fratrem ea de causa non liberatum iri.*

Neque Aquis-
grant insignia
ab an. 1325.
ad an. 1424.
quo aeternum
credita fuc-
runt Noriber-
gae tutelari.

nollet fratrem liberare. Quibus ipse motus, tradidit media-
toribus, INSIGNIA. Praedicens, quod etiam traditione facta
frater non liberaretur. Sicut & factum est. Idem plane FVG-
GERVS (**). Atque ex hoc deinceps tempore an. 1325. insi-
gnia imperialia Ludouicus IV imperator in sua habuit re-
tinuitque custodia Monachii. Quo mortuo neque dum il-
la de Boica custodia dimisit filius eius Ludouicus usque
dum Carolus IV. imperator an. 1350. transigeret cum ipso,
ut, quae acceperat a parente, illi traderet. Instrumentum
traditionis & consignationem singularum partium dedi-
mus in *adpendice litt. A.* Testes historicos laudauimus su-
pra *cap. 2. p. 12. 13. & cap. 3. §. 6. p. 27. 28.* A quo tempore reli-
quiarum imperialium custodia gauisa est superbiuitque Bo-
hemiae metropolis Praga. Cui Innocentius VI. ideo fe-
stum tribuit diem, ARMIS christi SACRVM, quod bulla docet,
quam habes in *adpendice litt. B. p. 3. 4. & GRETSERVS syntagm.*
cap. 1. 3. 4. Fructus reliquiarum, per septuaginta annos &
amplius *Pragae* cultarum, ab an. 1350. ad an. 1424. describunt
firmantque testibus historicis BALBINVS in *uita Arnesti, ar-*
chiepiscopi primi Pragensis lib. 2. cap. 13. ex eoque, quamuis
cum uirulentia in euangelicos, *Pessina de CZECHOROD in S.*
metropoli Prag. radio 4. p. 400. 401. Vtrumque auctorem lau-
dauimus & correximus *cap. 4. §. 10. p. 53. 54.* Ex quibus ue-
ro causis factum, quare an. 1424. insignia imperialia Nori-
bergam migrauerint Caesaris, pontificis ordinumque uo-
luntate concentuque, supra *cap. 2. & 3.* plene planeque est
enarratum. Fateor, multum operis ac olei dedimus in di-

(**) Lib. 3. cap. 4. n. 1. p. 292. Inzwischen fehret Leopoldus allerhand Mittel vor / seinen Bru-
der (Kaiser Fridericum) zu entledigen. R. Ludewig begehrte von Ihm des Reichs Kleinodien /
die er noch bey sich hatte. Mit versprechen / Fridericum dagegen lebzig zu geben. Damit er nun
nicht davor angesehen würde / als unterliesse er etwas / daß zu seines Bruders Erledigung diene-
te / ließ er Kaiser Ludewig dieselbige folgen. Ungeachtet er wohl wuste / daß das Versprechen nicht
werde gehalten werden. Wie denn auch geschehen ist.

uersis latebris indagandis, ubi insignia imperialia ab an. 1262. aetate priuilegii Richardiani condita fuerunt: sed neutrum perdidimus. Ita enim ex tenebris erupit ueritas rei, ut ruborem nunc omnem exuere oporteat, qui dubitauerit, Richardianum diploma, si quod fuit, exangue esse & contrario in imperio usu, per haecenus dicta, eneruatum.

(tt) Quod omne patet ex illis, quae abunde commonstrata sunt superius. Et quidem de CAESARIS uoluntate, qui spartam insignium tutelarem Noribergae detulit, loquuntur *cap. 2. §. 2. 3 4. & cap. 3. §. 2. 3. 4.* imo ipse papa, testis idoneus & Aquisgranensibus omni exceptione maior, in *bullae*, quam dedimus in *adpend. litt. E. p. 18. 19. 20.* Vnde porro trium pontificum consensus intelligitur auctoritasque *Martini, Nicolai, Pii.* Principes etiam electores hanc Noribergensium custodiam ratam fecerunt toties, quoties insignia ab urbe tutelari ad inaugurationem his uerbis requisierunt, *ihr wollet die bey euch in verwahrung haltende insignia anhero verschaffen.* Formulam habes in *adpend. litt. K. p. 44.* Imo reliqui non minus ordines imperii huic etiam iuri tutelari Noribergensium adplaudunt, quum *Noribergensium comitatui* per territoria eorundem, in itu ac reditu cum insignibus, adesse tenentur conductu solenni. Quem litterae imperant Caesaris Leopoldi, prolatae in *adpendice litt. L. p. 46.* Vnde illud patere, existimo, contrario pridem instituto expunctam iuris Aquensium, si aliquod fuit, speciem inanum. Et sane cum Germaniae confinia cum Gallis, ab aliquot iam seculis, raro tuta sint, neque consilii rationes ferunt, ut in urbe finitima imperiales porro thesauri reponantur.

(uu) Equidem non ignoro, Aquenses adfertores affirmare, quoties Caesaris inauguratio facta sit, toties de iure suo contestatos esse legatos Aquisgrani urbis aduersus spartam

Sparta insignium tutelaris creditur Noribergae 1424. consensu Caesaris, papae, ordinum S. R. I.

Ius tutelare derelictum: amissum & ciuile terminatum

ni praescri-
ptione aliquo-
ties.

tam Noribergensium tutelarem. Nouissima eorundem uerba an. 1711. concepta haec sunt: So hatt die Stadt Alachen zu saluierung ihres rechtens / gleich ein solches in allen und ieden * vorherigen Krönungen geschehen / die protestation insinuiren lassen / quam *adpendix* exhibet *litt. P. p. 112. 113.* Verum enim uero Noribergenses ad publicam sui tabularii fidem prouocant, de *contestatione* eius generis Aquisgranensium nec uolam nec uestigium superesse, ut mirentur conatum & insolentiam hominis nouaturientis. Nolim uerba haec mea esse, quae sunt Noribergensis apologiae, quam dedit *adpendix litt. M. p. 47. 48.* Nun hatt man an seiten Nürnberg in allen annoch verwahrlichen relationibus nachsehen lassen / ob iemahls von seiten Alachen eine protestation geschehen. Und hatt man von dergleichen in denen vorigen Krönungen nicht ein einziges Wort gefunden. Es ist sich demnach wohl höchstens zu verwundern, qua fronte der concipist so frey in den Tag herein drucken zu lassen / sich erkühne / ob sey eine solche protestation bey allen vorigen Krönungen geschehen. Da doch hievon weder uola noch uestigium irgendwo erwiesen werden kann / & quae sequuntur deinceps. Pugnant hic inuicem duo ordinum imperii archiua; quo casu neutri est fides habenda. Cum iuris axioma sit, *pruilegiatum aduersus aequuilegiatum pruiuegio non uti.* Accedit, quod *protestatio* sit facti, adeoque probari debeat a parte, quae prouocat ad eandem. Quod si igitur per tria secula ius suum non in memoriam reuocauit ciuitas Aquensis, quod est opinabile, cum mutus hic sit *Knipschildius*, muti urbis annales: animum certe recuperandi pridem exuisse uidetur, iuraque, si quae habuit, amisisse *derelinquendo.* Ut terminos praescriptionum ciuiles taceam, quos nemo non uidet, non semel, sed iterum iterumque fuisse praeterlapsos. Adeo enim in iura Aquensium

sium erimus liberales, ne illis spatia obmoueamus praescrip-
tionum uel *immemorialis* uel *longi* uel *longissimi* uel *extra-*
ordinarii temporis, quibus amittuntur res priuatorum.
Quamuis esse soleant Ictorum cohortes, docentium: or-
dines imperii, praesertim si litigent inter se, legibus uti
Romanis, instar hominum priuatorum. Maxime, quod
caput attinet praescriptionis *immemorialis*. Nostrae causae
hoc genere partus opus non est, cui sufficit Aquensium
derelictio, quae uox non legis est, sed naturae.

CAP. VI.

IVRIS TUTELARIS

NORIBERGENSIVM

APOLOGIA.

§. I. Illud superest, ut tela depellamus PRAESIDIA
figillatim, quibus impetita est in hac argumento-
causa Noriberga tutelararis. Plura sunt, rum pro
quae urbi in hac sparta praestant firmis- Noriberga
simum praesidium. Principio Caesaris, tutelari.
SIGISMVNDI institutum (aa), maturum ac
prouidum auctoritateque corroborata-
tum plerorumque in imperio successo-
rum (bb): principum ordinum deinde
probatio & toties in Caesaris inaugura-
tione accedens adplausus (cc): tandem
auspiciu pontificis Martini V. an. 1425.
& fulmen aeterni ab ecclesia exilii, ad-
M uer-

uersus illos emissum, qui palladium hoc in dubium uocauerint meae Noribergae [dd].

CONSTITUTIO
Sigismundi
an. 1424. pro
iure Noriber-
gensium tute-
lari.

(aa) Pater hoc non solum ex historia translationis insignium Noribergam an. 1424. quam plene enarrauimus supra cap. 2. & 3. sed etiam ex bulla Martini V. an. 1425. quam dedimus in *appendice* p. 19. 20. Vbi uerba sunt dignissima commemoratu: *Sigismundus*, imperator, *considerans effera- tam plurimorum etiam potentum regni Bohemiae, nunc a ue- ritate fidei deuiantium uesaniam (*) plerumque debacchari in sancta solitam.* (causa est prima, quam excipit altera.) *De- inde censens attentius, quod cum ante actis temporibus reliquias & insignia ipsa per nonnullos* contra imperiale beneplacitum de- tineri contigisset (††) magnae pro illorum recuperatione strages & sanguinis effusiones secutae fuerunt (†).* Volensque, tanquam princeps prudentissimus quacuis in posterum pericula praecauere ac de idoneo ad PERPETVAM reliquiarum & insignium praedi- ctorum custodiam habendo loco sollicitus. *Lustratis cunctis Ale- manniae ciuitatibus multoque ad illas directo reflexu* (in quo mirum est nullam ei de iure Aquisgranensi subortam fuisse difficultatem) *tandem considerans, quod imperialis, ut eius (Si- gismundi, cuius diploma in Noribergensi tabulario haud dubie extat) uerbis utamur, ciuitas Noribergensis prae ceteris ciuitatibus insignis, famosa, polita, reliquias & insignia ipsa ad ciuitatem Noribergensem transferens ea ibi reponenda prouidit*

(*) Cuius specimina & historiam habes supra cap. 3. §. 3. p. 23.

(††) Specimina horum euentuum dare potest cap. 4. quod de contentione diuersorum agit, penes quem, mortuo Caesare esse debeat insignium imperialium custodia.

(†) Non enim omnes iudicio usi sunt Ottonis IV. Caesaris, qui parum legitur curauisse, quod in- signia imperialia essent penes antice- sareum Philippum. Otto de S. BLASTO cap. 46. ait: gloriabatur Ot- to, etiam si non insignia aut schemata possideat; satis tamen scire esse, quod regalia teneat loca & iura. Addebat MURATORI in apologia pro Ottonis IV. p. 117.

atque decreuit perpetuo conseruanda. Quare pro parte dicti * regis Sigismundi nobis humiliter fuit supplicatum: ut translationem huiusmodi gratiam habere nec non, quod reliquiae & insignia a dicta ciuitate * exportare non ualeant, providere de benignitate apostolica dignaremur. Quam quaeso aliter se habet haec constitutio, tam sancte & circumspecte multoque cum consilio pro imperiiue salute, edita promulgataque: quam Richardina illa pro Aquensibus concepta, quorum uerba ieiuna sunt, frigida, nullius rationis. Pudeat igitur Aquenses adsertores, ultimum diploma uel conferre cum primo, cui tanto, si momenta spectes, cedit interuallo.

(bb) Post tempora Sigismundi, largitoris priuilegii tutelaris, imperatores his Noribergensium iuribus nullatenus contradixerunt. Imo non solum tacite illa confirmarunt: sed etiam fecerunt rata. Idque ideo, quoniam electi insignia quidem a Noribergensibus requisierunt, non tamen alia lege euentuque, quam redderentur illa statim Noribergensibus legatis, peracta inauguratione. Et, quod magis est, in ipsa inauguratione, pace Caesaris & ordinum legati Noribergenses perpetui esse solent insignium adseclae, ne ius eorundem tutelare uel unico momento intermissum uel interruptum esse, uideretur (†*). Illustre exemplum est in Friderico V. Caesare. In cuius gratiam Noribergenses legati insignia imperialia an. 1452. Romam attulerunt, ut cum illis pontifex Caesarem inauguraret. Habes historiam apud SYLVIVM in uita Frid. V. p. 80. 81 & plenius FVGGERVM

Caesarum
confirmatio
priuilegii Sigis-
mundiani.

(†*) Diarium nouissimae inaugurationis, cap. 5. p. 62. 63. superius excerptum, primo dicit, quod Noribergenses legati deferant insignia ad locum inaugurationi destinatum; deinde, quod ea retineant secum in urbe ad illud usque momentum, quo insignia adhiberi solent in sacra ceremonie unctionis; porro, quod cum curru cum insignibus ad templum uehantur; praeterea, quod, ne in templo quidem, ab ara discedant, ubi insignia deponuntur; post, quod peracta inauguratione, eadem iisdem recipiant insignia cum iisque fiant redutes Noribergam.

lib. 5. Austr. t. 7. p. 582 (††). Quamuis illius interpres Birken quaedam de suo adspargere uideatur.

Ratihabitio
principum e-
lectorum cu-
stodiam insi-
gnium Nori-
bergae.

(cc) Vim argumenti habes cap. 5. §. 8. p. 89. litt. tt. quod custodiam insignium toties adprobent principes electores, quoties illa a Noribergensibus requirunt. Qua formula requirantur, uidesis adpendicis litt. E. p. 18. 19. In reliquis ordinibus ursumus conductum, illis imperatum a Caesare & electoribus. Formulam accipe in adpend. litt. L. p. 46. cetera. Filum consecutionis cap. 5. §. 8. litt. tt. p. 89.

Consensus pa-
pae qui opus
in translatio-
ne imperiali-
um reliquis-
sum?

(dd) Diploma illustre & momentosum Martini V. papae dedimus in adpendice litt. E. p. 18. 19. sqq. cum formulis, quibus illud Pius & Nicolaus papae ratum fecerunt. Verba, quae huc pertinent, sunt haec: Nos itaque Martinus V. translationem & repositionem huiusmodi ratas & gratas habentes, eas auctoritate apostolica confirmamus & etiam adprobamus. Statuentes nihilominus irrefragabiliter, & etiam ordinantes quodammodo, ut reliquiae & insignia ipsa in eadem ciuitate Noribergensi perpetuo uenerabiliter conseruentur. Ita quod si a quouam exportare contingent, cuiuscunque dignitatis status uel conditionis existant, etiamsi patriarchali, regali uel alia quauis praefulgeat dignitate, excommunicationis sententiam incurrant ipso facto. A quo non possint absolutionis beneficium, nisi restitutionis insignibus, obtinere. Neque est, quod aliquis hoc pontificis Romani improbet institutum, quasi illius nihil intersit, penes quem custodia sit thesauri imperialis. Primo e-

(††) Audiemus uerba, quantum illa prosunt nostro instituto: Hierauf (scilicet inaugurationis Romanae describit) brachten des Kaysers Bediente den Kayserslichen Ornat Caroli M. als die mit vielen Heilthum und Edelgesteine besetzte 1) Cron/ das 2) Schwerdt samt der Scheide; 3) die Gürtel/ 4) den Scepter und 5) Reichs-Alpsel/ 6) den Chor-Mantel / samt 7) den Panzern und 8) anderen Stücken trug Kaysers Friderich albereit am Leibe. NB. diesen Kayserslichen Schatz hatten die von Nürnberg (also er noch bis auf diesen Tag verwahret wird) R. Friderichen zu sonderbahren Ehren (quasi uero penes ciuitatis hoc fuerit arbitratum) mit sich gen Rom geföhret. Welches zuvor niemahls einigem Rom Kaysers wiederfahren ware / auch nachmals nicht geschehen. Diese Kleinodien nun empfiuge ein Priester von der Bringere [legatorum manibus] Hände.

nim

nim papa non suo hic arbitrato scripsit, sed rogatione Caesaris Sigismundi. *Deinde* cum insignia, imperio sacra, mysticos sensus habeant, quos eruit formauitque Gregorius nonus (†*†), uel ideo curam quoque eorundem habuit Romanus sacerdos. *Tandem* illud sacra uolunt Romanorum, ne reliquiae ab uno loco transferrentur in alium, sine consensu auctoritateque pontificis supremi, teste PAPEBROCHIO in *propyl. ad acta SS.* p. 183. Ex usu itaque Romanae ecclesiae omnino fuerat opus, ut papa consentiret iuri tutelari, ad Noribergenses per Sigismundum translato. Quae omnia cum ita sint, sibi religioni duxerit pontificius doctor, ut calculum det Aquisgranensibus. Quorum causa hunc finem habet, ut impetat euertatque illud, quod maturo Caesaris ac pontificis Romani consilio iudicioque fuit constitutum.

§. 2. Est igitur conatus, ad omne audaciae genus proiectus, iura disputare uelle, CAESARIS, ORDINVM, ipsius PAPAE iudicio stabilita & comprobata. Sed nunc opus est, ut illum retundamus. Principio PVRIORA SACRA incusant, quorum causa priuare uolunt hoc palladio ciuitatem [ee]. Cum quod sacrae reliquiae non profint *euangelicis* (ff); tum quod

Aduersus
Noribergensium
tutelarem
ARGV-
MENTA
1) a SACRIS
euangelicis.

(†*†) Habes mysticos imperialium insignium sensus, interprete pontifice, apud Petr. de VINEIS in *epistol. prooemiali* adparatu p. 77. his fere uerbis: CRUX sit tibi (de Friderico II. sermo est) memoria dominicae passionis. LANCEAM considera, quae fontem nobis aperuit duorum sacramentorum. CORONA triplici corona coronaris a matre, nouerca patre. In ultima classe sunt Germani. SCEPTRVM graue sit ad puniendum. POMVM initio caret & sine adeoque misericordiae tibi sit auctor & index. Adde VITERBIENSEM part. 19. p. 531. edit. Pistor.

batur materia discriminis, ut altera alteri
litem ideo posset intendere [dd].

*Imperialium
reliquiarum
Aquisgrani e-
narratio.*

1) *Ensis Caro-
li M.*

2) *Euangelium
Carolinum.*

3) *Capsula
cum sanguine
protomartyris*

*Insignium ad
inaugurationem
perferen-
dorum ceremo-
nias an. 1711.*

(aa) Neque enim alia ulla ciuitas in uniuersa Germania reliquias custodit imperiales. De *Noriberga*, dea tutelari, agit nostrum institutum. De *Aquisgrano* furker Bericht über des Königl. Stuels Aachen bey denn Krönungen habende Praerogatiuen. Vbi p. 1. uerba sunt haec: Zweytens ist Reichsfundig/ daß der Königl. Stuel und freye Reichs-Stadt Aachen folgende drey zur Krönung eines Römischen Königes essentialiter erfordernde insignia in würcklichen bewahr habe. Als nemlich zum ersten das Schwerdt Caroli M. mit welchem ietzgemeldter Kayser in der von Ihme zu ehren der Mutter Gottes daselbst erbaueten Stiffts-Kirchen im Grab sitzend gefunden worden. Welches Schwerdt den Römischen Königen bey ihrer Krönung und Salbung/ unter dem Arm der H. Messe/ angehangen und also fort von Ihr. Majestät wehrenden drey Tagen nach der Krönung / getragen wird. Anderens wird zu Aachen aufgehalten das zur Krönung essentialiter geforderte auf praeparirte Baumrinden mit güldenen Buchstaben geschriebene Euangelium-buch. In welchen der vier Euangelisten Evangelien enthalten und in Caroli M. Grab gleichfals gefunden worden sind. Drittens eine mit kostbaren Edelgesteinen besetzte/ zur Krönung gleichfals essentialiter erfordernde güldene capsula, worin von der Erde / worauf das Blut des Erzmärterers Stephani, bey seiner lapidation geflossen adseruiet und der zur Krönenden Königl. Majestät auf dero Verlangen eröffnet und gezeuget wird. Ensis Carolini effigiem habes in tabula aenea n. 9.

(bb) Hoc enim fine a principibus electoribus ciuitates, ante imperialem inaugurationem, requiruntur, ut deferant insignia, sibi commissa, ad locum inaugurationi destinatum.

tum. Formulam litterarum dedimus in *appendice litt. K.L.* p. 43. 44. 45. Comitatus solennia in itinere haec fere sunt. Principio nominantur patritii, insignium *duces*; deinde *comites* ex eodem ordine eliguntur, quos adpellare solent die *Kron-Caualliers*. In illis nouissime fuerunt *Nuzel, Firer, Scheurle*: in his *Ebner, Stroiner, Harsdoerfer, Holzschuer* equites, in curru uehebantur *Loeffelholzii* duo, *Welferus, Imhoffius*. Tum insignia in *currum* reponuntur, cuius adseclae sunt, post equites, modo commemoratos, serui militares die *Einspanniger*. *Praeterea* ad conductum obligantur omnia territoria, per quae ita transitur. Quem imperare solent illi, qui insignia ad inaugurationem requirunt, quod docet *appendix litt. L. p. 46*. Addere plerumque etiam solet nouus imperator adseclas milites einige *Hatschierer* ad itum & reditum in urbe. Quamuis uero legati *Noribergenses* insignia exhibeant principibus electoribus in loco inaugurationis: tamen ubique focii & adseclae sunt, ubi illa in actu inaugurationis & post adhibentur. A quibus postquam illa receperunt, parant reditum ordine, supra descripto.

(cc) Sequemur hic auctorem diarii nouissimae inaugurationis, cuius descriptio est haec: *Indessen verfügten sich* (am Tage der Krönung) auch die *Nürnbergische Herrn Deputirte* in schwarzer Kleidung und Mänteln / in folgender Ordnung in *St. Barthol. Kirchen*. I) giengen zwey von denen iungen von Adel / II) Herr *Losungs-Rath Scheurl* mit seinem Bruder Herrn *Pflegern zu Graffenberg* / III) die beede Herrn *Deputirte* / Herr *Wolff Jacob Müzel* und Herr *Christoph Furer* / IV) der *Gesandtschaft Secretarius Arnswanger* / V) dero Herrn *Abgeordneten beyde Scribenten* / VI) die *Känserl. Chaise* mit 6. Pferden / worauff die beeden *Ornat-Küffen* mit denen sammeten Decken bedeckt stunden / VII) *Nächst* denen giengen die aus denen adelichen Geschlech-

Exhibitionis
insignium
imperialium
ceremoniae
an. 1711.
I) *Noribergensium.*

schlechtern mitgebrachte Personen / VIII) ausserhalb diesen die K nserliche Hofschiere und Trabanten zu beyden seiten / alle / gleichwie die ganze Suite mit entblösten Häuptern / IX) folgten die Nürnberg. Einspanniger mit dem Gewehr über dem Arm. In besagter Kirchen ließen obbenannte Herrn Deputirte den in der Sacristey befindlichen Altar / von denen darauf gelegten K ssen und Decken abräumen / und exponirten darauf den Ornat und Insignia. So dann  bergaben sie vermittelst einer besondern Rede NB. denen geistlichen Churfürsten solche insignia und ornat: welche auch / nechst beschehener Antwort von Chur-Meinz / von dem Chur-Mainzischen Herrn Vice-Canzler von Lasser specific adnotiret worden. Und bestunden solche Insignia in folgenden st cken: I) K nser Caroli M. Cron / II) dessen Schwerdt / III) das Schwerdt St. Mauritii, IV) der Scepter / V) der Reichs-Äpfel / VI) das Pluviale oder K nserlicher Mantel / VII) die Dalmatica, VIII) die Alb, IX) die Stola, X) Strümpfe und Sandalien / XI) die Handschuhe / XII) zwey Cingula oder Gürtel. Vnde facile patet, quod cetera imperialium reliquiarum genera Noribergae permaneant neque in inauguratione requirantur. Nunc de Aquensibus. So dann wurden von denen Abgeordneten des Stiffts der Stadt Aachen dem Freyherrn von Thraeck / Dechant; Herr Curer / Bomersheim / Sanger; Herrn Salten / Syndico, und dem Secret. Busen: wie auch dasigen beyden Burgemeistern Herrn von Speckhauer und Herrn von Sibus nebst dem Syndico Moll und Secr. Coyet folgende Insignia: als I) das andere Schwerdt oder Säbel K nser Caroli M. II) ein uraltes auf praeparirte Baumrinden mit güldenen Buchstaben geschriebenes Euangelium-Buch / III) eine pretiose capsul mit Reliquien des heiligen Stephani aus ihrem Quartier mit zweyen K nserlichen Wagen / als einem vor die Herrn Depu-

II) Aquensium

Deputirte des Capitels unter Begleitung der Kays. Hatzschiern in die Kirche gebracht und Ihr. Churtürstl. Gnaden zu Mäynß übergeben/ und von Ihren Herrn Deputirten in der Sacristen niedergeleget. Addimus reliqua in margine (*), ad parcendum chartae spatio.

(dd) Patet hoc ex descriptionibus publice editis a nobis-^{Noribergensi-}
que recitatis *cap. 5. §. 1. litt. aa. & cc* Et sane agnoscunt ibi ^{um & Aquen-}
Aquisgranenses legati, sibi non aliorum esse insignium im-^{sium insignia}
perialium custodiam, quam eorum, quae in tumulo Caroli ^{sunt diversa.}
M. reperit Otto III. imperator, postquam illum temere aperuisset. Cum enim hunc thesaurum conditum secum uoluerit Carolus M. eo ipso donatus dicatusque esse uideri poterat basilicae Aquisgranensi. Verum Noribergensium insignibus nil cum istis reliquiis est commune. Nam haec ^{Ultima ossib9}
ante Ottonem III. gesserant iam secum reges ac Caesares ^{fere debentur}
Germanici Cunradus I. Henricus auceps, Otto primus ac ^{Carolinis an.}
alter. Quod uel GRETSEVS docere potest in *syntagmate*, ^{1000. repertis}
quod habes in *adpendice litt. O. p. 59. & figillatim cap. 8. p. 86.* ^{ab Ottone III.}
sq. Ceterum historiam aperti ab Ottone III. tumuli Carolin-
gici describunt plures ADEMARS in *chronico* apud Labbeum ^{teste Lamb.}

(*) Von solchen Insignien und Zierathen seynd nun durch die allistirende Herrn Bischöffe das Evangelium-Buch und Reliquien St. Stephani auf den Consecrations-Altar/ die Kron/ Schwerdter/ Scepter und Reichs-Äpfel aber auf den Insignien-Tisch/ neben dem Altar ad cornu epistolae, geleet/ und von dar alle solche letztgemeldte Stücke/ ausser beeden Schwerdtern Caroli M. durch den Herrn Casimir Ferdinanden Aldolfen/ Freyherrn von Waldpott zu Bessenheim/ Domscholasten zu Mäynß in ihre Chorkappen gekleidet/ und Herrn Braven Johann Philipp von und zu Staden/ Chur-Mainzischen Geheimen Rath und Groß-Hofmeistern/ in einer Mäynzischen Leib-Kutschen/ worinnen diese beyde Herrn mit entblößeten Häuptern rückwärts gefahren; die Insignien aber auf den ersten Sitz geleet/ zu dem Ende in den Kays. Hof überbracht worden/ damit solche Ihr. Majest. im hinziehen zur Kirchen vorgetragen werden könnten. Und hatten sie sich nachgehends wieder zurücke in die Kirche verfüget. Die übrige stücke als die Dalmatica/ Alb/ Stola/ Sandalien/ Strümpfe/ Handschue und Cingula seynd von obgemeldten Mäynbergischen Abgeordneten in die Chur-Capelle getragen/ auf den Altar ordentlich hingeleet/ und so fort die Capell von Herrn Wilh. Aug. von Lynar/ als substituirten Bevollmächtigten von dem ältesten Braven von Werthern/ des H. R. R. Thorhütern/ verschlossen worden. Das Pallium aber wurde auf den Insignien-Tisch/ gegen dem Altar/ ausgebreitet. An welchem Tische die Deputirte beyder Städte sich nachgehends beständig aufgehalten.

in biblioth. tom. 2. p. 169. cuius etiam uerba exscripsit PAGI ad an. 1000. §. 2. p. 86. Otto imperator per somnium monitus est, ut leuaret CORPVS CAROLI M. qui Aquis humatus fuerat. Sed ignorabatur locus certus. Peracto triduo ieiunio, inuentus est eo loco, quem per uisum cognouerat imperator. Sedens in aurea cathedra, intra arcuatam speluncam infra basilicam b. MARIAE. Coronatus CORONA ex auro & gemmis, tenens SCEPTRVM & ENSEM ex auro purissimo & ipsius corpus incorruptum inuentum est, quod, leuatum populis est demonstratum. Quidam uero ibi canonicus, cum enormi & procero corpore esset, coronam Caroli, quasi pro mensura capiti suo circumponens, inuentus est strictiori uertice, corona amplitudine sua uincente circulum capitis. Crus uero ad cruris mensuram regis dimensum, inuentus est breuior. SOLIUM eius aureum imperator Otto direxit Bolislao, Poloniae duci, pro reliquiis S. Adalberti martyris. Rex autem Bolislaus, accepto dono misit imperatori brachium de corpore S. Adelberti. Et imperator gaudens illud excepit & in honorem Adelberti Basilicam Aquisgrani construxit mirificam. Narratio historiae eiusdem DITMARI p. 357. edit. Leibn. est haec: Caroli Caesaris ossa, ubi requiescerent, dum dubitaret Otto III. rupto clam pauimento, ubi ea esse putauit, fodere, quousque haec in solio inuenta sunt regio, iussit. CRUCEM auream,* quae in collo eius pependit, cum VESTIMENTORVM parte adhuc imputribilium sumens, cetera cum ueneratione magna reposuit. Breuiores sunt annales HILDESHEIMENSES ad an. 1000. Pentecostes celebritatem Aquisgrani Otto III. feriavit. Quo tunc amirationis causa, Karoli ossa effodere praecipit, qua tunc in abdito sepulturae mirificas rerum uarietates inuenit. Sed ultionem aeterni uindictis incurrit. Nam praedictus imperator comparuit ei & obitum suum celerius adfuturum praedixit. Alii scriptores historiae huius tempus indicant tantum, neque amplius quid habent. Plura autem ex illis, qui haecenus laudati sunt, intelliguntur. Principio,

cipio, quod Otto III. reliquias, in basilica Aquisgranensi repertas, sibi uindicauerit earumque partem dederit aliis, Poloniae utpote regi, sine ullo Aquensium intercessu. Adeoque hodie eorundem iusto serior disputatio. Si quidem ex tumuli Carolini reliquiis aliquid apud Noribergenses superesset. Deinde, quod Noribergensibus insignibus nil sit commune cum tumuli Carolini thesauris. Nam sceptrum Caroli M. hic *aureum* describitur, cum Noribergense, omnium testimonio, sit *argenteum*. Crux Noribergensibus *lignea* in *adpend. litt. I. p. 41. 42.* tumulus uero Carolinus condidit *auream*. *Enses* Carolini hodieque diuersi sunt Aquisgrano & Noribergae. *Praeterea* nostra insignia in manibus fuerunt Caesarum, Ottonis III. antecessorum, ut fieri non possit, illa tribui nunc demum inuentioni Ottoninae. Primum patet uel ex loco Wittekindi, quem dedimus *cap. 4. §. 6. litt. tt. p. 47. 48.* Quae omnia satis indicant euincuntque, multum discriminis inter Aquisgranensia insignia & Noribergensia o-
omni tempore interfuisse.

§. 2. Verum in nouissima Caesaris in- *Caput litte.*
auguratione legati Aquisgranenses Noribergam propterea in ius uocarunt & adlerere conati sunt: *imperialium reliquiarum non alium custodem esse, quam Aquisgranum* (ee). Vt adeo, Noribergam huic reddere oporteat insignia imperialia, quae adhuc inique detineat magis, quam iure custodiat tueaturque. Eo tum proces-
I sit

fit aemulatio eorundem, ut non solum notarii fidem requirerent (ff) : sed etiam controuersiae lumina capita in publicam lucem ire paterentur [gg].

Contestatio Aquisgranensis de insignium tutela in tabularibus Noribergensibus ann. 1711.

(ee) Aquisgranensium legatorum extat libellus in *adpendice diarii nouissimae inaugurationis*, hac inscriptione signatus: *fürher Bericht über des Königl. Stuels zu Aachen bey denen Krönungen habende gerechtsame*. In cuius pag. 3. haec uerba leguntur: Ob wohl nunmehr in der Stadt Aachen nur allein obspecificirte zur Römisch Königl. Krönung essentialiter erfordernde drey stücke / (als 1) das Schwerdt / 2) Evangelium / 3) capsula sanguinis Stephani) daselbst aufbehalten werden: so ist iedoch sicher und bewehet es hellscheinend das in der Benlag E. enthaltene documentum weiland Kayser's Richardi de anno 1262. wie das derselbe der Stadt Aachen die Königl. Cron / Scepter und Reichs-Äpfel samt Königl. Kleidungen dieser gestalt in bewahr gegeben habe: das selbe zur Krönung aller Römischen Könige gebraucht / dieselbe auch aus keiner Ursachen von dannen verbracht werden solten. Weilen es aber hernechst also geschehen / das dieselbe auf Nürnberg gekommen / und iezo daselbst in bewahr stehen; so hat die Stadt Aachen / zu saluirung ihres auf gedachte Kayserl. insignia habenden fechtbaren rechtens / gleichwie ein solches in allen andern vorigen Krönungen geschehen / die obgedachte protestation und conseruation denen Stadt Nürnbergischen Herrn Gesandten zu Frankfurt per notarium Fischer insinuiren lassen. Verum, quod obiter noto, ipse tabellarius agnoscit, quod Noribergenses legati eum non audiuerint, sed comites eorundem minas potius in eum sparserint, ut ab instituto eundem defi-

desistere oportuerit pedemque mouere ac discedere ingratis.

(ff) Instrumentum notarii, de hoc actu conceptum, de- Quo fine actus
notarii requi-
situs sit ab A-
quisgranensi-
bus?
dimus in *adpendice litt. P. p. 113.* Mirantur autem Noriber-
genses, quod *protestatio* Aquisgranensium non ipsi tum
principi aut S. R. I. octouiris oblata sit; uerum, praeteritis
utrisque, implorata sit fides unius tabellarii. Quo tamen uti
non solemus, ubi limina patent iudicis aut iudicii. Sunt
certe, qui perhibent, hoc factum esse ideo, quoniam idem
frustra in locis modo dictis ante fuerit tentatum. Quod
si est, esse autem ita, historia fert, magna accedet Noriber-
gensibus causae suae fiducia ex principis ac imperii aequi-
tate. Sed nil nos hic definimus.

(gg) Prodiit an. 1712. apud *Zunnerianos heredes Francofurti* Qui publici
iuris facta
controversia?
DIARIVM inaugurationis Caroli VI. Caesaris in f. In cuius fine *ad-*
pendicis loco habetur cum Aquisgranensium aduersus Noriber-
genses libellus, tum *notarii* eo fine *conceptum instrumentum*. Quod
cum factum sit, controuersiam negligere non potuerunt
Noribergenses, uerum Aquisgranensium postulatis pariter
responderunt in libello, quem habes in *syllabo adpendice litt.*
M. p. 46. 45. sqq. Quemadmodum igitur argumenta pu-
blici iuris alia docentur tractanturque in academiis non ad
sensus aliorum, sed ad rationes, quas doctoribus suggerunt
leges, consuetudines ac idonea medii aevi monumenta: ita,
consilio patronorum factum est, ut specimen conflictus
inauguralis, in hac statuerem arena & quid ratio, usus, an-
nales, diplomata, chartae, testes patriae meae iuribus dent,
illud quidem exponerem tuererque.

§. 3. Rationes argumentorum sequun- Argumen-
tum I) ab
ARCHISO-
LII praero-
gatiua.
tur. Sunt autem hae. *Principio* ad hono-
rem prouocant archisolii, quasi huius
acces-

accessio quaedam, sparta insignium tutelaris (hh). Sed nullum seculum uidit agnouitque primi nexum cum altero [ii].

Insignium
imperialium
custodia num
pendeat ab ar-
chifolio A-
quisgranensi?

(hh) His enim uerbis utitur Aquisgranensium libellus: *Erstlich ist Histori- und Reichs-kundig / daß der Königl. che Stuel Aachen von Kaysen Carolo M. erbauet und bey deren urspringlichen fundamentalien dahin priuilegiret sey / daß dieselbe zum Krönungs-Ort aller künfftigen Teutschen Kaysen angeordnet worden. Welches die Wörter des Carolinischen Priuilegii in terminis geben. Solches auch die güldene Bulle mit mehreren bestatiget. Auch fast alle Kaysen von Carolo M. an bis auf Carolum V. zu Aachen gekrönet worden seyn. Zweitens daß der Königl. Stuel folglich die zur Römischen Krönung essentialiter erforderete insignia in würcklichem bewahr habe. Concludit deinde adsertor Aquisgranensis, quod quoties a regula discedatur in Caesaris alibi instituta inauguratione, toties imperator & imperium Aquisgranensium priuilegia litteris muniant *reuersalibus*, ne uideantur illa omisisse non usu. Praeterea Caesarem id eo satisfacere urbi propter commoda, quae olim ab inauguratione expectauerint Aquisgranenses. *Primo* enim Aquisgranensibus legatis cedere loco Colonenses, Noribergenses & Francofurtenses in honorem archifolii: deinde *equum* cedere Aquisgranensibus, quo Caesar utatur, quando se inaugurationis causa ad templum confert: quorum *praeterea* supremi consulis id iuris sit, ut misilium numorum, antequam spargantur, tantum sibi uindicare queat, quantum una manu capere. Vtriusque autem loco Caesarem Aquisgranensibus summam aeris soluere, quae pretium utriusque rei aequet exhauriatque. *Sumtus* etiam *itineris* restitui Aquisgranensibus a nouo Caesare ob causam eandem*

dem. Quae omnia cum ita sint, ut pristini iuris fidam seruent memoriam: ita curandum esse Aquisgranensibus, ne temporis uetustas IVRA INSIGNIVM TVTELARIA deleat, quae sibi, praeter ius & fas adhuc usurpauerint Noribergenses, cum illa Aquisgranensi debeantur archisolio. Fecit hoc ipsum glaucoma *Laurentio BEYERLINCKIO* ut *tom. VI. theatr. p. 283.* in uerbo *reliquiae* sibi persuaderet, imperialium insignium custodia priuatam fuisse Noribergam, hancque datam fuisse Aquisgrano. *Reliquiae & lipsana, quae olim Noribergae in templo B. uirginis adseruari & exhiberi solita, inter quae etiam numerantur illa, quae nomine insignium imperii ab historicis recensentur. Quorum tamen pleraque Aquisgranum translata existimaui.* Verum unus hic locus lapsus habet multiplices, quos facile emendabunt *capita superiora II. & III.* Vt uix hic notari mereantur. Abest quoque a uero, quod idem p. 286. scripsit: *Aquisgrani sanguinem S. Stephani protomartyris custodiri. Super * quo rex Romanorum, dum inauguratur, facit iuramentum.* Est tamen is locus *Beyerlinckii* propterea memorabilis. Quoniam omnium fere reliquiarum orbis christiani habet matriculam. Ex quo sane adparatu patet, quod eadem res semel iterumque in aliis atque aliis locis reperitur certissimo indicio plurium pseudoreliquiarum.

(ii) Non disputamus Aquisgrano honorem dignitatemque *archisoli.* Apertus est locus *WIPPONIS*, plenae fidei scriptoris in *uita Cunradi Salici*, ubi inquit: *Ad locum, qui dicitur AQVISGRANI palatium, peruenit. Vbi publicus thronus regalis ab antiquis regibus & a Carolo M. praecipue locatus, tottus regni ARCHISOLIUM habetur.* Recte ad rationesque ueteris aevi scribit *Lupoldus de BABENBERG cap. 10, de iure regni p. 114.* de argumento eodem: *Rex ungitur & coronatur Aquisgrani. Hic enim locus est CAPVT REGNI, ut etiam notat Hostiensis in summa de princip. & reg. §. cui confit. sub §. cui imperator. Cui*

Inter Archisoli iura quae non sunt tutelaria insignium imperialium? Testimonia pro honore archisoli.

etiam concordat chronica Godfridi, quod Carolus M. quidem ibi sedem principalem regni Francorum constituit. Inde PTOLEMAEVS Lucensis episc. ad an. 1201. de Othone IV loquens notat: coronatur Aquisgrani Otho ad* maiorem solennitatem & ad refrenandum impetum Teutonicorum ex causa iam dicta. Alium locum habet Felix OSIUS ad historiam Mussati p. 130. 131. ubi Aquisgranum iisdem nominibus sedes regni trans alpes adpellatur. Scio quidem Aquisgranenses diploma recitare Caroli M. quo eundem dederit urbi suae principatum, quod noua deinceps constitutione an. 1166. firmauit Fridericus I. qui ossa Caroli eleuauit eumque classi adscripsit sanctorum & utrumque haberi in actis SS. BOLLANDI die XXVIII. mens. Ianuarii p. 888. 889. 890. sed prudenter addit ibi Bollandus: Hoc diploma, quam obtinere auctoritatem debeat, alii iudicent. Complura in eo miramur. Nam suspectare aperte, quod alter imperator recitat & traditio Aquensis ecclesiae tuetur, uix audemus. Immo frustra in gratiam aliorum hic titubant actorum collectores. Nam uix duae lineae sunt, ubi non criticae mediæ æui titubantia indicia adparent foetus supposititii. Tantum abest, ut rerum gnari hic, quod sentiunt, debeant dissimulare. Absit uero, ut inde aliquid decedat Augustae urbis amplitudini & dignitati, quam saluam habet testimonio aliorum. Nos stringimus hic calamum obiter. Illud enim est, quod negamus: inter archisoli iura etiam hoc esse, ut ibi insignia imperialia custodiri debeant Caesare siue superstite siue demortuo. Principio enim usus huic nexui aduersus est mille ferme annorum in Germania. Ostendamus hoc per summam sine die ac consule, qui repeti debent ex capite 4. praecedenti. Nam uiui Caesares secum habuerunt insignia egeruntque post Ludouicum pium uel nunquam Aquisgrani uel non nisi rarissime. Instar enim legis fuerat apud Germanos, ne Caesar uni loco adfixus haereret; sed singulis annis nouas patriae

Rationes ad-
uersus tutela-
ria iura insti-
gnium impe-
rialium.

patriae prouincias adiret. Ne ordines extra patriam quae-
rere oporteret iudicem supremum. Vnde Caesari in singu-
lis fere prouinciis *palatii* & *palatini* singulares, ut apud il-
los, quoties opus fuerat, diuerterent. Adeoque nemo non
intelligit, *uiuo Caesare*, imperialia insignia intra moenia A-
quisgrani nullatenus fuisse (*) Mortuus autem imperator
insignium derelictorum custodiam uel *uiduae* commendaue-
rat uel *amicis* uel *liberis* uel *heredibus* uel rerum primariis ad-
ministris uel *castellis* probe munitis: non semel autem Aquis-
granensibus. Vnde iterum constat postulati eorumdem
insolentia. Si autem omiserunt Caesares moribundi, de in-
signium custodia disponere. Hanc sibi spartam adrogarunt
uel imperii archiofficiales (**); uel principes territorii, in
quo obierat Augustus; uel cesserunt illa primum occupan-
ti. Verum, testor fidem, quam debemus orbi litterato, in
huius contentionis societate Aquisgranenses ne quidem se-
mel fuisse. Tantum abest, ut in pristinis temporibus sibi
haec custodiae iura uel per somnium adrogauissent. Omnia
haec testibus ac monumentis *cap. 4.* sunt corroborata, quae

(*) Omiseram supra *cap. 4. §. 6. p. 43.* locum, quem nunc in margine do, unde constat, ante
Caesares secum habuisse insignia, quam illorum aeterna custodia demandata esset Noribergen-
sibus Henr. REBDORFF ad an. 1361. de Carolo 4. Caesare rem ita narrat: *Imperatrix in Nurnberg masculum*
genuit (Wenceslaum). Ad baptismum solennem ibi curiam inuocat imperator. *Infans leuatus est de*
fonte per archiepiscopos Moguntinensem, Coloniensem, Pragensem & per episcopos sex & quinque abba-
tes. Curia autem durauit per octo dies. Nam & INSIGNIA IMPERIALIA iubet deduci de Bohemia & o-
stendit Noribergae, & denunciantur magnae indulgentiae, quas Innocentius VI. concessit. (habes in ad-
pendice bullam litt. B. p. 3. 4. sq.) Et ipse cum uxore & INSIGNIBUS in Bohemiam est reuersus. Et no-
ta, quod INSIGNIA imperialia, quae tum uidi, sunt haec. Primum, ferrum LANCEAE, quae transfixis
latus Christi. Item CLAVVS cum aliquali petia ligni S. CRVCIS. Item GLADIVS Caroli M. & CORONA,
qua coronatus est. Item gladius MAVRITII martyris. Item petia BRACHII S. Annae & DENS Ioannis ba-
ptistae. Item petia CORDAE, qua christus ad columnam ligatus. SPONGIA, qua fuit potatus in cruce &
aliae plures reliquiae SS.

(**) Ad tegumentum iuris palatini *cap. 4. §. 3. p. 35.* laudati facit etiam locus *chron. AVGUSTENSIS*
ad an. 1219. ubi ait: Otto obiit. REGALIA quoque Henricus, PALATINO Rheni assignanda, regi Frideri-
co reliquit. Quae ad instantiam eiusdem FRIDERICI regis eodem anno, sub quadam forma compositionis
ipsi assignata sunt.

Loca tutela-
ria insignium
regalium in
Gallia.

in Hungaria.

in Polonia.

in Bohemia.

nunc non licet repetere. *Deinde* in quamplurimis etiam regnis aliis neque sedes principis primaria neque locus coronationis commune quid habet cum loco, ubi adseruari & custodiri solent insignia regalia. Principio nobis exemplo fit Franco Gallia non solum ob loci, sed etiam publicorum quondam iurium nobiscum uicinitatem. Nam cimeliorum regni istius alia adseruantur in S. DIONYSII abbazia, quae nouissime recenset FELIBIEN *en hist. de l'abbaye S. Denys cap. 3.* inde a temporibus, quod creditur Chlodouaei (*): alia iterum *Rhemis*, quapropter ecclesiae S. Remigii obfides dantur, ut certa esse queat, peracta inauguratione regali, redditum iri, quod illa ad eandem commodauisset FAVYN *au theatre d'honneur lib. 2. c. ult. p. 508.* TILLET *au recueil de Roys de France titr. de sacres & couronnemens des Roys p. 181.* alia conduntur alibi. Sic de HVNGARIAE regno scribunt REVVA *p. 151.* & plenius SCHMEIZEL *cap. 4. de coronis p. 217.* quod *Budae* in sede Augusta noluerint custodiri *sacram coronam* & reliqua lipsana regalia, quod locus quo amplior sit, eo etiam sit plenior periculorum ad motus & factiones multitudinis: sed in castro *Vissegrad* quinque milliaribus inde sito uersus Strigonium. Quamuis post, castro mutato, regalia *Posonium* sint delata, ubi hodieque adseruentur. De POLONIAE insignibus eorumque custodia agit CHWALKOWSKY *lib. 1. iuris publ. cap. 3. §. 24. p. 41.* his quidem uerbis: *Ad coronandum delecta est CRACOVIA an. 1320. Antea enim in loco minime tuto GNESNAE coronabantur reges. Vbi etiam insignia regni adseruabantur.* Habes iterum aliam urbem regis sedem, aliam rursus insignium tutricem. In BOHEMIAE regno infi-

(*) Theod. GODEFREDVS in *cerem. Franc. p. 362.* in coronatione Henrici IV inquit, quod ipse adhibuerit la couronne imperiale close, la moyenne, le sceptre, la main de iustice, la cornifole, le sandales, les esperons, l'espee, la tunique, la dalmatique, le manteau royal & plusieurs autres refaits de nouuel. Au lieu de ceux, qui auoient esté religieusement gardez des le temps du Roy Clouis au tresor d' l'abbaye de S. Denys en France.

gnia regalia pariter custodita sunt extra regni metropolim, Pragam. Nam arcem *VVissehradensem*, mox *Carlstein* fuisse ibi insignium tutelares, docet testaturque *BALBINVS in uita Arnesti cap. 13. p. 179. sq.* Cuius etiam uerba dedimus a *libi cap. 4. §. 10. litt. bb. p. 54.* Quod si igitur ne quidem in aliis regnis uerum est, insignium regalium tutelam pendere a iuribus archisoli, neque in Germaniae regno firmum erit hoc filum consecutionis.

§. 4. Deinde ab uno genere insignium, quae tenent, ad alterum colligunt, quae urbi eorum iure debeantur [kk]. Sed diuersis insignibus rationes diuersae [ll].

II.) NEXVS
ab VNO ge-
nere reliqui-
arum ad
ALTERVM.

(kk) Supra *cap. 5. §. 2. litt. ee. p. 66.* dictum est, quod imperialium reliquiarum tres sint species *Aquisgranensibus*, utpote 1) *gladius Caroli M.* 2) eiusdem aureis litteris cortici inscripta *EVANGELIA* 3) capsula *sanguinis STEPHANI*, proto-martyris. Has igitur ex magno ac ingenti naufragio reliquias esse, sibi quidem persuadent *Aquisgranenses*. Fieri enim non posse, existimant, ut diuellatur imperialium insignium custodia. Ut potius una omnium esse debeat penes urbem *Aquisgranum*. Verba adsertoris habentur *l. c.* cui tabularii testimonium addi debet, quod in *adpendice exhibitum litt. P. p. 113. 114.*

Filium consecutionis ab uno insignium genere ad aliud.

(ll) Principio enim dictum est *cap. 5. §. 2. p. 66. litt. ee.* quod alia ratio sit *Aquisgranensium* reliquiarum; alia rursus *Noribergensium*. Illae ad templi diuae uirginis thesauros pertinent: hae autem sunt imperii uniuersi. Illae ossibus & tumulo *Caroli* sunt adfixae; non autem hae. Illarum custodia auctorem habet templi b. uirginis conditorem: harum tutela a *Caesaris* instituto uenit, auctoritate imperii ac pontificis

Prorsus est nullum.

tificis adprobato. Deinde quemadmodum in aliis regnis non est insolitum quid, ut diuersa regni insignia urbes diuersas habeant custodes: ita etiam fieri id potuisset in Germanico imperio. Vbi uero hac repositione opus non est, cum utriusque thesauri discrimina sint manifesta.

III. PRIVY-
LEGIVM Ri-
chardi Ce-
saris an.
1262.

§. 5. Illud Aquisgranensibus uidetur potissimum, quod DIPLOMA habeant Caesaris *Richardi* (mm), qui spartam insignium tutelarem aeternum tribuat templo ac urbi. Verum in hoc plurima desideria uirorum, qui docti sunt res Germanicas.

Adfertio iuris
tutelarie A-
quensium ex
DIPLOMATE
an. 1262.

(mm) Verba adfertoris Aquisgranensis semel laudauimus iterumque. Quae huc pertinent, sunt haec. Obwohl in der Stadt Aachen nunmehr nur drey stücke zur Kaysersl. Krönung bewahret werden: so ist doch sicher/und beweihret es hellscheinend das documentum weyland Kaysers Richardi de anno 1262. wie daß derselbe der Stadt Aachen 1) die königliche Krone/ 2) Scepter/ 3) Reichs-Alpsel/ samt 4) den königl. Kleidungen dieser gestallt in bewahr gegeben habe/ daß selbige aus keiner Ursachen von dannen gebracht werden sollen. Welches doch hernach geschehen/ daß dieselbe auf Nürnberg kommen. Verba diplomatis, quae huc aliquid uidentur conferre, recitabimus, cetera dedimus in *adpendice litt. P. p. 113. 114.* Hic est modus & forma, sub quibus RICHARDVS, rex Allemanniae, legauit capellae b. Mariae 1) unam auream CORONAM, & 2) unum par regalium VESTIVM de* armis suis cum 3) uno SCEPTRO & 4) uno POMO deauratis in perpetuum ibidem custodienda. Ita, quod regalia haec parata ibi sint ad coronandum tantummodo ibi reges omnes Alemanniae. Ab eadem capella

capella non amoveantur nec uendantur pro aliqua necessitate aut casu aut modo quocunque. Datum Aquis an. 1262. regni uero sexto. Haftenus diploma. Sequitur inde factum argumentum: demnach von dem Römischen König Richardo die zur Kaysersl. Krönung gehörige insignia dem Stifft und dem Königl. Stuel Alachen gegeben und doniret worden: und aber die zu dem an dem vorgestrigen Tag vollzogenem actu coronationis abgeordnete Herrn der Stadt Nürnberg all solche insignia, * über verhoffen, wieder zu sich genommen: als haben der Stadt Alachen abgeordnete/ damit solches derselben an ihrem recht nicht praeiudiciren möge/nochmahlen am zierlichsten protestiren/und alle dienstame Rechts-mittel dawider vorbehalten wollen. Franckf. d. 24. Dec. 1711. Cetera repete ex adpendice litt. P. p. 113. 114.

§. 6. Principio enim fidem ante non habebit apud Ictos, quam producat^{DE DERIA}ur illud AYΘENTIΚΩS (nn); cum adhuc nil ^{illius priuilegii quod a) dubiae fidei.} praeter fragmentum extet, conceptum frustatim. Deinde ipsa largitoris AVCTORITAS ^{b) auctoritatis ambiguae.} est ambigua & uacillans (oo). Eo inprimis tempore, quo Germania uerbo habuit Caesares, re ipsa interregnum. Porro neque certiori iudicio constant priuilegii SENSUS ^{c) ancipitis sensus.} (pp), cum princeps de suo, non de imperii thesauro, quod dictu fere improbum, largitus esse uideatur.

Dubia aduer-
sus fidem di-
plomatis Ri-
chardi an.
1262.

(nn) Fidentior essem in huius diplomatis censura, si quidem illud totum uerbatimque esset promulgatum. Dicam tamen etiam sic dubia, quae lector in illo offendi, quominus meam illi fidem darem. Principio *Richardus rex Alemanniae* dicitur in hoc instrumento, aduersus morem eius aeui & stylum Richardi. Is enim in omnibus, quorum ego memini, diplomatibus titulo utitur regis *Romanorum*. In proelio WOERINGANO p. 55. 56. 57. duo eius Caesaris diplomata habentur, his uerbis concepta. *Richardus dei gratia* * *ROMANORVM* (non Alemanniae) *rex, semper Augustus. Datum in castris Straffordiae prope Londinum tertia die Iunii indict. 10. an. 1267. regni decimo & alterum ita subscriptum: actum apud Cameracum 20. die Septembr. indict. XI. an. 1268. regni XII.* Idem initium offendes apud BESOLDVM in docum. monasterii Wurtenbergensium p. 805. *Richardus dei gratia Romanorum rex, semper Augustus.* subscriptio est: *Datum Coloniae XVI. die Iunii. Indict. XV. anno dominicae incarnationis 1257. regni nostri anno primo.* Deinde subscriptio diplomatis Aquisgranensis neque diem memorat neque indictionem, inde non minus causae ad suspectandum. Praeterea sedulam Richardus sigilli maiestatis facere solet mentionem; adeo, ut in diplomatis, principio laudati, fine his utatur uerbis: *Et quia maius sigillum nostrum, ita sigillum maiestatis adpellat, proptererrarum discrimina penes nos non habemus, ad praesens minori sigillo nostro praesentes litteras iussimus communiri.* Huius ergo si memoria nulla fuerit in charta Aquisgranensi, moribus uix illa conueniet Richardi. Taceo genus scribendi, quod maiestatem non habet, quam alias prae se ferunt Richardiana monumenta. Scrupulus uero, quem alii in anno excitauerint cum doctissimo PFEFFINGERO lib. I. tit. 5. p. 624. 625. nullius est momenti. Errant enim, qui priuilegium Richardi, ciuitati Tigurinae datum propterea pro suppositi-

posititio habent, quod illud an. 1262. conceptum sit *Hagenoae*: cum tamen iam ante biennium, anno scilicet 1260. Richardus, a suis in egestate relictus, in Angliam reuersus esse dicatur scriptoribus coaeuis. Reducem enim post factum esse eundem in Germaniisque uixisse anno 1262. illud quidem scimus testimonio plenae fidei diplomatum. Exhibent certe litteras clientelares, quas *Richardus* hoc tempore Bohemiae regi Ottogaro dederit, *GOLDASTVS in append. dipl. Bohem. p. 67. & BALBINVS decad. I. lib. 6. Bohem. ep. 14. p. 14. 15.* his uerbis finitas: *In istorum omnium testimonium praesens scriptum sigillo maiestatis nostrae iussimus communiri. Datum AQUISGRANI nona die Augusti, indictione quinta, anno domini 1262. regni uero anno sexto.* Ita alterum in *Voeringano* proelio a Richardo datum apud *CAMERACVM XX die Septembris indict. XI. an. 1268. regni nostri anno duodecimo.* Vnde clarum est, in errore uersari omnes historicos, qui perhibent, ab anno 1260. Richardum in Anglia semper uixisse mortuumque esse, Germania inde semper extorrem, an. 1271. Repeto, quod principio dixi. Tum enim ferri poterit de fide, quam charta haec Aquisgranensis mereatur, iudiciū si integra in publicum, quod uouemus, e tabulario fuerit prolata.

(oo) Infelix certe Aquisgranum, si iura sua aliter tueri nequit, quam unius anticaesaris auctoritate. Notum est an. 1256. in partes iuisse principes electores, quorum alii suffragia sua *RICHARDO* dederunt; alii autem *ALFONSO*, Hispaniarum monarchae. Neuter in alterius gratiam de iure suo, quo ad uixit, concessit quicquam; uterque Caesaris nomine imperioque usus est; ipse pontifex suspendit iudicium, spatioque ad deliberandum sumto, protraxit tempus causamque, si etiam potuisset, noluit tamen decidere; principes imperii, non minus deinceps ad mortem usque *Richardi* an. 1271. animis studiisque diuisi permanferunt. In

AUCTORITAS
privilegii *RICHARDINI* an.
1262. nullius
momenti.
a) quia electores uerunt
in partes.
b) idem iuris
illius anti-caesaris.

c) diuisi imperii ordines.

d) Richardi-
num imperi-
um nomen in
terregni ha-
bet.

e) a plerisque
iam an. 1262.
derelictum.

f) electionis
vitium mani-
festum suffra-
giis aere cor-
ruptis.

g) privilegia
Richardina
decreto impe-
rii sublata.

his igitur discriminibus quid? Idem scilicet, quod Bellarmi-
nus dicit de pontificis electione, uno aut pluribus electis,
sedem uacare. Quapropter illi scriptores, qui tempora
magni in Germania interregni ab an. 1256. auspicantur nec-
quicquam improbandi. Vt adeo, hoc rerum statu, frustra
factum fuisse adpareat, quicquid in causis imperialibus di-
xit scripsitque Richardus. Praesertim autem hoc uerum
est ab illo tempore anno scilicet 1260. quo eundem ordines
imperii, postquam ad summam redactus esset egestatem,
ludibrio habuerunt, etiam illi, qui partibus illius fuerant
principio addicti. Adeo, ut tantum non ualedixisse tum
uideretur Germaniae. Accedit, quod stylo mediæ æui scri-
ptorum, Richardus imperium sit *nundinatus* atque *effuderit*
ante principes electores nummos, ut aquam. Quod si est, esse
autem omnes istius æui annales testantur, *uitiosa* fuerit e-
lectio ideoque nulla. Cum alia ratione populus principi-
bus electoribus hanc spartam non detulerit, quam ut li-
bera ferrent suffragia, neque animis propositos haberent
numos, sed patriæ commoda publica ac salutem uniuer-
forum. Et, nisi omnia me fallunt, diplomatis memini a
Rudolfo I. hoc sine promulgati, ut irritum fieret, quicquid
interregni tempore statuissent anteaesares Richardus & Al-
fonsus, nisi noui Caesaris iudicio confirmaretur. Verum
Aquisgranenses uel ipsi forte dubitarunt de confirmationis
aequitate uel a Caesare tulerunt repulsam. Dictum enim
est *cap. 4. §. 10. litt. ff. p. 56.* quod Habsburgici Caesares secum
non solum habuerint insignia imperialia, sed illis arcem a-
uitam Kyburgum dederint custodem, necquicquam Aquis-
granum. Vt adeo ciues Aquenses ne quidem ad priuile-
gium prouocare ausi sint apud largitoris successorem, tan-
tum abest, ut sine rubore illud nunc producere queant,
post quinque seculorum interualla.

(pp) Si diploma nullius auctoritatis est, quid opus quae-
so, tempus perdere in explicando eius sensu? Dicam ta-
men unicum. Vix opinabile esse, *Richardum* in consecra-
tione insignium *imperialia* intellexisse, ut potius existimem,
propria illius haec fuisse, ab imperialibus prorsus distincta.
Firmant mihi hanc coniecturam, quae sequuntur. *Prin-*
cipio nemo sibi persuadebit, eo audaciae deuenisse Richar-
dum, ut Aquisgranensibus rem donaret alienam. Imperi-
alia cimelia uolo, quorum ususfructus imperatoris est, non
proprietas, quae imperii. *Deinde* in Aquensi diplomate sim-
plicis coronae (*) uestiumque mentio fit, cum tamen in re-
liquiis imperialibus tum numerata sint *diadema & ensis Ca-*
roli M., lancea, Mauriti gladius, ceteraque quorum elogia
haud dubie non neglexisset Richardus, siquidem in his
uersata fuisset illius donatio. *Praeterea* quemadmodum
ualde dubium est, Richardum reliquiis imperialibus inau-
guratum fuisse: ita propriis insignibus illi opus fuit, quae
suis ipse sumtibus facile parauit, in opibus tantis, quibus
gausus est iam inaugurandus (**). Atque haec tantum
iure donauisset Aquisgranensibus. Primum uero exinde
coniicio, quia tempore *Wilhelmi Caesaris Dreisfeldae* la-
tuerunt insignia imperialia, quod supra dictum *cap. 4. §. 10.*
litt. gg. est uero is locus neque patuit Caesari Richardo.
Quorsum bulla respicit *Urbani IV.* pontificis ad Richardum
scripta, in qua iubet, ut legitimo Caesari *adsignentur ciuita-*
tes, oppida, castra & specialiter castrum de Treueles (meo iudi-
cio *Dreiuels*). Nam coniectura illustris *LEIBNITII*, forte
palatium Treuirensse, minime probatur, quam tamen pro-

Privilegium
an. 1262. num
de insignibus
loquatur im-
perialibus,
an uero tan-
tum Richar-
dianis?

(*) Verba sunt: *legamus unam coronam auream & unum par uestium cum uno sceptro & uno po-*
mo. Quae uerba cruda & ab omni religione uacua sunt, quam debuit istud aequum sacris reliquiis.

(**) Praesertim quando etiam *Noppys lib. 1. c. 10.* domesticus Aquensium scriptor testatur, Richar-
dum coronam ceteraque inaugurationis instrumenta ex Anglia in Germaniam secum transtulisse. Cu-
ius loci nos admonet apologia in *adpend. litt. M. p. 51.*

didit *Cod. iur. gent. prodr. art. 14. §. 4. p. 24.* Imo auctor *chronici COLMARIENSIS ad an. 1273.* claris uerbis dicit, quod insignia imperialia data sint Rudolfo I. *cuius praedecessores reges Richardus & Alfonsus magna pecunia non potuerint obtinere.* Ex quo coaeui scriptoris testimonio non tam probabile, sed iam certum esse, puto: *Richardum* imperiales reliquias non habuisse, Dreisueldaе conditas. *Accedit*, quod in mores fere iuerit, ut principes coronas, uestes, sceptrā aliaque consecrent diuis, siquidem ipsi illa suis sumtibus parauerunt. Exemplā non solum habes in multitudine coronarum, quae in coenobio S. Dionysii adseruantur: sed etiam in Henrico secundo Caesare, qui abbatiā Cluniacensi donauit consecrauitque coronam imperialem (*). Addo, quod Richardus, ut diploma habet, de *suis armis* insignia dederit. Arma autem pro thesauro accipit istud *aeuum*. Quod nouum argumentum est, tum de *Richardi*, non de *imperiali* thesauro ditatam esse ecclesiam Aquisgranensem. Neque est, quod ab hac me coniectura dimoueat institutum: quod *Richardus* his reliquiis inauguratos uoluerit Caesares futuros. Illud enim uotum est, non mandatum ualetque eo casu, si copia non sit imperialibus.

d) carentis
usu ac

§. 7. Quicquid sit. Demus etiam, extare diploma, uelle ita Richardum: ne quidem res uel ita est extra aleam. Deest diplomatis, ab anticaesare conficti,

(*) Quem distraxit, ut pauperum famem relingueret S. ONILO. Auctor uitae illius: *Dum fames ualida fines Aquitaniae affligeret, exhaustis iam in pauperum usus aerariis, mox etiam plurima sacrorum uasa confregit, insignia ecclesiae ornamenta distraxit.* CORONAE quoque, quam sibi Caesar Henricus, ob sui memoriam destinauerat, non pepercit. Indignum talia negare pauperibus Christi, pro quibus effusus est sanguis Christi. Adde ad hunc locum notas *Andr. QVERCETANI p. 68. 69. biblioth. Cluniacensis.* Habes etiam litteras Alfonsi Hisp. regis an. 906, scriptas, ubi coronam imperialem aere redimit a basilica S. Martini apud eundem p. 50. 51.

usus omnis (qq); tantum abest, ut illud ^{e) robore} in imperio successores fecerint ratum (rr). ^{confirma-} ^{tionis.}

(qq) Priuilegia non usu tolli, non solum lege statutum ^{Aquisgranen-} est ^{cap. 6. X. de priuil.} sed etiam ipsa ratio uult, ut, qui priui- ^{suum priuile-} legio uti negligat, is amittat illud derelinquendo. Sunt qui ^{gium anni} ^{1262. subla-} ^{tum non usu.} dem doctorum non iidem sensus in tempore definiendo, intra quod priuilegio noceat non usus. Et quamuis inter parum ac nimium peccetur ab aliis atque aliis: nemo tamen erit, qui ne quidem seculum sufficere dixerit ad expungendam priuilegii uim. Qui ergo medica manus post quatuor seculorum lapsus adferetur priuilegio Aquisgranensium tutelari? Postquam satis constat, intra haec tempora atque in tot interregnis ne unam quidem historiam esse, unde constet, spartam insignium imperialium uel semel fuisse penes Aquisgranenses, uel, quod magis est, hanc ab illis sibi adrogatam fuisse.

(rr) Disputant publici iurisconsulti, utrum priuilegia ex- ^{Robore caret a} ^{successoribus} ^{non confirma-} ^{tum priuilegi-} ^{um an. 1262.} pirent cum uita Caesaris largitoris: ut adeo opus sit singulis casibus noua Caesaris instauratione. Mouit certe hoc principes electores, ut in AB. adstringerent nouum Caesarem ad confirmanda illis priuilegia ante inaugurationem, ne illud post rogare rogandoque cauere tenerentur priuilegii mortem. Quicquid sit, confirmatio iuris, ab anticae- sare concessi; ut a nouo Caesare rogetur, non tam consilij est, quam necessitatis ac praecepti. In eo igitur pessime consuluerunt causae suae Aquisgranenses, si confirmationem iuris, tantopere ambigui, petere neglexerunt, minimum a Rudolfo Habsburgico, Richardi successore. Ne in re tanti momenti, & uniuersi imperij propria remaneret ulla subreptionis aut obreptionis suspicio. Quod uero ante tot secula neglexerunt, illius frustra nunc demum quaeretur reparatio.

Ex pandi
moribus &

g) contra-
rio in finio.

Mores impe-
rii ante &
post diversi
privilegio A-
quisgrani
anno 1262.

§. 8. Ex aduerso erumpit potius ueritas ex tenebris istius aevi. Quod neque tempore ipsius Richardi, neque post insignia imperialia uel semel in *custodia* fuerint *Aquisgrani* (ss). Verum clare patet, ex eo tutelares fuisse deas eorundem principio *Kyburgum*, deinde *Monachium*, post *Pragam*, demum *Noribergam*, hoc thesauro etiam nunc diuitem ac beatam. Accedit imperiale de *Noribergensium* iure tutelari institutum, Caesaris, imperii & pontificis Romani consensu auctoritateque corroboratum [tt]: quod expungeret rationes, si quae fuissent, *Aquensium*. Tantum abest, ut illae negotium patriae queant faceffere post trium seculorum interualla (uu).

(ss) Capite quarto uniuerso dictum est probatumque, non stabilem fuisse in imperio Germanico spartam insignium tutelarem: sed hanc in manu semper fuisse Caesaris superstitis; mortuo autem illo hanc alios atque alios occupasse, quorum ibidem nomina, exempla, rationesque in medium prolatae. Neque tantum usu ita uenit ante annum

1262. quo datum esse fertur priuilegium. Etiam post illa tempora his moribus uixerunt Caesares ac proceres Germani, neque ullam dederunt in custodia insignium imperialium Aquisgrano urbi praerogatiuam. Primus Richardi ^{Penes RUDOLPHUM I. an. 1274. insignia fuerunt, non Aquisgrani.} successor fuit *Rudolfus I.* Habsburgicus. Ast is insignia imperialia non Aquisgrani accepit, sed *Moguntiae*, testibus coaeuis. Ita enim auctor *chronici COLMARIENSIS ad an. 1273.* p. 40. edit. Vratislaviae: *Venit Moguntiam Rudolfus I. Hic praesentantur ei regalia, quae praedecessores reges magna pecunia (quam constat Richardum & Alfonsum profudisse) non poterant obtinere. Ex quo unico loco plura constant, unde Aquensis priuilegii euertitur auctoritas. Nam ita Richardus nunquam habuit insignia imperialia, ergo illa credere non potuit Aquisgrano. Deinde insignia, statim in eius successore, Moguntiae offenduntur, ut frustra sit disputatio pro Aquisgrani tum sparta tutelari. Vim eandem aduersus Aquisgranense priuilegium habent uerba SCHATENI in annal. Paderborn. lib. II. an. 1273. p. 123. Bopardiam cum peruentum 1) LANCEA imperialis & 2) CORONA aurea 3) augustalia imperii ORNAMENTA Rudolfo I. oblata sunt. Boparda uero arx quatuor distat miliaribus a Rheni Confluentia. Imo, coronatione Aquisgrani facta, Rudolfus insignia imperialia statim forte misit in arcem sibi auitam, Küburgum cap. 4. §. 10. litt. ff. p. 56. Quod inde coniecto, quia defuit illi sceptrum imperiale, cum Aquisgrani exigeret ab ordinibus homagium. Audiemus iterum testes rei coeuos. H. STERRO ad an. 1273. ita eam narrat: Rudolfus, in palatio Aquensi constitutus statim exegit a principibus clericis & laicis fidei iuramentum. Quod cum recusarent propter sceptri (imperialis forte, non Richardiani) absentiam, ipse electus signum crucis accipiens, talia dixisse fertur: ecce signum, in quo nos & totus mundus est redemptus, & hoc signo utamur, loco sceptri.*

Et deosculata cruce omnes principes tam spirituales quam seculares, ipsam crucem, sceptri loco, osculantes, recipientes feuda sibi fidelitatis iuramentum praestiterunt. Idem habet EVERHARDVS Ratisponensis tom. I. lect. antiq. CANISII. Et sane Rudolphum I. imperatorem non solum perpetuo secum insignia imperialia habuisse, sed nequidem, eo mortuo, reddita haec fuisse ab illius heredibus, plura sunt, quae fidem nobis faciunt certissimam. Nam retinuerat illa Albertus I. imperator, atque arcem, hoc sine Kyburgi conditam, dedit illis tutelarem, quod ostensum est supra cap. 10. §. 10. litt. ff. p. 56. Inde, hoc mortuo, insignia imperialia necquicquam nactus est Henricus VII. imperator an. 1309. quamvis Aquisgrani unctus & coronatus fuisset. Nam Alberti filii illa necquicquam de custodia auita dimiserunt. Inde Friderici IV., qui aemulus fuit Ludouici IV. Bauari, coniux imperialibus insignibus est redimita. FVGGERVS lib. 3. cap. 3. §. 3. p. 280. domesticis testibus usus est, dum scripsit: *Käyser Friderich ließ an. 1315. seiner Gemahlin bey dem Benlager die Römische Kron aufsetzen. Denn Herzog Leopold/ sein Bruder / hatte selbige / nach absterben seines Vaters/ Käysers Alberti I. bey handen behalten. Neben dem Schwerd/ Mantel und Handschue. Auch andern des Reichs Kleindien / als ein stück vom Creutz Christi / den Speer / einem von den Nägeln und dergleichen.* Plenior est Gerard. de ROO lib. 2. p. 79. Circa haec tempora Fridericus rex cum Elisabetha & Leopoldus cum Catharina Sabaudiae ducis filia nuptias Basileae celebrarunt in magna principum frequentia. Fridericus pro rege se gerens, cunctisque principalis fortunae ornamentis insignis * sponsae CORONAM imponi iussit & Romani imperii INSIGNIA, quae* ab obitu patris Alberti retinuerat, LANCEAM sacram, particulam CRVCIS dominicae, CORONAM & Caroli M. GLADIUM ostendi iussit. Vnde haud dubie errant AVCTOR

pala-

Insignia penes
ALBERTVM I.
an. 1298. non
Aquisgrani.

Insignia neque
Aquisgrani
an. 1315.

palatipom. Vrsberg. ad an. 1309. & NAVCLERVS ad h. a. alii que quando scribunt, Henricum VII. Aquisgrani diademate Caroli M. inauguratum fuisse. Rectius enim *argenteae* tum coronae mentionem faciunt coaeui scriptores alii, quos congeffere Felix OSIVS ad *Mussatum rubr.* 5. p. 134. 135. & PFEFFINGERVS lib. 1. tit. 5. §. 10. quoniam forte Lucemburgensis comes pepercit sumptibus, quo minus aureum pararet diadema (*). Sic Ludouicus IV. Bauarus an. 1314. Aquisgrani quidem est coronatus, uerum insignia imperialia Fridericus IV. Austriacus habuit, eius anticaesar. Haec enim anno demum 1324. uel post accepit Boius, quam profligauisset Austriacum in custodiaque haec ei pacta extorsisset: ut nuntium mitteret imperio Austriacus & imperiales ei reliquias redderet. Alterum dicunt *WVolfsg.* LAZIVS in *Austriae historia* lib. 2. p. 215. his uerbis: *Leopoldus etsi imperii INSIGNIA* Insignia non a fratre relicta retineret, eorum tamen possessionem, utpote ui- Aquisgrani an. 1324. *etor, non admodum curabat Boius.* Idem p. 218. in enarratione pactorum inter Ludouicum & Fridericum an. 1325. secundo, ut imperii *INSIGNIA*, a patre accepta, Leopoldus dux Austriae redderet Boio Caesari idque confestim ac sine tergiuersatione. Tertio, ut titulo imperii contentus foret & regem se de Roma adpellaret. Primum uero, insignia imperialia ante haec pacta reddita fuisse, credunt narrantque (**) NAVCLERVS generat. 45. p. 997. ad an. 1325. hoc modo: *Tractabatur autem saepe de liberatione Friderici & impediabat liberationem eius, quod Lupoldus INSIGNIA imperii, LANCEAM scilicet & alia IMPERIALIA noluit resignare. Exortus est inde clamor: quod*

(*) Imo esse possent coniecturae, argenteam Henrici VII coronam causam forte dedisse fabellae de tribus coronis triplicis metalli. Carolinam enim auream prorsus esse, testem habes in *adpend. litt.* F. p. 29.

(**) Etiam Gerard. de roo lib. 3. p. 86. ait de fratre captiui Caesaris Friderici: *Habebat ille sacra IMPERII INSIGNIA. Quae uti Ludouico mitteret, aegre a quibusdam principibus persuaderi se passus est. Quod futurum erat, praedicens, fratrem ea de causa non liberatum iri.*

Neque Aquis-
grant insignia
ab an. 1325.
ad an. 1424.
quo aeternum
credita suc-
runt Noriber-
gae tutelari.

nollet fratrem liberare. Quibus ipse motus, tradidit media-
toribus, INSIGNIA. Praedicens, quod etiam traditione facta
frater non liberaretur. Sicut & factum est. Idem plane FVG-
GERVS (**). Atque ex hoc deinceps tempore an. 1325. insi-
gnia imperialia Ludouicus IV imperator in sua habuit re-
tinuitque custodia Monachii. Quo mortuo neque dum il-
la de Boica custodia dimisit filius eius Ludouicus usque
dum Carolus IV. imperator an. 1350. transigeret cum ipso,
ut, quae acceperat a parente, illi traderet. Instrumentum
traditionis & consignationem singularum partium dedi-
mus in *appendice litt. A.* Testes historicos laudauimus su-
pra *cap. 2. p. 12. 13. & cap. 3. §. 6. p. 27. 28.* A quo tempore reli-
quiarum imperialium custodia gauisa est superbiitque Bo-
hemiae metropolis Praga. Cui Innocentius VI. ideo fe-
stum tribuit diem, ARMIS christi SACRVM, quod bulla docet,
quam habes in *appendice litt. B. p. 3. 4. & GRETSERVS syntagn.*
cap. 1. 3. 4. Fructus reliquiarum, per septuaginta annos &
amplius *Pragae* cultarum, ab an. 1350. ad an. 1424. describunt
firmantque testibus historicis BALBINVS in *uita Arnesti*, ar-
chiepiscopi primi *Pragensis* lib. 2. cap. 13. ex eoque, quamuis
cum uirulentia in euangelicos, *Pessina de CZECHOROD in S.*
metropoli Prag. radio 4. p. 400. 401. Vtrumque auctorem lau-
dauimus & correximus *cap. 4. §. 10. p. 53. 54.* Ex quibus ue-
ro causis factum, quare an. 1424. insignia imperialia Nori-
bergam migrauerint Caesaris, pontificis ordinumque uo-
luntate concentuque, supra *cap. 2. & 3.* plene planeque est
enarratum. Fateor, multum operis ac olei dedimus in di-

(**) Lib. 3. cap. 4. n. 1. p. 292. Inzwischen lehret Leopoldus allerhand Mittel vor / seinen Bru-
der (Kaiser Fridericum) zu entledigen. R. Ludewig begehrte von Ihm des Reichs Kleinodien /
die er noch bey sich hatte. Mit versprechen / Fridericum dagegen ledig zu geben. Damit er nun
nicht davor angesehen würde / als unterliesse er etwas / daß zu seines Bruders Erledigung diene-
te / ließ er Kaiser Ludewig dieselbige folgen. Ungeachtet er wohl wuste / daß das Versprechen nicht
werde gehalten werden. Wie denn auch geschehen ist.

uersis latebris indagandis, ubi insignia imperialia ab an. 1262. aetate priuilegii Richardiani condita fuerunt: sed neutrum perdidimus. Ita enim ex tenebris erupit ueritas rei, ut ruborem nunc omnem exuere oporteat, qui dubitauerit, Richardianum diploma, si quod fuit, exangue esse & contrario in imperio usu, per haecenus dicta, eneruatum.

(tt) Quod omne patet ex illis, quae abunde commonstrata sunt superius. Et quidem de CAESARIS uoluntate, qui spartam insignium tutelarem Noribergae detulit, loquuntur *cap. 2. §. 2. 3 4. & cap. 3. §. 2. 3. 4.* imo ipse papa, testis idoneus & Aquisgranensibus omni exceptione maior, in bulla, quam dedimus in *adpend. litt. E. p. 18. 19. 20.* Vnde porro trium pontificum consensus intelligitur auctoritasque Martini, Nicolai, Pii. Principes etiam electores hanc Noribergensium custodiam ratam fecerunt toties, quoties insignia ab urbe tutelari ad inaugurationem his uerbis requisuerunt, *ihz wollet die bey euch in verwahrung haltende insignia anhero verschaffen.* Formulam habes in *adpend. litt. K. p. 44.* Imo reliqui non minus ordines imperii huic etiam iuri tutelari Noribergensium adplaudunt, quum Noribergensium comitatui per territoria eorundem, in itu ac reditu cum insignibus, adesse tenentur conductu solenni. Quem litterae imperant Caesaris Leopoldi, prolatae in *adpendice litt. L. p. 46.* Vnde illud patere, existimo, contrario pridem instituto expunctam iuris Aquensium, si aliquod fuit, speciem inanium. Et sane cum Germaniae confinia cum Gallis, ab aliquot iam seculis, raro tuta sint, neque consilii rationes ferunt, ut in urbe finitima imperiales porro thesauri reponantur.

(uu) Equidem non ignoro, Aquenses adsertores affirmare, quoties Caesaris inauguratio facta sit, toties de iure suo contestatos esse legatos Aquisgrani urbis aduersus spartam

Sparta insignium
tutelar.
credita Noribergae
1424.
consensu Caesaris,
papa
ordinum S.
R. I.

Ius tutelare
derelictione
amissum &
civilis terminum

ni praescri-
ptione aliquo-
ties,

tam Noribergensium tutelarem. Nouissima eorundem uerba an. 1711. concepta haec sunt: So hatt die Stadt Nache zu saluirung ihres rechtens / gleich ein solches in allen und ieden * vorherigen Krönungen geschehen / die protestation insinuiren lassen / quam *adpendix* exhibet *litt. P. p. 112. 113.* Verum enim uero Noribergenses ad publicam sui tabularii fidem prouocant, de *contestatione* eius generis Aquisgranensium nec uolam nec uestigium superesse, ut mirentur conatum & insolentiam hominis nouaturientis. Nolim uerba haec mea esse, quae sunt Noribergensis apologiae, quam dedit *adpendix litt. M. p. 47. 48.* Nun hatt man an seiten Nürnberg in allen annoch verwahrlichen relationibus nachsehen lassen / ob jemahls von seiten Nacheu eine protestation geschehen. Und hatt man von dergleichen in denen vorigen Krönungen nicht ein einziges Wort gefunden. Es ist sich demnach wohl höchstens zu verwundern, qua fronte der concipist so frey in den Tag herein drucken zu lassen / sich erkühne / ob sey eine solche protestation bey allen vorigen Krönungen geschehen. Da doch hievon weder uola noch uestigium irgendwo erwiesen werden kann / & quae sequuntur deinceps. Pugnant hic inuicem duo ordinum imperii archiua; quo casu neutri est fides habenda. Cum iuris axioma sit, *pruilegiatum aduersus aequuilegiatum pruuilegio non uti.* Accedit, quod *protestatio* sit facti, adeoque probari debeat a parte, quae prouocat ad eandem. Quod si igitur per tria secula ius suum non in memoriam reuocauit ciuitas Aquensis, quod est opinabile, cum mutus hic sit *Knipschildius*, muti urbis annales: animum certe recuperandi pridem exuisse uidetur, iuraque, si quae habuit, amisisse *derelinquendo.* Ut terminos praescriptionum ciuiles taceam, quos nemo non uidet, non semel, sed iterum iterumque fuisse praeterlapsos. Adeo enim in iura Aquensium

fium erimus liberales, ne illis spatia obmoueamus praescrip-
tionum uel *immemorialis* uel *longi* uel *longissimi* uel *extra-*
ordinarii temporis, quibus amittuntur res priuatorum.
Quamuis esse soleant Ictorum cohortes, docentium: or-
dines imperii, praesertim si litigent inter se, legibus uti
Romanis, instar hominum priuatorum. Maxime, quod
caput attinet praescriptionis *immemorialis*. Nostrae causae
hoc genere partus opus non est, cui sufficit Aquensium
derelictio, quae uox non legis est, sed naturae.

CAP. VI.

IVRIS TUTELARIS

NORIBERGENSIVM

APOLOGIA.

§. I. Illud superest, ut tela depellamus ^{PRAESIDIA}
figillatim, quibus impetita est in hac ^{argumento-}
causa Noriberga tutelararis. Plura sunt, ^{rum pro}
quae urbi in hac sparta praestant firmis- ^{Noriberga}
simum praesidium. Principio Caesaris, ^{tutelari.}
SIGISMVNDI institutum (aa), maturum ac
prouidum auctoritateque corroborata-
tum plerorumque in imperio successo-
rum (bb): principum ordinum deinde
probatio & toties in Caesaris inaugura-
tione accedens adplausus (cc): tandem
auspiciu pontificis Martini V. an. 1425.
& fulmen aeterni ab ecclesia exilii, ad-
uer-

uersus illos emissum, qui palladium hoc in dubium uocauerint meae Noribergae [dd].

CONSTITUTIO
Sigismundi
an. 1424. pro
Norie Noriber-
genfium tabu-
lari.

(aa) Pater hoc non solum ex historia translationis insignium Noribergam an. 1424. quam plene enarrauimus supra cap. 2. & 3. sed etiam ex bulla Martini V. an. 1425. quam dedimus in *appendice* p. 19. 20. Vbi uerba sunt dignissima commemoratu: *Sigismundus*, imperator, *considerans effertam plurimorum etiam potentum regni Bohemiae, nunc a ueritate fidei deuiantium uesaniam (*) plerumque debacchari in sancta solitam.* (causa est prima, quam excipit altera.) *Deinde censens attentius, quod cum ante actis temporibus reliquias & insignia ipsa per nonnullos* contra imperiale beneplacitum detineri contigisset (††) magnae pro illorum recuperatione strages & sanguinis effusiones secutae fuerunt (†).* *Volensque, tanquam princeps prudentissimus quacuis in posterum pericula praecauere ac de idoneo ad PERPETVAM reliquiarum & insignium praedictorum custodiam habendo loco sollicitus.* *Lustratis cunctis Alemanniae ciuitatibus multoque ad illas directo reflexu* (in quo mirum est nullam ei de iure Aquisgranensi subortam fuisse difficultatem) *tandem considerans, quod imperialis, ut eius (Sigismundi, cuius diploma in Noribergenfi tabulario haud dubie extat) uerbis utamur, ciuitas Noribergenfi prae ceteris ciuitatibus insignis, famosa, polita, reliquias & insignia ipsa ad ciuitatem Noribergensem transferens ea ibi reponenda prouidit*

(*) Cuius specimina & historiam habes supra cap. 3. §. 3. p. 23.

(††) Specimina horum euentuum dare potest cap. 4. quod de contentione diuersorum agit, penes quem, mortuo Caesare esse debeat insignium imperialium custodia.

(†) Non enim omnes iudicio usi sunt Ottonis IV. Caesaris, qui parum legitur curauisse, quod insignia imperialia essent penes antecessorem Philippum. Otto de S. BLASIO cap. 46. ait: gloriabatur Otto, etiam si non insignia aut schemata possideret; satis tamen eundem esse, quod regalia teneat loca & iura. Addebat HIERONYMUS in apologia pro Ottonis IV. p. 117.

atque decreuit perpetuo conseruanda. Quare pro parte dicti * regis Sigismundi nobis humiliter fuit supplicatum: ut translationem huiusmodi gratiam habere nec non, quod reliquiae & insignia a dicta ciuitate * exportare non ualeant, providere de benignitate apostolica dignaremur. Quam quaeso aliter se habet haec constitutio, tam sancte & circumspecte multoque cum consilio pro imperiique salute, edita promulgataque: quam Richardina illa pro Aquensibus concepta, quorum uerba ieiuna sunt, frigida, nullius rationis. Pudeat igitur Aquenses adsertores, ultimum diploma uel conferre cum primo, cui tanto, si momenta spectes, cedit interuallo.

(bb) Post tempora Sigismundi, largitoris priuilegii tutelaris, imperatores his Noribergensium iuribus nullatenus ^{Caesarum confirmatio priuilegii Sigismundi.} contradixerunt. Imo non solum tacite illa confirmarunt: sed etiam fecerunt rata. Idque ideo, quoniam electi insignia quidem a Noribergensibus requisierunt, non tamen alia lege euentuque, quam redderentur illa statim Noribergensibus legatis, peracta inauguratione. Et, quod magis est, in ipsa inauguratione, pace Caesaris & ordinum legati Noribergenses perpetui esse solent insignium adseclae, ne ius eorundem tutelare uel unico momento intermissum uel interruptum esse, uideretur (+*). Illustre exemplum est in Friderico V. Caesare. In cuius gratiam Noribergenses legati insignia imperialia an. 1452. Romam attulerunt, ut cum illis pontifex Caesarem inauguraret. Habes historiam apud SYLVIVM in uita Frid. V. p. 80. 81 & plenius FVGGERVM

(+*) Diarium nouissimae inaugurationis, cap. 5. p. 62. 63. superius excerptum, primo dicit, quod Noribergenses legati deferant insignia ad locum inaugurationi destinatum; deinde, quod retineant secum in urbe ad illud usque momentum, quo insignia adhiberi solent in sacra cerimonia; porro, quod cum curru cum insignibus ad templum uehantur; praeterea, quod, ne in templo quidem, ab ara discedant, ubi insignia deponuntur; post, quod peracta inauguratione, rursus eadem recipiant insignia cum iisque fiant reduces Noribergam.

lib. 5. Austr. t. 7. p. 582 (††). Quamuis illius interpres Birken quaedam de suo adspargere uideatur.

Ratihabitio
principum e-
lectorum cu-
stodiam insi-
gnium Nori-
bergae.

(cc) Vim argumenti habes *cap. 5. §. 8. p. 89. litt. tt.* quod custodiam insignium toties adprobent principes electores, quoties illa a Noribergensibus requirunt. Qua formula requirantur, uidesis *adpendicis litt. E. p. 18. 19.* In reliquis ordinibus ursumus *conductum*, illis imperatum a Caesare & electoribus. Formulam accipe in *adpend. litt. L. p. 46.* cetera. Filum consecutionis *cap. 5. §. 8. litt. tt. p. 89.*

Consensus pa-
pae qui opus
in translatio-
ne imperiali-
um reliquia-
rum?

(dd) Diploma illustre & momentosum Martini V. papae dedimus in *adpendice litt. E. p. 18. 19. sqq.* cum formulis, quibus illud Pius & Nicolaus papae ratum fecerunt. Verba, quae huc pertinent, sunt haec: *Nos itaque Martinus V. translationem & repositionem huiusmodi ratas & gratas habentes, eas auctoritate apostolica confirmamus & etiam adprobamus. Statuentes nihilominus irrefragabiliter, & etiam ordinantes quodammodo, ut reliquiae & insignia ipsa in eadem ciuitate Noribergensi perpetuo uenerabiliter conseruentur. Ita quod si a quoquam exportare contingent, cuiuscunque dignitatis status uel conditionis existant, etiamsi patriarchali, regali uel alia quauis praefulgeat dignitate, excommunicationis sententiam incurrant ipso facto. A quo non possint absolutionis beneficium, nisi restitutis insignibus, obtinere. Neque est, quod aliquis hoc pontificis Romani improbet institutum, quasi illius nihil intersit, penes quem custodia sit thesauri imperialis. Primo e-*

(††) Audiemus uerba, quantum illa prosunt nostro instituto: Hierauf (scilicet inaugurationis Romanae describit) brachten des Kaysers Bediente dem Kayserslichen Onat Caroli M. als die mit vielen Heilthum und Edelgesteine besetzte 1) Cron/ das 2) Schwerdt samt der Scheide; 3) die Gürtel/ 4) den Scepter und 5) Reichs-Alpsel/ 6) den Chor-Mantel / samt 7) den Pantoffeln und 8) anderen Stücken trug Kaysers Friderich allbereit am Leibe. NB. diesen Kayserslichen Schatz hatten die von Nürnberg (allwo er noch bis auf diesen Tag verwahret wird) R. Friderichen zu sonderbahren Ehren (quasi uero penes ciuitatis hoc fuerit arbitratum) mit sich gen Rom geföhret. Welches zuvor niemahls einigem Röm. Kaysers wiederfahren ware / auch nachmahls nicht geschehen. Diese Kleinodien nun empfinge ein Priester von der Bringere [legatorum manibus] Hände.

nim papa non suo hic arbitrato scripsit, sed rogatione Caesaris Sigismundi. *Deinde* cum insignia, imperio sacra, mysticos sensus habeant, quos eruit formauitque Gregorius nonus (†*†), uel ideo curam quoque eorundem habuit Romanus sacerdos. *Tandem* illud sacra uolunt Romanorum, ne reliquiae ab uno loco transferrentur in alium, sine consensu auctoritateque pontificis supremi, teste PAPEBROCHIO in *propyl. ad acta SS.* p. 183. Ex usu itaque Romanae ecclesiae omnino fuerat opus, ut papa consentiret iuri tutelari, ad Noribergenses per Sigismundum translato. Quae omnia cum ita sint, sibi religioni duxerit pontificius doctor, ut calculum det Aquisgranensibus. Quorum causa hunc finem habet, ut impetat euertatque illud, quod maturo Caesaris ac pontificis Romani consilio iudicioque fuit constitutum.

§. 2. Est igitur conatus, ad omne audaciae genus proiectus, iura disputare uelle, CAESARIS, ORDINVM, ipsius PAPAE iudicio stabilita & comprobata. Sed nunc opus est, ut illum retundamus. Principio PVRIORA SACRA incusant, quorum causa priuare uolunt hoc palladio ciuitatem [ee]. Cum quod sacrae reliquiae non profint *euangelicis* (ff); tum quod

Aduersus
Noriber-
gam tutela-
rem ARGV-
MENTA
1) a SACRIS
euangelicis.

(†*†) Habes mysticos imperialium insignium sensus, interprete pontifice, apud Petr. de VINEIS in *epistol. prooemiali* adparatu p. 77. his fere uerbis: CRUX sit tibi (de Friderico II. sermo est) memoria dominicae passionis. LANCEAM considera, quae fontem nobis aperuit duorum sacramentorum. CORONA triplici corona coronaris a matre, non a patre. In ultima classe sunt Germani. SCEPTRVM graue sit ad puniendum. POMVM initio caret & sine adeoque misericordiae tibi sit auctor & index. Adde VITERBIENSEM part. 19. p. 531. edit. Pistor.

pontificios ita carere oporteat fructu, quem sibi ex cultu earundem pollicentur [gg]; tum etiam, quod reliquiae catholicae custodes non ferant haereticos (hh).

Evangelico-
rum sacra in-
digna esse re-
liquiarum
custodia.

(ee) Hoc enim consilio *Christianum* ERDTMANNVM edidisse *Noribergam in flore* diximus cap. 1. §. 4. litt. ff p. 5. Con-
sentit nobis OBRECHTVS *de clenod. imper.* §. 12. Auctor uirulen-
tissimae *paraeneseos ad Ferdinandum II. imperatorem & electo-
res imperii de transferendis Noriberga in alium locum S. R. I. re-
liquiis, qui se Christianum Erdtmannum nominavit.* Plenior
hic est MVLTZIVS *part. 2. cap. 25. n. 164. 165. p. 775.* ubi numerat
non solum tela, aduersus Noribergam sparsa; sed etiam re-
mittit illa & contundit. *Voluit, inquit, ante pluresquam sexa-
ginta annos pater Erdmannus imperatori persuadere, ut deposti-
tum istud a ciuitate reuocaret. Cuius iustam causam esse, per-
hibuit, quoniam ciuitas ab ecclesia Romana in partes Augusta-
nae confessioni addictorum concessit.* Idem forte proposuerat
sibi in animo Gretserus, quamuis in *Syntagmate*, quod litt.
O. in *appendice* dedimus, uerbis noluerit offendere.

Non ferre
ἀνιστολα-
τρίαν.

(ff) Est enim symbolis nostris omnino aduersus cultus
sacrarum reliquiarum. Praesertim, si nomine earundem
ueniunt non corpora, sed uestes, enses, utensilia, supel-
lex, quibus usi fuerunt uiri sancti & martyres doctores.
Legi possunt in causa nostra CHEMNITIVS *part. 4. exam. Conc.
Trid.* GERHARDVS *in loco de morte §. 95. ex nostratibus.* Inter re-
formatos excellunt in hoc argumento prae aliis CHAMEIR
tom. 2. lib. 10. c. 8. 9. VOETIVS *tom. 3. disput. select. p. 473.* HEIDEG-
GER *in anatome conc. Trident. p. 1106. aliique.* Ratio ad intel-
ligen-

ligendum est facilis. Qui enim sanctorum animas non credimus adiutrices, qui quaeso auxilia expectabimus ab eorundem exuuiis? Qui uero sibi persuadet primum, ille uix damnandus est in altero. Pudeat uero nostrates quicquiliarum, quando ita arguunt: *si inter sacras reliquias refertur mala CRUX, quid prohibet, quo minus illarum numeros adaugeamus iudae LAQUEO, quo se iugulauit.* Verum merito exhibilauit eius generis nugas GRETSEVS, Iesuita doctus historiam Germaniae.

(gg) Memorabilis est hic locus Iacobi GRETSEI in lib. 2. de sacr. peregrinat. p. 350. ubi dolet, corpora sanctorum apud Lutheranos haereticos inhonora iacere & sine efficacia. Adeoque haereticos non solum ex ossibus sanctorum nullos fructus sentire: sed etiam, quin tales sentiant, catholicos impedire. Inde est, quod gaudet, sanctum Bennonem Misniae ereptum & a catholicis uindicatum esse, ne eius ossa in otio contabescerent. Eodem consilio Magdeburgenses ossibus spoliati sunt S. Norberti sui, ut illa Pragae, ubi reposita sunt, fructus ferrent, cum eorundem cultus sordesceret ciuibus Lutheranis (*). Regulam enim se hic sequi, dicunt, quod mihi prodest & tibi non nocet, illud nulla cum iniuria fore coniunctum.

(hh) Tertium hoc damni est genus. Lutherani sacra ossa non colunt; quin catholici colant, impediunt; imo sacra illis eripiunt uim. In ultimo nos hic uersamur. Interpretes pontificiorum sit GRETSEVS lib. 2. de sacr. peregrin. p. 306. circa annum 1072. magno numero concurrunt homines ad S. Sebaldum NORIBERGAM, ut Schaffnaburgensis testatur ex eoque centuriatores & Hospinianus caluinista. Vnde uirius spar-

Ossibus sanctorum uim eripere custodiam haereticorum.

(*) Exstat narratio translata e Saxonia in Boemiam sacri corporis NORBERTI Magdeburgensis archiepiscopi, Pragae excusa 1627. in 4to. Verum ante Norberti ossa sublata aliaque, loco eorundem, supposita fuisse: quae ultima tantum Magdeburgo eripuerint hostes, enarrat tuerurque praepositus coenobii S. Martini MYLLERVS in libello singulari. Ut adeo Pragenses pseudo-Norbertum colere uideantur.

gunt CENTURIATORES: hac nostra aetate, ubi lux euangelii effulget, Sebaldis & ceterae laruae non amplius miracula possunt; sed iacent ibi, ut trunci. En lector! haeretici coelites pro laruis & truncis habent. Quid si et coelum. Quid si & regem coelitem. Sed Lutheri, Caluini & similium cadauera hoc nomen merentur. Quid mirum? corpora sanctorum nulla apud nos edere miracula. Cum uel exusta sint uel cum aliis ossibus permixta: non honorantur, non inuocantur, non coluntur. Etiam S. Benno apud Lutheranos in Misnia inhonorus & inefficax maneret, si adhuc in Misnia eius iaceret corpus. Nam & christus in Capharnaum propter incredulitatem gentis illius, nulla edere uoluit miracula. Ita & sancti propter uestram perfidiam nihil mirabilem faciunt. Quia indigni estis. Cum omnium coelitem sitis contemptores & omnem cultum diuis inuideatis. Haec aduersus rabulas centuriatores. Nil adfingitur nobis in hoc argumento, quantum concernit disputatio aduersus sanctorum exuias: uerum ab his ad coelites ipsos nemo ingenuus neget uinculum consecutionis. Taceo BELLARMINI aduersus nos sparsam inuectiuam.

II) clausula
bullae
COMMISSO-
RIA.

§. 3. Deinde CLAVSVLAM urgent commissoriam, qua bulla papae concepta sit (ii).

Vt, quo momento ciuitas formulam sacrorum pontificiorum eierauerit: eo etiam excidere debeat iure tutelari. Cui accedat, quod HAERESEOS caula Sigismundus abstulerit insignia Pragae eademque transtulerit Noribergam. Sed nunc in-

scyl-

III) CAUSA
translatio-
nis finisque
cesset.

iam incidisse (kk), quae olim uitare uoluerint charybdim. Tandem in Germania fastis diem queruntur desiderari, ^{IV) FESTVS} festum ARMIS CHRISTI [ll]. Quam solam ^{desit dies} causam esse putant idoneam translationis reliquiarum (mm). ^{ARMORVM Christi.}

(ii) Verba bullae, quam in *adpendice* habes p. 21. sunt haec: ^{Clausula commissoria nisi ciuitas heterodoxa.} ita, ut nulli personae uel communitati uel potestati liceat reliquias & insignia extra dictam ciuitatem (Noribergam) exportare, nisi forsitan, quod Deus auertat, contingeret, populum illius a fide deuiare catholica. Inde ERDTMANNVS Noribergae in *flore* p. 14. collegit in margine: *nota, sub qua conditione Noribergenses adseruent insignia imperii. Scilicet, quamdiu fuerit in flore catholicae religionis. Quod si enim discesserit ab hac, iudicio illius ciuitas ipso iure destituenda est custodiae sparta insignium imperialium. Nam quod sub conditione promittitur, illud negatur conditione deficiente.*

(kk) Repetendae hic sunt causae translationis insignium, ^{Legis expirauisse animam.} quas dedimus cap. 3. §. 3. Princeps enim uidetur fuisse haec: *ne haeretici Hussitae, reliquiarum contemptores, disperderent illas.* Ponit etiam hanc inter alias plures diploma papae, quod exhibet *adpendix litt. E. p. 19. 20.* Si igitur illud uerum sit, quod, anima legis expirante, lex ipsa expiret: cadere etiam iure tutelari Noribergam, cadente eius orthodoxia.

(ll) Vsu uenit apud pontificios, ut eius *sancti* diem festum celebrent, cuius reliquiae in templo adseruantur. ^{Desideratur festus dies ARMORVM CHRISTI.} *Ple- ne de festis ob reliquias egit Carolus GUYETVS lib. I. heortologiae c. 9.* In gratiam igitur reliquiarum imperialium facile fuit papae Romano, ut pariter diem notaret, qui sacer esset imperia-

perialibus reliquiis. Principio eundem nominavit indul-
sitque anno 1354. Innocentius sextus, Carolo VI. rogatore,
quod insignia in Bohemiae regno ipse deposuerat Pragae.
Bullam dat *adpend. litt. B. p. 3. 4.* Illis autem post an. 1424. No-
ribergam translatis, huic ciuitati non minus colendus esse
uidebatur idem festus dies idque auctoritate Martini V. an.
1425. cuius epistolam (*) exhibet *adpendix litt. E. p. 26. 27.* de
re ipsa agit GRETSEVS *cap. 4. syntagm. p. 75.* Ceremonias, fe-
sto diei armorum Christi solennes, enarrauit anonymus
in *adpend. litt. D. p. 9. 10.* Est enim illud quoque in usu Ro-
manae ecclesiae, ut diem *translationis sanctorum* colant fe-
stum, quod docet figillatim GUYETVS *heortolog. lib. 1. c. 8.*
quaest. 2. 3. Sed festum hunc diem Noribergenses de fastis
suis expunxisse an. 1524. diximus supra *cap. 1. §. 3. p. 4.*

Translatio
reliquiarum
ob haeresein.

(mm) Atque hanc frequentissimam causam fuisse, ob
quam corpora sanctorum ex Asia in Europam migrauerint,
exemplis comprobat tuereturque GUYETVS *lib. 1. heortolog. c. 8.*
quaest. 3. p. 77.

V) Insigni-
um vsus
CAESARI
relinquen-
dus.

§. 4. Praeterea, post alios (nn), Caesa-
rem dolent maleuoli. Quod huius quon-
dam fuerit, insignia imperialia quotidie
colere, custodire, tueri, etiam uti frui-
que illis [oo]. Vtrumque desiderari a

(*) Iure enim ordinario nefas est, humanum corpus ad alium locum transferre *l. 14. C. de religio-
sis & sanctib. fun.* ubi uerba Caesarum haec: *nemo humanum corpus ad alium locum, sine Augusti af-
fatu, transferat.* Idem in decretis can. *corpora de consecrat. dist. 1.* Idem inter dogmata ecclesiae an-
te Constantinum BASNAGE *tom. 2. ad baron. p. 879.* Verum migrant mores hosce Romanae ecclesiae:
1) si locus haereticus sit factus, ubi *sanctus* est conditus 2) si in nouo loco maior expectetur *sancti* cul-
tus 3) si populus acceperit *sanctum* tutelarem. In quibus casibus non denegare solet papa suam in
transferendis reliquiis auctoritatem.

Caesaribus, fingunt, postquam sparta haec facta sit Noribergensium. Tandem ^{VI) PERFI-} notant ciuium in reliquiis imperialibus ^{DIA finiri} nudandis & exspoliandis perfidiam (pp), ^{tutelam.} quo crimine omnis tutela finiatur.

(nn) Enarrauimus *cap. 4.* omnium & singulorum pro iure insignium tutelari postulata. Quae cum ambigua sint, ^{Dubium in iure tutelari} locum sustinere nequeunt aduersus priuilegia tutelaris Noribergae. Sed omnia haec ad interregna pertinent. Nam uiuo Caesari nemo unquam in dubium uocauit, quin reliquias imperiales secum habere iisque in bello ac pace uti frui queat. Quapropter in eo inprimis uim argumenti ponit aduersa pars, ut constet, quo iure Caesares his thesauris sint destituti. ^{grauissimum.}

(oo) Equidem dixi hoc *cap. 4. §. 6. p. 43.* Nunc autem exigit ordo, ut idem exemplis testimoniisque communiam ^{Quod causa res secum habuerint reliquias imperiales ad annum usque 1424.} ueteris aeui idque figillatim. Non uero luculentius hoc patet, quam in destitutione *Henrici quarti*, qui ideo noluit insignia & reliquias imperiales de sua custodia dimittere, quod schemata haec esse debeant penes Caesarem, quam diu sit in uiuis. HELMOLDVS in *chron. Slauor. lib. 1. cap. 72. n. 2.3.* exemplo Henrici IV. ^{anno 1106.} *missi a principibus uenerunt ad regem Henricum IV. dicentes: Fac nobis reddi CORONAM, ANNVLVM & PURPURAM ceteraque ad inuestituram imperialium pertinentia, filio tuo Henrico V deferenda. Et mox n. 3. p. 83. statim regem aggressi sunt eique CORONAM de capite abruperunt. Deinde sublatum de SEDE, PURPURA ceterisque, quae ad sacram inuestituram pertinent, funditus exuerunt. Imo obturantes aures suas, perrexerunt ad filium deferentes ei IMPERIALIA firmantesque eum in regno. Plenior est in enumerandis insignibus abbas VRSPERGENSIS ad*

an. 1106. p. 260. Henricus regalia uel imperialia insignia 1) CRUCEM scilicet & 2) LANCEAM 3) SCEPTRUM 4) GLOBUM 5) atque CORONAM filii Henrici V potestati tradidit prospera illi imprecans, illum primatibus multo fletu commendans. Imo, quod magis est, ipse Henricus IV in querulis litteris, quas Galliarum regi scripsit nobisque conseruauit BARONIVS (*) tom. 12. annal. an. 1106. n. 4. imperiales ita numerat reliquias. In illis tribulationis meae diebus a filio meo missus uenit, dicens: nullum uitae meae esse consilium, nisi sine contradictione omnia regni insignia redderem. Ego 1) CORONAM 2) SCEPTRUM 3) CRUCEM 4) LANCEAM 5) GLADIUM misi Moguntiam. Idem repetit in epistola ad filium apud eundem n. 12. p. 60. ante captiuitatem in Bingen abstulisti nobis honorem; in captiuitate uero quicquid residuum erat, ut lanceam & crucem & omnia regalia insignia ui & timore mortis a nobis extorsisti, relicta uix ipsa uita. Idem narrant recentiores SIGONIVS (**) alique. Vnicum tamen fuerat, quare Caesares reliquias imperiales quandoque a libi locorum poluerunt. Scilicet, ubi iter ingressi sunt uel minus securum uel longinquum. De Ottone IV agit cap. 4. §. 7. p. 48. Succedat huic exemplum Friderici I. qui ante insignia & reliquias imperiales filio suo credidit Henrico VI, quam iter in Palestinam ingressus fuisset. Otto de S. BLASIO cap. 32. anno 1189. Fridericus imperator generalem curiam Presburch, in marchia Hungariae, celebrans exercitum peregrinorum in militiam christi coadunauit traditisque REGALIBVS Henrico regi, filio suo (***) diuisisque pro uelle suo inter filios praediorum suorum reeditibus, cunctis ualedixit. Verum, quod haec

Friderici I.
an. 1189.

(*) Extat etiam epistola cum aliis pluribus eiusdem imperatoris in collectione REYBERI p. 197. seqq.

(**) Lib. 9. de regno Italiae p. 239. SCHATEN annal. Paderborn. ad an. 1106. RIRCHMANNVS de annalis c. 26. p. 143.

(***) Huic enim fasces imperii demandauerat absens imperator, quod dicit auctor MONTIS SERENI ad an. 1189. Nulla itaque hoc tempore uestigia uicariorum aut uicariatum imperii,

insignium traditio facta sit contra usum & ordinem imperii, omnino firmat adsertum, ut *regulam exceptio*, tantum abest, ut illi obsit.

(pp) Nolo calumniam *Erdmanni, Czechorodii, Beyerlinckii* aliorumque iterum adponere. Fecimus illud supra *cap. 1. §. 3. litt. ee. p. 3. 4.* & rursus *cap. 3. §. 2. p. 21. litt. tt. uu.* demum *cap. 4. §. 10. litt. bb. p. 53. 54.* Id enim aliis persuadere uolunt, Noribergam expoliauisse auro & gemmis reliquias imperiales. Quapropter actione tutelae impeti queat, ob quam munere tutelari tutor sit destituendus.

§. 5. Verum enim uero ad singula reponemus sigillatim. Principio absit, ut ciues priuari queant priuilegiis in Germania, SACRORVM ergo, quae pragmatica imperii sanctione probata sunt & pari cum ceteris iure, recepta in imperii societatem (qq). Deinde nouit & ipsa Noriberga sacros thesauros & pretio, quod habent, aestimat illos, ut falsi diuinatores sint, qui scribunt, siue adsint siue absint cimelia, urbis nihil referre [rr]. Et uero sacris hodie reliquiis ille tantum deest [ss] cultus, quem protulit superstitio & auri fames. Qua labe, absit, ut illas conlpergere uelimus.

Calumnia d
insignibus ex
spoliatis auro
& gemmis.

REPOSITIO
ad priora
sigillatim.
1) euangeli-
ca sacra non
haeretica
sunt Ger-
maniae.

Utriusque re-
ligionis eadem
iura in impe-
rio.

(qq) *Articulus V. §. 1. n. 1. Instrumenti OSNABRUG.* clarus est: *In omnibus autem inter utriusque religionis status omnes & singulos (ergo & ciuitates) sit* aequalitas exacta mutuaque. Ita, ut, quod uni parti iustum est, alteri quoque sit iustum.* Cui loco addatur §. 11. n. 29. articuli V. eiusdem. Quod si ergo utriusque religionis summa aequalitas, eademque iura sunt: fieri non poterit, ut in Germania, sacrorum ergo, aliquis patiatur damnum & priuilegio, quo ciuis pontificius gaudet, priuetur euangelicus. Aequus igitur iudex in hac contro- uersia sententiam feret hanc: *si pontificiis iustum est, exan- gues reliquias colere numinis instar, quamuis hoc execrentur e- uangelici instar idololatriae; neque euangelicis uitio uertetur, si reliquiis dent requiem, licet hanc illis inuideant pontificii.*

CULTVS INSI-
GNIVM & re-
liquiarum ho-
dieque superest
Noribergae
1] in fida &
honorifica cu-
stodia.

(rr) Quamuis *λειψανολατρεία* a sacris nostris omnino absit, quod dictum est *cap. 6. §. 2. litt. ff. p. 96.* prosequimur tamen, quantum par est, sacras reliquias cultu ciuili. Sunt enim primo in custodia fida & liberali. *Auctor chron. NORIBERG (**).* In templo domus hospitalis, quod sancto spiritui sacrum, custodiuntur insignia imperialia. Posita sunt in capsula argentea, quae in celsitatem elata est pendetque in aere, catenis ex utro- que latere religata. Clauis, quibus aperitur, partim in concla- ui, ubi aerarium est, partim in cancellaria domus hospitalis ad- seruantur. Nefas tamen est, arcam reserari, nisi a fabro, qui operam addixit reipublicae; nisi indulserint hoc principes (†) in senatu; nisi praesentes sint reipublicae quaestores & domui hospi- tali praefectus; nisi de loco constet, ubi cimelia recludi ac mon-

(**) PASTORIUS in *Franconia rediuiua* c. 3. p. 251. Wenn die reliquien besichtigt worden sind / so thut man sie wieder in einen silbernen Kasten und zeucht sie wieder hinauf / daß sie oben im Chor in der höhe hangen / gegen Abend des Altars. Der Kasten wird mit drey Schlüsseln aufgesperrt. deren einen der Obriste Lösungs-Herr; den andern der Hospital-Weister; den dritten der Herr Obri- ste Hauptmann hatt.

(†) Der geheime Rath und die sieben ältern Herrn. MVLZIVS *part. 2. c. 25. § 6. p. 775. n. 168.* *Lipsana imperialia Noribergae non cuius ostenduntur, sed tantum ad rogationes principis imperii aut ui- rorum magnae dignitatis.*

Arari debeant. Vltimum plerumque fit in templi ipsius sacrario. Sed nouissime, cum Carolus VI. Caesar urbem transiret, eius conspectui exposita sunt in curia reipublicae. *Deinde* ^{2) in sacri cul-} si quando spectator spem explere uult, ex reliquiarum con- ^{tus indulgen-} spectu conceptam, faciles esse solent ciuitatis legati ad hoc ^{tia.} tolerandum, quod olim notauit *Leo de ROSMITAL* in suo itin-
nerario, p. 62. adpend. *Super lanceam*, dum sacras reliquias spectabamus, sacerdos annulos nostros ponebat, ut, qui dolore &
punctione lateris infestarentur, praesens & certum apud se reme-
dium haberent. Hodieque narrant, nihil esse noui, daß sich
 anwesende Mannes- und Weibes-Personen den Speer
 durch ihre Röcke oder auch Kleider stechen und vorgeben /
 daß solches vor Krankheiten und ins besondere für das Sei-
 ten stechen helffe. Fiat secundum cuiusque fidem. *Praeter* ^{3) in cura, ne}
ea adeo solliciti sunt Noribergenses in reliquiis adseruandis, ^{usu conseruan-}
 ut hanc praecipue causam adlegent, quare annuas abroga- ^{tur.}
 uerint monstrationes (**), ne insignia, uetustate corrosa,
 frequentiori tactu attererentur (†). Quae cum ita sint, fru-
 stra calumniantur maleuoli, quod insignia apud Noriber-
 genses iaceant humi prostrata & inhonora. *Porro* ciuitas ^{4) in iuris tu-}
 in iure reliquiarum tutelari hodieque multum ponit di- ^{tularis elogio.}
 gnitatis & praesidii. Quod symboli expositione, quo uti-
 tur Noriberga hodieque, docuimus supra cap. 1. §. 6. p. 7. Ne-
 que enim ignara est, quod in aliis regnis insignium custo-
 dia uel in principe urbe sit uel, si regna hereditaria, ple-
 rumque in ipso archisolio cap. 5. §. 3. p. 69. Nouit eadem,
 quod ideo pro Noribergensium fortunis uniuersum impe-

(**) Diem festum ARMORVM CHRISTI uolo, quem late describit adpendix litt. D. p. 7. 8. & litt. O. p. 78. in desiderijsque ponunt Erdtmannus, Czechorodius alique.

(†) Codex MSCT. Dn. praesidii: im Jahr 1524. hatt man aufgehört / das Heilthums-Fest zu hal-
 ten. Damit dieselbe durch vielen gebrauch nicht abgenusset / und weil alles alt und mürbe / durch of-
 fenes hin und her räumen verdorben werden möchten. En Noribergensium pro conseruandis reli-
 quijs providentiam.

rium excubias agat: quando tanti pretii thesaurus in illorum custodia. Sua facit omnino, quae *Eobannus HESSVS* scripsit de Noriberga in *adpend. litt. O. p. 70.*

*O Deus! o urbis pulcherrima gloria nostrae,
Quae sola hanc meruit, quae nulli contigit urbi
Gloria, perpetuis non interitura diebus.*

5) in ornatu
imperialium
exequiarum.

Tandem ipsi etiam scriptores maleuoli perhibent (*) quoties demortuo Caesari, ut fieri in singulis Germaniae ciuitatibus solet, exequiae parantur, parantur autem omnibus, toties etiam cimelia imperialia in conspectu poni uenerabundo (†*). Hodie etiam pristinis moribus uti posset ciuitas, nisi parcere mallet ipsis insignibus, ne haec, multoties tractando, attererentur.

Reliquiarum
cultus aut
par aut ma-
ior Noribergae
euangelicae,
quam sancti
Hieronymi
cc. an. 380.

(ss) Non est huius loci ex sacris litteris disputare λειψα-
νολατρείαν, quae sparta relinquenda est doctoribus theologis. Illud ex annalibus ueteris ecclesiae est notum, quod dam-
nauerit reliquiarum cultus VIGILANTIVS: cui dicam impe-
git, satis acerbe ac uehementer, ut solet, doctor HIERONY-
MVS in *epist. aduers. Vigilantium*, quae habetur *tom. 3. opp. p. 54 55.* Ad cuius testimonium prouocare hic solent prae-
cipue pontificii auctores. Illud ergo sufficiat Noribergen-
sium apologiae, si ostendero, etiam nunc reliquias eo cul-

(*) In iisque GRETSERVS in *adpend. litt. O. p. 80.* Hodie tamen mores hosce forte propterea mi-
grarunt, ne multa tractatione insignia attererentur corroderenturque.

(†*) *Codex MSCT. Dn. praesidis* utrumque morem describit in exequiis Sigismundi & Alberti II. hic
quidem uerbis: Item im Jahr 1438. am Freitag nach Ostern da beging man den Kaysen hie zu
Nürnberg mit der Grabnusz zu dem neuen Spital mit kosslichkeit. Wenn man that das Heil-
thum alles herab. Das Speer/ Kreuz und andere stück auf den Altar bey der Seel-Messe. Und
das andere Heylthum und habitum Kaysen Karls das hat man alles auf das Grab und parung
gelegt. Die Kron und Schwerdt und all ander Dineck. Und all Priesterschaft/ Bürger und die
Gemeyn/ die waren allda bey dem Opfer. Idem *codex* laudatissimus in Alberto II. Im Jahr 1439.
an unser lieben Fr. Tag/ als sy in dem Tempel gepffert ward/ da beging man den Röm. König
Albrecht hie zu Nürnberg. Auch zu dem neuen Spital mit dem würdigen Heylthum und an-
dern Kosslichkeit. Als man denn vormahls den Kaysen begangen hatt. Und sang der Bischoff
von Regensburg das Amt bey dem Heylthum und waren auch all Priesterschaft dabey.

tu adfici a Noriberga euangelica, quem probavit tum acer Hieronymus. *Principio* exprobrat VIGILANTIO, quem κατ' ^{a) in honore reliquiarum,} ἀντιφράσιν dicit DORMITANTIVM, quod existimet, sacras reliquias adorari (*). Reponit Hieronymus: *nos autem non dico martyrum reliquias, sed ne solem quidem, non angelos, non cherubim colimus & adoramus. Ne seruiamus creaturae, quam creatori.** Honoramus servos eorumque reliquias, ut eum, cuius sunt martyres, adoremus. Verum summo honore imperiales haberi reliquias Noribergae euangelicae, illud quidem probauimus supra c. 6. §. 5. litt. rr. p. 104. Deinde increpat Vigilantium, quod reliquias sanctorum, iudicio habeat Iudaeorum pro immundis. *Ergo Petri & Pauli immundae sunt reliquiae: ergo Mosi corpusculum immundum?* sed neque hanc censuram meretur Noriberga euangelica. Cuius ciues reliquias sacras ubi illas ostendere iubentur, manu tractant honorificentissime, tantum abest, ut pollui manus existiment earundem tractatione. Porro ridet Vigilantium, quod ^{b) in earundem mundi-} illos, qui reliquias honorent suspiciantque adpellet cinerarios & idololatrias. Absit uero, uel hoc uirus spargere Noribergam euangelicam aduersus eos, qui magni faciunt decora dignitatemque reliquiarum. *Post*, Vigilantium propterea Dormitantium salutandum esse, perhibet, quod eum ^{c) cultu stult,} male habeant ad sacras reliquias uigiliae. Nam, quod dicis, eum uigilias execrari: facit & hoc contra uocabulum suum, ut uelit dormire Vigilantius. Et non audiat saluatorem: si non potestis una hora uigilare mecum. Vigilate & orate. Dominum legimus pernoctasse. Apostolos carcere clausos tota nocte uigilasse. Quare uero sophismatibus hic ludit doctissimus uir? Vigilantius enim non uigilias increpat, sed uigilias pro reliquiis. Habes itaque sophismata, mutati elenchi, compositio-

(*) Nota est pontificiorum distinctio inter δαλείαν atque λατρείαν. Illam tribuere dicunt reliquiis: hanc soli Deo. Sed tamen satis est, inuocationem reliquiarum probare illos, quorum interpretem supra egit *antiquus* cap. 6. §. 2. litt. bh. p. 98. Neutrum certe uoluit indulgere sanctus Hieronymus.

o) templo
iutelariz

f) dignitate
prolata ad
supellectilem.

de reliquiis
orum cultu au-
ctores.

nis & diuisionis. Illud uero est. Laudauit probauitque uigilias uiri christiani Hieronymus uniuersim, necquicquam uero propter spem in sacras reliquias. *Praeterea* Vigilantius reliquias proscripsit ex templis. Inde Hieronymus eum confert cum *Juliano persecutore*, qui *sanctorum basilicas & catatumbas uoluerit destruktas*. Sed iterum indulgentior est Noriberga euangelica, quae etiamnunc reliquias adseruat in basylica. Quod uidimus c. 6. §. 5. litt. rr. p. 104. Tandem Hieronymus inter reliquias corpora retulit uirorum sanctorum, non uestes, arma, crepundias, supellectilem. His autem fere absoluuntur reliquiae imperiales, quibus ne quidem honorem ipse uoluit tributum. Vnde consecutionis uinculum est firmisimum; Noribergae Euangelicae cultum maiorem pro imperialibus reliquiis, quam sancti patris Hieronymi. Haec sufficiant ad urbis apologiam. Nam de *inuatione* reliquiarum; de auxilii spe ex δουλεία earundem; de miraculis & ostentis apud illas nihil uel Hieronymus habet (***) uel puriora tempora ecclesiae. Vt ideo sacra cimelia irasci nequeant ciuitati euangelicae. Num uero sequior hic aetas paganismo infecta excitataque sit, ut sacra ossa adoraret: illud nolim ego definire. Volunt hoc Ioan. DALLAEVS in opusculo aduersus *Latinorum traditionem de cultu religiosi obiecto*, quem nostrates postea exscripserunt & Samuel BASNAGIUS in *annal. eccles. ad an. 356. §. 11. 12. 13. seqq. tom. 2. p. 835.* hocque plenior instructiorque ueteris ecclesiae & paganismi testibus Iacob. BASNAGE en *histoire de l'eglise lib. 19. cap. 4.* quod his uerbis est inscriptum: *origine du culte des saints & de leurs RELIQUES depuis l'an. 350.* ab hoc enim tempore paganismi superstitionem de reliquiarum cultu irre-

(***) Scriptum Hieronymi aduersus Vigilantium in *cultu reliquiarum controverso* conceptum esse Romachose, nemo potest ire inficias. Sanctus itaque pater studio actus est, Vigilantium incusandi & conuincendi plurium errorum. Quod ut faceret, extulisset haud dubie reliquias plus iusto, si quidem illud acutum hic in nimio peccauisset.

psisse, putat, in ecclesiam. Respondit ad argumenta Dal-
 laei ex instituto *Natalis* ALEXANDER praecipue in *hist. eccles.*
sec. V. dissertat. 25. tom. 5. p. 334. deinde etiam in *theologia mo-*
rali lib. 4. c. 3. artic. 3 tom. 2. p. 572. quem auctorem maximi
 facio, cum dogmata non ex ingenio disputet, sed ex uete-
 ris aevi monumentis. Ceterum egomet sentio mitius. O-
 pinor enim principio homines christianos post fata, colu-
 isse doctorum suorum memoriam; ad hanc quotidie refri-
 candam pignora adseruauisse, quae uiuis fuerint grata; tum
 haec quotidie in oculis habuisse, ut excitarent se aliosque
 ad similes uirtutes; post factum esse, ut crederent, animas
 pie defunctorum reliquiis & exuuiis suis frequentius adfu-
 turas, quam locis peregrinis; inde nonnisi coram reliquiis
suis inuocatum esse sanctum pro auxiliis & intercessione a-
 pud deum; demum limites reliquiarum prolatos esse a ca-
 dauere ad pretii aut memoriae alicuius utensilia, ut etiam
 coram his fierent supplicationes; ad extremum sanctorum
 inuocationes indultas fuisse omni loco. Ita ex paruis ini-
 tiis tanta excreuit moles & adparatus religionis in sacras
 reliquias.

§. 6. Pontificii DIPLOMATIS fulmen non ^{ad II)}
 est, quod hic multum curemus (tt). Ab ^{CLAVSVLAE}
 illius enim dieteriis nullum publici iuris ^{pontificis}
 principium pendet in Germania, in quo ^{nulla uis.}
 tamen uersatur nostrum argumentum.
 Porro inter CAVSAS nostri iuris primaria ^{ad III) CAU}
 est, ut insignia fidos habeant firmosque ^{SA iuris tu-}
 custodes (uu). Vtramque spem exple- ^{telaris No-}
^{ribergae}
^{sancta et-}
^{iamnunc.}
 uit

uit urbs probauitque eam imperio trium seculorum decursu, etiam euangelica. Vt dignior ideo gratia sit [†], quam dica hominum maleuolorum. Neque, quod porro obmouent, reliquiarum MONSTRATIO temere est omissa (uu): cum, pontificiorum quoque iudicio, illa parum consultata sit neque fiduciam mereatur diuinitatis aut portentorum.

ad IV) MONSTRATIO
non temere
omissa.

MONSTRATIO ad
pontificis
GLAVSVLAM
COMMISSORIAM
an. 1425.
a) quod illa
non publici iuris
principium.

b) ex puncta
in pace religio-
nis.

c) non tangit
causas prio-
res.

(tt) Principio uae Germanis! si publici iuris principia petere deberent ex Romani pontificis codice *decretorum* & *decretalium*. Mirum est, desiderari scriptorem, qui in *decretalibus* crimina collegerit Caesareae maiestatis (*). Quod cum ita sit, nemo in Germania adeo fuerit hospes aut partium studio corruptus, qui uerbis bullae pontificiae in hoc iuris publici argumento uel aurem praebat uel aliquod tribuat momentum. Deinde ex illo minimum tempore nullarum uirium est, quod statuit aduersus symbolum forte nostrum pontifex: postquam in OSNABRUGENSI *tabula art. 5. §. 7. n. 50.* eneruatum sublatumque, quicquid litterarum obest sacrorum nostrorum cum pontificiis aequalitati. Praeterea sensus pontificiae bullae his uerbis concepti sunt in *adpexd. p. 21. nisi forsan, quod Deus auertat, contingeret, populum*

(†) Ipso scriptore pontificio monitore Hartm. MAURO, qui ait, reliquias imperiales a Noribergensi-
bus summa cum diligentia & ueneratione sub fida custodia adseruata esse.

(*) Votum hoc olim fuit Dn. Praef. im Wäpfil. Unsug wieder die Cron Preußen cap. 1. §. 4. p. 27.
Hodie forte id facilius esset, postquam Io. Th. ROBERTI bibliotheca maxima pontificis Romani tomis
XXI. prodit in lucem Romae 1698. fol. Fuit enim auctor in eo, ut omnium uolumina conquireret,
qui unquam pro pontificis auctoritate aliquid scripserent. In quo instituto audax est & effrenis, ut
ill. recoquat adfirmetque, quae ignauia exclusit medi aevi. Ad quae tamen seculi litterata apud
illos pontificios illat expallescere.

illius a fide deuiare catholica: sed ab hac labe etiam nunc immunis est ciuitas euangelica, quae hodieque in symbolo apostolico se addictam esse fatetur *fidei ecclesiae catholicae*. Et pleni sunt doctorum theologorum libri, quod euangelica ecclesia sit catholica. Porro Noriberga spartam tutelarem non pontifici tribuit, sed imperatori Sigismundo. Alterius igitur fuerat, restringere eandem ad certum reipublicae aut ecclesiae statum, non primi, cetera.

(uu) Superius *cap. 3. p. 20. 21.* causas recensuimus, quare Sigismundus an. 1424. in custodia insignium aeterna elegerit Noribergam. Quarum momenta etiam hic merentur expendi. Illud ex Caesaris constat uoluntate, quam bulla recitat pontifex Martinus V. in *adpend. litt. E. p. 20.* & *frustatim cap. 6. §. 1. litt. aa. p. 92. 93.* quod finis & causa princeps fuerit, ne insignia imperialia porro essent *penes Caesarem uiuum*; ne, mortuo deinde Caesare, relinquerentur *possessoribus ambiguis* dareturque occasio ad intestina imperii dissidia & conflictus. Et sane est, quod grata mente agnoscant Germani Noribergensium in sparta hac tutelari fidem. Olim enim, quae turbae fuerint, mortuo Caesare de insignibus, narrauimus supra integro *capite 4.* Nam licet etiam post Sigismundum Caesarum electiones titubauerint in Alberto II. in Carolo V. in Ferdinando II. in Leopoldo I. omnes tamen cauit turbas de insignibus Noriberga tutelaribus.

(xx) Matriculam & album imperialium reliquiarum habes in *inuentario* Ludouici Brandenburgici an. 1350. quod exhibet *adpendix litt. A. p. 1. 2.* Quatuor fere illa generum sunt. Primum absoluit uestes, arma & utensilia CAROLI M; alterum CHRISTI; tertium EXUVIAS sanctorum martyrum; EORVNDem, que quartum supellectilem & uestes. In primum, alterum & ultimum genus spem portentorum & miraculorum posuere quondam ne quidem ipsi pontificii. Quod probamus. Nam

d.) falcem immittit in messem alienam.

Sufficit Noribergae causa spartae primaria etiam nunc

Ab insignibus imperialibus MIRACULA aut portenta sperauerint ne quidem homines catholici. Quia a) hanc spem non meretur curia sanctorum saepe ex.

principio vox *reliquiarum* Hieronymo, Augustino, Nazianzeno doctoribusque uetustioribus aliis significauit non nisi corpora, membra & ossa sanctorum: non suppellectilem, uestes, utensilia eorundem. Tantum igitur abest, ut haec coluerint ex cultuque sperauerint miracula, ut ne quidem illis tribuere aut dare uoluerint nomen reliquiarum. Conquirerem testes & rationes, nisi ante fecisset hoc Ioannes Dalaeus, Stegerus, Gosmannus alique. Vnde est, quod ne quidem pontificii auctores, si doctiores sunt, nostris hic respondere uelint. Haud dubie gnari, reliquiarum suppetias uirum prudentem non expectasse a curta sanctorum suppellectili. Et sane mirum est, malam crucem & execrata instrumenta, quibus pessima gens, Iudaei usi sunt ad inferendum seruatori nostro cruciatus & mortem, numerari nunc inter sacras reliquias & cimelia, plenissima diuinitatis. In primis autem Carolinis reliquiis detrahunt uim scriptores pontificii, qui eum uel in numero sanctorum expungunt uel tamen partium studii pontificem incusant, qui illum classi adscripserit sanctorum praeter rem & causam. Candide satis SPONDANVS ad an. 814. n. 5. Carolum sub Friderico I. imperatore PASCHALIS, papa doctus, in numerum SANCTORVM adscripsit. Sed, quod is* haud legitimus pontifex, eiusmodi canonizatio non* est recepta ab ecclesia Romana. Quod tamen pontifices non legantur id impugnasse, res sic tacita permissione seu tolerantia perseuerauit, ut in propria ecclesia, ubi sepultus fuit, coleretur. Quod enim perhibet Ioannes CHAPEAVVILLVS tom. 2. episcop. Tungrens. cap. 46. p. 117. auctore hoc factam fuisse papa Alexandro, illud scripsit ex ingenio. Contrarium enim ostendit PAPEBROCHIVS in actis SS. die 28. Ian. p. 888. Qui ipse etiam de hoc sancto frigide uidetur sentire. Vt adeo spes decollet miraculorum apud ipsos pontificios. Quod imperialium reliquiarum genus superest, illud absoluitur fere

b) multo minus nequitiae Iudaicae instrumenta.

c) minime ornatus pseudo-sancti, quo iudicio aliqui aestimant Carolum M.

d) non magis leues offsum particulae.

fere *dente* S. Ioannis & brachio *Annae*. Qui adparatus iterum tantus non est, ut conferri mereatur cum abundantia reliquiarum, quae adseruantur *Coloniae, Augustae, Hannoverae*, olim *Halae* nostrae, quas diuitias quis urbi nostrae subduxerit abstuleritque, hoc latet nos etiam nunc. Tantum abest, ut in sacra reliquiarum spe principem locum mereantur Noribergenses exuuiæ. Finem controuersiae impono uerbis pontificii doctoris, *Georgii CASSANDRI artic. 21. consult. p. 117.* cuius iudicium est hoc: *Cum uerae & compertae reliquiae in his prouinciis sint paucissimae, & multae earum non temere suspectae haberi possint; illarum certe frequentatio & ueneratio non multum pietati, plurimum superstitioni & quæstui seruiunt. Multo igitur consultius uidetur, ut ab omni reliquiarum ostentatione abstineatur. Et populus ad ueras sanctorum reliquias, id est, exempla pietatis & uirtutum imitanda prouocetur.* Hoc certe famosissimi apud pontificios theologi iudicio, omitenda esset imperialium reliquiarum monstratio, etiamsi custodes & depositarios haberent pontificios. Tantum abest, uitio id dandum esse urbi euangelicae.

Votum pontificii doctoris pro abolenda reliquiarum monstratiōe expleuit Noriberga euangelica.

§. 7. Ceterum trecentis abhinc annis non legitur, ullum IMPERATOREM insignium custodiam in uotis multoque minus in desiderijs posuisse [xx]. Neque uel nunc opus habent monitoribus aduocatis. Vltimum, quod de SPOLIIS dicitur ad *Siculas* gerras refer (yy): ut pudeat calumniatores impudentissimorum mendaciorum.

ad V) IMPERATORI neque nunc opus monitoribus aduocato

ad VI) SPOLIA sacra inter uulgi gerras.

(yy) Qui

IMPERATO-
RVM in reli-
quias nullum
postulatum
inde ab an.
1424.

(xx) Qui optime intelligunt, ius tutelare Noribergensi-
bus semel tributum, illis eripi non posse sine iniuria. Ne-
que refricare oportet pristinos mores, *cap. 4. §. 6. p. 42. 43.*
& *cap. 6. §. 4. p. 101. litt. oo.* descriptos. Qui pridem deleti
sunt defuetudine. Accedit, quod ipsi imperatores ius tute-
lare Noribergensium toties ratum faciant, quoties repetunt
ab urbe insignia (formulam habes in *adpend. p. 46. litt. L.*)
redduntque illa statim, peracta inauguratione, de quo su-
pra *cap. 5. §. 1. litt. dd p. 63.* Ad extremum firmari solent ci-
uitatibus priuilegia, quum iurant homagium. In quibus
principe loco spartam numerat tutelarem Noriberga. *MVL-*
TZIVS part. 2 cap. 25. §. 6. p. 775. Inter confirmationem iurium &
priuilegiorum, quae fieri solet ciuitati Noribergensi ab imperato-
re etiam intelligitur ius perpetuae imperialium reliquiarum custe-
diae. Cetera relinquimus illis, quibus patent fores ad ur-
bis tabularium. In quo haud dubie libelli conduntur, qui
pleniori filo id possunt corroborare.

SULLAEVS im-
perialium re-
liquiarum
Noribergae
conditarum,
falli nescius.

(yy) De scurrilibus calumniis *Noribergae*, reliquiarum
spoliatricis dictum est *cap. 1. §. 4. p. 5. & cap. 3. §. 2. p. 21. 22.* Fa-
cit tamen dubium narratio *AVENTINI lib. 7. ad an. 1323. p. m.*
469. quae est haec: *Ludouicus IV. Reginoburgum ad conuentus*
agendos proficiscitur. Sacra Augustalia, imperii insignia 1) ha-
stam 2) clauos 3) uiuificae crucis magnam partem 4) ensen atque
5) hastam D. Mauriti 6) diadema aureum 7) ensen Caroli M. &
alia huiusmodi penetratia, NUMERO CENTVM VIGINTI per sacri-
ficulos populo monstrat. Qui numerus, si iustus est, longissi-
me superat eum, ad quem adsurgunt Noribergae custoditi
thesauri. Vnde *KRANZII* opinio, quod imperialium reli-
quiarum pars tantum adseruetur Noribergae. Quicquid
uero eius rei sit, illud sufficit fidei Noribergensium, quod
habeant in custodia, quicquid hoc nomine recitat in inuen-
tario *Ludouicus, marchio Brandenburgensis.* Quod ad-
pendix

pendix exhibet *litt. A. p. 1. 2.* Dubium, annon & ipsa ciuitas cum litteris de recepto dederit etiam Sigismundo Caesari cimeliorum legitimum inuentarium. De singulis cimelii huius speciebus agemus in capite extremo,

CAP. VII.

MATRICVLA

INSIGNIVM ET RELIQVIARVM

IMPERIALIVM

NORIBERGAE (*).

§. I. Tres olim scenas instruxerunt, qui <sup>Imperiali-
um reliqui-
arum TRES
SCENAE,</sup> populo ad spectandum colendumque exposuere sacros imperialium reliquiarum thesauros [aa]. Quem ordinem, ne quid uel desit uel redundet, etiam sequemur in nostra enumeratione (bb).

(*) Quamuis enim imperiales reliquiae etiam adseruentur AQVISGRANI, quas habes supra *cap. 6. §. 1. p. 62.* & BRE ^{Reliquiae imperiales praeter Noribergenses.} MENSIVM quondam lipsana huc referat GRETSEVS *cap. 1. syntagm. in adpend. p. 65.* imo, postquam per tria secula fascis imperii sunt penes Austriacos, credibile etiam sit, VIENNAE non minus cimelia latere, quae id nominis mereantur, quorsum referas forte *die Haug-Krone n. 4.* nostra tamen opera non in aliis uersatur, quam in Noribergensibus, horumque sigillatim instituenda enumeratione.

(aa) Nam ut alia spectacula suos actus & scenas habent: ^{Spectaculorum Noribergense imperialium reliquiarum.} ita idem ordo probatus est sacris antistitibus in mercibus diuiniore pretii populo exponendis. Theatrum imperialium reliquiarum sigillatim aperit describitque *codex ANONYMVS*, quem exhibet *adpendix litt. D. p. 7. 8. seqq.* Qui, cum in publicam iuerit lucem, instar matriculae est insignium

gnium imperialium, quae fallere nequit; ut frustra sint, qui spolii, furti & sacrilegii incusant urbem euangelicam. Quorum calumnias inconsideratissimas exprobrauimus supra cap. 3. §. 2. p. 21. & cap. 4. §. 10. p. 53. iterum cap. 6. §. 4. p. 103. de-
mum eiusdem cap. 6. §. 6. p. 110.

Matriculae
reliquiarum
imperialium
diuersae di-
uersorum.

(bb) Sunt enim, qui alio eos ordine eoque turbulento recitant. Alium enim catalogum habes in inuentario Ludouici Brandeburgici, quod extat in *adpendice litt. A. p. 1. 2.* alium in bulla Martini V. quam offendis in *adpend. litt. E. p. 17. 18.* alium rursus apud *anonymum*, quem pariter *adpendix* dat *litt. G. p. 37. 38.* alium *Godfredus VITERBIENSIS part. 19.* alium *ARVMAEVS ad AB. c. 22.* alium *LIMNAEVS lib. 1. iur. publ. c. 14. n. 35.* *GRETSEVS in adpend. litt. O. p. 58.* alium, alium *Hartman. MAVRVS in Gold. polit. part. 3. c. 3. p. 271.* alium *OBRECHTVS de clenod. imp. §. 7. 8. 9.* alium *MVLTZIVS*, qui *part. 2. c. 25. §. 6. p. 775.* singulas fere partes recensuit aeri inscriptas; *WAGENSEILIVS* alium, ut omittam, plures commemorare. Qui certe omnes uariant tam in numero, quam in recensendis speciebus. Verum laudatus a nobisque in *adpend. litt. E.* exhibitus catalogus publicae est fidei, tantum abest, ut in illo pars aliqua uel deesse possit uel abundare.

SCENA Pri-
ma.

§. 2. In PRIMA classe numerantur I)

1) *praesepe.* PRAESEPE Christi infantis [cc]: II) deinde

2) *brachium.* BRACHIVM S. ANNAE, quae uulgo diuae

3) *dens.* uirginis mater [dd]: III) tum DENS Ioannis baptistae [ee]: IV) porro segmentum

4) *tunica.* TVNICAЕ Ioannis apostoli & euangelistae

5) *catena.* [ff]: V) de tribus CATENIS singuli an-
nuli,

nuli, quibus uincti sunt Petrus, Paulus, Ioannes (gg).

(cc) Fragmentum de PRAESEPE christi, in quo recubuit infans, uide *adpend. litt. E. p. 12.* ein stück von der Krippen/^{PRAESEPE christi.} darinnen das Christkind gelegen und von den Königen angebethen worden ist. Cum praesepe istud magnae molis esse potuerit, ita teguntur illius adulterinae partes excusanturque. Quod sermo & cultus in locis diuersis sit etiam de diuersis illius partibus.

(dd) In *adpend. p. 13.* darnach den Arm S. Annen der Mutter Maria / Damit sie sich leiblich getragen. Verum enim uero I) S. Annae brachium ostenditur *Romae*, II) *Coloniae* deinde cum digito eius & cranio III) *Romae*, post IV) demum *Noribergae*. Vnde facile est ad intelligendum, aut fraudem agnoscendam aut fingenda quatuor brachiorum monstra. Quod ultimum uere est improbum. Licet sint, qui dubitent de ipsa Anna, matre uirginis Mariae. Quod de illa sacrae litterae taceant; deinde muta sint de eadem tria priora secula; post historiae de illa ambiguae & multiplices.

(ee) In hunc tanta ueteris ecclesiae fuit religio, ut *Iulianus* eius reliquias omnes ideo combussisse dicatur, ne excre-^{DENS S. Ioannis baptistae.} sceret cultus earundem nimium. Quod si est, ossa Ioannis suspecta sunt non praeter causam. Recitat tamen eorundem catalogos *Florian. HAMMERSCHMIDT in uita Ioan. baptistae, Praegae edita 1699.* Omisit uero Noribergensium dentem, quo eius *cap. 19.* potest omnino adaugeri. Memoriam illius habes in *adpend. p. 13. Capsulam* tabula reddit n. 10. & 11.

(ff) Ein stück von dem Kleide S. Johansen / des Evan-^{Segmentum TOGAE S. Ioannis euangelistae.} gelisten *adpend. p. 13.* Cum plures sint, qui fabulam crediderint de Ioannis immortalitate: ideo obicem posuit illa fraudibus, ne quis facile reliquias corporis euangelistae

mentiretur. Eius itaque loco adgressi sunt illius uestimenta. *Gabriel BVCELINVS in sacrario Benedictin. d. 27. Decembr. ait: Huius paucas, quas, coelum petens, terris reliquit exuias. Tunica certe huius euangelistae dispertita est in loca diuersa, quae illius gaudent segmentis. Nominauit illa HAMMER-SCHMID in uita Ioannis euangelistae lib. 2. §. 10. p. 115. & §. 33. p. 155.*

De tribus CA-
TENIS tres an-
nuli.

(gg) Anonymus in *adpend. litt. E. p. 13.* Etliche glieder von dreyerley Ketten/ damit Petrus/ Paulus und Johannes gefettent seyn gewesen. Figuram habes apud *MVLZVM part. 2. c. 25. §. 6. p. 774.* Inprimis autem in catenas PETRI maxima religio cum Latinis fuerat, tum Graecis. Quoniam dies festos utrique illis adsignarunt, quod utriusque nos docent menologia. Notus est etiam nunc dies Petri Kettenfeyer. Catena IOANNIS conspicitur in locis quam plurimis *HERRENSCHMID in uita Ioan. lib. 2. §. 33. p. 155.* Romae in ecclesia *S. Pauli* pariter adseruatur catena, qua uinctus est Paulus, *BEYERLINCK in litt. R. p. 299.* Ex instituto de portentis Paulinae catenae *GREGORIUS epistol. lib. 3. c. 30.*

II) SCENA
AMICTVS
imperialis
Caroli M.

§. 3. Primam scenam excipit ALTERA, quam instruit AMICTVS IMPERIALIS Caroli magni, quod creditur probaturque [hh], licet alii id negent stentque ex aduerso. Pertinent huc DIADEMA [ii], plenum dignitatis ac religionis; TVNICAE diuersae, una *violacei* (kk), altera *nigri* coloris (ll); dalmatica siue ALBA (mm); PALLIUM seu pluuiale [nn]; STOLA (oo); ZO-

NA (pp); CHIROTHECAE (qq); SOCCVLI,
sandalia (rr); ANNVLVS (*), cetera (**):
SCEPTRVM deinde (ss); POMVM [tt]; GLADI-
VS, ab Aquensi diuersus, fabulisque sacer
(uu); ENSIS demum S. Mauritii [xx].

(hh) Vtrum IMPERIALIA VESTIMENTA Caroli M. sint, an ^{VESTIMENTA}
regis alius aevi recentioris: admodum controuerti solet in- ^{IMPERIALIA}
ter viros litteratos. Nos eorum argumenta nostris illustra- ^{NVM CAROLI}
bimus coniecturis: cetera relicturi cuiusuis iudicio; ne in
re graui & ita sentientium auctoritate firmata, aliquid defi-
nire uideamur. Quamuis enim gloriae maiestatique Ger- ^{Quaestio du}
manici imperii nihil decedat, siue schemata haec Carolo ^{b a 5 momen-}
debeantur, principi *sanctis* adscripto (*), siue cuius alii, ^{ti graui simi}
deinde ueritas omni tempore praeferenda fabulis; tum illa ^{que neque eam}
quae facti sunt, spernant imperia: cum tamen ipsius aevi ^{que ad firmes.}
uetustas, quo primum crediderunt Caesares, ordines, pon-
tifices uirique litterati, opinioni huic magnum fecerint pa-
trocinium; *deinde* ingrata sit opera, dediscere; *post* religio
quodammodo iubeat, ut imperii haec instrumenta in nu-
mero tueamur sacrarum reliquiarum; *tum* in rebus uetu-
stis leuiores etiam satis sint argumenta; *ad extremum* uesti-
gia supersint prouinciarum, quae damnarunt & proscripse-
runt libellos (*†), ereptores domesticarum reliquiarum:

(*) Quoniam *sancti* elogium alii Carolo magno disputant; alii pontificem, *tituli* eius largitorem
accusant studii partium; alii pro auctore *diuinitatis* Carolinae Fridericum imperatorem habent
ad idem olim fastidium anhelantem. Legi possunt, quae diximus cap. 6. §. 5. litt. xx. p. 112.

(†*) Exemplo rem docebat *Prouincia Arelatensis*. Haec enim a plurimis seculis c. edidit, quod uir
foeminaeque sanctae *Lazarus*, *Maximinus*, *Magdalena*, *Martha*, *Salome* & plures Hierosolymis
emigraverint circa annum christi 60. ut euitarent Herodis, qui Christi adsecutus persequeretur, di-
nam tyrannidem. Deuenisse eos maritimo itinere cum *Arimaibia*, qui post in Britanniam i-
uit, in *Prouinciam*, uixisse ibi aliquandiu ibidemque mortuos ac sepultos esse. Quorum cada-

Argumenta
NEGANTIVM.

a) silentia scri-
ptorum ante
Carolus IV.

b) inscriptio
Conradi.

consilio maturo aliorum hic sententias laudare & sequi malui-
mus, quam prodere nostram. Illi ergo qui imperialia insignia
Caroli M. esse, negant, his quidem utuntur argumentis.
Primo aiunt, non esse, qui illa Carolo M. tribuerint ante
aeuum Caroli IV. insignis reliquiarum conquiendarum pa-
troni (**). Verum *reponunt*: argumentum a scriptorum si-
lento nullarum esse uirium. Maxime, si res sit ex eo ge-
nere, quae adeo solícite non solent adnotari (1). *Deinde* i-
psum diadema nomen *Conradi imperatoris* habere inscriptum,

uera & reliquiae cultae fuerint *Massiliae*, *Aquissexitiis*, inque oppidis Prouinciae eiusdem. Verum
circa annum 1641. scriptor quidam aduersus hanc populi fidem calumum itrinxit ediditque Parisiis
dissertationem de commentitio *Magdalenae in prouinciam adpulsu*. Stomachum is c. n. us mo-
uit Ioan. Baptistae GUESNAEO, ut auctori nouaturienti opponeret disquisitionem de *Magdalena M. assili-*
ensi aduena, 1643. editam Lugduni Gallorum. Non tamen ideo acquieuit primus, sed huic re-
posuit *Disquisitionem disquisitionis de Magdalena Massiliensi aduena* typis redditam Parisiis 1643. Ve-
rum aegerime hoc tulerunt proceres *Prouinciae*, neque his segnior magistratus damnauit Parisiensem
auctorem & librorum exempla fisco adseruit proscripsitque. Quo consilio Honoratus ROYCHE edi-
dit Prouinciae religiosae apologiam hoc quidem nomine: *Vindiciae fidei & pietatis Prouinciae pro*
caelitibus illius tutelaribus restituendis aduersus supra commemoratos libellos, *Aquissexitiis* 1644. For-
mula proscriptionis adiecta est in fine, unde haec uerba merentur commemorari: *La nouvelle o-*
pinion, renuerse tout ce, qui est contenu aux breuiaries des eglises de cette prouince & de minue par
ainsi la foy, que l'on doit adiouster a ce, qui est dit en l'office diuin. Que d'ailleurs le dit liure
contient une fausse doctrine, contraire a la uerité d'une tradition immemoriable, conformée par la
fondation de tant d'Eglises, par imposition des noms de tant de uilles de ce pays. Et tout considere,
la cour a declare & declare ledit traité impie & scandaleux, ordonne, qu'il sera supprime. Fait in-
hibitions & diffences a tout imprimeurs, marchands libraires, colporteurs, & quae sequuntur deinceps.
Specimen habes admodum insigne, quod consilii rationes non patiantur, ea in dubium uo-
care, quae uetustas posteris commendauit, quae populus adprobauit suo adplausu, quae tandem
ad decus urbis aut orbis aliquid conferre uidentur. Quicquid cetera sit de ueritatis praescriptione
immemoriali.

(**) Opponit hoc CONRINGIVS in *castigatione libelli*, cui inscriptio: *anti Conringiana defensio iuris Co-*
loniensis quae est, t. 6. p. 7. his uerbis: *Coronam illam esse Caroli M. per complura secula ad Caro-*
lum IV usque nullo monumento est proditum. Adeoque saltem tuto credi non potest. Quamuis e-
nim de corona tantum haec scribat auctor, actus studio contradicendi aduersae parti, quae fue-
rant Colonenses: idem tamen est de reliquis etiam iudicium, pertinentibus ad eundem Caesaris
ornatum.

(1) Quod in rebus ad ceremonias earumque solennia pertinentibus, ipso ROE-LERO iudice in *Ott. I*
§. 6. p. 290. est uerissimum. Et sane ante uix operae pretium fuerat, Caroli M. nomen com-
memorare, qui in ipse matriculae adscriptus esset sanctorum. Imo post etiam tanti *sanctum*
Caesarem non fecerunt, quoniam existimauit, in promotione eius inter duos magis ambitio-
nem & aulentationem regnasse, quam stupendae pietatis momenta. Vide c. p. 6. § 5. p. 112.

(-) siue is *primus* fuerit (3) siue *alter* (4) siue *quartus* (5). *Reponunt* ad hoc illi, qui coronam manu tractarunt, esse circum-
 lum, cui nomen *Cunradus* insculptum sit, iunioris aevi,
 quam diadema ipsum neque eundem habere auctorem (6). *Praeterea* urgent, ipsum Luitprandum testari, coronam ^{c) corona dici-}
 hanc *propriam* fuisse Cunradi (7). Verum historicus usum ^{tur Cunradi}
 hic non a proprietate distinxit, quod condonandum non ^{propria.}
 esset Icto (8). *Tum* cogere nesciunt in harmoniam, quod ^{d) aurea, non}
 Luitprandus coronam ueterem describat gemmis grauem, ^{gemmea.}
 non auro: contra alii Noribergensi aurum ita tribuant, ut
 ueterum inde reluceat parcitas (9). Verum quilibet scri-
 ptor sui aevi mores & luxum respexit. Quo intuitu saepe

(2) Verba CONRINGII ad quaest. 1. §. 6. p. 7. sunt haec: Si porro corona Germanica est ipsiusmet Caroli M. qui sit, quod habeat nomen Cunradi inscriptum?

(3) Ut pariter sentit CONRINGIUS §. 6. p. 7. uerisimilius, esse hanc coronam Cunradi I. quam ille morti uicinus Henrico auctori per fratrem Henricum fecit offerri. Sed nesciuit auctor imperato-
 ris uerbum in inscriptione additum, quo usus non est primus Cunradus.

(4) Optime hoc ostendit WAGENSEILIUS cap. 26. hist. Noriberg. Quod intellectu est facilius. Quo-
 niam reliqui Cunradi Romae inaugurati non sint, neque ideo nomen sibi adrogauerint impera-
 toris Augusti.

(5) Quod sibi falso persuasit IOH. GRYPHANDER de VVeichb. Saxon. c. 70. n. 9. Sed neque hunc im-
 peratoris nomen sustinere, est quidem in propatulo.

(6) Late ac plene hoc dubium respondet WAGENSEILIUS cap. 26. p. 244. Nam graciles antiqui circuli
 (qui clauserint olim coronam impe-ialem) siue aevi diuturnitate, siue quod imperatores in castris
 coronam circumueclabant, uitium passi. Substituit igitur Cunradus II unum circulum, sed ro-
 bustiorem. Cui ideo imprimi uoluit suum nomen.

(7) Verba LUITPRANDI lib. 2. c. 7. p. 31. sunt haec: His itaque prolatis Cunradus PROPRIAM CORONAM
 non auro, quo cuiuscunque ordinis pene principes pollent, uerum gemmis pretiosissimis non solum
 ornata, sed grauata: SCEPTVM & cuncta, quae REGALIA sunt indumenta in medium uenire
 praecepit & uerba effudit: heredem regiaeque dignitatis uicarium regalibus MEIS ornamentis Hen-
 ricum constituo. Captant itaque uerba, propriam & meis Conringius & Boeclerus in ll. cc.

(8) Recte WAGENSEILIUS c. 26. p. 293. proprium & meum dicit Cunradus, quod usu erat illius. Imo
 ita distinguere uoluit coronam historicus, ne quis crederet, Henrico missam aliam coronam,
 forte iam tunc factam, sed illam, quam gessisset ipse Cunradus.

(9) Hoc dubium etiam moueri potest ex Aenea SYLVIO in uita Friderici V. quem locum supra de-
 dimus cap. 4. §. 44. sed BOECLERVS Luitprando hic opponit. MAVRYM scriptorem inaugurationis
 Caroli quinti.

e) Caroli M.
supellex quae-
renda sit in
Gallia.

f) ubi supersit
hodieque.

g) supellex Ca-
rolina donata
sit Anglis an.
927.

splendidum audit uni, quod alteri humile aut mediocre (10). Porro uias ac fata ignorant, quibus regalis Caroli M. supellex ex Gallia transmigrauerit in Germaniam (11). Verum fieri hoc potuit mortuo Carolo caluo & maxime in Carolo crasso Caesare, in cuius tutela & imperio fuit regnum Galliae (12) uniuersum. Imo in ipsa Gallia hodieque dicunt superesse Caroli M. *gladium; sceptrum; clauum* quoque (14). Verum aut gratis id adrogant sibi Gallici scriptores aut plu-
ra instrumenta imperialia fuerunt, Carolo M. sacra (15). Tandem illud dubium ceteris est grauius. Quando Anglicis annalibus est testatissimum, regi suo ATHELSTANO imperi-

(10) Quid? quod illud satis sit: *Noribergensem coronam hodieque talem esse, quae descriptioni omnino respondeat Luitprandinae.* Quoniam illa insignem sultinet gemmarum copiam, numerum, pondus.

(11) Argutiae CONRINGII ad quaest. 1. §. 6. p. 6. 7 sunt haec: *Est porro uerosimile, si quam Carolus coronam Caesaream ad posteros transferri uoluit, eam peruenisse in manus Ludouici II. Qui patri successit in dignitate imperatoria. Atque ita in Italiam translata, Aquigrani nequaquam remansisse.*

(12) Rerum eius aevi gnaris satis est intellectum, quod, mortuo Carolo caluo, Romani maxime nomen suum dederint CAROLO CRASSO, quod ipse pontifex eum inaugurauerit Romae; quod, mortuo antiCaesare Ludouico balbo, etiam Galli, a Normannis uexati, Carolum crassum salutauerint regem; quod ipse post haec imperauerit Galliae; quod saepius ex Germania in Galliam iuerit; quod Galliae thesauri nulli huic potuerint uel clausi esse uel negari. Quod cum ita sit, ita autem esse, nemo negabit, quis quaeso dubitauerit, Carolo crasso & occasionem & ius & animum fuisse, eripiendi Gallis sibiue uindictandi insignia Caroli M. imperialia? Licet in tanta scriptorum eius aevi penuria id sigillim adnotatum non sit.

(14) Nolumus indagare in Galliae loca alia, quod solum S. Dionysii fanum nostro sufficiat instituto. Mich. FELIBIEN en son histoire de l'abbaye de saint-Denis partes enumerat ibi reconditas, quae sequuntur: *SCPTRE d'or long de cinq pieds dix pouces. Sur le haut est un lys d'or emaille. Ou est represente Charlemagne assis dans sons trosne, avec ces mots grauez au dessous: SANTVS KAROLVS MAGNVS. ITALIA. ROMA GALLIA GERMANIA.* Subscriptio prodit partim adulterinum. Neque enim MAGNI nomen habuit uir Carolus; multo minus SANCTI, minime omnium GERMANIA ab ipso habita fuit prouinciarum ultima. Porro: *EPEE de Charlemagne, dont la garde, la poignée & le pommeau sont d'or, aussibien que ses eperons. Le haut du fourreau de l'epée est d'or & enrichi de pierreries. Et ieum: Vn des CLOYS avec lesquels nostre Seigneur fut attache a la croix. Cette sainte relique est un present de l'empereur Charle le chauue. On croit, que l'empereur Constantin VII. l'auoit enuoyee a Charlemagne.* Taceo alia.

(15) Primum est eo opinabilius; quo la uolentiora in sceptro supersunt pseudoreliquia um argumenta. Imo, quod insignibus Carolinis aliis fere nullis superbiat Gallia: credibile est, illa in Germaniam inde transmigrasse.

ales Caroli reliquias utpote LANCEAM; DIADEMA; Mauritiū VEXILLVM; SPINAM coronae Christi; partem CRVCIS aliasque an. 927. a Galliae rege, quem dicunt, HVGONE, patre Hugonis capeti dono datas in Angliamque transmissas fuisse (16). Contra BARONIVS (17), inani commento, scribit dona-

- (16) Fuerat Hugo PATER HVGONIS capeti. Is uero quamuis nomen non adfectasset Galliae REGIS, id tamen egit, ut sponsam nancisceretur ex regali familia conciliaretque ita genti suae dignitatem. Floruerat tum in Anglia rex ATHELSTANVS, qui sorores desponsauerat cum aliis regibus, tum Ottoni M. imperatori. Superarat Editha. Hanc ut sine repulsa, quam metuerat comes, obtineret, fratri eius Angliae regi se commendare uoluit muneribus, quae dixi, Carolinis. Loquantur nunc scriptores domestici. Principio CONTINVATOR Bedae anonymus lib. 2. c. 8. ad an. 924. his quidem uerbis: *Quartam sororem Athelstani regis, pulchritudinis mirificae HVGONIS rex Francorum, ita enim audiit quibusdam Hugonis etiam capeti pater, quamuis ipse nomen adfectauerit nullatenus, per nuntios petit. Protulit proci nuptiarum munera amplissima. Odores aromatatum: honores gemmarum: equos cursores: uas quoddam ex onychino: ENSEM CONSTANTINVM, in quo litteris aureis nomen legebatur antiqui possessoris, in capulo super crassas auri laminae CLAVVM ferreum adfixum cerenere, unum ex quatuor, quos Iudaica factio dominici corporis aptaras supplicio: LANCEAM Karoli M. quam imperator contra Saracenos ducens nunquam nisi uictor abibat: (Ferebatur esse eadem, quae domino latus aperuit) VEXILLVM Mauritiū martyris, quo idem rex hostes in fugam solitus fuerat cogere: DIADEMA ex auro quidem multo, sed * magis gemmis pretiosum (eadem prorsus uerba, quae tribuuntur diademati imperiali): particulam sanctae CRVCIS, crystallo inclusam: portiunculam coronae SPINAE christi. Iisdem fere uerbis historiam hanc describit VVilb. MALMESBURIENSIS lib. 2. c. 6. Idem narrat Henr. de KNYGHTON lib. 1. chron. c. 5. qui est breuior. Athelstanus, inquit, habuit sororem Hildam, quam desiderauit rex Franciae Hugo bonus in uxorem. Et misit ei de gloriosis exenniis (exuuiis) enseni Constantini, in cuius capello CLAVVS domini: LANCEAM dominicam Karoli M.: auream CORONAM lapidibus pretiosis ad plenum refertam: VEXILLVM Mauritiū: particulam CRVCIS. Rex, his laetatus, concessit ei coronam. Auctor historiae RAMES.ENSIS cap. 4. p. 388. edit. Galeae uniuersim id tangit: Tantae strenuitatis Adelstanus rex, ut exteri reges & principes sorores eius, quas pater indotatas reliquerat, per internuncios nobiles xenis & muneribus onustos in coniugium sibi dari postularent & acciperent. Gallici scriptores in his muti sunt. Forte, quod ingratum illis sit, commemorare nuptias emeritas, reliquiarum profusam largitionem, cetera. Edildam tamen seu Elisabetham hanc Hugonis boni alteram coniugem fuisse, notarunt fratres SAMARTHANI lib. 11. hist. Gall. cap. 3. p. 427. ad annum 927. Neque est, quod aliquem turbet, quoniam Hugo iste, pater Hugonis capeti rex dicitur. Re enim uera ipse regalem habuit in Gallia potestatem, licet magni comitis nomine acquiesceret. Ceterum ex enumeratione harum reliquiarum facile patet, eisdem fere respondere imperialibus. Fit enim mentio hic DIADEMATIS; LANCEAE dominicae; ENsis Carolini; Mauritiū VEXILLI; CRVCIS dominicae. Quae omnia uerbis uere iisdem enumerantur in imperialibus cimeliis. Ut adeo filum consecutionis sit firmissimum: aut imperialia insignia esse haec ipsa aut alterutrum genus esse adulterinum.*
- (17) Verba eius ad an. 929. p. 808. sunt haec: Sed & de alia lancea eidem Henrico aucupi ab Hugon-

tionem

tionem hanc factam esse ab Hugone regi Germaniae Henrico aucupi, cum quo tamen sentiunt BZOVIVS (18) & SPONDANVS (19) neque errorem animaduenterunt Baroniana flagella, censores. Sed, quod miror, tertium uariatur. Nam Anglicus scriptor *Ranulphus HIGDENVS* perhibet, haec munera Athelstano transmissa fuisse ab Ottone M. 20). Ut adeo in eadem scena multiformes sint auctores. Quicquid sit. Illud certum est plerasque cimeliorum species hodieque inter imperialia insignia numerari: quarum in descriptionibus, in margine recitatis, fit mentio. Neque uestigium ullum reperi, qui fieri potuerit, quod ex Angliae regno haec deinde cimelia in Germaniam fuerint translata. Verum, quemadmodum Wittekindus, monachus Corbeiensis 1) coronae 2) lanceae sacrae 3) ensis ueterum regum, haud dubie Carolini, iam fecit mentionem, quod cap. 4. §. 7. litt. tt. p. 47. uidimus; fieri non potest, ut imperialia Germaniae cimelia tribuamus demum uel Henrico aucupi uel Ottoni magno, uel ab hoc, profusa liberalitate, haec donata esse dicamus regi Athelstano. Rei ergo ordo exigit, ut existimemus,

ne, in Gallia regnante, missa sic accipe ex continuatore Bedae lib. 2. c. 8. quem locum recitauimus in nota praecedenti. Utinam habuisset Baronius, quem in hac historia laudare potuisset idoneum testem. Ita enim omni satisfaceret ambiguitati, si constaret insignia imperialia Caroli M. accepisse Henricum aucupem ab Hugone Gallo an. 929, eaque Germanico imperio aeternum destinasse, in quo supersint etiam nunc. Verum quando Baronius alium laudare nescit, quam continuatorem Bedae isque dona haec non Henrico, sed Athelstano, non Germaniae, sed Angliae regno facta esse, uerbis scribat planis & apertis: ideo turpissimi eum pudeat commentis. Est saue specimen audaciae & f. audis Baronii, qui in re clara fingere conatur. Quaesio! quid non fuerit ausus, si tenebrae fauerint commentis.

(18) Facilius huic ueniam dederò, cui religio est, emendare purpuram cardinalis a spurcitia.

(19) Huic maior alias esse solet animus pro fide & cura ueritatis.

(20) Lib. 6. polychronic. p. 262. clare & luculenter: copulauit rex Athelstanus & aliam sororem suam Ottoni I. imperatori. A quo praeter GEMMAS & EQVOS recepit ENSEM Constantini M. in cuius capulo CLAVVS ferreus crucis christi: LANCEA Karoli M. dominica: VEXILLVM Mauriti: partem GRVCIS: partem SPINAE coronae. Quarum aliquas rex Athelstanus monasterio Malmesburiensi delegauit. Verum haud dubie affinem unum Athelstani confudit scriptor cum alio. Ottonem cum Hugone. Neque enim Caesari opus fuerat prouocare nuptias proposita regi mercede aut donis. Quod tamen sibi necessarium esse, existimauit Hugo: ne sanguinis regalis princeps sponsum sperneret comitem.

Galliae principem Hugonem uel inanium specie recreauisse animum Athelstani (21) uel plura fuisse Carolini imperii instrumenta (22) uel Anglos illa, quae a Gallis acceperant, ob eandem iterum causam donauisse Germanis (23). Haftenus de dubitationibus, nunc ad illa deueniendum est argumenta, quae uel nostro uel aliorum iudicio laudari possunt, ut constet, RELIQUIAS IMPERIALES, quod Caroli M. sint, FI-DEM OMNINO MERERI. Principem hic locum dat WAGENSEI LIVS NUMMO Caroli M. qui diadema exhibet, nostro simile (24). Verum pudeat auctorem, rei monetariae non igna-

RELIQUIAS
imperiales
CAROLO M.
debiti argu-
menta.
a) quod numm

- (21) Hoc ut credam, propterea quoque adducor. Quoniam ex illo tempore nulla sacrorum cimeliorum in Anglia memoriae superest aliqua celebritas. Neque enim post, in tanta animorum superstitione, ad quam ferebantur Angli, in otio & contemptu latere potuissent sacri thesauri, si uetustiora secula illis aliquid pretii statuissent diuinioris. Contra Germania omni aeuo se felicem dixit, quod sacra haec cimelia essent penes ipsam.
- (22) Si quidem disputatio tantum esset de corona gladioque Caroli, haud dubie res ita esset expedita. Verum historia non patitur, ut sacras lanceas fingamus duas: clauos, in tanto alibi numero, plures & crucis multiplices partes. Quamuis quilibet intelligat, quanta discrimina hodieque sint, quae tum reliquiae habendae pro genuinis, quaeue spernendae sint, ut supposititiae.
- (23) Nisi locus esset WITTEK. NDI cap. 4. §. 7. p. 47. exscriptus; nisi lanceae, per Henricum aucupem Burgundo extortae, historia testatissima; illis uti liceret coniecturis. Athelstanum Henrici aucupis animum expugnare & allicere uoluisse Carolinis muneribus, ut sororem acciperet Otto filius, tanti imperii heres. Vel etiam postea Athelstanum Carolina insignia donauisse nouo adfui, quod crederet, schemata haec imperialia Germanico imperatore digniora esse, quam Angliae rege. Praesertim quod Athelstanus filio careret successore.
- (24) Satis audacter fidenterque WAGENSEI LIVS cap. 26. p. 249. idque his uerbis: *supremum fidei, Noribergenses reliquias Carolinas esse, argumentum nummus aureus apud Stradam, in quo Carolum*

M. ipsissima, quae nunc adhuc superest, coronae relictum esse, nemo, nisi qui oculorum sensum eiorauit, inficiabitur. Addeimus nos ipsum hic nummum ea quidem magnitudine, qua lib. 3. apud Octauium de STRADA p. 376. ille exhibetur. Nam Wagensei ius figuram contraxit.

Carolinè ge-
rant nostro si-
mile diadema

Carolinæ ge-
rant nostro si-
mile disidema rum, uel monumentis ludere adulterinis, uel notas non agnoscere partus supposititii (25). Taceo, quod numi nostri

(25) Non ignorantia hic peccauit Wagenfeilius: uerum integritate. Quis enim quaeſo! adeo hoſpes fuerit in rebus uetuſtioris aevi, qui non ſenſerit palpauitque manibus notas ſuppoſitiui foetus. *Principio* Caroli M, aeuum aureos numos tantae magnitudinis ignorauit. *Deinde* prodidit inſcriptio fraudem. Tum enim formula *ſemper Auguſti* nequicquam fuerat in uſu, quam tamen numus exhibet. *Praeterea* Carolus ſe *magnum* non ſcripſit neque ita adpellatus eſt uiuus. Quod tamen ſit in numo. Porro Caroli aeuo neque exſculpti ſunt numi tanta uirtute & arte, quam noſter prae ſe fert. Taceo crite-ria fraudis alia plura, cum his nemo poterit aliquid obmouere. Vt, numeros augere, opus non eſſe uideatur. Ceterum, ut, falſo-

rum loco, numos demus genui-
nos, in quibus indicatum sit
imperiale diadema: tabulam ad-
ponimus, cui octo numi inscripti
sunt. Quos in manibus habui-
mus, dum spectaremus adpara-
tum Berolinensem. Vnde nobis
descripsit figuravitque doctissimus
SCHOTTUS, regi a consiliis & re-
liquiarum thesaurarius. Habes
hic NUMOS CAROLI M: LYDOVICI
pii: HENRICI regis trium gene-
rum: FRIDERICI I: ADOLFI Na-
souii: ALBERTI I. Vnde facile
adparet, imperatorum coronas
in numis vulgares & apertas es-
se, non clausas neque areolis di-
stinctas instar diadematis im-
perialis Noribergae adseruati.
Sed dari haec possunt usui ac
licentiae pictorum, qui malue-
runt formas coronarum anti-
quas seruare Graecorum & Ro-
manorum, quam Carolinum
diadema sibi exemplo propo-
nere, quod imitentur. Fieri
id solet hodieque, cum impe-
ratores & reges in numis lau-
ros habent & Romani moris
vestimenta; cum tamen neutro
soleant uti. Non maius huic
argumento est praesidium ex
numis Germaniae principum
bracteatis

imperatoribus habitum adfingant Romanum, nullus uero exhibeat uestitum aut diadema hodie simile imperiali. De-^{b] certum hoc sit d. plomati- bus Caesarum & Pontificum} inde improbum esse, putant, ea in dubium uocare, quibus fidem iubeant tribuere *Caesar & pontifex*. Quorum iussu insignia nostra haberi debent pro reliquiis Caroli magni (26). Verum cum testes a ueritate pendeant, non ueritas a testibus eorumque auctoritate fallanturque principes in his facilius, quam rerum gnari inter homines priuatos, ideo uim negant etiam huic argumento (27). His autem praeterea fir-^{c] scriptoribus coeui idem sit testatissimum.} miores sunt testes & scriptores coeui, qui inde a temporibus Cunradi primi, octo abhinc seculis, amictum imperialem referunt inter ueterum regum reliquias (28). Acce-^{d] cultus ac re-}

braeatis propter causam eandem. Cui rudis stylus accedit, quo illos exsculpsent homines omnis artis ignari. Summatim, ante Caroli IV actum neque numos neque figilla offendes cum diademate, quod ullatenus responderet imperiali.

- (26) Fides haec ueteri aeuo est testatissima a tempore imprimis Caroli IV. Ita an. 1350. imperialia insignia nomine CAROLIN RVM reliquerunt iam adpellauit Ludouicus marchio Brandenburgicus in diplomate adpendic. litt. A. p. 1. Neque titubabat in adferendo princeps: sed rem habet pro certissima munitaque publica fide. Qua etiam nititur an. 1425. Martinus V. pontifex in bulla, quam dat adpendix litt. E. p. 19. 10. Ex quo sane tempore nemo fuit, qui id in dubium facile uocauisset.
- (27) Cuius enim rei uices et testesque ignorantur, illae facile induunt uetustatis opinionem. Praesertim apud principes, quibus otium non est, mittere, quae creduntur, sub examen. Saepe etiam eorundem interest, ut historia, unde sibi promittunt gloriae aut dignitatis incrementum, fide, instar legis imperata, apud alios, praesertim subditos, patrocinium nanciscatur.
- (28) Verba certe huc pertinent WITTEKINDI lib. 1. annal. p. 636. ubi ait: lanceam sacram cum VETERVM gladio REGVM ac diademate ad Henricum auupem transmissa fuisse. Neque enim diuellendum est uerbum, diademate, sed pariter coniungendum cum prioribus ueterum regum, ad quae omnino se referre uidetur. Quod supra diximus aduersus Conringianas argutias p. 122. litt. ff. Reliquorum autem eorum nomina tanta non fuerunt, ut pretium addere posset scriptor insignibus ex eorundem commemoratione.

igio nouem se-
culorum.

e) opinio ueri
regis ex impe-
rialium insi-
gnium posses-
sione.

f) quod habi-
ta fuerint re-
gni thesaurus,
non regum.

dit porro cultus & religio pro imperialibus insignibus (29), per mille propemodum annos continuata. Quo certe pretio indigna fuissent, nisi originem habuissent fidemque diuiniorum (30). Haec uero in alio principe natales nescit, quam in Carolo M (31). Post tam altas non egisset radices opinio, hunc demum fato quodam destinatum esse imperatorem, qui nactus esset imperialia insignia (32). Nisi his inesse credidissent uestigia diuinitatis (33). Tandem in aliis regnis diademata regum sunt (34): in Germania regni tantum (35). Vltimum certe creditu iterum esset difficile, si historia expungeretur, Germaniam illa a Carolidis regibus accepisse & Germanici regni adscripsisse thesauro (36), ut regibus & imperatoribus relictus esse uideretur nonnisi earun-

(29) In aliis certe regnis quis quaeso curat enses, uestes, arma regum antecessorum? Posteriores reges id potius agunt, ut deleant uestigia eius generis reliquiarum, ne populus principis demortui teneatur desiderio; tantum abest, ut uenerentur illas uelintque cultum earundem aeternum propagari. Verum contra factum esse, meminimus, in *imperialium insignium* custodia. Hanc enim inde a temporibus Ottonum maximi fuisse imperatoribus imperioque, illud quidem est, quod ostendimus *cap. 4. uniuerso.*

(30) Oportet enim omnes Germaniae reges & imperatores hunc deum quendam regni tutelarem habuisse, cui imperialium insignium tribuerunt natales.

(31) Is enim solus tum fuit, qui numero *diuorum* siue *sanctorum*, quos dicunt, est adscriptus. De quo uide *cap. 6. §. 6. litt. uu. p. 112.*

(32) Legendum est hoc sine *cap. 4. uniuersum*, unde facile est ad intelligendum, quanta regnauerit inter Germaniae principes in imperialibus reliquiis superstitio. Quod in aliis orbis principatibus est inauditum.

(33) Vix enim unus est ex tot Germaniae regibus, qui ab hac superstitione animum potuit desuescere. De Ludouico IV Caesare testimonium habes *cap. 5. §. 8. p. 87.*

(34) Praesertim in regnis successiuis. In quibus olim fere in mores iuebat, ut singuli reges sibi noua conflarent diademata. Praedecessores autem sua diademata uel tumulo destinarent uel templis ac mausoleis. Exempla in Galliae coenobio Dionysiano laudat FELIBIEN ex eoque nos *cap. 5. §. 3. p. 72.* Imo etiam Germanici Caesares sua habuerunt diademata, quae uel uiui donauerunt uel mortui legarunt coenobiis. Cuius rei exemplum dedimus *cap. 5. §. 6. p. 80.* Verum Carolina insignia, ceu rem imperii propriam, non leguntur contrectauisse.

(35) Recte *Noribergensis apologia*, quod insignia imperialia non Caesaris sint, uerum imperii, frustra adfingi Richardo, quod illa uel donauerit uel potuerit donare batylica Aquisgranensi. Quod fufius est dictum *cap. 5. §. 6. litt. pp. p. 79.*

(36) De Hungariae corona notum est, quod & illa ob eandem causam diuinitatis referatur inter bona non regis, sed regni. Auctores laudauimus *cap. 5. §. 2. litt. ii. p. 72.*

dem

dem usus. *Ad extremum* si uetustas Carolina in uno est in-
dubia, falsi suspicio depellitur in reliquis: quia thesaurus
hic uerbum meretur simplicis & indiuidui reliquiarum sy-
stematis (37). Sed lanceae nostrae aetatem uel sola tuetur
auctoritas Luitprandi (38): euellitur itaque hoc ipso scrupu-
lus etiam generibus imperialium reliquiarum aliis.

2) *filium conse-
cutionis a ue-
tustate genui-
na unius.*

(ii) Num hoc diadema Caroli M. sit, illud quidem princi-
pio est respondendum. Coniecturis uti liceat in re obscura
neque claris uerbis tradita scriptoribus coaeuis. Sunt autem
nobis hae. *Primum* ostendit pictura Caroli M. uetustissi-
ma plenaeque fidei (39). Vnde patet quod ipse non *coro*

DIADEMA IM-
PERIALE.
Num sit Caro-
li M? Affirma-
tur. Quare re-
spondet ei 1) si-
gura mitrae
Carolinae.

(37) se. pe. enim solent in medio aeuo coniungi *diadema*, *gladius*, *potum*, *sceptrum*, *amictus*,
lancea ceteraque. De gladio autem, quin Carolidarum sit, non dubitat ipse *Conringius*, quod
uidimus c. 7. §. 4. p. 122. Quia *Wittekindus* ipse ait, GLADIUM imperialem *Cunradi* primi fuisse
VETERUM regum cap. 4. litt. II. p. 47. CORONAM *Luitprandus* ibidem p. 47. ita describit, quo illa se
habet hodieque.

(38) Locum integrum habes in adpendice litt. O. cap. 13. p. 106. Qui certe faciendus est maximus.
Cum lancea, quam ipse describit ante octo propemodum seculis, Noribergensi in omnibus re-
spondeat numeris, ut neminem fugere possit, esse unam eandemque. Adparatus porro, quem
idem tribuit diademati *Henrico* etiam hodieque compicitur in Noribergensi. Ast diximus
cap. 4. litt. II. p. 47. *Henricum* diadema suum, ut fama tum fuit, non sibi parasse, sed acce-
pisse illud a *Cunrado* I. hunc a regibus Carolidis, quod ibidem adfirmat *Wittekindus*, scriptor
dignus fide & historiae huic coaeuus. Sit igitur dilemma. Si insignium imperialium adpara-
tus est suppositicius: si us uel ante tempora *Henrici* facta est uel post. Non primum, quia
id facile sciuerunt cum *Wittekindus*, tum *Luitprandus*: neque alterum, quia figurae, formae,
ceteraque his scriptoribus testata, etiam nunc ex aliis respondent illis, quas reliquiarum nomine
hodieque ueneramur.

(39) Est imago, quam *Leo III.* pingi curauit. Quae S. Petrum in solio cum tribus clauibus exhi-
bet, porrigentem dextra manu pontifici *Leoni* pallium, sinistra *Carolo M.* lanceam, uexillo
ornatam. Aere illam describit *Nic. ALEMANNUS* in *pariet. Lateran.* p. 46. unde desumpsit *Ioan.*
MARILLON in *annal. Bened.* lib. 26. n. 87. p. 342. & plenius feliciusque expressit *Godofrid.* *HEN-*
RICIENSIS in *actis SS.* die 12. Iulii p. 580. n. 40. Vbi duo inprimis notum hic firmant argum-
tum. Primum est, quod idem *tricladium Leonianum* *Constantinum M.* sinit in uno latere
cum corona CUSPIDATA in altero autem *Carolum M.* diademate contra redimitum instar *mi-*
trae cum pinnulis ARCVATIS. Deinde quod pinnula in fronte diadematis pariter altius adtur-
gat, quam ceterae diadematis areolae. Modo plane eodem, quem habes in Noribergensi num. 3.
Nam in utroque errant
Quo sine quaeris utriusque
tricladio *Leonino*, quod
tunc, quominis pictura Ca-
beatur coaeui, in aere hic
bet intelligat, oportet,

iconographi recentiores.
imperatoris coronas ex ipso
Romae conspicitur etiam
Carolo M. & Leoni tertio ha-
subiiciemus. Vnde quili-
cunctum *Constantini*

nam gestauerit, tum temporis usitatam, uerum mitrae simillimum diadema. Quod Noribergensi proxime accedit etiam nunc.

nem ipsam. etiam prod-
quorū men-
que fiet suo

2) magnitudo.

Noribergen-
ita illud ad-
rim liceat,
periale, ma-
tium, quam
lud possit ho-
mensurae li-
ris. Inde et-
nere solent
tram. Verum
usu fuisse ad-
diademata,
MUS ADEMA-
scripsimus su
litt. dd. p. 64.

Addo imagi-
Quoniam illa
est in ceteris,
no expositio-
loco. Deinde
te diadema,
bellare inte-
quod est im-
us habet spa-
ut explere il-
minis caput
et grandio-
iam interpo-
Caesares mi-
Carolo M in
eo spatiosa
auctore sci-
no, quem ex-
pra c. p. 5. §. 1.
Quidam, in-

quit, canonicus, cum enormi & procero corpore esset, coronam
Caroli, quasi pro mensura capiti suo circumponens, inuentus est
strictiori uertice, corona * amplitudine sua uincente circulum ca-
pitis. Praeterea ueterum regum diademata praesertim bar-
barorum uel ex auro tantum conflata & gemmis uel desti-
tuta uel parce instructa fuerunt: uerum Noribergense & Lu-
itprandinum, quod diximus cap. 4. §. 7. litt. tt. p. 47. ita descri-
bitur: non auro, quo cuiuscunque fere ordinis principes pollent,
uerum * gemmis pretiosisimis non solum ornata, sed * grau-
tam. Idem adfirmat de diademate Caroli M. MALMESBURI-
ENSIS,

3) gemmae

ENSIS, Anglus *lib. 2. c. 6.* aliique scriptores, laudati *cap. 7. §. 3. litt. hh. p. 124.* Cetera argumenta genuini diadematis imperialis repetere ex illis, quae scripsimus in nota praecedenti. Figuram eius habes in tabula *n. 3.* Corona enim, quae huic ^{Diadematis} uicina *num. 4.* Rudolfo II. debetur uocaturque *die Haub-* ^{figura,} *Crone* / quod domui Austriacae haec propria esse uideatur. Descriptionem Carolini diadematis plenam & curatam dedi- ^{descriptio} mus in adpendice *litt. F. p. 31. 32. sq.* De arcu illius Cunradingo disputatum est *cap. 7. §. 3. litt. hh. p. 120.*

(kk) Plures *TVNICAS* inter imperialia cimelia referri, illud quidem est testatissimum. In *numero* autem non con- ^{TVNICAS IM-} ^{PERIALES am-} ^{bigui numeri} ^{et coloris.} ueniunt scriptores neque in *colore*. Veniam certe non meretur Wagenleilius, quod imperialis thesauri domesticus spectator litem non definiuerit. Frustra enim excusat ille negligentiam, quod *in his contemplandis non ita fuerit curiosus*; quod *non detur potestas, uestimenta omnia explicandi*; quod *fidem sequatur Hartmanni Mauri cap. 26. p. 240.* Ultimum enim non ab illo expectandum; alterum consequi potuisset, cum tot annis ipsi deesse non potuerit occasio; primum notam omnino meretur in illo, qui de his scribere uoluit ex instituto *cap. 1. §. 4. p. 10.* Inuentarium Ludouicianum an. 1350. mentionem facit *togae coeruleae, contextae in manicis auro & unionibus n. 13. & alterius togae phoeniceae cum nigris aquilis, uideatur adpendix litt. A. p. 2.* Anonymus in *adpend. litt. D. p. 14.* commemorat *eine braune; schwarze und weisse geweihte Kleidung*. Verum sub ultimo genere *albam* intelligo, de qua inferius. Hartm. MAURVS contra scribit: *unam cappam holosericam VIOLACEI coloris, cui aurum in modum aquilae intextum* (sed haec figura est pallii) *alterum amiculum RVBEI coloris, contextum pari modo magna aurea aquila: praeter haec duas dalmaticas, unam VIOLACEI, aliam NIGRI coloris, cetera.*

Tunica altera

(II) Repetenda hic sunt, quae diximus in nota praecedenti. Vtinam uero componeret lites ciuitas tutelarum atque uiro litterato aperiret aditum, qui omnes uestimentorum imperialium species describeret pingeretque. Vt oculis usurpare cimelia haec possent etiam extranei.

ALBA seu dalmatica seu etiam podiceps.

(mm) Intelligimus albae uerbo *candidam togam S. Caroli in manicis contextam lapidibus & unionibus*, ut inuentarium illam describit Ludouicianum *adpend. litt. A. p. 1.* Hac indui Caesarem inaugurandum exemplo Caroli V. comprobet Hart. MAVRVS: *dalmaticam albam holosericam pretiosis margaritis distinctam gemmisque.* ALBAM enim in Dalmatia natam esse indeque nomen habere, scribit ISIDORVS *lib. 19. c. 22.* DVRANDVS *lib. 3. c. 11.* Cum enim ante albis usi essent sacerdotes, quae *manicis* caruerunt: mox Dalmatarum imitati sunt *albas manicatas.* Graeci *ποδήπην* dicunt, ob longitudinem, qua descendere debet usque ad pedes, *πόδας* ISIDORVS *lib. 19. c. 21.* Verum scire, refert, utrum ALBA uestis sacerdotalis sit, an uero regalis. Primum uidetur aliis ideo.

Nam haec uerba sacerdotum sunt.

Quia Caesar uerbo gaudeat *diaconi*; quia in numero idem sit *canonicorum* Aquisgranensium; quia *alba* induti sint sacerdotes inde a temporibus, quod perhibent, *Iacobi* apostoli; quia sacrificiorum cum *candida* ueste etiam meminerit Hieronymus *lib. dialog. aduersus Pelag. tom. 2. p. 565.* quia idem fuerit sacerdotum ornatus cum apud Iudaeos, tum apud Aegyptios, de quibus sigillatim HERODOTVS *lib. 2. c. 46.* & SPENCERVS; quia tandem uestis mysticos sensus habeat innocentiae, quod *alba* sit, patientiae, quod *lindea* & quae sunt generis eiusdem. Contra uero habitus REGALIS coniecturas faciunt, quod sit *holoserica*, sacerdotum enim *albae linteariae* esse debent spernuntque sericum & lanam; deinde gemmis, auro, unionibus ornata in extremitatibus, quod lege prohibitum est apud sacerdotes SAVSAY *in panopolia sacerdot. lib. 2. c. 2. 3.* post eadem

an uero regalis.

eadem alba induantur reges alii, exemplo Aragoniae, quod habet *du FRESNE tom. 1. p. 6.* praeterea laici etiam quondam usi fuerint alba, uestimenti genere simplicissimi, ita LANFRANCUS *Cantuariensis archiepisc. epist. 13.* ad extremum de Caroli M. habitu sigillatim quoque EGINHARDVS: *ad corpus camisiā* (ita saepius etiam *alba* dicitur) *lineam* (sed nostra holoserica) & *feminalibus* (femeralibus) *lineis induebatur.* Si meo hic iudicio liceat uti: existimauerim, clericos imperatori auctores fuisse, ut pariter cum illis *alba* uteretur. Partim, ut uestibus clericalibus ita accederet dignitas, si illis indueretur in inauguratione Caesar; partim, ut occasio illis esset, mysticis albae sensibus imperatorem sui admonere officii; partim etiam, quod clericis albae habitus maximi fieret, ut eundem Caesari commendarent, prouerbio forte acti, suum cuique pulchrum. Vt vero *albae* regalis a pontificali aliquod esset discrimen, adsuere uoluerunt primae aurum, gemmas, uniones. A quo ornatu omnino alienus est sacerdos. Picturam ALBAE conspicere licet in *tabula aenea n. 13.*

(nn) Memorat illud Ludouicianum inuentarium his uerbis: *unum PALLIVM S. Caroli cum duobus leonibus contextum ex auro, lapidibus & unionibus.* Scriptores ueteres christiani pallium *pluuiale* dicunt, quod corpus protegat a pluuiā. Scilicet noua huius generis uocabula propterea finxerunt, ne quis christianos argueret antistites, quod uestitum a paganis sacerdotibus accepissent. Quapropter etiam christiani imperatoris PLUVIALE dixerunt liberaruntque ab imitatione paganismi. Ceterum *pallii* usus patuit quondam latissime. Quod licet uerum sit: tamen ex *tabulae num. 13.* facile patet; imperiale pallium non usus, sed splendoris causa adhiberum fuisse, ut tantum non pallio episcopi simile esse uideretur. Inde sunt, qui etiam pallium imperiale gestiant

An sit ponti-
ficale?

Rationes ad-
firmantium,

Negantium.

itiunt referre inter *sacerdotalia* imperatoris uestimenta. Ra-
tiones, quibus mouentur ad ita sentiendum, sunt. *Princi-*
pio passim illud adpellari uerbo *pluuialis*, putant ideo, quo-
niam Caesar illo tectus sit, qua *clericus*. Deinde is ipse
habitus *pontificale* audiat aliis, quasi penes Caesarem esset su-
premus pontificatus. Tum quod uestimenta Caesaris alia
clericalia sint, igitur & pallium sit eo iudicio dignum. Por-
ro credibile esse, pallium hoc Caesaris Germanici pelliceum
fore, instar regum Europae aliorum, nisi fuerit *clericale*.
Verum principio sciendum est, quod clerici *pallia*, ad pom-
pam formata, imperatoribus debeant & sigillatim Constan-
tino M. teste THEODORETO *lib. 2. c. 27.* Licet aliqui uelint,
pallia paganos imperatores propterea gessisse, ut ita sacrum
indicarent pontificatum, quem sibi adrogarunt. Quicquid
sit, illud tamen est certissimum, quod utriusque & impe-
rialis & clericalis pallii eadem fere sit forma & ratio nilque
commune habeat cum *penula* S. Pauli, cuius 2 *Timoth. 4.* ob-
litus esse dicitur apud Carpum. De qua ex instituto Ioan.
Bapt. DONIVS in opusculo edito *Parisiis 1638.* cum ex hoc lo-
co tantum non omnem uestium sacrarum adparatum tueri
(*) uelint Romani sacerdotes. Deinde etiam pontificii
auctores hodieque adfirmant idem, quod pallia episcopo-
rum (**) auctorem habeant imperatorem, qui suis insigni-

(*) Inde enim *laneam* illam *fasciam* defendere uolunt, quam hodieque mundinari solent episcopi
a pontifice Romano. Videantur BARONIUS *tom. 1. ad an. 59.* & Andr. du SASSAY tam in *pano-*
plia episcoporum lib. 6. c. 3. quam in *sacerdot. panoplia lib. 6. c. 3.* has argutias habet LUPVS de
adpellation. ad aulam Romanam diss. 2. c. 7. Verum merito illos rident alii, quod Paulinum
pallium usus fuerit quotidiani, non sacri, non pompae & sacri plendoris. Super itionem i-
gitur pallii sacri ex ueteris aevi monumentis plene ac solide confutauit Jacques BASNAGE in *hi-*
stoire de l'eglise libr. 5. cap. 6. § 7. p. 244. & quae sequuntur.

(**) Quo nomine absit, ut nos intelligamus fasciam illam laneam, quae cum imperiali pallio
nihil prorsus habet commune. St. lae certe, quam pallio similior, quo nomine etiam ad-
pellat EADMERVS de *similitudin. Anselmi c. 180.* Quae porro recentioris longe instituti, testibus
ipsis episcopis & doctoribus pontificis Petro de Marca; Antonio de Dominis; Ludouico Tha-
masino.

bus adornare uoluerit amictum sacerdotalem. In quorum numero sunt *Petr. de MARCA in concord. sacerdot. & imp. lib. 6. c. 6. §. 2.* Ludouicus THOMASSINVS in maximi pretii libro *de ueteri & noua ecclesiae disciplina part. 1. lib. 2. cap. 48. n. 8. 9.* & litteratissimus FRESNEVS in *constantinop. Christian. lib. 1. n. 24.* taceo alios. Praeterea testantur etiam cum annales, tum numi imperatorum, quod hi pallia ante gesserint habuerintque in imperiali adparatu, quam, paganismo eierato, nomen dederunt coetibus christianis. Neque est, quod male quem habeat, quare imperatores nostri, instar regum Europae aliorum, non penulas habeant pellitas hermelino, de quibus *Dn. praef. in formula Marchiae §. 9. p. 80.* Nam imperialis habitus orientali imperio debet originem: non regibus pelligeris in occidente & septentrione, quo nomine illos adpellat *Sidonius APOLLINARIS carm. 7. n. 223.* Accedit, quod imperii maiestas Italiam respiciat, calidioris coeli, quam ut pelles ferat aut pelliceum uestitum. Ceterum an pallium Caroli M. supra p. 122. ex Lateranensi triclinio descriptum, cum imperiali conueniat, aliorum iudiciis relinquo.

Quare habitus imperialis alienus a hermelino?

(oo) Matricula cimeliorum Ludouiciana: una STOLA, contexta auro, lapidibus, & unionibus & altera simplex STOLA, ut dictum in *adpend. p. 3.* Habes picturam eius num. 13. in tabula. Crucis & simplicis (*) aquilae figuras intextas refert, quae ita sparsae sunt, ut omnia fere spatia illius occupent repleantque. Plicaturae eius transuersae mysticos sensus uarie explicant dicuntque stolam ipsam iugi (†) instar esse, a

STOLA IMPERIALIS.

(*) Certo indicio, quod Germanicum quondam imperium nesciuerit & bicipitem aquilam & geminatam. Simplex enim pallio non minus seu pluuiali Caesaris est intexta. Neque aliam numus Friderici I. Caesaris, quem dedimus p. 126.

(†) Ludunt in mysticis sensibus eruendis diue simode. iugum domini solum notare, onus illud leue & suauis, dicit AMALARIVS, instar torquis seu FVNIS esse, quo christo obligemur perhibet Honorius; alii putant MANTILE fuisse, quo christiani, quorum oculi lacrumis madere debeant illas queant abstergere; alii perhibent instar PALLII esse episcopis, quo minoris ordinis utantur clerici; alii similem credunt FASCIS, quibus iudaei inscriptas circumferant leges; alii linte-

Num pontifi-
calis sit?
Rationes ne-
gantium.

christo humeris impositi, situm eius obliquum sacrae crucis imaginem (*). Illud uero hic est ualde dubium, an *imperialis stola* ornatus in imperatore sit *sacerdotalis* siue supremi pontificatus, quo Caesares quondam gauisi sunt, reliquiae. Obesse huic sententiae uidentur sequentia. *Principio stolae* uox tam Graecis, quam Latinis significatum habet, omni uestimento oblongo (†) communem. Adeoque frustra stolam putari uestem sacerdotibus propriam. Verum non hic quaeritur de stolae uulgari, sed ecclesiastico significato. Quo *stolam* dicimus fasciam siue *torquem a collo ex utroque latere propendentem usque ad talos* (**). Quem certe offendere non datur nisi in uestitu sacerdotum aut diaconorum (††). Deinde stolam imperialem differre a *clericali* in eo, quod ultima *lintea* sit *candida & simplex*, non auro, gemmis & unionibus ornata (***) : quibus tamen contexta est prima. Verum satis est stolae substantiam gerere Caesarem : quam or-

haec esse ueteris & noui TESTAMENTI, quibus in uolutus sit christus seruator. Lusus alios habes apud *Andream du SASSAY lib. 5. panopliae sacerdotalis cap. 9. & reliquis. Formula PONTIFICIS Romani*, si presbyter inauguratur p. m. 62. est haec : *accipe stolam IUGVM domini, iugum enim suauis est & onus leue.*

(*) Ex Alcuino & Ruperto ita BEYERLHOCKIUS litt. E p. 490. num. G. *Stola cancellata in pectore ad modum CRUCIS primum significat Christi passionem, mente & corpore circumferendam : deinde etiam populum Iudaeorum a dextra transire ad sinistram, contra gentes a sinistra ad dextram. Adde quod & significet christi obedientiam.*

(†) Propterea enim originem debet uerbo *στέλλω*, quasi uestis esse debeat oblonga siue *demissa*. Quamuis uox haec non solum *mitto* significet : uerum etiam *instruo & orno*. Conferri hic possunt fratres MACRORY & MORTIER alique in lexicis sacris.

(**) Quam descriptionem habent ALCVINUS & RUPERTVS in libro de diuinis officiis lib. cap. 21. *Raban. MAVRVS lib. 2. de instit. clericor. Amalarius FORTVNATVS lib. 2. de eccles. offic. c. 20. VValafrid. STRABO de ritib. eccles. c. 24. HONORIUS Augustodunensis de antiquo missae ritu lib. 1. c. 404. IVO Carnotensis de significationibus indumentorum sacerdotalium S. BONAVENTURA in mysterio S. Missae alique. Quorum auctorum propterea adeo cumulate memini, ut fontes consent, unde hauriri potest clericalium uestimentorum explicatio.*

(††) Neque enim stola conceditur clericis subsellii inferioris. Sed ultimi eorundem, qui stolae ferunt, sunt diaconi : excludunturque subdiaconi etiam ab hoc ornatu.

(***) Concilium IV Toletan. can. 39. *Leuitae utantur uno & puro orario (id est stola) nec ullis coloribus aut auro ornato. SASSAY lib. 5. c. 6.*

natus mutat necquicquam. *Praeterea* quin stola haec clericalis sit, illud etiam obesse uidetur, quoniam Leonianum triclinium p. 129. litt. ii. n. 39. laudatum, exhibeat sanctum Petrum, qui una manu stolam Leoni III. papae offert; altera lanceam Caroli M. Quo ipso certum sit, cum stola nil commune habitum imperialem. Picturam dat HENSCHENIUS in *actis sanctor. die 12. Iul. p. 583.* Verum reponi potest. Quod clericalem habitum seu *diaconi* munus habeat Caesar non a Petro, sed a papa, fonte munerum ecclesiasticorum. Ut adeo non supersit in pictura offendiculum (+). Tum *stolae* indumentum Graecis maxime imperatoribus usitatum fuisse urgent, quod numi & picturae testentur ostendantque apud STRADAM (*); FRESNEVM (**), aliosque. Verum & illi imperatores fuerunt nonnisi christiani, quibus eadem ad stolam uia, quae nostris & Carolo magno praefertur. Qui imperialem Graecorum habitum magna cum animi religione ex omni parte est sequutus (***). Porro etiam turbare fidem hanc illud potest, quod non solum *stola* in imagine Carolina desideretur, quam c. 7. p. 130. exhibuimus: sed etiam nulla illius mentio fiat in descriptione habitus Carolini apud Eginhardum. *Verum* non hic de auctore stolae imperialis quaeritur, sed de ratione. Neque tamen ideo stolae nostrae origines Carolo magno negan-

(†) Quoniam triclinium Leonianum referre tantum ea uoluit, quae ab ipso Petro Carolus M. accepisset; non quae ex indulgentia papae. Quale sit *stola*.

(*) Praesertim in Michaelis III. p. 300. in Constantino Duca p. 307. in Constantino XII. p. 326. in Andronico IV. p. 358. Qui numi non sunt subleste fidei.

(**) In glossario Graecit. tom. 1. tab. 9. 10. Ut taceam Byzantina.

(***) Ratio non difficilis est intellectu. Nam Carolus M. imperii maiestatem, in Italia deletam, ibi restaurauit, non sine imperatorum orientis inuidia. Hi ergo ne aliquid praecipui haberent, diligenter curauit. Quapropter schemata quoque eorundem, insignia, habitum, elegantiam, adparatum, stylum curialem, titulum ceteraque & ipse sibi adrogauit adseruque: ut par illis omnino esset in imperiali dignitate. Omnium igitur, quae dixi, ratio ac usus non clarius cognoscitur, quam ex monumentis Byzantinis. Quae maius hic praefidium nobis dant, quam ueteris Latii antiquitas,

tur, cum omnium non fecerit memoriam Eginhardus & laudata pictura militarem potius habitum nobis det, quam ecclesiastico imperialem. *Tandem* si stola clericalis sit, credere aliquis posset, indignam hanc esse imperatore, si inaugurari uelit: uestem enim Caesari induendam, si officio defungatur diaconi. *Verum* negari nequit, plures forte Caesares ideo stolam non gessisse, quod numi nos docent: alii tamen existimarunt coniungendam hanc esse cum imperialibus uestibus aliis, partim quod stolae decus insit, partim quod in animis mortalium alenda fides, imperatorem sacerdotium & imperium ita cogere in harmoniam & unum satis esse utrisque. *Demum* illud quoque dici posset, Caesarem, Christianum sacerdotibus de suo adparatu uestiario concessisse aliquid: tantum abesse, ut Caesar a sacerdotibus uestes sit mutuatus. Verum affirmari potest utrumque. Alias enim uestes a Caesare accepere sacerdotes, alias iterum ab his ille. In ultimo genere ponimus stolam, non in primo. Restat, ut hanc quoque opinionem paucis tueamur. *Principio* STOLA, uoce in ecclesiastico sumpta significatu, tessera tantum est sacerdotum & diaconorum (*): ergo idem haecenus sentiendum de imperiali. *Deinde* imperator semper spartam capit diaconi, ergo causa est aperta stolae imperialis. *Post* stolae tanta inter pontificios superstitio, ut huic effectus tribuant diuinitatis (**). Non igitur credibile est, hanc laicis factam communem. Quod omnino fieret, nisi illam ferret, qua diaconus, imperator. *Praeterea* reliqui Europae reges uestitum imperialem fere omnem sibi

Affirmanti-

um rationes.

(*) PONTIFICALE Romanum in tit. de degradatione p. m. 551. 552. quando presbyterum destituit, hac formula utitur: *stolam a te amouemus, quem inhabilem reddimus ad omne sacerdotium.* In destitutione diaconi hac: *stolam uestem a te amouemus omne diaconatus officium tibi prohibentes.*

(**) RITUALE Romanum tit. de exorcizandis p. m. 305. iubet: *ut daemonem expulsurus sacerdos stolam adplicet eius collo.* Stolae miracula & portenta alia ordine recitat SAVSSAY in panoplia sacerdotum lib. 5. c. 10. quod ita incipit; *Vim aliquam diuinam insitam esse stolae & quae sequuntur deinceps.*

adrogarunt. Quod dici non potest de stola. Idq; ideo: quoniam ipsi hanc esse uident notam sacrae spartae. Tandem propterea inuentarium Ludouicianum in *adpendice litt. A. p. 2.* duplicis stolae facit mentionem. *Vnius*, quae est pura & simplex, qua uti potest imperator, quando munere defungitur diaconi: *alterius* auro textae & gemmis ornatae, quam adhibet in amictu imperiali. Quemadmodum uero nullus dubito, stolam hanc uestem esse *clericalem*: ita tamen causam nolim definire, quare illa imperator sit indutus. Plerique ad munus *diaconi* respiciunt, quo constat inauguratum esse imperatorem: ego potius hic mihi in mentem reuoco, quae me docuit *Leo ALLATIVS* (††). Scilicet Constantino M, ex quo christo nomen dedit, omnia pontificalia obtulerunt christiani sacerdotes, his fere conceptis uerbis: *accipe imperator, quod tibi debetur. Tuum nunc est, aut esse sacerdotem aut constituere aut defungi sacerdotio aut adpellare sacerdotes.* Quare opinabile est, Caesarem sacra insignia, quae ipsi probabantur, imperialibus addidisse suo arbitratu.

Qui penes imperatorem supremus pontificatus?

(pp) Huius meminit *Hartm. MAVRVS de coronat. Caroli V.* De *ZONA IMPERIALI.* his quidem uerbis: *ZONA coriacea & retinaculum eius aureum, omnia pretiosis lapidibus affabre decorata.* Quem locum exhibet *adpend. litt. O. p. 64.* idem *LIMNAEVS lib. 1. c. 14.* Germanicus auctor uocat *Stolguirtel* in *adpend. litt. G. p. 40.* Quae

(††) In libro multarum litterarum & plenae frugis *de ecclesiae orientalis & occident. consensione lib. 1. cap. 15. 218.* Displicet autem hoc Leoni, qui propterea hoc institutum uerbis castigat, quae sequuntur: *Et sane Graeci patres in sustollenda auctoritate imperatoria, nullum modum seruasse deprehenduntur. Nihil enim fere de praesulibus & patriarchis dicitur, quod ipsi ampliori etiam mensura, de suis imperatoribus non tradiderint. Ut iam distaedent leuitatis & assentationis animorum. Non officiis, neque humanitati: sed temporibus & commodo seruentium.* Ea enim fuerat confessio patrum, qui dicuntur, ecclesiae: *etiam imperatorem esse sacerdotem*, quod unctus esset; *imperatorem* ideo dici posse *episcopum*; etiam *imperatori* relinquendum, ut in ecclesia doceat populum & sacra administret officia; quicquid faciant in ecclesia sacerdotes, illud facere ex *Caesaris mandato*, cuius agant *uicarios.* O quam hic aliter curia Romana! Quae omnia haec sibi adrogauit post, quae ante tributa sunt imperatori Romano. Erat tum ecclesia in republica, nunc uerso rerum iuriumque ordine, respublica quaerenda est in ecclesia, cetera.

forte causa est, quare matriculae aliae zonam imperialem o-
mittant, cum esse uideatur accessorium uel *albae* (*) uel
stolae (**), Ultimae enim fere est similis: prima autem si-
ne cingulo, ne diffluet, commode nequit gestari. Vt uero
zonae sunt multiplices *militum*, a quibus saepe confunduntur
cum *baltheo* (***) ; *mulierum* (†) ; *sacerdotum* ueteris (††) &
noui foederis (*) ; *monachorum* (†††) ; hominum denique,

(*) *Andreas du SAVSSAY lib. 3. panopl. sacerd. c. 6. p. 55. inquit: alba sine zona uel zingulo commo-
de ac decenter gestari nequit. Vnde rituales scriptores zonam cum alba & amictu inseparabili
recensione coniunxerunt.*

(**) In actis S. BIRINI, uestitus illius habetur recensio circa annum 630. In quo duae stolae nu-
merantur: desideratur uero zona. Inde coniectura du SAVSSAY part. 1. lib. 3. c. 6. panopl. sacerd.
p. 57. scriptorem zonam cum stola confudisse. Idem dicere possemus de inventario Ludoui-
ciano in *adpend. litt. A. p. 2.* ubi pariter duae stolae imperiales numerantur; sed omittitur zo-
na: nisi opinabile non sit, potuisse imperialem zonam, quae coriacea est, cum stola confundi.

(***) Legi hic potest ISIDORVS lib. 19. origin. c. 33. Inde cingulum militare. Et cum, Varone
auctore, zonae militares e corio bullis sint ornatae: igitur ad imperialem inde zonam, quae pa-
riter coriacea, uinculum aliquod consecutionis.

(†) De quibus plenius egit Orlan. FERRARIUS lib. 1. de re uestiaria c. 13. 14. & lib. 3. c. 7.

(††) De Hebraeis sacerdotibus locum habes apud IOSEPHVM lib. 3. c. 8. & scriptores antiquitatum
Ebraicarum recentiores alios SPENCERVM maxime de LL. Ebraeor. lib. 3 cap. 4. §. 3. p. 1341. ubi o-
pinionem suam, omnem adparatum Leuiticum Aegyptiis deberi, etiam in zona tuetur supre-
mi pontificis. Nos existimamus, Leuiticas ceremonias duplicem finem habuisse. Vnum, ut
oculi pascerentur Iudaeorum domi, ne foris a pagano adparatu illis fieret glaucoma; alterum,
ut excitarentur eorum animi, ad colendam messiae futuri memoriam. Alterum forte non fe-
cisset Deus: nisi metuisset primo. Quod, nisi credideris, quare Deus spruit ceremonias a-
pud patriarchas? qui longius abfuerunt a temporibus Messiae, ut illis magis opus esset memo-
riae in Christum adminiculis. Sed haec cursim.

(*) De christiani sacerdotis cingulo siue zona locum habet illustrem HIERONYMVS epistola ad Fabi-
olam, his uerbis conceptum: *Hoc cingulum in similitudinem colubri, quo exiit senectutem, sic in
rotundum textum est, ut marsupium longius putes. Lineam tunicam hoc stringunt baltheo, qui
quatuor digitorum habens latitudinem & ex una parte ad crura dependens, cum ad sacrificia cur-
su & expeditione opus est, in laeum humerum retorquetur.* Plur. SAVSSAY lib. 3. c. 3. p. 36. 37.

(†††) Quam uerius nomine adpellaueris funiculi, quo ipsi crudum corpus adfigunt cruciantque, ut
desuefiat a lauititia & libidine. Tuentur etiam hunc morem sigillatim exemplo Christi, qui
Inteo cinctus pedes lauare coeperit discipulorum. Quod cingulum explicat CHIFLETIUS in libro
de linteis Christi & Vesuntii hodieque dicitur seruari. Aut etiam usu Ioannis baptistae, qui
zonam gessisse dicitur pelliceam circa lumbos & uestimentum de pilis camelorum. Sunt qui-
dem Chytraeus & nostratum theologorum alii in hac opinione, quod is habitus Ioannis non
asper fuerit ac sordidus, uerum mollis & laetus, instar panni, qui di inus camelot: sed ne-
gata hoc pontificii ideo, quia asper ac uilis fuerit cibus illius. Quem sacra pagina uestimentis
uesti respondisse.

sua parantium ad iter aut labores (*†) generis cuiusque: iterum quaeri solet; ad quam demum speciem *zona imperialis* debeat referri. Nemo quidem, in tanta zonarum uarietate, imperialem habuerit pro zona sacerdotis: praesertim cum haec esse debeat *lintea* (*) & fucō ornatuque *carere* (**); cum imperialis contra *coriacea* sit textaque *auro* & *geminis* (**): uerum quando *albam* & *stolam* a sacerdotis uestitu non uidimus alienas (†), causas non habemus, quare zonam alio referamus, eorundem *accessoriam* (††). Maxime cum etiam presbyteris pluribus zonae instructiores sint ornatu (†††). Portenta quae expectari possint a sacerdotibus *Christi* (†*), *Ioannis baptistae* (†*†); *Mariae* (†**†);

(*†) Inde prouerbio causa, stare aut esse in procinctu itineris aut laboris.

(*) Eiusdem enim materiae esse debet, qua est *alba*, quam cingit. SAVSSAY part. 1. lib. 3. c. 6. p. 56.

(**) Castigant uerbis sacerdotes, qui zona utuntur ad fastum & pompam, cum dolorum & opprobriorum christi esse debeat signaculum. Quam quaeso! ineptum cernere sacerdotem, zonam *sericam* & *auream*, pro funiculo, quo alligatus fuit christus, gerere in ipso eius immolationis mysterio, quod in missa celebratur. Zona igitur sacerdotalis funiculi est instar, quo christus in passione sua fuit adligatus uerba sunt SAVSSAEI lib. 3. c. 7. p. 60. Sed uinculum consecrationis, quo utitur auctor, illos etiam stringit, qui crucem Christi ostentant gemmis, unionibus, auro argentoque confectam. Cui tamen instituto ipse non est aduersus.

(***) Quod uidimus ex descriptione principio huius commentii suppeditata. Quam habet *adpendix litt. O. p. 64.*

(†) Dictum est id doctum in hoc c. 7. §. 3. litt. mm. & oo.

(††) Quoniam *alba* restringi debet cingulo, ne laxè diffuset per pedes *Rabanus* MAVRVS & *ALCVINVS* de officiis diuin.

(†††) Inde enī querelae, quas audiuius supra sub signo (**).

(†*) Tam eo casu, quo pedes lauare coepit discipulorum: quam illo, quo ligatus est funiculis in passione. Plura habet CHIFFLETIVS de linteis Christi & in *Vesontione* part. 2. p. 107. Cingulum saluatoris, sanctam christi sindonem, qua diues est *Bisontina* ecclesia. Quod quidam aiunt cingulum & sindonem esse synonyma. Quicquid sit, cingulum illud christi, a *Theodosio* missum, quod propriissime zona quaedam, habetur saltem ex parte, in *argentea* *lipsanoteca*, in sacro S. *Ioannis*.

(†*†) Vtrum inde zona monachorum habeat patrocinium, disquirant theologi. *Calvinus* etiam in *apographe reliquiarum*. Quod huius non est fori.

(†**†) Hanc inde a seculo IV cultam fuisse inter reliquias *Deiparae* contendit SAVSSAY lib. 3. c. 5. artic. 2. §. 2. p. 45. aduersus theologos protestantes.

Petri (*) aliorumque sanctorum (**) huius loci non sunt. Commendare tamen fidem in sacras zonas maximopere solent puerperis (***)).

CHIROTHECA
IMPERIALES.

(qq) CHIROTHECAS IMPERIALES Carolo M. sigillatim tribuit inuentarium Ludouicianum *litt. A. p. 2. cum aurea cruce S. Caroli & ambae eius CHIROTHECAE, cum lapidibus, unionibus & auro.* Mox sub finem num. 26. iterum notat: *duae chirothecae.* Primum genus conspiciere licet in tabula num. 13. num etiam supersit alterum, non definio. Quid igitur cui hae debentur, num episcopis? In horum enim ornatu *chirothecas* non ultimum habere locum, id quidem testatissimum est (1). Accedit, quod tam Romani, quam Graeci in usu non habuerint chirothecas, fide, quam in utri-

Qui desiderem
tur apud Ro-
manos?

(*) Quia eius ipse seruator faciat mentionem IOAN. ult. his uerbis: *cum esses iunior cingebas te & quae sequuntur deinceps.* Laudant de Petri zona locum CHRYSOSTOMI *serm. 32. in epist. ad Rom.* Sed is pertinet ad catenas cap. 7. §. 2. *litt. gg. p. 118.* commemoratas.

(**) Sanctorum Pauli, Polycarpi, Gregorii & aliorum. Quae zonarum genera describit du SAvssAY part. 1. lib. 3. c. 5. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

(***) S. Hilarius ideo patronum statuunt mulierum parturientium, ne mortuos pariant foetus, auctore BOLANDO in *actis sanctor. die 13. Ian. p. 6.* Rident hoc euangelici theologi opponuntque opinioni testem TERTULLIANVM lib. de anima c. 39. quando ait: *in more habuisse ethnicorum mulieres, fasciolis sibi praecingere uteros, quae ante idolorum aras contexebantur, pro maturando facilitandoque partu.* Sed reponunt pontificii: *neque tantum ea propter in ecclesia damnari, quod illo personuerint templa paganorum.*

(1) PONTIFICALE Romanum in episcopi inauguratione p. 103. hanc nobis describit ceremoniam: *Deinde consecrator, si chirothecae non sint benedictae, surgit, mitra posita & eas benedicit dicens, oremus. Omnipotens creator, qui homini, ad imaginem tuam condito manus discretionis insignitas, tanquam organum intelligentiae, ad recte operandum dedisti. Quas seruari mundas praecipisti, ut in eis anima digne portaretur & tua in eis digne consecrarentur mysteria. Benedicere & sanctificare dignare manuum haec ligamenta. Ut quicumque sacrorum pontificum his uelare manus suas cum humilitate uoluerit, munditiam tam cordis, quam operis ei tua misericordia subministret. Per christum, amen.* Et in degradatione siue destitutione pontificis idem pontificale Romanum habet p. 550. haec: *Deinde extractis sibi per ministrum chirothecis, pontifex degradator abradit degradando pollices & manus leniter cum cultello aut uitro, dicens: Sic spiritalis benedictionis & delibationis mysticae gratia te priuamus, ut sanctificandi perdas officium & effectum.* Satis, ut puto, cruda minerua utitur hic in sensibus chirothecae mysticis explicandis pontifex Romanus.

usque populi antiquitatibus CASAVBONVS (2) meretur: ut adeo illas deberi uideamur singulari sacerdotum instituto (3). Verum enim uero Persis mollioribus adhibitae sunt chirothecae (4): unde morem Romani didicerunt & imperatores Graeci. Cuius singulare est testimonium in PACHYMERE (5). Praeterea occidentales & magis septentrionales populi manuum tegumentis opus habuerunt non tam ad ornatum, quam ut se aduersus tempestatis inclementiam tempore hyberno tuerentur (6). Ut adeo manticae regales nostris imperatoribus cum plerisque Europae regibus (7) aliis atque ipsis militibus (8) communes esse uideantur.

necquicquam
apud imperatores Byzantinos & occidentales?

(2) In animaduersionib. in Athenaeum lib. 12. c. 2. p. 828. 829. Persae inquit Xenophon, non contenti corpus & pedes tegere, sed etiam manuum habent tegumenta. Quae neque Graeci neque Romani habuere in usu.

(3) Quod intelligitur ex nota praecedenti n. 1.

(4) Testimonio ATHENAEI lib. 12. deipnosoph. c. 2. n. 254. Qui de Persis dicit, quod non solum pedes tegant, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀγκυαῖς ταῖς χερσὶ χειρίδας δασείας καὶ δακτυλίδεας ἔχουσιν.

(5) Lib. 7. hist. c. 12. chirothecae purpureae, margaritis & gemmis exornatae, meminit inter imperialia insignia & symbola Caesareae dignitatis.

(6) Inde chirothecae traditionem in signum consensus accipit SPECVLATOR Saxo lib. 2. art. 26. §. 6. & lib. 3. artic. 69. formula legitur, lineae chirothecae cum furcula seu tridente, quo finis tollitur. Unde patet, quod etiam plebi in Germaniae oris usus sit chirothecarum. Ibidem iudices quoque coram tribunali sedentes prohibentur uti chirothecis.

(7) Non memini uetustiorum regni Europae insignium aut symbolorum, in quo offendere & numerare non liceat chirothecas. Sed recentior Principum uestitus chirothecas propterea omittit, quoniam illae, quemadmodum & calcei tanti pretii non sunt, ut inter symbola regalia mereantur referri. Est enim incommodum non leue, gerere manuum tegumenta uel grauida uel rigida auro & gemmis. Etiam hodie aulicae elegantiae rationes negliget, qui mulierem aut uirginem honestiorem manu duxerit non nisi chirothecis uestita. Imo foeminam raro conspicias manu nudatam: cuius tegumenta referunt inter signa uerecundiae & pudoris. Quem tamen probare magis deberent mores nostri in uberibus tegendis, unde fortiora tela ad libidinem.

(8) Inde est, quod chirotheca symbolum feudale siue clientelare creditum sit, cuius traditione inauguratus fuit cliens. Pulcherrima hoc sine loca congeffit in glossario FRESNEVS. Prouocatum quoque fuerat hac tessera ad duellum, si scilicet pars prouocans uel dederat uel transmiserat suam chirothecam. Quod habes apud eundem. Qui mores ad nostra usque secula perdurauerunt: ut chirothecas mittant, prouocatum in arenam. In urbem porro, si imperator proiecerit chirothecam, indicium hoc esse, nolle se urbis obsidionem soluere, explicat BALDVINVS de calceis c. 14. p. 246.

SANDALIA
IMPERIALIA.

de uerbo hoc &
eius synonymis

Num debean-
tur sandalia
clericis?

(rr) Ludouicianum inuentarium commemorat *duos calceos imperiales in adpend. p. 2.* Qui supersunt in uestitu imperiali etiam nunc. Figurauimus eos in tabula aenea num. 6. ubi *sandalia* conspiciuntur auro & unionibus insigniter ornata. Hoc enim uerbo propterea uti maluimus, quoniam usu medii aevi (9) ita calcei eius generis adpellantur, religionis praesertim & pretii maioris. Cui fere synonymum est uerbum focculi (10). Quemadmodum uero sandaliorum pretio ornatuque ipsi Caesares Romani maxime superbiebant, quod plene ex institutoque docent BAL-

(9) Olim certe calceamenta fuerunt generis diuersissimi. Nunc enim *forma* calceos distinxit: nunc *color*: nunc *ornatus*: nunc *magnitudo*. Quos calceorum limites uiolare, nefas fuerat apud Romanos, cum singula genera singulis hominum ordinibus tribuerentur. Vt mirum omnino sit, populos fere omnes *suae uilitatis in pedibus oblitos esse, cum eorum tamen adspectu pauones confundantur, pennas & alas demittant*, scribit Nic. du MORTIER in *etymolog. sacro* p. 566. Qui tamen in eo fallitur, quod Hispanis adscribat morem eiusque originem, ut *decus quaeratur in pedis uenustate*. Cum tantum non omnes populi in hoc delirauerint ornatu. Vt uero calceus a *calce* dicitur: ita *sandalia* haud dubie a Graeco *σάνδαλον* quae uox tabulam notat, ut ex etymo certum sit, sandalia quondam non totum pedem texisse, uerum *soleas tantum inferne, instar formae, quam hodieque gerunt Capucini monachi*. Putant enim hi, christum apostolos prohibuisse usu calceamentorum, teste MATTHAEO c. 10. n. 10. & MARCO cap. 6. uers. 9. ubi uerbum, *sandalia*, habeatur. Quod si uero seruatoris interfit, quo quis genere uestitus corpus protegat suum, dummodo abstinerit a lautitia & mollitie. Verum enim uero, cum in nostris regionibus alia climatis ratio sit, quam in *oriente*, ubi satis est, soleas muniri in eundo: itaque quilibet agnouit in *occidentalibus & septentrionalibus* regionibus nihil obesse, quo minus pedem totum calceamentis inuoluamus christiani. Atque inde uerbum *sandalia* limites suos protulit, ut non tantum *baxeas* siue *crepidas* notaret: uerum etiam nostri moris *calceos*, ligulis non adstrictos. Imo tandem factum est, ut *sandalia* illi tantum dicerentur calcei, quos gesserunt *episcopi, papa, imperator*. Vt adeo uerbi significatus *uulgaris* iret in *ecclesiasticum & regalem*. Causa mihi uidetur haec fuisse, quod apud ipsos etiam Hebraeos uerbum *sandal* uel *sandatum* fuerit in usu, quod ostendit BYNÆVS lib. 1. de *calceis Ebr.* c. 6. p. 133. Quorum ritus ecclesia imitari maluit, quam mores paganorum. Testimonia de illis, quae dixi, habes apud FRESNEYM in *h. u.* BYLENGERYM lib. 2. c. 7. de *imperat.* SAVSSÆVM in *panoplia* lib. 3. c. 7. RVBENIYM de *calceo senatorio* c. 5. Bened. BALDVINYM cap. 12. FERRARIYM de *re uest.* c. 31. & sacrae antiquitatis magistros alios.

(10) Hodieque enim, Romanorum instar, *crepidas* nos dicimus *Esphen* / ex lana, lino aut serico contexta calceamenta, illis distincta, quae ex ligno aut corio conficiuntur. *Soccos & focculos* ueterum describunt ex instituto Bened. BALDVINVS cap. 16. de *soccis*; Ioan. SELDENVS lib. 1. uxor. Ebr. c. 14. BYNÆVS de *calceis Ebraeor.* lib. 2. c. 4. §. 3. p. 280.

DVINVS *de calceo ueterum* c. 12. 13. & *Caesar* BVLENGERVS *lib. 2. de imperatore Rom.* c. 7. quod sigillatim inscriptum est de calceis imperatorum: ita opus non est, ut imperialium sandaliorum origines quaeramus in pontificatu (11). Quamuis notissimum sit, quod pontifex hodieque, in *papalium* sandaliorum osculo causam quaerat religionis (12). Carolum uero M. indutum fuisse calceis auri ac gemmarum ornatu conspicuis, auctor est ipse Eginhardus (13). Ut coniectura nostratum omnino ita firmetur, calceos imperiales uere inter reliquias referri Carolinas.

Num sint
Caroli M.

(*) Matricula Ludouiciana in *adpend. litt. A. p. 2.* duorum annulorum facit mentionem. Adest grandis ANNVLVS cum ingenti pyropo, quatuor zaphyris & quatuor unionibus, quod eo deuenit ab uno duce Brunswicensi. Et mox, adest etiam alter annulus cum uno pyropo. Quare autem in Noribergensi enumeratione *adpend. litt. D. p. 14.* annulus neuter commemoratur, illud quidem mihi non constat. Neque inde coniectura esse potest, quod desideretur uterque. Cum, loco citato, anonymus ipse agnoscat, uiginti & plurium reliquiarum numeros esse, quarum ipse noluerit meminisse. Id

ANNVLVS IM-
PERIALIS.

(11) Quod ipsi etiam agnoscunt doctores pontificii scribuntque, sandalia accepisse sacerdotes a Constantino magno. Ita Ioseph. STEVANVS in opusculo erudito de osculatione pedum pontificis Rom. cap. 9. p. m. 106. & BVLENGERVS *lib. 2. de imperat. Roman.* cap. 7. p. 104.

(12) Qui hunc ritum tuentur, illi in duas abeunt partes. Primi perhibent, honorem hunc tribui sanctae cruci, inter xtae pontificis sandalis. Quando autem obmouent euangelici, indignum esse, sacram crucem in pedibus gestare, membro corporis uilissimo. Alii sunt, qui adfirmant, pontificem in hoc ritu gere personam Christi. Cuius pedes omnino oculis dignissimi sint: tantum abesse, ut uel imperator ritum habere debeat sua maiestate indignum. Litteras & ingenium utique magni facio Iosephi STEVANI, qui singulari opusculo de osculatione pedum pontificis, Coloniae post iterum edito 1580. hunc ritum multis argutis, acuminibus & uenerandae antiquitatis adparatu defendit.

(13) Locus est cap. 2. 3. satis illustris, quem exscribemus: Peregrina indumenta respuit Carolus M. Adriano tamen pontifice & Leone supplicante, longa tunica & chlamyde amictus & CALCEIS quoque Romano more formatis induebatur. In festiuitatibus, CALCEAMENTIS GEMMATIS ornatus, incedebat. Id uelle uideur Eginhardus, Carolum uestitu & calceis imperialibus usum esse consilio pontificis, ut scilicet in habitu omni morem imitaretur orientalium imperatorum.

sufficit, quod *primus* Caroli M. non fuerit, cum debeatur duci BRVNSVICENSI. Hos autem duces natos demum esse sub Friderico II. historiae est manifestae. Num alter? nihil definitio (*). Est tamen annulus inter symbola regalia non solum: uerum etiam in ipso imperiali thesauro ANNULI mentionem facit HELMOLDVS in Henrico IV an. 1106. cuius uerba dedimus *cap. 6. §. 4. litt. oo. p. 101.* De Wilhelmo non minus imperatore *chronicon. M. BELGICVM p. 245.* narrat, quod *consecrator* ita compellauerit inaugurandum: *accipe annulum, signaculum monarchiae & Romanum regnum in suo uigore conserua & ab incursione barbarorum defende.* Eadem traditi in inauguratione annuli ceremonia fuit Carolo VI. quam describit nouissimum diarium (14). Verum, nisi fallor, iste annulus noui Caesaris est, non imperii, ut cetera imperialia uestimenta. Alia ratio est annuli signatorii (15); sponsalitii (16); episcopalis (17) generumque aliorum, quae nostri non sunt argumenti.

(*) Carolum enim magnum signatorio minimum annulo gauisum esse, exempla ostendunt Franciae regum, quibus annuli in usu. De annulo Childerici regis CHIFLETIVS in *anastasi & imperatoris Ludouici pii Petr. Fr. CHIFLETIVS p. 195. historiae Tornutiensis.* Qui in sepulchris eorundem reperti esse dicuntur.

(14) Verba diarii p. 43 sunt haec: Hierauf dem consecratori ein köstlicher Ring gereicht worden/ so denselben Jhr. Maiestat an den Finger stecken. Mit diesen Worten: Nehmet hin diesen Ring / als ein Zeichen königlicher Würde. Der sey Euch zur Erinnerung/ daß Jhr mit dem wahren Glauben versiegelt seyd. Und gleichwie Jhr heute zu einem Haupt und Fürsten über ein Königreich und Volk gesetzt werdet: also laßet euch angelegen seyn / die Christenheit und Christlichen Glauben zu vermehren und zu erhalten. So werdet Jhr glückselig seyn in allem eurem thun. Und mit dem Könige aller Könige in aller Ehre leben. Welchen Ehr und Herrlichkeit gebühret von ewigkeit zu ewigkeit. Amen.

(15) De quo genere legi possunt HOEPINGK & HEINECCIUS *de iure sigillorum.* Verum illo non utuntur consecratores in inauguratione. Forte quoniam nouis regibus parantur etiam noui. Pristinis uel deletis uel repositis in tabulario.

(16) De his aliisque annulorum generibus scripsit KIRCHMANNVS & figillatim de *annulo pronube dei-parae Mariae* Ioan. Bapt. LAVRVS. Quod argumentum est, ipsa inscriptione suspectum.

(17) Vel quod episcopi obfignare queant mysteria uel quod desponsentur ecclesiae dioecesanae uel quod Caesari debeant hunc ornatum. In quas inquirunt rationes DYRANDVS *lib. 3. Rational. c. 14.* SAVSSAY in *panoplia episcop. lib. 2. c. 7.* KIRCHMANN. *cap. 20.*

(**) Supereffe plura imperialium reliquiarum genera, quorum nulla nunc fit mentio, ipse anonymus testatur in *adpendice p. 14.* his uerbis: und viel andere einem Kaysen zugehörnde Dinge bis 20. stück oder mehr. Exemplo esse possunt OCREAE; TIBIALIA; THVRIBVLVM sacrum; CALEFACTIVVM, quorum fit mentio alibi. Utinam hanc classem curatius ac plenius instrueret Noribergensis senatus. Quod antequam fiat, nobis religio sit, aliquid definire.

RELIQUIAE
imperiales IN-
NOMINATAE.

(ss) Aperte Ludouicus in matricula *adpend. litt. A. p. 2. & ARGENTEVVM SCEPTRVM.* Figuram illius habes in *tabula n. 5.* WAGENSEILIVS *cap. 26. p. 239. Sceptrum ingens quidem est, sed ARGENTEVVM tantum & leuiter inauratum.* Num uero credibile est, illud esse Caroli M? Dubium me hic reddunt testimonia illorum, qui Carolo M. sceptrum tribuunt AVREVM (18). Ita uerbis significantissimis ADEMARVS de Carolo M: *tenens sceptrum & ensen ex auro purissimo* (19). Idem MO NACHVS *Sangallensis lib. 1. c. 19. de Carolo eodem: sceptrum, quod pro significatione regiminis nostri AVREVM ferre solemus* (20). Deinde neque sceptri memoriam facit WITTEKINDVS supra exscriptus *cap. 4. §. 7. p. 47.* Verum egomet fidem Caroli nam neque dum muto. *Primo enim filum consecutionis fecimus ab uno genere insignium ad aliud cap. 7. p. 128. 129. Deinde, in tanta auri penuria & parsimonia* (21), mihi qui-

SCEPTRVM
IMPERIALE.

Num Caroli
M? rationes
negantium.

affirmantium
rationes.

(18) Supra *cap. 5. §. 1. litt. dd. p. 65.* dubium hoc opposuimus adsertori Aquisgranensi. Neque respondimus ad illud, cum nostrae non esset arenae.

(19) Locum ADEMARI exscripsimus *cap. 5 §. 1. litt. dd. p. 65.* Neque uero probabile est, Carolum M. cum aureo sceptro sepultum fuisse & uilioris longe pretii sceptrum eiusdem *argenteum* relatum fuisse inter sacras reliquias. Nisi forte dixeris, uerba, ex auro purissimo ad ensen referenda, non ad sceptrum. Quam forte coniecturam EGINHARDVS firmat *c. 23.* quando narrat, *Carolus usum esse GLADIO, cuius capulus ac baltheus aut AVREVS aut argenteus erat.*

(20) Idem BVLNGERVS *lib. 2 de imper. Rom. cap. 3. p. 91.*

(21) Inde *aurei* numi istius temporis paucissimi minimique moduli. Imo cum *sceptrum* instar *baculi* esse debuerit regibus, propterea forte pepercerunt auro, ne illud uel graue nimis esset uel facile curuaretur. *Sceptrum* tamen, dummodo recte, a *baculo regali* distinguit MABILLON *lib. 2. rei diplom. c. 10. §. 3. p. 144.*

dem opinabile non est, sceptrum Caroli M. paratum esse ex simplici auro. *Post* non raro aureum dicitur medii aevi scriptoribus, quod est auro obductum (22). *Demum* sceptri imperialis mentionem iam facit LVITPRANDVS supra c. 4. p. 47. ut adeo, tempore Wittekindi, illud iam esse oportuerit inter reliquias imperiales. Sceptri antiquitates (23) & mysticos significatus (24) repetere licet ex turba multorum (25) scriptorum.

POMVM seu glo-
bus imperia-
lis.

(tt) Matricula LVDOVICIANA in *adpend. litt. A. p. 2.* globum commemorat imperialem his uerbis: *aureum POMVM, una cum aurea cruce S. Caroli.* Figuram eius delineauimus in *tabula n. 7.* quae descriptioni Ludouicianae omnino respondet (1). Interpres Germanicus *adpend. p. 14.* adpellat hoc insigne *Majestät Plepfel* / ut esse queat coniectura, plures fuisse globos inter insignia imperialia: licet alii tantummodo meminerint unius. Quid uero num *globus* hic credendus est Carolinus? Causae ad dubitandum esse possunt hae. Quod primo *globi siue pomi* rarissima mentio fiat ab historicis, quando insignia recensent imperialia (2). *Deinde glo-*

Nam sit Ca-
roli M? Na-
gantium rati-
ones.

(22) Forte hoc sensu etiam nugae excusandae sunt SPECVLATORIS Saxonis: *de Caesare supplicium sumendum cum aureo gladio*, id est, inaurato. Quis enim nescit, aurum acui non posse ad discendum.

(23) Origines ab Ebraeis, Persis, Graecis, Romanis.

(24) Auctor DIARII inaugurationis Caroli VI. p. 42. Darnach wurde Ihr. Majest. der Scepter in die rechte Hand gegeben und also gesprochen: Nehmet hin den Stab der Billigkeit und der Tugend. Bemühet euch mit denselben den Frommen gütlich zu thun und die Bösen zu schrecken. Den Irrenden den Weg zu weisen und den Gefallenen die Hand zu bieten. Christus thue euch die Thür auf. Er ist selber der Schlüssel Davids und der Scepter Israhel. Herr der Stab deines Reichs ist ein Stab der Billigkeit & quae sequuntur deinceps.

(25) Bulengero, Seldeno, Guthrio, Becmanno, Limnaeo aliisque.

(26) WAGENSELIUS cap. 26. p. 239. In POMO IMPERIALI nihil praecipue notauit. Modicum est & quod virilis manus facile complectatur. Intus illud terra repletum esse Gothofredus Viterbiensis scripsit in chronico. Hanc autem siue materiem aliam BRACTEA AVREA circum uestit. Ambit illud medium CIRCULVS, gemmis refertus & talis quoque est CRUX desuper insita immobilis. In Venetianae codicis AB. pomum cruce est destitutum.

(27) Illud quidem ex euolutione cap. 4. intelligitur, ubi inter tot auctores uix unus est aut alter, qui *globi imperialis* aliquam fecit mentionem.

bus aureus sit, cum tamen nos in praecedenti commento steterimus pro sceptro argenteo (3). Demum Caroli M. imago cap. 7. p. 130. delineata globo destituatur (4). Tandem neque globum commemoret EGINHARDVS cap. 23. Demum figura nostri globi uix respondeat illis, qui habentur aevo Carolino (5). Verum enim uero globum inter symbola imperialia retulisse Carolum M. fidem omnino faciunt quam plurima. Principio supersunt imagines Caroli M, ubi imperator instructus est globo imperiali (6). Conspirant enim hic diuersae apud auctores diuersos Stephanum BALVZIVM (7), Christoph. BROWERVUM (8), Ioan. MABILLONIVM (9), Michaelem FELIBIEN (10) & Danielelem PAPEPROCHIVM (11), quas

Rationes adfirmantium.

- (3) Neque enim aeris alius hodie sceptrum imperiale superesse, illud quidem est manifestum. Sed de globo aureo res pariter nemini esse potest obscura.
- (4) Et tamen illa imago habere uidetur imperialem uestitum & adparatum, diadema, pluuiale, sandalia.
- (5) Vel enim cruce uel gemmis uel utroque sunt destituti. Ita imagines Carolinae apud BROWERVUM lib. 2. antiquit. Fuld. c. 15. p. 168. principio non globum tenent, sed discum: neque crux illis imposita, sed inscripta est. Apud Steph. BALVZIVM tom. 2. cap. ult. p. 1277. in uno exemplo globus abest, non in altero, cui tamen insculptum est cor, quod ornat in fastigio inscripta crux. FELIBIEN, loco p. 122. not. 14. laudato, cum eoque TRISTANVS apud Schminckium habent quidem imaginem Carolinam, sinistra manu globo instructam: in quo tamen crucis extremitates non arcuatae sunt, globus ipse simplex, non gemmis, non cingulo instructus. Quae omnia inueniuntur in imperiali. Ioh. MABILLONII delineatio in tom. 2. itin. Italico p. 70. globum in sinu gerit, sed crucis signo destitutum & uariis auctum litteris, instar monogramatis Carolini.
- (6) Ut adeo sculptorum forte culpa factum sit, quare in numis, ob spatii angustias, desideretur.
- (7) tom. 2. capitular. p. 1276. 1277. Quamuis enim imagines in sacris codicibus pictos ipse tribuat Carolo caluo, quam sententiam meam non facio; quod uultus respondeat Carolo magno ex affe: tamen illud nobis satis est, globo Carolum instructum esse, ceu symbolo tum temporis imperiali.
- (8) Lib. 2. antiquitat. Fuld. c. 15. p. 168. in quo utraque imago Carolina discos sinistra manu tenet, loco imperialium globorum.
- (9) tom. 2. itiner. Italici p. 70. Quam etiam delinearunt Nicol. ALEMANNVS in parietinis Lateranensibus atque Cornel. MARGARINVS in collectione inscriptionum, quae apud S. Paulum extant. Vltimis egiomet adsentior magis, quam primo, qui Caroli M. esse, uocat in dubium tribuitque Caluo.
- (10) En son historie de l'abbaye de St. Denys p. 542. Sceptrum enim in S. Dionysii coenobio adseruatur, in cuius acumine imago Carolidum. Ioh. Herm. SCHMINCKIUS, qui nuper, gratissima historicis opera, Eginhardum edidit cum uariorum notis, insigniter gaudet de hac imagine, quam petiit ex rarissimo libro TRISTANI, uulgo dicto, Traite du Lis. Cui primas in aliis uult tri-

omnes una tabula exhibemus hic loci. Deinde omnium etiam sigillorum hic concors est fides etiam eorum, qui proxime ad aeuum Carolinum accedunt (12). Neque enim opinabile est, horum Caesarum adparatum Carolino fuisse instructiorem (13). Porro Romanis (14) & Byzantinis (15) imperatoribus in usu fuit symbolum imperialis globi: quorum instituta aemulatum esse, diximus, Carolum (16). Quae autem ex aduerso obmouentur: ad illa reponimus sigillatim. Ad primum, quod uetustioris aevi scriptores nulli insignium omnium habent memoriam singularem (17); sed uel uniuerfim *regalium* mentionem faciunt uel, uno aut

*Dissolutio
contrariorum.*

butas. Sed ego in his, quas ego uidi, pro ultimis habeo. Rationes exposui cap. 7. §. 3. p. 112. n. 14.

- (11) In *actis Sanctior. mensis Iun. tom. 1. die 5. p. 459.* facit collector spem, his uerbis conceptam: *Omnes Caroli M. imagines forsitan collecturus ad supplementum Ianuarii.* Quae tamen nondum est expleta. Licet opus sit spicilegio in SS. Ianuarii, praesertim in Caroli M. historia propter causas, quas indicaui c. 6. §. 6. p. 112.
- (12) Idola habes apud MABILLONVM *de re diplomat.* VREDIYM *de sigillis Flandriae aliosque*, unde congestit systema HE NECCIYS in eleganti opere *de sigillis.*
- (13) Nemo id quidem dixerit uel somniando. Quod postcarolingici imperii maiestas Carolina longe sit inferior, tantum abest, ut hanc superet ullatenus.
- (14) Principio Romani globi symbolo Iouem instruxere, huius uniuersi dominum: deinde *Caesares* idem sibi adrogarunt ob causam eandem. Num in his primus fuerit Valentianus, definiant illi, quibus otium est, Romanos numos habere in numerato. In his nomino FRESNEVM *de inferioris aevi numismat.* & BEGERVM *in thesauro Palatino*, quibus iungi potest SELDENVS *de tit. hon. part. 1. c. 8. p. 189.*
- (15) Exemplis numorum id clarum est Constantini M. Theodosii aliorumque. De Constantino enim NICEPHORVS *Calistus lib. 7. c. 49.* quod primus fuerit, qui sphaerae imperiali iunxerit crucem. Sed improbant hoc alii sibi que persuadent, *globum cruce signatum* serius longe conspectum fuisse in statua Iustiniani. Cuius descriptionem habent *Procopius & Suida.*
- (16) Res extra dubitationem est posita. Quod testentur hoc picturae & sigilla. Valde autem errat SELDENVS *part. 1. de tit. honor. c. 8. p. 191.* Qui perhibet anno demum 1013. *sphaeram imperialem* innotuisse imperatoribus in occidente. Quod pontifex Romanus Benedictus auctor fuerit huius ad symbola imperialia accessionis. Cum Ottonum tot sigilla supersint, quae *globo* seu *sphaera* instructa sunt. Ut adeo causas non habeat BARONIYS *tom. XI. annal. 1013.* quare emendat a Radulph. GLABRO *lib. 1. c. 5.* proditam chronologiam natalium globi imperialis in occidente.
- (17) Alius enim SCEPTRVM omittit, ut *VVittekindus*, quod tamen laudat eiusdem aevi scriptor *Luitprandus*; alius GLADIUM; alius LANCEAM; alius symbolum imperiale aliud: quorum tamen alii faciunt eo tempore mentionem. Plerique nolunt aceruatim scribere, sed omnia symbola uno notare uerbo *regalium* imperatoris.

altero tantum nominatis, reliqua omittunt indicantque formula & cetera. In *altero* dicendum, quod rationes in globo aureo cessent, quae nobis obistere uidebantur, quominus aureum pariter crederemus sceptrum (18). In *tertio* imagini Carolinae imagines opponimus plures, globo imperiali omnino instructas (19). *Quartum* Eginhardus uestimenta Carolina enumeravit, non symbola regalia, in quibus globi uersatur ratio (20). *Quintus* nodus in scirpo queritur. Quod globi, aliter figurati, referri debeant inter errores figmentaue pictorum (21). Sensus globuli imperialis mysticos indagauerunt plurimi (22). Fabula enim est notissima, hoc symbolo Caesarem uoluisse orbis dominium uniuersi (23). Quem significatum ut eluderent re-

Globi sensus
mystici.

- (18) Sphaera enim imperialis non est usus alicuius, sed meri tantum ornatus. Ut adeo nil obstat, quo minus illa, instar diadematis, sit aurea. Deinde illius magnitudo tanta non est, ut credi possit, laminam tenuem, qua globus est inuolutus, Carolini aevi parsimoniae aduersam fuisse.
- (19) Genera imaginum Carolidarum dedimus nota 5. 6. 7. *sqq.* plenae fidei, quam sacris debemus codicibus. Qui illas referunt.
- (20) *Cap. 23.* enim his uerbis incipit: *Vestitu patrio, hoc est Francisco utebatur* & quae sequuntur deinceps.
- (21) Neque unius imaginis uel *diadema* alteri respondet, quod patet ex plurium collatione. Ut adeo satis ex hoc etiam exemplo constet, pictorum liberas & licentiosas hic manus fuisse, unde nullae ad dubitandum causae de re ipsa.
- (22) Praeter scriptores *iuris publici* omnes, BYLENGERVS *de imperio Romano*, SELDENVS *de titul. honorum*, PECMANNVS *in notitia dignitat.* GRETSERVS *de cruce*, HEINECCIUS *de sigillis* & *Dn. Praef. vom Münz- Wesen mitler Zeiten* c. II. p. 86. 87. legi possunt, ut innumeros taceam alios.
- (23) *Gothofr. VI. TERBIENSIS.* mysticus insignium interpretes, Friderico I. imperatori coaeuus uerbis hic ludit, quae sequuntur:

Aureus ille globus pomum uel palla (Ball) uocatur

Vnde figuratum mundum gestare putatur.

Quando coronatur palla gerenda datur.

Significat mundum forma perhibere rotundum,

Intus habet plenum terrestri pondere fundum,

Quem tenet arcanum palla ferenda manu.

Taliter hunc mundum gestat manus una rotundum

Regius includit sic omnia climata pugnus.

Taliter omne, quod est, regia pompa tenet.

Et mox de CRUCE:

Crux superest pomus coeli superinsita dono.

Si mundana cupis pugno concludere regna

Significata crucis tibi sint reuerenter habenda.

ges alii: communi instituto & ipsi globum sibi adrogaue-
runt inter symbola inaugurationis (24). *Duplicati globi cau-*
sam Schilterus (25) quaesivit in discriminibus orientis & oc-
cidentis. Ego autem & illud tribuere soleo pictorum im-
peritiae (26). Globo pagani Caesares imposuerunt *uicto-*

(24) Quo autem tempore id factum sit, in eo non conueniunt scriptores. Extraneorum enim re-
gum interest, ut hunc morem in regnis suis repetant altius, ne institutum iniquum reddere
uideatur nouitas & insolentia. Verum aemulationem eorundem a uitio absoluit, quod & ipsi
supremos rerum dominos agant referaturque cultiori acuo inter anilia commenta, Caesaris iu-
ra esse in uniuersum orbem.

(25) lib. 3. de libert. eccles. Germ. c. 9. §. 7.

(26) *Dn. Praef. cap. 11.* vom Münz-Wesen mitler Zeiten p. 86. In der einen und meistens der lin-
cken Hand solle sich auf den Blech-Münzen die Welt-Kugel zeigen. Es kommt aber den un-
geschickten Stempelschnitzern noch zu gut / daß solches der gemeine Mann einen Reichs-Äp-
fel nennet. Darzu sich diese Mißgeburth / die meistens wie ein Judenbeutel aussiehet und
vielleicht / einiger ihren gedanken nach / ein Aschen-Sack / die Ränser ihrer Sterblichkeit
zu erinnern / seyn solle / noch ehender als einer Kugel schicket. Ich habe mich gewundert /
daß der gute Hr. Schilter den böspelhaftesten Stempelschnitzern mit einem Geheimniß helf-
fen will / gleich als wenn damit auf das doppelte Römische Reich in Osten und Westen gezielet
worden. Welches sich zu denen Zeiten / da sich diese mißgebohrne Welt-Kugeln finden /
gar nicht schicket. Weil aber das Kreuz auf der Kugel keine Haltung hatte / so wurde es
mit einem Riemen angebun-
schneider ohne Zweifel durch
stellen wollen. Praesertim,
bienst constat, globum hunc
se, quae funiculo debuit ita
hic loci exhibitus numus
nu pariter globum teneat
fingere non licet iura in im
Praef. p. 117. l. c. Das schwe-
Reichs-Kugel machen solle /
der linken führet. Man
hische Erz-Canzler Amt
sonsten nichts und geschehe
Vielleicht solle dieses ein Sack Aschen anzeigen / worbey sich der Bischoff seiner Sterblich-
keit erinnern wollen. Illud autem memoria hic dignissimum, quod aemulatio extraneorum
regum in gerendo globo frustra uitii ac insolentiae arguatur, quando idem in usu fuit Ger-
maniae antistitibus. Venit autem nunc alia coniectura in mentem, uoluisse antistitem im-
perialis, *globi ostensione* docere, cui ius debeat monetandi. Scilicet non sibi illud adscribere
poterat uerum beneficio Caesaris ac imperii. Quo fine hodieque ordinum imperii numis ad-
ditus *globus imperialis*, unde etiam nomen uenit, ut *crucigeri* siue *Kreuzer* adpellentur.

den. Welchen die alte Bild-
den kropfigten Abschnitt vor-
quod supra n. 23. p. 151. ex *Viter-*
terrae fauillis impletum fuit
constringi. Accedit, quod
Cunradi antistitis dextra ma-
niue sphaeram. Cuius tamen
peria orientis & occidentis *Dn.*
reste ist / was man mit der
welche der Bischoff Cunrad in
möchte vielleicht auf das M. in-
sehen / allein davon findet sich
zum eintrag wieder Chur Pfalz.

riolam (27), nonnunquam *auem* (28), atque *aquilam* figillatim (29). Christiani autem principes in fastigio globi locarunt sanctam CRUCEM (30), quam ipsi etiam globo quandoque inscripserunt (31): aliquando *cor* reperi eidem globo insculptum (32). Nonnunquam, globi loco, orbem in picturis offendi siue *discum imperialem* (33).

Signacula
crucis,

cordis.

mutatio in
orbem.

(uu) Inuentarium Ludouicianum *litt. A. p. I.* ita hoc symbolum notat: *Ad sunt quoque speciatim duo GLADII, unus S. Mauricii, alter S. Caroli.* Atque hunc delineauimus in *tabula num. 8.* Descriptionem eius habes apud WAGENSEILIVM *cap. 26. p. 240.* his uerbis conceptam: *In GLADIO, qui Caroli M. esse dicitur, pomum manubrii rotundum ex uno latere AQUILAM simplicem; ex altero LEONEM ostentat cum cauda bifurcata, in altum protensa. Laminae, ubi latissima est, secundum*

GLADIUS IM-
PERIALIS.

(27) Vnde STRADA occasionem arripuit, ut Caroli M. etiam numo adfingeret *uictoriolam*. Quod institutum sacra non probant hominum christianorum. Vt potius nouum sit indicium partus supposititii, illis addendum, quae recensuimus *cap. 7. §. 3. litt. bb. p. 125.*

(28) Si fidem habet CHOVL in libro *de la Religion Rom. p. 141.* cuius loci nos admonuit HEINECCIUS de figillis *part. 1. c. 9. n. 21. p. 86. 87.*

(29) Ioui sacrum & auspiciatum Romanorum insigne. Qui numi passim offenduntur.

(30) Mysticos sensus dedimus ex Viterbiensi *notula 23.* Ampliores longe habet GRETSERVS in *horto S. crucis part. 1. p. 91.* quem audiemus: *Auream cum eminente cruce sphaeram sinistrae regis indidit manui, arthabonem regni disponsati. Globus uersatilis de uno in alium deuolui imperia, Deo sic impellente, indicat. Nihil in hac mortalitate stabile, nihil diuturnum nedum perpetuum. Adeo ut regnorum aetates sint aetates regum. Solum Deum aemuli expertem, mundi praesidem permanere aeternum. Defixa CRUCICVLA in animum merito reuocat, orbem Iesu christi sanguine redemptum, hoc dictatore iudicatum iri in nouissimis, aliis patrae tyrannidis poena irrogata, aliis ob rem bene gestam, beata aeternitate retributa. Non habeo, quod in his notem. Sunt tamen alii adsentatores pontificis Romani, qui hoc uinculo utuntur consecutionis in mystico hoc crucis signo: orbis dominium Deus credidit christo; christus papae; papa imperatori. Quo dogmate non esse potest magis pestilentum ad regna euertenda technis supremi sacerdotii.*

(31) Schema habes apud BROWERVM in *antiquitat. Fuld. lib. 2. c. 15.* & MABILLONIVM in *musaeo Italic. p. 70.*

(32) Icon exhibetur a BALVZIO *tom. 2. capitul. p. 1278.* Forte id factum est, ut religione sacri pectoris indicaretur thesaurus *cruciger.*

(33) Omnino curandum est, ne *clypei* aut etiam *galeae* cum *sphaera* imperiali confundantur. Primi enim & alterius generis arma saepius etiam in schematibus imperialibus indicantur. Quod legi & conspici potest in pluribus figillis; quae congegit HEINECCIUS. Cautelam figillatim commendauit EGGELING in *dissert. 5. antiquit. Germ.* Quae attendenda.

Num inter re-
liquias Caroli
M? Rationes
negantium.

longitudinem, hinc incisum; CHRISTVS VINCIT, CHRISTVS REGNAT, CHRISTVS IMPERAT: inde; CHRISTVS VINCIT, CHRISTVS REGNAT. Qui autem, num hic gladius referri meretur inter Caroli M. reliquias. Obmoueri aduersus hanc fidem possunt, quae sequuntur. *Principio* historia fabulosa est, gladium hunc Carolo M. de coelo delatum esse ab angelo (34). *Verum* nil noui est, quod res uerissima inuoluatur commentitiis narratiunculis (35). *Deinde* figura gladii Carolini, quam refert eius imago, descripta BALVZIO tom. 2. capitul. p. 1275. & MABILLONIO *Musei Italici* tom. 1. p. 70. nequicquam respondet Noribergensi (36). *Sed* eundem principem gladiis usum esse diuersimode figuratis, quid obstat? quaeso (37). *Post* Carolinum enssem ostentant coenobitae Dionysiani in Gallia (38); Angli in cimeliis, regi Athelstano donatis ab Hugone magno (39); Aquisgranensis ciuitas,

(34) Anonymus in *adpend.* p. 14 Und darnach weist man auch R. Caroli Schwerdt/ das ihm der Engel brachte. damit er in göttlicher Krafft gar viel Streit zu Trost der Christenheit und mächtiglichen Sieg erhalten hatt. Et grauior testis MARTINVS V papa, qui idem adfirmat in *bullae adpendic. litt. E.* p. 19. Gladius, ait, magnifici Caroli imperatoris, ei ANGELICA, ut dicitur, manu porrectus.

(35) Nihil de fabula hac Eginhardus; nihil scriptores aevi Carolini; illi etiam auctores nihil, qui argumenta tractarunt, ob quae Carolus mereretur *coelitis* adscribi. Recentiorum itaque hominum sunt anilia commenta.

(36) Gladius enim uterque *capulum* habet cum *quadruplici fere retinaculo*, crucis instar. Contra imperialis non differta forma gladii, quo uti hodieque solent *carnifices*. FERRARIUS in *elect. Iosephi* p. 5. c. 5. Das Schwerdt Caroli M, welches grösser und breiter als manches Nicht-Schwerdt/ hatt eine silber verguldte und mit kleinen Perlen zu Bezeichnung gewisser Figuren/ eingelegte Scheiden. Quomodo forte explicanda sunt uerba AMANDI inferius *cap. 5. p. 64.* qui perhibet *ensem* Carolinum ex auro fuisse *purissimo*. Cum id metallum uaginae respondeat, non securi.

(37) Quod ipse innuit Eginhardus *cap. 23.* quod Carolus M. usus sit gladiis multiplicibus. Quemadmodum etiam Aquisgranensis *num. 9.* delineatus, cum Noribergensi *num. 8.* commune nihil habet.

(38) Cuius delineationem habet Michel FELIBIEN in *descript. ecclesiae S. Dionysii cap. 3. p. 543.* Verba exscripsimus supra *cap. 7. p. 122. nota 14.* Figura eius imperiali gladio, quo Noriberga gaudet, respondet omnino.

(39) Verba scriptorum dedimus supra *cap. 7. p. 123.* & in *adpendice p. 90.* In medio aeuo enim *lanceae* uerbum saepius accipitur pro nomine gladii. Addi potest GRETSERVS *cap. 8. ad adpend. p. 85.*

illius

illius hodieque tutelaris (40); tumulus Carolinus (41): ut adeo fides uix superfit quinto Noribergensi. Verum quid obstat, huic dare tantum fidem (42), ceteris derogare aut limites fidei proferre ad omnes (43). *Praeterea* heraldicum gladii Noribergensis idolum esse Bohemicum (44), nemo negat. Verum quin Bohemici imperatoris aut Caroli IV. gladius sit: uel ex unius Ludouici intelligitur inuentario (45). Quod Caroli IV. imperio est uetustius. Vt adeo ridendae sint argutiae Syluianae (46). Quia alius rei auctor est ipsius, alius heraldici signi (47), maxime cum spatium illud quoque conspiciatur in Dionysiano (48), cui Bohemica insignia a Carolo IV. potuerunt inscribi (49). *Tandem*

- (40) Gladius moris Persarum ein Persianischer Säbel / a Noribergensi prorsus diuersus. Figuram acinacis Carolini, apud Aquisgranenses custoditi, habes in *tabula num. 9*. Cuius frequens memoria est supra *cap. 5. p. 62. 63*. Respondet prope illi, quo accinctus est Carolus in imagine superius delineata.
- (41) Quem memorat *Ademarus* supra *cap. 5. §. 1. litt. dd. p. 64*. Vtrum uero Aquisgranensibus is ipse ab Ottone III. sit relictus, definiuerint alii.
- (42) Praesertim quando *Noribergensi gladio*, quod Caroli M. sit, argumenta fauent, quae statim sequuntur.
- (43) Quod ideo commendo. Quoniam ipse *EGINHARDVS cap. 23*. aliquot gladiatorum mentionem facit, quos gesserit Carolus magnus.
- (44) Auctor *anonymus* in *adpend. litt. G. p. 40*. Auf dem Râysertl. Schwerdt ist der Böhmishe Löwe / mit doppeltem Schweiffe an dem Knopff gebildet.
- (45) Est hoc argumentum omni dubitatione maius. Nam catalogus *insignium*, a Ludouici IV. filio an. 1350. confectus, iam commemorat ensen *Carolinum* in *adpend. p. 1*. Vt adeo fieri non potuerit, finxisse illum successorem Carolum quartum. Neque etiam Henrico VII. illud dari potest. Partim quod ipse insignia imperialia Caroli M. non habuerit, quod doctum est *cap. 5. §. 8. litt. ss. p. 87*. partim, quod gentilitia arma eius non fuerint Bohemica.
- (46) Locum *Aeneae* *SYLVII* exscripsimus supra *cap. 4. §. 6. litt. rr. p. 44*. Quod si autem, inquit, Caroli IV. fuerunt, ut mihi leo Bohemicus persuadet & quae sequuntur.
- (47) Neque enim aliquid noui est, possessorem alicuius rei sibi id adrogare, ut tesseram suam nomenque illi inscribat. Si non ob aliam causam, memoriae tamen ergo, cuius Carolus IV. fuit studiosissimus. Urgebis tamen, dominii hoc indicium esse, quod dari nequeat imperatori in imperialibus cimeliis. Fateor ultimum, sed excusari tamen, si non defendi, potest primum: quod Carolus 4. ita uoluerit uestigium ad posteros transferre, quod imperii maiestas fuerit penes regem Bohemiae.
- (48) Quod uidere licet apud *FELIBIENVM* in loco, quem dedimus *cap. 7. §. 3. p. 122. not. 14*.
- (49) Praesertim cum pomi alterum latus hodieque sit instar uacui orbis.

Rationes affir-
mantium.

Eginhardus narrat, gladium Caroli M. aureum fuisse (50). Verum huic tantum non est pretium, quam illi, quem ferreum strinxit aduersus hostes (51). Quae autem Noribergensem gladium opinione muniunt, quod fuerit Caroli M, sunt quidem haec. *Principio* credibile non est, tanta eundem religione seruatum, in numeroque positum fuisse imperialium reliquiarum (52): nisi pretium illi fecisset Caroli M. religio (53). *Deinde* maxima hic auctoritas Wittekindi, qui Cunradi primi gladium inter symbola non solum refert imperialia (54); uerum etiam eundem *ueterum regum* fuisse, adfirmat. Quo nomine alios non intelligit, quam Carolidas (55). *Post* ipse etiam Eginhardus auctor est, quod Carolus M. sedulo gesserit gladium eoque accinctus fuerit etiam in festiuitatibus (56). Credibile igitur est, enses Carolinos, tot uictoriis etiam aduersus paganos, il-

(50) Cap. 23. his uerbis: Carolus M gladio semper accinctus. Cuius capulus ac baltheus aut AVREVS aut ARGENTEVS erat. Aliquoties & gemmato ense utebatur. Quod tamen nonnisi in praecipuis festiuitatibus uel si gentium legati adessent, faciebat.

(51) Alium enim ornatus gratia gessit, alium usus ergo. Quod ipse testatur Eginhardus cap. 23.

(52) Multa enim regna sunt, quae enses non solent referre inter symbola regalia. Nouus enim quisque rex ense utitur, qui uiribus eius ac corporis magnitudini respondet. Ut adeo causae singulae requirantur, si regis antecessoris gladius successoris esse debeat in pretio.

(53) Huius enim memoriam commendarunt quam plurima. Conditor fuerat imperii: tutor defensorque sacrorum: paganorum apostolus: regnorum, late patentium, princeps: patritius Romae ac papae: honoris sanctorum candidatus, cetera.

(54) Verba illius recitauimus cap. 4. §. 1. litt. tt. p. 47. Argumentum ex hoc loco uniuersim petita cap. 7. p. 123. 124.

(55) Quis enim dixerit uel somniando, tanti fecisse posteros reges famam uirtutesque uel Ludouici pii, patris, quem spreuerant filii, uel Lotharii uel Ludouici iunioris uel Caroli calui aut crassii uel Arnulphi, tot enim principes Cunradum I antecesserunt, ut arma illius digna haberent nomine reliquiarum.

(56) Non enim frustra esse, existimo, quare EGINHARDVS cap. 23. adeo sedulam gladiatorum Caroli fecerit mentionem. Quasi praesensione quadam tactus fuerit animus illius, fore, ut enses Carolini inter imperiales reliquias numerarentur. Idem firmant imagines Carolinae: quae omnes referunt gladium. Quo uel accinctus est ipse Carolus uel adstat lateri eius armiger, qui porrigit illi eundem.

lustres,

lustres, relatos fuisse inter sacras reliquias (57). Quod cum ita sit, facile intelligitur, quare gladio Noribergae custodito primae debeantur (58). Quamuis disputatum quandoque sit, num ei praeferri queat in Caesarum inauguratione & creandorum equitum ritu Aquisgranensis (59). Vnde etiam constat, quare imperatores supremae iurisdictionis signaculum habuerint ensen (60), teneanturque etiam nunc clientes imperii ad osculum gladii imperialis in clientelari inauguratione (61). Taceo sensus politicos electoralium gladiorum (62) der *Chur-Schwerdter* & quare olim his schematibus alii principes fuerint destituti (63).

(xx) *Matricula Ludouiciana adpend. litt. A. p. 1.* notat eum ^{ENSIS S. MAVRITII an. 296. martyris cum legione Thebeorum.} his uerbis: *duo GLADII, unus S. MAVRITII. WAGENSEILIVS eum cap. 26. p. 146. ita describit: In altero gladio, quo MARVITIVM non quidem imperatorem, ut aliqui ineptissime scripserunt, sed MARTTREM & Thebae legionis ducem, usum fuisse fama fert. Pomum in capulo cordis alicuius figuram imitatur. Huius po-*

(57) In mores iuerat tum inter principes christianos, ut gladios, lanceas, hastas, arma aduersus paganos fibrata uel templis consecrarent uel imperialibus thesauris. De gladio Constantini M. quondam insigni imperiali diximus *cap. 7. p. 123. & in adpendice litt. N. p. 90.*

(58) Pro Noribergensis gladii in hoc genere praerogatiua faciunt. Primo, quod nullus in illo obfit ornatus, quominus credi possit, strinxisse illum uictorem Carolum in praeliis aduersus populos paganos. Quod *Eginhardus cap. 23. negat.* Aquisgranensi ob auri & gemmarum adparatus. Deinde inscriptio admonet, gladium hunc non iacuisse in sorditie & orio.

(59) *Apologia Noribergensis in adpend. litt. M. p. 47.* *Ausser daß bey Zhr. Kaysersl. Majest. Iosephi coronations actu die Canonici der Stadt Aachen bloß und allein darüber / welches Schwerdt zum Ritterschlagen gewöhnlich gebraucht werde / einigen Zweifel erinnert haben.* Starem ego & hic pro Noribergensi, quia *acinace* nemo regum utitur in creandis equitibus.

(60) Veterum Romanorum ritus in usu gladii politico, praesertim in imperatoribus, congestit *BYLLENGERVS de imperat. Rom. lib. 2. cap. 16. quod est de ense aut pugione imperatorum.* Cuius auctoris scrinia nolumus expilare.

(61) Quod hodie etiam faciunt *sacri antistites.* Neque immerito. Quoniam moribus imperii Germanici hi etiam tenentur ad militaria seruitia praestanda imperio.

(62) De his sigillatim *Dn. Praeses in formula ducatus Brandenburgici §. 9. litt. f. p. 81.*

(63) Quoniam principes quondam nouelli *superioritatem territorialem* priuilegio habuerunt, soli electores iure originario.

mi unum latus nota caret; in altero *AQVILA* dimidia additos habet tres *LEONES* ambulantes. In laminae una parte se offerunt uerba; *BENEDICTVS DOMINVS, DEVS: in altera; DEVS, QVI DO-CET MANVS.* Carolo M. forte gladius hic pariter potest tribui. Quoniam ipse etiam lanceam possedit *Mauritianam*, donatam post Angliae regi Athelstano (64), imo ipso gladio Mauritano usum esse, scribunt, Carolum Martellum (65). Vtrum uero reliquiae hae sint genuinae: nostra non adeo refert. Dubia huius fidei sunt haec. Quoniam Mauritano *ENSE & ANNULO* gaudeat dux Sabaudiae, ordine militum instituto in utriusque memoriam (66). Verum nihil

(64) Loca exscripsimus cap. 7. §. 3. litt. b. p. 123. 124. & in adpendice GRETSERVS cap. 8. p. 90. Id miror, p. 123. castigatum errorem etiam BULENGERVM errare lib. 2. de imperat. c. 16. p. 136. Cuius narratio est haec: *Ensis Constantini M. religionem plenus fuit: quem Hugo rex (princeps) Galliae ad Henricum Ottonis M. patrem misit (coaeui omnes hoc narrant de Angliae rege Athelstano), in quo litteris aureis nomen antiqui possessoris legebatur. In capulo quoque super crassas auri laminas CLAVVM aureum adfixum cerneret, unum ex quatuor, quos Iudaica persecutio dominici corporis aptarat supplicio, ait continuator Bedae lib. 2. c. 8. Verum, pace tua, Bulengere! hoc non ait Beda, quem non euoluisti, sed, quem exscripsisti, Baronius tuus, qui te aliosque fefellit. Vide quam putidum sit, fontes non salutare, sed riuulos sequi & primos mentiri, alteros tacere.*

(65) Fide annalium Francorum, ad quos prouocant Morerius.

(66) Quoniam in Sabaudiae confiniis supplicio adfectus est legionis militum christianorum dux *Mauritius*; ideo Sabaudi illum acceperunt patronum ducatus suo tutelarem Lamb. uan der BYRCH hist. Sab. p. 129. Imo sunt, qui stemma Sabaudiae principum reperere audent a S. Mauritio MYRAEVS de equestr. ord. p. 83. Illud constat, Sabaudiae duces ordinem militum sacrorum instituisse S. Mauritio dicatum, de quo Aeneas SYLVIVS lib. 7. commentar. sui temp. p. 181. Petr. MATTHAEI in hist. Lud. XI. lib. 3. p. 106. Conditor eius laudatur Amadeus VII. post, dimisso ducatu papa, qui in solitudine Ripaliensi an. 1434. sub nomine equitum EREMITARVM S. MAURITII milites coegit, THEATRV M Sabaudiae & Pedemontii tom. 1. & Philibert. PINGONIVS in arbore genealog. Sabaud. p. 53. sed alii hoc tribuunt comitibus Sabaudiae uetustioris aevi P. BELOYVS Orig. equestr. c. 20. Franc. MENENIVS in delic. ord. equestr. p. 83. Verum an. 1572. militum S. Mauritii ordinem cum ordine S. Lazari coniunxit Emanuel Philibertus dux Sabaudiae atque a pontifice Gregorio XIII. utriusque ordinis per Hispaniam Italiamque adpellatus supremus magister GYICHENON en histoire de Savoie & CHERVBINVS in bullar. tom. 2. const. 6. 7. Andreas FAVN en theatre d'honneur lib. 8. p. 1489. institution des ordres de S. Morice & S. Lazare en Savoie. Ceterum claris uerbis de ense Mauritii, Sabaudiae symbolo scribit MENENIVS delitiar. ord. equestr. p. 83. & BEYERLINCK in theatro litt. E. p. 325. Hunc ut tutelarem ac praesident Allobroges uenerantur & sunt, qui Sabaudiae ducum stemma ab eo deducere conantur. Hoc constat, s.

prohibet, quominus fidem demus gladiis duobus (67). *Deinde* in templo Halensi cathedrali adseruatus olim fuerat *Mauritiani* gladii *MVCRO* seu acumen (68) neque tamen caret illo imperialis. Ast cum in nimio peccet reliquiarum Mauritianarum Magdeburgensis archiepiscopatus, Mauritio sacer, suspicionem omnino id auget rei minus genuinae (69). *Demum* sunt, qui historiam ipsam de Mauritii martyrio uocant in dubium (70), praesertim cum eius testis unicus sit S. Eucherius (71). Verum ut ex silentio scriptorum consecutionis uinculum est infirmum: ita sunt, qui coniecturas eruunt grauiorum de S. Mauritio duce testium (72). Neque credibile est, tam altas radices fabulam egisse,

MAVRITII GLADIUM & ANNVLVM a ducibus istis magno cum honore seruari atque ut PIGNVS IMPERII, cum inaugurantur, iisdem solenni ritu tradi.

(67) Aut dubia fibremus in Sabaudum. Pleraque enim, quae Sabaudi de S. Mauritii martyrio narrant, talia sunt, ut redoleant fabellas. Taceo, quod Sabaudiae scriptorum alii, omisso ENSE, annuli solius faciant mentionem.

(68) In MATRICVLA reliquiarum HALENSIVM, edita 1520. in 4l. cum plurimis figuris scena 6. p. 70. narratio est haec: Zum ersten ein silbern Brust-Bild Sancti Mauriti, Patronen des ganzen Stiffts. darinnen ist 1) von der Stirne / 2) ein Zahn / 3) ein Finger / 4) von seinem Arme / 5) von seinem Körper 19 partickel / 6) von seinem Panzer / 7) von seinem Grab / 8) die Spitz seines Schwerds.

(69) In templo tantum cathedrali, quod Halae est, Mauritanas notavi reliquias, quae sequuntur. *Scena sexta* p. 7. 9) ein stück einer Elen lang und 3 viertel breit von dem Banir des H. Mauriti des Patronen des Erz-Stiffts samt seiner Legion/gewesen starck 6666. Mann. 10) von dem Haupt des H. Mauricii / 11) elf partickel seines Körpers / 12) wieder 22 partickel 13) das halbe Kenn-Zahnlein S. Mauriti / 15) ein mercklich stück von seinem Arm / 16) von seinen Röhren 9 stücke / 17) ein Zahn von ihm / 18) drey partickel von ihm / 19) die Ribbe von S. Mauriti / 20) eine Röhre von ihm / 21) ein Zahnlein mit Perlen gestickt / darin seyn 2 stück von S. Mauriti Zähnen / taceo partes alias, quae industriam meam fugerunt. Ceterum insignis huius adparatus hodie ne hilum superest Halae. Ignoratur etiam tempus, locus, homines sacri spoli.

(70) Iacob. BASNAGE en histoire de l'Eglise lib. 20. c. 4. §. 7. p. 1223. 1224. historiam ex instituto conuellit habetque pro commentitia.

(71) Episcopus Lugdunensis. Qui tamen medio seculi quinti (450) aut, si Eucherium iuniorem intelligas, ut CAVEYS ad an. 434. seculo sexto (520) uixere, cum historia de Thebaeae legionis martyrio contigerit an. 296. ducentis annis ante & amplius. Vitam de S. Eucherio habes apud Iacob. SEVERATIVM in archiepiscop. Lugdunens. XXI. paragraph. 1. p. 42. 43.

ut Galliae urbs AGAVNVM in confinio Geneuae ad Rhodanum *Mauritia* adpellaretur (73); quod martyrium ibi passus fuerit atque in illis oris sacro duci focisque militibus tumulus ibidem paratus (74). Ceterum non solum *ensi*, sed & *lanceae S. Mauriti*, cum adpendente *uexillo* tribui solet uis & terror aduersus hostes paganos (75). Quapropter utriusque memoriam coluere Magdeburgici anti-

(72) Historia S. Mauriti est haec. Habuerat, Maximiniano imperatore, Mauritius legionem militum christianorum. Ab his Caesar exigit iusiurandum militare ritu pagano. Negant hoc uniuersi, sacrorum causa. Iram itaque Caesaris in se concitant omnesque ad ultimum supplicium condemnantur. Temperatur uero sententia, ut principio ex singulis cohortibus decem occiderentur, quo reliquis ad poenitentiam esset spatium. Verum obfirmant milites fide in christum animos suos sicque omnes trucidantur. Dux legionis Mauritius inter postremos fuit, qui occisi. Ante etiam filius illius Photinus supplicio adfectus esse dicitur, ad augendum patris, qui illud adpexerat, animi cruciatus. Qua propter non solum coelitus numero adscriptus est Mauritius cum legione uniuersa: sed etiam *hastae, lanceae, gladio, uexillo* ceterisque armis illius uis tributa diuinitatis. Praesertim in praeliis aduersus paganos. Qua etiam religione tactus est Carolus M., ut in bellis Mauriti *lancea & gladio* multoties cum successu uteretur. Historiam ex instituto primus scripsit S. EUCHERIUS in *nota 71* laudatus, quem animaduersionibus suis auctum edidit Petr. STEVARTIUS *Ingolstadii 1617*. Eucherium sequuntur BARONIUS *tom. 2. an. 297.* & scriptores martyrologi Petr. a NATALIBUS; VINCENTIUS; BARONIUS itemque SVRIUS *de actis SS mens. Iulii die 28.* Verum Ioan. BOLLENDUS *die 21. mensis Februar. p. 238.* de S. Mauritio & *septuaginta* (alii enim negant occisam fuisse legionem uniuersam) *militibus martyribus* uaria ex Graecis menaeis aliisque scriptoribus ineditis congeffit attulitque coniecturas, unde defendi potest martyrium Mauritianum.

[73] *Agauni* uox enim obsoleta est & urbs uno uerbo nunc adpellatur *S. Mauritia*, Gallice *S. Morice*. Iacob. SEVERTIUS in *episcop. Lugdun. 29. paragr. 5. 6. p. 73. 74.*

(74) Est enim non procul ab urbe Mauritiana coenobium S. Mauriti, Agaunensi martyri sacrum, quod condidit Burgundiae rex Sigismundus tumulauitque ibidem ossa S. Mauriti & martyrum fociorum.

[75] De *lancea* Mauriti, Athelstano regi donata *p. 123.* A qua cum fascia, more aevi istius militari pendeat, error inde uenit pictorum, qui Mauriti *labarum* aut *uexillum* cohortis alicuius adfingunt. Male. Nam fuerat Mauritius dux legionis non uexillarius.

stites

stites in numis, quos *Dn. Praef.* mecum ex suo museo (76) communicavit adposuitque hic loci.

§.4. Clauditis actum scena TERTIA. III.) SCENA
Quam occupant *arma*, quae uocantur, ^{ARMA} *Christi* (*). Referuntur ad hanc
classen I] MAPPA (aa) sacrae coenae; II]
LINTEVM, abstergendis pedibus aposto-
lorum adhibitum (bb); III] SPINAE, quin-
que numero (cc), ex corona; IV] CRVCIS
sacrae (dd) fragmentum insigne; V] LAN-
CEA sacra (ee), plena uetustatis & reli-
gionis VI]; CLAVISQUE praegnans (ff),
quibus cruci adfixus est seruator.

(*) Quare hoc usi sint nomine scriptores medii aevi, ex *Vnde ! nomina*
instituto disquirat GRETSEVS *cap. 3. adpendicis p. 71.* Is e- ^{arma Christi?}
nim auctor, quo plenior est in hoc argumento, eo nos e-
rimus breuiores.

(aa) Desideratur haec pars in matricula Ludouiciana *ad-* ^{MAPPA S, coe-}
pendic. p. 2. Verum notat illam anonymus *adpend. p. 39.* ein ^{nas.}
stück des Tisch Tuches, darauf der Herr Christus sein A-
bendmahl gehalten. Plenius alter in *adpend. p. 15.* qui te-
stes domestici. Credibile itaque est, hanc speciem non
Carolo magno deberi, sed quarto. Ceterum eiusdem map-

(76) Vterque numus an. 1708. erutus & effossus est in Halensi uicina non procul Quersfurtho. In-
de natus est libellus *Dn. Praef.* anno post editus inscriptusque *Einleitung zu dem Teutschen*
Münz Wesen mittler Zeiten. Vbi numorum bracteatorum uberior est explicatio,

pae etiam alibi ostenduntur fragmenta. In monasterio *Andecensi* superioris Bauariae; ostenduntur reliquiae *MAPPAE* quoque, in qua creditur Christus ultimam coenam sumplisse, teste *BEYERLINKIO* *litt. R. p. 285.* Nec minus *Halae* nostrae, ubi auctor *lipsanothecae scen. 2. p. 17.* vom *Tischtuch* / das der *HErr Christus* am *Abend-Essen* gebraucht; vom *Tisch* des *Abendessens* 6. partickel & aliud fragmentum *p. 33.*

LINTEVM
Christi.

(bb) Neque huius fragmenti singularis fit mentio in matricula *adpendic. p. 2.* Anonymus tamen *ibidem p. 15.* adnotat darnach ein stück von dem *Schurz-Tuch* / das unser *HErr JESUS Christus* / zu waschen die Füße seiner Jünger / für sich gehabt hatt. Idem repetitur *p. 41. 42.* Verum etiam loca alia plura huius linteï gaudere uolunt segmentis, utpote *Roma* (1); coenobium *Cassinense* (2); *Andecense* (3); templum primarium *Tornacense* (4); *Halense* (5), & forte alia. Fraus, si quae subest, ita detegi posset, si conferrentur inuicem haec fragmenta, quae cum generis esse deberent eiusdem, ita uariant, ut alia loca *sindonem*, alia *lin-teum*, alia *pannum* ostentent.

SPINAE coronae
seruatoris.

(cc) Etiam hae reliquiae desiderantur in catalogo *Ludouiciano adpend. p. 1. 2.* Interpretes autem domesticus *Noriber-*

(1) In templo S. Ioannis Lateranensi ostenditur LINTEVS, quo Christus apostolis pedes terfit *BEYER-LINCK litt. R. p. 300.*

(2) Ita enim *chronicon CASSINENSE lib. 2. c. 34.* circa annum 1016. monachi quidam, Hierosolyma reuersi, particulam LINTEI, quo dominus apostolorum pedes in ultima coena deterfit, attulerunt *Cassinum.* Cuius rei fides cum plurimis esset suspecta, monachi eam ardentibus imposuerunt carbonibus. Quorum statim colorem induit linteum: sed, ab iis remotum, priorem colorem recepit.

(3) Huius coenobii haec species reliquiarum ab aliis in materia abhorret. Ita enim describitur apud *BEYERLINCKIUM litt. R. p. 285.* fragmenta panni, quo christus discipulorum pedes exterfit. Nisi panni uox cum linteio confundatur.

(4) Matriculam ingentis reliquiarum huius templi adparatus congeffit confecitque *Ioan. COGNATVS* in *chronico.* Vbi inter alia christi arma numerat: fragmentum de *SINDONE*, quo praecinctus fuit lauans christus pedes apostolorum.

(5) Anonymus *LIPSANOTHECAE Halensis scen. 2. p. 19.* notat hoc genus reliquiarum in templo cathedrali: vom *Schurz-Tuch* damit Christus gegürtet yn seiner Jünger Füße-Waschung.

(6) Quod loca docebunt, si notam 3 & 4. contuleris cum reliquis.

gensis *ibidem* p. 15. darnach von der Dornen Cron fünf Dornen in dreien Monstranzen / die das würdig Haupt unser^s Herrn Jesu Christi verwundt und blutflüßig gemacht haben. Utinam numeri spinarum essent magis contracti. Cum enim unius capitis cingulo sufficienter uiginti earum aut paulo plures: utique sublestae fidei suspensionem augebit, si infinitae spinae turgeant opinione religionis, quod christi caput attigerint uulnerauerintque in cruce (7). Vere scribo, unius templi Halensis sacram supellectilem sufficere spineae (8) coronae: cum tamen uix lipsana ostendantur in ullis locis aliis, ubi suam non classem habent christi spineae (9). Vt in nimio uix peccare possit, qui dixerit, tantam spinarum eius generis copiam ac molem esse, ut struem aequare possint, quam uix mouerint quadrigae (10). Cum etiam genere differant inuicem (11),

- (7) Verbis hic scribo alienis, quod domesticus commentator vom Nürnbergischen Heiligtum illi utatur. Sunt autem haec: *Quod si quis cauillari ausit & dicere, tantum non structum ex SPINARUM copia confici posse, non errabit. Quod uere ubiuis locorum SPINAE crucis christi ostententur. Quandoquidem Romae spinas duas: in illo Hispaniae coenobio de Spina: Louanii in Belgio spinarum partes: Wittebergae spinas octo: Stadae magna pars de spinea christi corona: in Walkenriedensi coenobio duas. Tum itaque, iudicio anonymi, uel plurimae spinas supposititiae sunt uel plurimae earundem effictae ad figuram genuinarum.*
- (8) Auctor enim *lipsanographiae Halensis* a p. 17. ad 29. spinas recenset, numero uiginti. Recitare illas possemus ordine & figillatim: uerum chartae parcimus & stomacho lectoris.
- (9) Augēbimus commentarium n. 7. hic laudatum nostro spicilegio. Sic COLONIAE in templo S. Andreae adseruantur spinas DVAE de corona domini BEYERLINCK *litt. R.* p. 281. In templo graduum B. Mariae urbis eiusdem: DVAE spinas de corona domini, quae ante multos annos in corporali posita, stillarunt sanguinem *ibidem* p. 281. BREMAE quondam spinarum sat magna copia. His enim uerbis id enarratur: *item PLERAEQUE etiam spinas de corona christi* p. 283. TRAIECTI ad Massam spinas DVAE coronae dominicae p. 287. ANTVERPIAE ex spinis coronae dominicae UNA, teste Myraeo in *fast. Belg.* GANDAVI spinas DVAE de corona domini cum parte crucis, auctore Molano in *chron.* In Hispaniae oppido OVITENSE spinas OCTO e corona christi spinea p. 297. HANNOVERAE aliquot de spinis coronae christi, auctoritate *lipsanographiae Hamoueranae* editae 1697. Taceo urbes & basylicas alias nominibus diuites iisdem.
- (10) Neque enim lipsanothecam reperi, spinis coronae dominicae uacuam.
- (11) Audiemus hic ciuem anonymum in commentario vom Nürnberg. Heiligtum. Ita autem ille: *Cuspides aculeatae quinque adseruantur Noribergae. Sed genus spinarum nos latet. Cum*

noua nobis indicia partus adulterini.

Insigne CRV-
CIS SACRAE
fragmentum.

(dd) Huius iterum mentionem facit matricula Ludouici-
ciana *adpendix p. 1. in aurea cruce, lapidibus & unionibus orna-
ta, est etiam pars sanctae crucis.* Interpres domesticus in uer-
nacula *adpend. p. 15. Darnach ein mercklich stück des H. Creu-
zes unsers Herrn JESU Christi. Daran die ein sein Hand ge-
nagelt ist. Also daß das Loch des Nagels / das drein ist / ei-
gentlich ausweist.* Figuram *tabula exhibet num. 2. atque XI.*
Nolo uerbum hic addere. Quod hanc spartam GRETSEVS
(12) occupauerit, ad quem remittimus lectorem.

procul illas conspexerimus, propius non admisit. Verisimile uero de acacia aut rhamno, haud ita aequae de paliuro aut iunco marino. Praeterquam enim quod ex acacia, arbore Iudaeae familiari ac frequenti, quae ipsa ἀκασία καὶ ἰχὸς ueteribus dicta fuit, genus duxisse credi posset. Tutius tamen erit, statuere de rhamno eas decerpisse milites. Praesertim cum Bellonius & Rauwolfius, periti stirpium peregrinatores tradant: circa Hierosolymitana moenia, nullum fruticem spinosum, frequentiore autem rhamnum. Nam neque rubum aliumue spinosum fruticem se reperisse. Procul dubio itaque milites decerpserunt coronam ex frutice, qui ipsis statim ad manus. Equidem Baronius, a Lapide atque spinas istas ex rhamno constitisse, comprobant. Alia congefferunt alii sacrae antiquitatis indagatores. Tradunt porro, Carolum M. SPINEAM christi CORONAM Constantinopoli in Europam attulisse. Sed hae narrationes sunt commentitiae.

- (12) Libros GRETSEI de cruce laudauimus supra cap. 1. §. 7. litt. i. p. 9. Vnde haurire potest lector, quantum scire uoluerit de inuentione, fide, portentis sacrae crucis eiusque multiplicibus in orbe christiano reliquiis. Et uero multitudo reliquiarum sanctae crucis adeo est inmanis, ut non arborem, sed syluam exhauriant, quotquot hoc nomine in locis diuersis adseruantur. In solo, quod stupeas, Halensi templo primario (der Dom-Kirchen) octodecim thecae fuerunt, auro & gemmis ornatae, diuites crucis sacrae fragmentis. Omnis autem istius templi in hoc genere adparatus ultra quinquaginta crucis particulas diuersas adfurrexit, quarum aliquae facis grandes fuerunt, ut uel hae solae aequare possent malae crucis figuram. Crucis reliquiis imperialibus hoc argumento fidem conciliare uolunt: quod tradant segmentum hoc a Persarum rege Aarone Carolo M. transmissum fuisse. Verum id quidem scribit EGINHARDVS cap. 16. Cum legati Caroli M., quos cum donariis ad sacratissimum domini ac saluatoris nostri sepulchrum locumque resurrectionis miserat, ad eum uenissent & ei domini sui uoluntatem indicassent, non solum, quae petebantur, fieri permisit, sed etiam sacrum illum ac salutarem locum, ut illius potestati adscriberetur, concessit Aaron rex Persarum: sed etiam inter uestes & aromata & ceteras orientalium opes, ingentia illi dona transmisit. Cum ei ante paucos annos roganti mitteret elephantem. De cruce mirus est Eginhardus. Quam credibile non est illam omisisse, cum mentionem fecerit elephantis. Taceo alia genera fragmentorum. Id tamen nobis satis est, quod sacram crucem inter reliquias imperiales numerent etiam scriptores uetustissimi. Ut nostra crux habeat patronum antiquitatis.

(ee) Ma-

(ee) Matricula Ludouiciana in *adpend. p. 1.* hanc notat figillatim & tantum non principe loco: *lancea una cum clauo domini nostri.* Interpres Noribergensis *p. 15. ibidem:* Dar- nach das heilige eisen des Speers / das geöffnet hat das süsse Herz unsers HErrn Jesu Christi & quae sequuntur deinceps. Figuram habes huius lanceae in tabula *num. 2. & n.* magnitudinem eius in dimensione Geometrica *adpend. p. 42. 44.* Cum uero eius generis ferra circumferantur plu- rima: nostra igitur refert, ut coniecturas aperiamus, qua- re imperialis lancea habenda sit pro *dominica* illaque dis- soluamus, quae huic fidei obesse uidentur. *Principio* no- bis obmouent, quod imperialis lancea eapropter *clauo* chri- sti sit praegnans (1), quoniam illa non christi sit, uerum principis alterius Christiani, qui eidem, *clauo solius dominici* causa, addiderit tantam religionem. *Repono.* Mucronem lanceae, qua parte christi pectus tetigit, sacrum haberi, non reliqua (2). Ut adeo, ad religionem augendam, cla- uus in parte paulo inferiori impactus esse (3) uideatur. *De- inde* nostram hodie respondere dicunt illi, quam Henricus auceps extorserit Burgundiae regi Rudolfo, quam signate descripserit Luitprandus, auctor illius aevi (4). Sed hanc

LANCEA sacra
IMPERIALES.

Num lancea
haec sit DOMI-
NICA?
RATIONES ne-
gantium.
1] quia clauo
dominico sit
praegnans.

2] esse possit
basta S. Mau-
ritii aut Ca-
roli M.

(1) Nihil dissimulo. Ipse Ludouicus Brandeburgicus in *adpend. p. 1.* ita loquitur: ut lanceam fi- dei intertae, clauum uero passioni dominicae tribuere, uideatur. Verba illius sunt: *est lan- cea una cum clauo domini nostri.* Quae si ultima uerba non respicerent prima & uox *una* indi- cium esset *uagae & incertae famae.* Verum latina uerba sunt interpretis. In uernacula enim, qua laudatum saepe inuentarium scriptum est, dubium hoc cessat. Cum uerba ibi sint haec: *das Speer und ein Nagel unsers HErrn.*

(2) Meo enim iudicio *cuspis lanceae* eo tantum usque pectori infixae christi seruatoris, ubi primus est ordo ligularum. Quod si enim lancea ad laminam usque penetrauisset pectus, ut plerimi uolunt, latus christi non apertum, sed transfixum fuisset erupissetque sanguis non minus ex dorso. Quae narratio esset diuinioribus christi biographis aduersa.

(3) Nihil enim noui est, reliquias reliquiis iungi, ut adaugeatur pretium & religio.

(4) LUITPRANDI locus est in eius *lib. 4. c. 12.* Exscriberem uerba, nisi illa dedissem in *adpendice cap. 13. p. 105. 106.* Vbi notanda sunt omnino, quibus ipse lanceam signat aucupis, Henrici. Sci- licet principio dicit, quod illa *limbum* habeat medium, seu telum ipsi lanceae iniunctum; de-

forte Burgundos debuisse S. Mauritio, istius uiciniaē martyri (5) aut Constantino M, quod credidere aeuo Henrici (6). Contra iam ante *SACRAE lanceae* id est *dominicae*, liceat uerbo hoc uti in gratiam aeui, mentionem fecisse inter reliquias imperiales WITTEKINDVM (7). Repono, ultimum loqui de lancea *Carolina*, forte alio, quam christi nomine sacra (8): primum ideo credibile non esse, quod *Mauritii* lancea transmigrauerit in Angliam donoque missa regi Athelstano (9) cum gladio Constantini M. clauo praegnante dominico (10) Vt illa taceam, quae de lancea S. Mauritii,

inde, quod ex utroque latere limbi sint *fenestrae* oblongae id est *spatia*; porro, quod *iniunctus* lanceae *clauus* dominicus; tum, quod eidem inscriptae *cruces*: quae omnia & singula conspiciuntur hodieque in imperiali. Quod uel ex figura intelliges *tabulae* nostrae num. 2. 11. ut ouum ouo nequeat esse similius.

(5) Quod plene lateque narrauimus cap. 7. §. 3. litt. xx p. 157. Quo etiam loco ostensum, quod Sabaudiae dux gladio & annulo S. Mauritii se diuitem credit ordinemque illi dicauerit equestrem, ob causam plane eandem. Quod etiam imperialem lanceam S. Mauritio tribuerint Viterbiensis aliique, de hoc legi potest cap. 14. adpend. p. 108.

(6) Principio enim LVITPRANDVS lib. 4. cap. 12. claris uerbis dicit: Hanc lanceam Constantini M. fuisse, adfirmant. Idem credunt traduntque SIGEBERTVS Gemblacensis ad an. 929 num. 10. LANCEAM mirandi operis & CLAVIS Christi crucifixi sanctificatam, quae dicitur primi & magni Constantini imperatoris fuisse, donatam Rudolfo, regi Burgundionum & Italiae, a Samfone comite, rex Henricus precibus, minis, muneribus, addita etiam parte prouinciae Sueuorum a Rudolfo comite extorquet & hanc ad tutamen & insigne imperii posteris relinquit. Accedit, quod BEDAE continuator inter Caroli M. cimelia mentionem facit ensis Constantini M. in cuius capulo super crassas auri laminas clauus inculeatus sit dominicus. Facile enim hasta siue lancea cum gladio confunditur. Quod hic loci opinabile uidetur ideo: quoniam lanceae imperiali eadem prorsus adsunt, utpote lamina aurea, & clauus dominicus. Videatur *tabulae* num. 2. & 11.

(7) Locum exscripsimus supra cap. 4. §. 6. litt. tt. p. 47. Sumptis, inquit, his insignibus LANCEA sacra. Imo hanc caroli M. lanceam christi siue dominicam dicit Higdenus p. 124. n. 20. superius.

(8) Sed urges, Caroli M. lanceam pariter missam donatamque ab Hugone fuisse regi Angliae Athelstano p. 123. 124. supra. Quia Carolus nunquam usus sit, quod ideo non recesserit uictor. Deinde etiam *sacrae* nomen nequicquam eo tempore meruissent reliquiae Carolinae, quod Carolus M. postea demum adscriptus sit coelitus siue sanctorum classi cap. 6. §. 6. p. 112. Et, fateor, Caroli egomet magni lanceam pro *dominica* haberem & Henrici aucupis pro Constantiana; nisi me turbaret auctoritas unius Luitprandi in adpend. p. 105. 106.

(9) Quod *Mauritii uexillum* dicunt, id est, stylo medii aeui, lanceam siue hastam ornatam instructamque fascia adpendic. p. 123. 124.

(10) Praecedentis notulae 6. finis hic consulendus est & p. 122, 123. Vix enim est credibile, Constan-

Cracouiae adseruata (10), traduntur. *Praeterea* cum lancea dominica demum an. 1098. reperta sit ANTIOCHIAE (11); lancea item hoc nomine oppignerata Venedis an. 1243. (12) atque ab his a Galliae rege redempta Ludouico S. quae ostenditur hodieque Parisiis in sacello (13); post alia Innocentio VIII. transmissa a Turcarum imperatore, Baiazethe an. 1492. (14), quae Romae superest etiam nunc; demum alia diues sit coenobium *Andecense* (15): non uideri, in tanta lancearum multitudine, quare imperiali, quam ceteris, maior fides deberi uideatur. *Repono*, idem hoc esse, quod nunc dicendum sit & comprobandum (16). *Demum*, cum Constanti-

3) lanceae hoc nomine adseruentur Parisiis; Romae; Bremae; Noribergae.

tinum M. tot clauis dominicis fuisse diuitem, ut alios in lancea gestaret, alios in gladio.

- (10) Testibus DLVGOSSE lib. 1. ad an. 1001. p. 143. Donat Caesar Otto III. Boleslao, nouo Poloniae regi, unum CLAVVM de cruce, perforatione corporis dominici nobilitatum, & S. MAVRITII LANCEAM. itemque CROMERO lib. 3. in Bolesl. I. p. 437. Verba eius sunt: His adiungit Otto III. hospitale munus, unum de CLAVIS, quibus dominus cruci adfixus & LANCEAM D. MAVRITII. Quae in Basilica Cracouiensi, ubi sedes est episcopi, adhuc uisuntur: tertiumque KRANZIO lib. 2. Vandal. c. 36. Dedit Boleslao imperator pro regalibus insignibus LANCEAM B. Mauriti & CLAVVM Domini. Haec autem regalia cum corona & sceptro in armoriolo Cracouiensi conseruantur. Vnde si quid coniecturae possunt, existimo, sacrae lanceae nomine intellexisse Wittekindum lanceam Mauritianam. Sed uaria diuino, ut ex pluribus eligat lector, quod sequatur.
- (11) Anno 1098. Testes congescit GRETSERVS tom. 3. de cruce lib. 2. Quorsum prouocat in adpend. c. 3. p. 72. & cap. 8. p. 86. & cap. 9. p. 96. 85. VVilhelmus TYRIVS lib. 6. c. 14. p. 921. plenissime historiam describit narratque, Petrum clericum actum esse inter somnia admonitumque ab Andrea apostolo, ut animos christo fidelium hoc portento aduersus paganos obfirmaret, si indicaret illis locum, ubi lancea dominica lateat, quam effodere & memores esse christi uictoris deberent. Eiusdem rei nocturnis uisionibus admonitos esse alios plures Antiochiae incolas. Respondisse, ait, diuinationi huic euentum lanceamque fuisse repertam. Cuius gestioni in praesentis sacris uictorias adscribere milites christiani.
- (12) Legi potest in adpendice Gretserus cap. 3. p. 72.
- (13) Teste VVilhelmo de NANGIS in adpend. 72.
- (14) Cuius lanceae historia ex instituto est edita Romae 1600. iussu pontificis, quam frustatim exhibet GRETSERVS adpend. c. 3. p. 74. & cap. 8. p. 86. ubi illud sigillatim notat, quod Romana lancea careat cuspide, quae non destituatur Noribergensis. Vt adeo inter Romam & Noribergam sacrae lanceae ferrum diuisum esse uideatur adpend. cap. 8. p. 93.
- (15) Teste Lipsanographo apud BEYERLINCKIUM lit. R. p. 285. item portionem LANCEAE etiam, quae apertum Christi latus.
- (16) Inprimis postquam belli sacri scriptores, prout alii ad fingendum & credendum portentum, ipsi suspicionem mouent fraudis factae in effossilione lanceae Antiochanae. TYRII uerba exscripsimus

4] *lancea sic
describatur
Constantini
M.*

RATIONES af-
firmantium?

Quia 1) aliud
lanceae genus
tribui nequit
imperiali.

2) tantum cul-
tum non ha-
bent ambigua
reliquiae.

ni M. hasta uetustiori aeuo cognita sit praegnans clauo christi: pro hac potius habendam esse imperialem, quam pro dominica (17). *Verum* non hastae Constantini M. sed gladio eius tribui, quod impactus ei sit crucis dominicae clauus (18). Restat igitur, ut illa quoque argumenta eruamus, quae firmant fidem lanceae imperialis, quod sit inter arma sacrae militiae seruatoris. *Principio* cum omnes lanceae, quibus aliqua tribuitur religio, sint quatuor, *Mauritiana, Constantiniana, Carolina, Christi* seruatoris, imperiali filum est consecutionis ad ultimam, si priores ab illa sint remotae (19). *Deinde* fieri non potuisset, ut tanto lanceam cultu prosequerentur cum principes, tum scriptores (20), nisi fidei illius argumenta fuissent extra aleam dubitationis

in *adpend. c. 11. p. 100. 101.* Neque is solus est, qui de lanceae Antiochenae dubitat ueritate; sed etiam alii. *FULCHERIUS Carnotensis in gestis peregrinantium Francorum cap. 10. p. 392.* Contigit postquam ciuitas capta est, a quodam homine lanceam unam inueniri, quam in ecclesia B. Petri, fossa humo repertam, adseuerabat esse illam, de qua Longinus latus domini perforauit. Aiebat enim a S. Andrea reuelatum hoc esse sibi. *Visione & monitione ab Apostolo ter facta uidit super pauimentum, ubi per uisionem ei monstratum fuerat & inuenit lanceam NB. fallaciter occultatam forsitan.* Inde tamen per plures dies lanceae factae sunt * oblationes. Forte autem contigit episcopum Bare & alios quam plurimos, cum clericos, tum laicos haesitare, quod non esset lancea dominica. Quapropter cum struem lignorum accendissent, benedictione iudiciali super ignem ab episcopis facta, inuentor lanceae per medium rogi flammantis ultro celeriter transmeauit. Quo transacto illum hominem quasi reum in cute flammis crematum uiderunt. Quod rei exitus monstrauit, quia die duodecimo ipso angore obiit. Hoc iudicio peracto, facti sunt increduli, contristati sunt ualde. Comes tamen Raymundus tamdiu lanceam seruauit, donec eam, nescio, quo euentu perdidit. Quod cum ita sit, quis quaeso fidem daret fabulae, cuius auctores ipsi eam riserunt & exhibilarunt. Tantum abest, ut Antiochena lancea imperiali debeat anteferri. Quod si uetus temporis oriens lanceam nesciuit dominicam, minorem merentur fidem posterius Balduinus & Baiazethes, quando hoc nomen ferro tribuere uoluerunt. Conferatur *du Bois de eccl. Paris. lib. H. c. 6. p. 759.*

(17) Testimonia habes *cap. 7 §. 3. litt. uu p. 123. n. 16.*

(18) Fallere nequeunt testes *cap. 7 §. 3. p. 123. 124.* in medium producti superius. Alias coniecturas de *Constantiniana* lancea dedimus *supra num. 6. & 10* huius paragraphi.

(19) Legenda hic sunt, quae diximus in hac paragrapho superius *num. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.*

(20) Non enim clauorum causa id factum esse, inde constat, quod in hac paragrapho *num. 10.* diximus superius, imperatoribus nostris clauos dominicos plures fuisse neque tanti factos esse cum clauum dominicum Boleslao Poloniae regi donauerit Otto tertius cum lancea *Mauritiana*, Vt adeo neque huius tanta religio fuerit, quanta imperialis.

(21) *Prac-*

(21). *Praeterea* quis crederet, uel Henricum aucupem tan-<sup>3) neque pre-
tium tantum.</sup> to actum fuisse desiderio, lanceam habendi, ut prouincias offerret, &, ni proficeret ita, spargeret minas belli cruentissimi, uel adeo difficilem fuisse Burgundiae regem, quin traderet illi eandem (22): nisi utrique certo constitisset, hanc solam esse genuinam & uacuam omni fraudis suspicione. *Praesertim*, cum Henrico aucupi lancea iam fuerit<sup>4) praesertim
si copia alterius.</sup> sacra (23); ut operae pretium non fuisset, aliam tam caro redimere, non famae & fidei maioris. *Accedit* his lamina aurea, qua inferior lanceae pars tegitur, quae pectus ser-<sup>5) lamina
6) scripturae,
nunciae ueritatis.</sup> uatoris non penetrauit (24). *Taceo* scripturam, litteris uetustissimis (25) in lamina exaratam, his uerbis conceptis: LANCEA & GLAVVS DOMINI (26). Neque enim credibile est, illo tempore adeo improbos & fraudulentos fuisse illius possessores, qui ausi fuerint arma christi mentiri (27). A qua

(21) De fiducia, quam principes nostri in lanceam habuerunt imperialem, specimina offendes in *adpend. cap. 13. p. 106. & in cap. 4. ipsius dissertationis.*

(22) Quod Sueviae partem dederit Henricus pro lancea, illud est, quod tradunt quam plurimi, fide LVITPRANDI, quem exscripsimus in *adpend. cap. 13. p. 105.* Inde Petr. CVTSEBNIUS p. 23. 24. *Saxoniae catholicae*, exemplum, ut putat, domesticum in Henrico aucupe proponit Saxoniae electori Ioanni Georgio I. quod in reliquiarum cultu imitaretur, aemulatione maiorum excitatus, Verum responderunt illi HOEPFNERVS & HOE theologi, ne hoc glaucoma Henrici aucupis reliquiarum S. lanceae cultoris, inficeret ageretque in transuersum animum septemuiui Saxonici.

(23) Haud dubie enim lanceam sacram iam tum habuit Henricus aucups. Partim, quod hoc affirmet Wittekindus, de quo supra num. 4. partim, quod eius abnepos Otto III. lancea S. Mauritii donauerit Boleslaum, nouum regem Poloniae, quod pariter ostendimus num. 10.

(24) Testem habes in *adpend. p. 15. ἀποψία* in tabula num. 2. 11.

(25) Litterae sunt unciales, quibus haec usi sunt in inscriptionibus. Ductus & figurae earundem accedunt proxime ad elementa Gothica num. 2. Ut facile pateat, notas hasce aetatem loqui sex plurimumque seculorum. Quamuis enim iuniori etiam aetate is modus scribendi adhiberetur, ad conciliandam forte scripturis uetustatem; publica tamen lanceae imperialis custodia non patitur, ut fraudem suspicemur, quae fieri consuevit in coenobiis aut uulgaribus tabulariis.

(26) Vltimum uerbum utraque respicit priora. Neque enim lanceae uocabulo alias opus fuisset, quod genus armorum res ipsa loqueretur: nisi indicare debuisset, lanceam hanc Christo sacram esse.

(27) Maior enim quondam animorum simplicitas. Post autem quam docuerunt theologi, reliquis sufficere litteras episcopi aut papae testatrices, homines insolentiores sunt facti ad audendum, fingendum, supponendum reliquias.

7) lanceae aliae imperiales iuniores.

8) habet haec integritatis testes pontifices.

CLAVVS Christi IMPERIALIS

tamen fraude non aliena fuerunt secula posteriora. *Ad extremum* aliae lanceae, quae imperiali disputant detrahuntque fidem, ne quidem Romana (28) excepta, iunioris famae habent aetatem. Vt nihil dicam, quod ipsi pontifices, reliquiarum censores ac iudices legitimi, imperialem haberint iudicauerintque genuinam (29). Quorum successores, partium studia (30), post in transuersum egerunt, ut malent Romae suae primas dare, quam Noribergae tutelari.

(ff) Vtinam abfuisset *clavus* ab *lancea* imperio sacra. Partim, quod ex ultima sat religionis, ut primo non sit opus: partim, quod in tanto *clauorum* huius generis numero (31), suspicio sit maior supposititii foetus minorque fides integritatis: partim, quod creditu aliis sit difficile, clavi causa, lanceam dominicam dissectam fuisse in partes discerptamque, ut ille huic infingeretur.

(28) Aetates quatuor lancearum indicauius supra notis 11. 12. 14. Vnde illud intelligitur, quod imperialis *sacrae lanceae* nomen seculis aliquot ante habuerit, quam ex reliquis uel unica opinionem acceperat integritatis. Quam proxime ad imperialem accedant uerba Bedae in *adpend.* p. 72. quod *hastile in duas intercisum partes*, uiderint alii.

(29) Bullas pontificum hoc sine recitauimus in adpendice, quas signabimus cursim. Prima est INNOCENTII VI. an. 1354. litt. B. ubi uerba haec: *O felix lancea imperialis, quae tot bona nobis effecit & hoc latus aperiendo sanctissimum, ianuam nobis regni coelestis aperuit.* Tanti fecit tum fidem hanc pontifex: ut in memoriam lanceae huius diem consecraret lanceae festum siue armis sacrum christi seruatoris. Idem firmarunt iudicio suo MARTINVS V. an. 1425. & eius successores NICOLAVS V an. 1454. & PIVS an. 1460. quorum litteras habes in *adpendic.* pag. 13. 14. 15.

(30) Scilicet ab anno demum 1492. imperialis lanceae fides in dubium est uocata. Ex quo nempe a Turcarum imperatore lanceam accepit pontifex, quod dictum est in *adpend.* p. 72. 73. Cui tamen, ut auctori in rem propriam, in iudicio hoc, partium studio corrupto, nequicquam fidendum esse uidetur.

(31) Non dicam, quod sint, qui christum ligno crucis non clavis adfixum, sed funiculis adligatum esse, sentiant. Sed ipsi *numeri* clauorum satis sunt ad agnoscendas fraudes. Numerabimus clauos, qui hoc nomine in locis diuersis adseruantur. *Primus* sit imperialis lanceae inculcatus: *alter*, qui capulo ensis Constantiniani est impactus, supra cap. 7. p. 123. 124. *tertius*, quem O. III. donauit regi Poloniae Boleslao, de quo cap. 7. huius paragraphi not. 10. *quartus* coenobii Andecensis in Boioaria apud BEYERLINCK litt. R. p. 285. *quintus* Aquensis apud eundem p. 285. *sextus* in coenobio Dionysiano apud eundem p. 296. *septimus* in ecclesia Lateranensi Romae apud eundem p. 301. Cum in uno scriptore tanta clauorum multitudo, inde facilis est coniectura, quanta seges eorundem in ceteris.

LITT. A.

Diploma LVDOVICI marchionis Brandenburgici, quo insignia imperialia enumerat sigillatim eademque, a parente Caesare relicta, EXHIBET Carolo IV. an. 1350.

NOs Ludouicus Dei gratia marchio Brandenburgensis & Luzicensis, S. Rom. Imp. supremus camerarius, comes palatinus ad Rhenum, dux Bauariae & Carinthiae, comes Tyrolensis & Goriciensis, supremus aduocatus basilicarum Aquilegiae, Tridenti & Brixiae, affirmamus & palam facimus his litteris, quod pro nobis & omnibus nostris fratribus die ueneris ante Iudica, dum haec datae sunt, serenissimo principi & illustrissimo domino nostro D. Carolo Romanorum Regi semper augusto & Regi Bohemiae fideliter in ueritate reliquias sacri imperii una cum aliis adiunctis cimeliis: nimirum 1) unam auream crucem pretiosis lapidibus & unionibus ornatam, integram & inuiolatam, & in qua cruce est 3) lancea una cum 4) clauo Domini nostri. In illa est etiam pars sanctae crucis, 5) unus dens S. Iohannis baptistae in crystallo, & S. 6) Annae brachium. Ad sunt quoque speciatim duo gladii 7) unus S. Mauritii, & alter 8) S. Caroli in deauratis uaginis. Adest etiam singulariter integra & inuiolata 9) praefati S. imperatoris Caroli aurea corona cum arcu & cruce, pertinentia ad illam, texta de uariis pretiosis lapillis & auro, in qua singulariter pretiosus est lapis intextus, qui uocatur candidus. Adest quoque 10) candida toga S. Caroli in manicis contexta lapidibus & unionibus, & 11) unum pallium S. Caroli cum duobus leonibus contextum ex auro lapidibus & unionibus: adest etiam 12) aureum pomum una cum aurea cruce S.

Caroli, & 13) ambae eius chirotecae, cum lapidibus unionibus & auro, & 14) argenteum sceptrum. Adest etiam grandis 15) annulus cum ingenti pyropo, quatuor zaphyris & quatuor unionibus, quod eo deuenit ab uno duce Brunsuicensi. Adest etiam alter 16) annulus cum uno pyropo, & tria 17) aurea calcaria. Etiam adest unum deauratum 18) pomum cum una cruce & 19) deaurato sceptro, unum 20) thuribulum aureum, 21) duae bene candidae partes cerae, & unum 22) calefactuum pomum: adest etiam 23) coerulea toga contexta in manicis auro & unionibus, & alia 24) phoenicea toga cum nigris aquilis, & 25) unus globus, 26) duae chirotecae & duo 27) calcei eiusdem coloris. Adest etiam 28) una stola contexta auro lapidibus & unionibus, & altera 29) simplex stola. Adest etiam unum deauratum 30) scrinium, in quo est 31) unum instrumentum seu testimonium, & una 32) crystallus cum reliquiis, & una 33) aurea uacua crucula. Haec proprie spectabant ad piae memoriae nostrum charum dominum & patrem imperatorem Ludouicum, complete sine diminutione & permutatione tradiderimus, in omnia mensura, prout nobis eas praefatas reliquias noster piae memoriae charus dominus & parens Ludouicus reliquit: & hoc sumimus ad iuramentum & homagium, quod sacro Romano Imperio praestitimus, cum attestatione harum, quae datae sunt Monachii post Christum natum anno 1350, die Veneris ante Iudica.

LITT. B.

Bulla INNOCENTII VI, qua in gratiam imperialium reliquiarum, quas habet ratas, instituit FESTVM DIEM armorum Christi in Germania an. 1354.

Innocentius, &c. ad perpetuam rei memoriam.

IN redemptoris nostri Domini Iesu Christi, per quem saluati & liberati sumus, sacratissima passione sic nos gloriari oportet, ut ipsius passionis cuncta mysteria; dinumerantes & merita, in singulis etiam eius salutaribus instrumentis & fructibus gloriemur. Inter quae illud celebriter memorandum est, quod ipse Saluator emissio in cruce iam spiritu sustinuit perforari lancea latus suum, ut inde sanguinis & aquae profluentibus undis formaretur unica & immaculata ac uirgo sancta mater ecclesia, sponsa sua. O beatissima ipsius sacri lateris apertura, unde nobis tot & tanta diuinae pietatis dona fluxerunt; hinc siquidem nostrae redemptionis pretium, hinc absolutionis & regenerationis lauacrum, hinc ipsius ecclesiae sacramenta suscepimus. O felix lancea, quae tot bona nobis effecit, & ad tanti triumphus gloriam superadditam hoc latus ipsum aperiendo sanctissimum ianuas nobis regni coelestis aperuit: haec uulnerando iam mortuum uulnera nostra sanauit, uitamque nobis reddidit & salutem: haec innoxium transfigendo illius sanguine culpas nostras abstersit, & demum eisdem undis sacratissimis irrigata, coecitatis nostrae tenebras sustulit, & nos ipsius diuinae pietatis fluuiis inundauit. Illique etiam dulces clauis, cum quibus ipse saluator eidem cruci fuit affixus, quique non solum eius immacula o. respergi sanguine, & molem ferre tanti ponderis meruerunt, sed & nos etiam per ipsorum salutiferas plagas dulcedinem tantam ipsius diuinae charitatis accepimus, ut manus nostrae a peccati solutae nexibus, pedesque nostri a mortis laqueo fuerint li-

berati, sunt deuotissime recolendi. Quid enim uulnere ac plagis eiusmodi sanctius, quid eis salubrius ex quibus salus nostra processit, & in quibus assidue curare se possunt animae deuotorum? Licet igitur lancea & clauis praedicti aliaque ipsius passionis salutifera instrumenta sint a cunctis Christi fidelibus ubilibet ueneranda, & de ipsa etiam passione in eadem ecclesia sollemnia annis singulis officia celebrentur & frant; dignum tamen & conueniens reputamus, si de ipsius passionis specialibus instrumentis & praesertim in partibus, in quibus instrumenta ipsa dicuntur haberi, solemne ac speciale festum celebretur & fiat, nosque illos Christi fideles, qui aliqua ex instrumentis ipsius habere se gaudent, in eorum deuotione officiis atque muneribus specialiter foueamus.

Sane oblata nuper nobis pro parte charissimi in Christo filii nostri Caroli Romanorum & Bohemiae regis illustris petitio continebat, quod ipse inter sacras reliquias, quae imperiales uulgariter nuncupantur, quaeque tanquam pretiosissimus imperii Romani thesaurus consueuerunt per Romanorum regem seu imperatorem qui est pro tempore, conseruari & reuerentissime etiam honorari, habet in sua custodia praedictam sacratissimam lanceam, nec non unum ex clauis praedictis, prout praedecessores sui clarae memoriae catholici Romanorum reges seu imperatores etiam habuerunt, & quod ad ipsas reliquias habetur, in illis partibus magna deuotio & concursus etiam populorum. Quare dictus rex uelut princeps catholicus zelo deuotionis

tionis accensus nobis humiliter supplicauit, ut de ipsius lancea & clauis tam pro eorum ueneratione maiori, quam pro Romani imperii fauore & honore praecipuo festum in Alemanniae & Bohemiae partibus perpetuo celebrari statuere ac praecipere dignaremur. Nos itaque cupientes, quod ipsi lancea atque clauis in partibus maxime, in quibus habentur & etiam conseruantur, tanto ab ipsis Christi fidelibus deuotius uenerentur, quanto pro ipsis celebriorem altissimo cultum uiderint exhiberi, deuotis quoque eiusdem regis supplicationibus inclinati, apostolica auctoritate statuimus, & etiam ordinamus, quod ad ipsius saluatoris nostri laudem & gloriam dictaeque passionis suae reuerentiam gloriosam de praemissis lancea & clauis & sub eorum uocabulo proprium festum cum speciali officio per aliquos Praelatos catholicos & alios paginae diuinae peritos, quos idem rex ad id eligendos duxerit ordinando, sexta feria post octauam resurrectionis Dominicae, annis singulis a Christi fidelibus in eisdem Alemanniae & Bohemiae partibus perpetuo solemniter celebretur, & ut fideles ipsi ad uenerationem ipsorum lanceae & clauorum feruen-

tius animentur, eoque ad ecclesiam uel capellam, in qua fuerint & ad celebrationem festi, & officii praedictorum libentius confluant, quo ibidem uberius dono coelestis gratiae conspexerint se refectos, de omnipotentis Dei misericordia & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus uere poenitentibus & confessis, qui in die festi huiusmodi ipsam ecclesiam uel capellam, in qua tunc lancea & clauis ipsi fuerint, ut praefertur, deuote uisitauerint annuatim, tres annos & tres quadragenas, singulis uidelicet ipsius festi diebus, quibus ecclesiam & capellam ipsam uisitauerint; eis uero qui eadem die in missa & singulis horis canonicis ubi unque in prouincia dicti regis & successorum suorum catholicorum Romanorum regum seu imperatorum, qui pro tempore fuerint, diuinis intererunt, tam in missa quam in singulis horis, eisdem centum dies, in qualibet uidelicet missa & singulis horis eisdem, quibus in praesentia regis uel successorum suorum praedictorum diuinis ipsis intererunt, ut praefertur, de iniunctis eis poenitentiis misericorditer relaxamus. Nulli ergo &c. Datae Auin. id. Febr. r. anno II.

LITT. C.

Litterae SIGISMUNDI Caesaris, quibus reliquias regni Bohemiae (non imperiales) reuocat, olim alienatas. A. 1422.

Sigismundus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae &c. Rex. Notum facimus tenore praesentium uniuersis, quod licet alias quadam ardua necessitate constricti ad restituendum peruersis conatibus & machinamentis haereticorum in Bohemia ualide consurgentium, qui etiam suae inhumanitatis rabie fideles Dei christicolae tam morti tradentes atrociter, quam in bonis funditus spolian-

tes, ecclesiam Dei demolientes adeo debacchati sunt, & adhuc in sua pertinacia perdurantes nomen Christianorum etiam hodie conantur extinguere penitus, non parcentes sexui uel aetati, bona ecclesiastica tam Pragensis ecclesiae, quam etiam aliarum ecclesiarum, monasteriorum & parochialium, cuiuscunque etiam conditionis existant, tunc certis personis transcripserimus, & dederimus possidenda, sicut etiam bona sanctae Pragensis ecclesiae

nos fecisse praeterito tempore memoramur. Nos attendentes huiusmodi transcriptionem & alienationem honorum ecclesiasticorum in personas seculares quacunque occasione seu conditione factas, tam a legibus, quam canonibus fore irritas & inanes, nec debere subsistere seu ualere; non per errorem aut improvide, sed animo deliberato, maturo omnium electorum S. R. imperii & aliorum multorum principum, comitum, & communitatum imperii sacri, & regni Bohemiae communicato consilio, praefatam transcriptionem & alienationem de possessionibus ecclesiae Praagensis praefatae, quibuscunque personis, quacunque occasione, conditione seu colore factas, auctoritate Romana & Bohemiae regia tenore praesentium reuocauimus, irritauimus, annullauimus, reuocamus, irritamus, annullamus, & nullius dicimus, pronunciamus & declaramus debere esse roboris uel uigoris, decernentes & uolentes, quod honorabiles Praepositi,

Decanus, totumque ecclesiae Praagensis capitulum, & etiam singulares personae, etiam auctoritate nostra & sua propria assumptis sibi ad hoc, si opus fuerit, suis fautoribus & amicis, se de eisdem bonis Praagensis ecclesiae, omnibus & singulis, ubicunque etiam fuerint, constituta debeant & possint intromittere, tenere, uti, frui absque impedimentis cuiuscunque & quorumque etiam nostras litteras habentis, seu alias cum uiolentia possidentis & possidentium, ac etiam sibi pro recuperatione eorundem bonorum tutores, defensores & adiutores eligere & recipere, pro suo commodo, quotiens eis & cuilibet eorum uisum fuerit expedire, praesentium sub nostra maiestatis sigillo testimonio litterarum. Datum Noribergae anno Domini 1422. die dominico proximo ante festum sancti Bartholomaei Apostoli. Regno- rum nostrorum anno Hungariae 36. Romanorum 12, Bohemiae 3.

LITT. D.

Annua SUPPLICATIO, facta Noribergae, in gratiam imperialium reliquiarum, descripta historice ann. 1458.

Im ersten ist zu wissen in diesem Heylthumbbüchlein/ da man zehlt von Christi unsers lieben Herren Geburth/ vierhundert und in dem vier und zwanzigsten Jahr/ an dem andern Tag nach St. Benedikten in der Fasten/ ward das hernach bestimbt hochwürdigst kaiserlich Heilighum mit großen Ehren in der Stadt Nürnberg eingeführet/ das man alle Jahr weist an dem andern Freytag nach Ostern in der benannten Stadt auf dem Mark in dem Tabernacul/ umb die Zeit/ so es ein Sand-Tag gewesen ist/ so hebt man an zu singen ein löbliche Mess von dem Leyden Christi/ und auff dem Altar im Tabernacul steht ein mercklich

Stück des heiligen Crenzes und das heilige Eisen des Speers/ und andere heilige Stück/ auch umb den Altar stehen Geistlich und Weltliche Fürsten/ Herren und Prälaten mit sambt den Eltern des innern Raths der Stadt Nürnberg/ der ein jeglicher eine vergülte brennende Kerzen tragen/ und zwischen den/ die solches hochwürdiges Heilighum nach der Messe allen gegenwärtigen Menschen zeigen. Darnach wann das Ambt der heiligen Mess auff dem Tabernacul ein Ende hat/ so hebt an ein Priester mit lauter Stimm zu lesen die nachfolgende Vorred/ und verkünd große Römische Synod/ die zu dem Hochwürdigsten Kaiserlichen Heilighum

gege-

gegeben ist / und was man darnach würdigster Stück des Heilighums zu dem ersten andern und dritten Gang / und wie ehrlich die getragen / außgerufft / und geweiht werden / darbey eines jeglichen Stücks und Heilighums / so viel form und Gestalt / auch alle Wort / die der Priester daselbst liest und außruuffet / ist / daß selbige alles folgt eigentlichen hernach / und zu dem ersten die Vorred lautet also:

In dem Nahmen des Allmächtigen Gottes / Amen. Wiewohl gar ziemlich / billig und gebühlich were / ein herzliche Lobred zu thun / von dem Hochwürdigsten Stück des heiligen Creuzes / daran unser Herr Jesus Christus seinen bitteren und unschuldigen Todt nach seiner heiligen Menschheit umb unsers Heyls erlödigung willen gelitten hat / desgleichen von dem würdigen Eysen des Speers / das das wunsamb Herz Christi geöffnet hat / darauß alle Christliche Sacrament entsprungen seyn / darnach von den heiligen Nägeln und heiligen Dornen / die den Würdigsten Leichnam Jesu Christi unsers Heylands verwundet / und sein Heiliges Blut darauß getrunken haben / daß man auch alles sambt andern würdigen Stücken in mercklicher Anzahl weisen wird / und so nun solch Tugend und Lob / Trost und Gnad / daselbige auch mit langer Red nit mögen außgesprochen werden. Wann dann diese Stück ohne Zweifel / nach dem wahren Hochwürdigsten Sacrament des Frohnleichnambs unsers Herren Jesu Christi die nechst und würdigsten über alle andere Heilighum seynd / und an Gnaden und Seeligkeit großen Schatz inn haben / und uns darumb reichlich begaben mögen / und so aber euer Merg groß ist / also daß lange Red nicht statt haben will / jedoch wollen wir zu son-

derm Lob dieß hochwürdigen Heilighums demüdiglich erkennen und verjehen / daß unsere Sinn und Vernunft zu dunckel seyn / das genugsamblich zu loben und zu preisen / und doch gute Hoffnung haben / daß der Allmächtig Gott unser Gebrechlichkeit durch Genad dieß hochwürdigsten seines Heilighums barmherziglich wird erfüllen / und uns die wir hie solches wahrzeichen und Kleinod des bitteren Todts Christi andächtiglich sehen / dieselben an dem Jüngsten Gericht fröhlich anschauen lassen / und uns die zu dem ewigen himmlischen Vaterland seeliglichen einlaiten / Amen.

Darnach folgt die Auflegung der Römischen Genad / und liest der Priester also :

Zu wissen ist allen Christlichen Personen. welcher christlicher Mensch in der Weissung des würdigen Heilighums und der Meß die auff dem Tabernacul und sonst in der Kirchen des neuen Spitals / da das ganz würdig Heilighum inn behalten / und gesungen werden / in warer poenitentz , Beicht und Reu / gegenwärtig ist / und der die benandte Kirchen am dem Tage der Geburt Jesu Christi unsers Herrn am Charfreitag / Ostertag / unsers Herren Himmelfahrt / Pfingsten / am Sonntag nach unsers Herrn Frohnleichnambs Tag / des heiligen Creutz erhebung . S. Johansen des Tauffers Geburt / an der heiligen Zwölff Votten Tag / Petri und Pauli / S. Johansen Evangelisten / S. Annen und Mauriken Tag / undt so in genandten Kirchen und Kirchwehung gehalten wird / andächtiglich jährlich besucht / und der zu dem Barbeyerung in Erhaltung der benandten Kirchen / und zu Zierung des würdigen Heiligh-

Heylthums / und zu Labung der Kranken / den dürfftigen Menschen an denselben Enden sein Almosen Hülff und Rath thut / deren jeder verdienet nemlich auf diesen heiligen Tag des Heylthums Befreyung nach Inhalt der Brieff darüber gegeben von dem Papst Innocentio, Papst Clemente, Papst Martino, Papsten Nicolao und Papsten Pio 34 Jahr Ablass und 34. Quadragen / auß genommen der Ablass und so viel Quadragen / als die verdienen / die die vorgenanten Kirchen ordentlich heimsuchen zu Zeiten Festen und Tagen / als vorbestimmt ist / und ohne Zweifel viel andern tröstlichen und mercklichen Ablass / von unserm heiligen Vätern den Papsten / die hie nicht bestimmt noch benennet seyn / von Römischen Kaysern und Königen wegen gegeben / der von den vorgenanten Papsten vernewert und bestetigt ist / daß uns zu ewiger Seeligkeit theilhaftig machen woll die Barmherzigkeit unsers Herrn Jesu Christi Amen. Item. ob sich zu trüge daß Feuer auß kam / da Gott vor sey / oder ein Aufruhr unter dem Volck würde / daß ein jeglicher an seiner statt still stehe / wann von ein Erbarn Rath dieser Stadt alle Ding wol geordnet / bestellt und gnugsamlich versorgt seynd.

Das ist der Ablass des neuen Spitals zu dem Heiligen Geist in der löblichen Stadt Nürnberg / und damit von viel Heiligen und Ehrwürdigen Vätern / Papsten / Cardinālen / Erzbischoffen begnad und begabt ist zu den Zeiten und Tagen wie hernach folget. Item wer den Siechen im Spital-hoff Trost und guts thut mit Worten oder Beröken und mit Almosen dem Spital zu Hülffe komt / wie das genandt ist / der hat dreystausend und sechzig Tag Ablass täglicher Sünden. I-

tem wann man einem die heiligen Sacramenten reichet in dem Spital / wer dabei ist / der hat von jeglichen 25 Jahr und 20 Tag. Item / wann deren eins stirbt / der bitt für die Seel / der hat 40 Tag. Wer ein Pater noster spricht / und gehet mit dem zu Grab / der hat 24 Jahr und 48 Tag. Wer über den Kirchhoff gehet / und bettet ein Pater noster, vii c. und 80 Tag. Wer bittet für den Stifter Herrn Conraden Großen / der hat 26 Jahr und 40 Tag / von der Metten / Vesper-Messe / undt von andern göttlichen Meibtern 25 Jahr und 20 Tag. Am Sambst von unsern Frauen Mess und des Heiligen Geistes Mess / von jeglichen Messen viii c. und 20 Tag. von jeder Predig xv. c. und 80 Tag / von dem Ave Maria viii. c. und 20 Tag. Im Aduent alle Tag vii. c. und 28 Tag. Alle Sontag über im Jahr xvi. c. Tag. &c. &c. und sonst viel mehr. Gnad und Ablass / der hernach gegeben / und hier nicht bestimmt ist / darüber man Bulen und Brieff hat / solcher Gnad mag sich ein jeglicher Mensch wol theilhaftig machen.

Zu dem ersten Umbgang.

Der Priester list mit lauter Stimm also: In der Ordnung als man euch das Heyligthume liest / und nennt / in derselben Ordnung wird man euch das zeigen / also im Nahmen des Allmächtigen Gottes wird man anheben das euch zuweisen / das erste die Stück / die Kindheit unsers Herrn Jesu Christi und seiner angebohrnen Freund etlicher / der Menschheit nach / und etlicher seiner Zwölff botten antreffen.

Zum ersten / ein Stück von der Krippe daren die Jungfräulich Kind bettet in Maria den neugebohrnen Christum eingelegt / mütterlichen Trost gethan und mit

mit Lob / Ehren und andächtigen Anblick / den Sie geböhren hatt / würdiglich empfangen hat / daselbst Ihn auch die Könige in Betrübnuß unser und der ganzen Heydenschaft mit ihrem Opffer begrüßet und empfangen haben. Darnach den Arm der H. Frauen Sanct Annen / der Mutter der vorgenannten Jungfrauen und Kindtbetterin Maria / damit sie sich leiblich getragen und gehandelt hat.

Darnach ein Zahn des heiligen Sanct Johansen des Vorlauffers und Tauffers unsers Herrn Jesu Christi / der in seinem mütterlichen Leib Christum erkandt / und also seinen Gott begrüßet und geehret / und also groß gewesen ist / daß kein größer Mensch vor Ihme aufgestanden was.

Darnach ein Stück von dem Kleyde S. Johansen des Evangelisten / des Jüngern den Christus lieb hatte / den Er auch seiner Mutter der Jungfrauen Maria zu einem Sohn an seiner statt am Creutz beschied.

Darnach etliche Glieder von dreierley Ketten / damit die heiligen Zwölff Totten S. Petrus und S. Paulus und der jetzt genannt S. Johannes Evangelist in ihren Gefängniß gefettet seyn gewesen / die Stücke wollet mit solcher Andacht sehen / daß euch Gnad und Seeligkeit davon bekomme. Das ist die Form und Gestalt dieser igt genannten heiligen Stück und mit sambt dem Heylthumbstuel / wie ihr ihn da sehet.

Hie werden alle Stück in ihren Guldnen und Silbrenen Monstranzen im gedruckten Büchlein und in Holz geschnittenen Figuren bengekehrt.

In dem andern Umbgang.

Da wird man euch zeigen solche Stück / die Keyserlich Tugend und Würdigkeit antreffen / und nemlich den heiligen Keyser Karl / der von großer Tugend König-

licher Werck wegen der große Car genannt ist / den Christlichen Glauben und die Römische Kirche mächtig beschirmet / und erhalten hat / und das Römisch Keyserthum / das vor in Griechenland zu Constantinopel gewesen ist / in seiner Person an die Deutsche gebracht hat / und das Königreich zu Comparden dem Königreich der Deutschen / das nun das Römisch Reich ist / zu ewigen Dingen zu geeignet hat. Darnach dieß Heyligthum und viel andere große Ding dem Reich zu gebracht und erobert hat. Und nemlich sein Keyserliche Kleyder und Klenot / der ein Theil Geweycht ist / biß als ferr es ein Evangelist zu gehört. Ein theil / die sonst Keyserlicher Majestet zu gehören / damit Er besondern Ehr Lob und Danck von allen denen / die dem Reich zu gehören / wol beschuld hat / und etliche andere Stück die darzu treffen. Des ersten sein Keyserliche Kron / die viel Heyligthums und Zierden in Ihr beschloßen ist / und darunter viel Tugend gewürcket hat. Item ein braune / ein schwarze und weiße geweychte Kleydung / genant Dalmatica, Chormantel / stola, Gürtel / Zepter / Majestat Aepfel und viel andere ein Keyser zu gehörende Ding / bey 20 Stück oder mehr.

Und darnach weist man auch denselben S. Keyser Caroli Schwert / das Ihm der Engel brachte / damit Er in Göttlicher Kraft gar viel Streit zu Trost der Christenheit und mächtiglichen Sieg erhalten hat.

Da zeigt man auch des heiligen S. Maurigen Schwert / der auch ein großer ritterlicher Verfechter und Hauptmann der großen Gesellschaft der Thebanorum gewesen / und ein besonderer Freund Gottes ist / der mit seiner Christlichen Mit-

terschafft wol beschuld hat / daß man dieß sein Schwert unter die Kayserlichen Klenodien nehmen und halten soll. Wiederumb alle Figuren der Monstranzen in Holz geschnitten.

Der dritte Umbgang.

Man wird mann euch zeigen die Stück / die das Leyden unsers Herren antreffen.

Des ersten ein Stück des Tischtuchs / darauff unser Herr Jesus Christus sein würdiges des Alten Osterlamb's Abendessen vor / und darnach das newere Abendessen seines heiligen Leichnam's sacramentlich in Bedeuthuß seiner Marter und seines Todts mit seinen Jüngern begangen hat. Darnach ein Stück von dem Schürk-Tuch / das unser Herr Jesus Christus zu waschen die Fuß seiner Jünger für sich gehabt hat.

Darnach von der Dornen Cron / fünf Dörner in dreien Monstranzen / die das Würdig Haupt Unsers Herrn Jesu Christi verwundet und Blut-flüssig gemacht haben.

Darnach ein mercklich Stück des heiligen Creuzes unsers Herrn Jesu Christi / daran die ein sein Hand genagelt ist / also daß das Loch des Nagels / das darinn ist / eygentlich auß weist.

Darnach das heilige Eysen des Speers / das geöffnet hat das süße Herzk unsers Herrn Jesu Christi / und so tieff verwundet hat / als Ihr sehet von dem Spiz an den guldnen Reiß / der dann zu einem Zeichen darumb gelegt ist. Auß denselben heiligen Wunden das heilig Bad / Bluts undt Wassers uns miltiglich vergossen ist / darauff die Tauff in Vergebung der Sünden / und alle Christliche sacramenta ihre Tugend und Kraft empfangen haben. Auch auß und in demselbigen heiligen Speers Eysen ist ange-

hefft der Nagel einer / damit unser Herr Jesus Christus an das Creuz genagelt worden ist. Da gedenc ein ieglicher Mensch / mit welcher Andacht diese heilige Stück zu sehen seynd / damit Er beschuldet / daß ihm in solcher Heiligkeit abgewaschen werden die Sünd / darumb Christus sein Blut vergossen hat und verdient / daß die des ewigen Lebens und des großen Ablass theilhaftig werden / der dazu geben ist. Auß das letzte zeigt man euch ein groß heilig Creuz / darinnen seyndt die vorgenandten Stück ihr Herberg und Behaltnuß haben / und die Päpstlichen Brieff und Bullen die über das hochwürdig Heiligtumb geben seyn. Abermahl werden alle Stück mit in Holz geschnittenen Figuren bey gezeichnet.

Darnach liest Uns der Priester das Gebeth: Als Wir in dem Rahmen des Allmächtigen Gottes gesamlet seyn / so bitten Wir für unsern allerheiligsten in Gott Vatern und Herrn / Herrn Alexandern den sechsten Papst und umb all sein Krafft und lang Leben / zu mehrung der heiligen Christlichen Kirchen / und sonderlich auch für den Durchlauchtigsten Fürsten Unsern Gnädigsten Herrn / Herrn Sigmund / etwan Römischen Kaysern / der mit diesem Hochwürdigen Heiligtumb auß Kayserlicher Miltigkeit diese Stadt und alle umbgelegene Land erleucht und erfreuet hat / deme GOTT der Herr darumb ewigen Lohn und Ruhe geben wolle. Darnach für den Alldurchleuchtigsten und Großmächtigsten Fürsten und Herrn / Herrn Friederichen Römischen Kaysern / &c. undt Herrn Maximilian Römischen König / daß Er ihnen mehre ihr glückseeliges Wesen und lang Leben / zu Aufgang / Schutz / Schirm und Trost allem Christlichen Volck und dem heiligen Römi-

Römischen Reich. Darnach für den Ehrwürdigsten in Gott Vater und Herrn Herrn Heinrichen Bischoffen und sein Fürstenthumb und Stiff zu Bamberg / und gemeiniglich für alle Christliche Fürsten und Herren / und besonder für das Regiment und löblichs Wesen dieser Stadt &c. &c.

Darnach list der Priester und ruft: Bleibet stehn / man wird euch den Seegen andechtiglich mit dem heiligen Creutz geben / darumb so harret biß Ihr den auch empfalet: darnach folget der Seegen / und singen auffm Stuel. O Crux: das ist auff teutsch: O du Gebenedeytes Creutz / welches du allein Würdig bist gewesen / zu tragen den König der Himmeln und Men-

schen / Wir aber seynd nicht zu erfreuen nur allein in dem Creutz unsers Herrn Jesu Christi.

Darnach hebt der Priester an: Christ ist er standen &c. Alsdann kommen die vor und in der Stadt von der Hutt / das ist / an der Wacht gewesen seynd / ziehen für dem Heylthumbstuel hinweg / zu lezt wird das würdig Heylthumb in die vorbe- nanten Kirchen in ein silbern vergulden Sarg beschloßen und gefangen: darumb welcher Mensch Gnad begehrt / der mag solches Hochwürdig Heyligthumb suchen / und sich der großen Römischen Gnad theilhaftig machen. In der löblichen Stadt Nürnberg gedruckt M. CCCC. und LXXXIII. Jahr von Hans Mayr.

LITT. E.

Bulla MARTINI V. an. 1425. qua IVS TVTELARE Noribergensibus AETERNVM confertur, eaque a DVOBVS aliis Pontificibus post denuo CONFIRMATVR.

Plus episcopus seruus seruorum Dei ad futuram rei memoriam. Sempiterno Regi, qui gregem suum nobis licet immeritis pro sua clementia & pietate commisit, reddituri eiusdem crediti gregis in extremo iudicio rationem, summis ut tenemur studiis, quos ab aequitatis & iustitiae limitibus tortuosus ille serpens humani generis aemulus suis suggestionibus saepe diuertit Saluatori nostro, qui non mortem sed poenitentiam desiderat peccatorum, acceptabiles reddere, & bonorum operum sectatorem toto nisu exquirimus, ut in illa ipsa ratione diuinae iustitiae possimus euadere ultionem & qui ab iisdem limitibus deuii facti fuerint, suosque noluerint detestari excessus, pergrata & accepta Deo opera illius, qui misericordiarum pater est, gratiam ualeant inuenire, dudum siquidem a felicis recordationis Ni-

colao Papa V, praedecessore nostro emanarunt litterae, in quibus tenor quarundam aliorum litterarum, pia memoriae Martini Papae V, etiam praedecessoris nostri, insertus exstitit, tenoris subsequens:

Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Romani pontificis prouidentia circum spectata nonnunquam ea, quae per praedecessores suos prouide facta fuere, approbat & confirmat, nec non ea praesertim, quae augmentationem diuini cultus, & Christi fidelium salutem animarum respicere dignoscuntur, concedit, prout id conspicit in Domino salubriter expedire. Sane siquidem exhibita est nobis nuper pro parte dilectorum fidelium, Burgi magistrorum, proconsulum, consulum, oppidi Nurnbergen-sis, Bambergensis dioecesis petitio continebat, quod olim felicis recordationis Mar-

sinus Papa V. praedecessor noster, instante diuae memoriae Sigismundo tunc Romanorum & Hungariae rege, postea uero Romanorum imperatore semper Augusto litteras concessit, tenor s subseguentis:

Martinus Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Quemadmodum magnis merentur efferrī laudibus magnisque commendari praeconiis, ac magnorum principum uota, quae in diuini nominis amorem feruntur, & opere postmodum prosequentes certum deducunt in actum, ita quoque operae pretium est, praeclaris atque salubribus illorum deuotionis & fidei gratulari operibus, quibus praesertim Dei laetificare student ecclesiam, & salutē tranquillitatemque subditorum sibi laudabiliter prospicere populorum. Ex deuota siquidem charissimi in Christo filii nostri Sigismundi, Romanorum, Hungariae ac Bohemiae Regis illustris, insinuatione nobis nuper innotuit, quod cum magna pars uiuificae crucis, in qua saluator noster Iesus Christus pro generis humani salute pendere uoluit, lanceae quoque, qua latus eius miles aperuit, pars non exigua, clauus unus, quo manus ipsius eidem cruci affixa extitit, particula praeseptis, in qua Saluator ipse positus fuerat, brachium S. Annae, & particulae quaedam catenarum sanctorum Petri & Pauli atque Iohannis Apostolorum, tunicae S. Iohannis Euangelistae, dens unus B. Iohannis Baptistae, gladius S. Mauritii, nec non gladius magnifici Caroli imperatoris, ei angelica, ut dicitur, manu porrectus, corona quoque nec non sceptrum & pomum & singula indumenta imperialia, eiusdem magnifici Caroli reliquiae seu insignia imperialia communiter appellata, intra regnum Bohemiae consistere, rex ipse considerans efferaam nimis plurimorum etiam potentum dicti regni, nunc a ueritate fidei ca-

tholice prohdolor! deuiantium uesaniam in sancta plerumque ibidem debacchari solitam, censensque attentius, quod cum nonnunquam ante actis temporibus reliquias & insignia ipsa per nonnullos contra imperiale beneplacitum detineri contigisset, magnae pro illorum recuperatione miserabilesque strages & sanguinis effusiones secutae fuerunt, uolensque, tanquam Princeps prudentissimus quaeuis imposterum pericula cauere, ac de idoneo ad perpetuam reliquiarum & insignium praedictorum custodiam habendo loco sollicitus, lustratis in eius animo cunctis imperialibus ciuitatibus, & locis Alemanniae peruestigatis, multoque ad illas directo reflexu tandem considerans, quod imperialis, ut eius uerbis utamur, ciuitas Nurmbergensis, Bambergensis dioecesis prae ceteris illarum partium imperialibus ciuitatibus, oppidis atque locis potens, insignis & famosa, ecclesiastico decore conspicua, christiana fidei, de notissimis etiam utriusque sexus zelatoribus praepollens, in regenda reipublicae politia singularis prudentiae uiris ornata, ac demum ipsi Regi ex omni parte accommodatior existeret, reliquias & insignia ipsa ad ciuitatem eandem cum debita ueneratione transferens, ea ibi ad laudem & Dei & sacri decorem Imperii reponenda prouidit atque decreuit perpetuo conseruanda. Quare pro parte dicti regis nobis humiliter fuit supplicatum, ut translationem & repositionem huiusmodi gratas habere, nec non super eo, quod de caetero reliquiae & insignia ipsa a dicta ciuitate exportari non ualeant, prouidere, de benignitate Apostolica dignaremur.

Nos itaque tam pium tamque laudabile dicti Regis opus in hac parte plurimum commendantes, huiusmodi supplicationibus inclinati, translationem & repositionem huius-

huiusmodi praemissas ratas & gratas habentes eas auctoritate apostolica confirmamus & etiam approbamus, statuentes nihilominus, irrefragabiliter, & etiam ordinantes quodammodo, ut reliquiae & insignia ipsa in eadem ciuitate perpetuo uenerabiliter conseruentur, ita quod omnino cuicumque personae seu communitati uel congregationi aut potestati cuiuslibet reliquias & insignia ipsa extra dictam ciuitatem (nisi forsitan, quod Deus auertat, contingeret, populum illius a fide deuicare catholica) nequaquam liceat exportare, uel extrahere, aut alias alienare quoquomodo: quod si forte, quod absit, a quoquam quauis occasione praesumptum uel quomodo libet attentatum existerit, praesumptores & attentatores eiusmodi, cuiuscunque dignitatis status uel conditionis existant, etiam si patriarchali, regali, uel alia quauis ecclesiastica uel mundana praefulgeant dignitate, excommunicationis sententiam incurrant ipso facto, a quo non possint nisi prius reliquiis & insigniis ipsis eidemque ciuitati restitutis, praeterquam in mortis articulo constituti absolutionis beneficium obtinere. Sane ut tam pretiosa tamque ueneranda insignia ipsa pro suae exigentia dignitatis in loco adhaec congruo, debita cum ueneratione seruentur, & seruata laetificent ad illorum specimen confluentes, uolumus ac etiam ordinamus, quod reliquiae & insignia ipsa in ecclesia S. Spiritus noui hospitalis dictae ciuitatis uenerabiliter collocentur ac etiam conseruentur, quodque nihilominus liceat dilectis filiis, magistro ciuium & consulibus dictae ciuitatis praesentibus & futuris unum singulis annis in medio circuli eiusdem ciuitatis, uel alio ad hoc conuenientiori loco tabernaculum erigere, in quo reliquiae & insignia ipsa populo ostendantur, & in eo etiam, si tunc ille generali esset forsitan

interdicto, etiam apostolica auctoritate promulgato suppositus, horas canonicas a primis uesperis usque ad secundas uesperas dici dictae ostensionis inclusue, nec non missam etiam alta uoce facere, decantari liceat. Statuendo praeterea, ut ostensio ipsa ipsa feria sexta post octauas festiuitatis dominicae resurrectionis annis singulis fiat, quemadmodum & haecenus fieri consuetum, ita tamen, quod si forsitan alio die reliquiae ipsae quauis de causa fuerint ostendendae, hoc non in tabernaculo, sed in ecclesia, in qua fuerint repositae, fieri liceat & in extraordinariis ostensionibus huiusmodi debita exhibeatur ueneratio, & condigna reuerentia obseruetur.

Porro, ut ad reliquiarum praedictarum uenerationem confluentibus spiritualia non desint munera gratiarum, Nos cupientes omnes illos, qui ad hoc deuote confluerint, spiritualium refouere munere gratiarum, omnes indulgentias & peccatorum remissiones per Romanos pontifices praedecessores interessentibus ostensioni reliquiarum huiusmodi aut in missa & singulis horis canonicis, solennitatis de armis Christi in illis partibus institutae, in praesentia Romani regis pro tempore existentis seu alias quomodolibet, haecenus concessas auctoritate praedicta ex certa scientia innouamus & etiam confirmamus, atque illos, qui annuae ostensioni & horis canonicis in dicta ciuitate, etiam absente dicto Rege interfuerint, uere poenitentes & confessi extendimus, ac eis prorsus extensas ac concessas uolumus, per praesentes, & insuper de Dei omnipotentis misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius praedictorum auctoritate confisi omnibus uere poenitentibus & confessis, qui annuae ostensioni huiusmodi deuote interfuerint, septem annos & totidem quadragenas, illis

lis uero, qui in Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi & Parasceues ac exaltationis S. Crucis & Natiuitatis B. Iohannis Baptistae, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & S. Ioannis Euangelistae ac sanctorum Annae & Mauricii praedictorum, nec non ostensionis reliquiarum huiusmodi deuote interfuerint, ac ecclesiam seu capellam in qua reliquias ipsas conseruari contigit, deuote uisitauerint, singulis uidelicet diebus festiuitatum harum praedictarum tres annos & totidem quadragenas de iniunctis eis poenitentis misericorditer relaxamus. Caeterum ut Christi fidelium ad praemissa confluentium facilius ualeat animarum provide re saluti, dilectis filiis, clero dictae ciuitatis presbyteros idoneos seculares siue religiosos ex seipsis uel aliis sub competentium numero, iuxta confluentium multitudinem moderando annis singulis eligendi atque deputandi, qui ab huiusmodi primis uesperis usque ad secundas uesperas diei, annuae ostensionis dictarum reliquiarum inclusue, quorumuis etiam confiteri uolentium confessiones audire, & pro commissis, dummodo tamen talia non fuerint, propter quae sedes apostolica sit merito consulenda, salutare illis poenitentias iniungere, etiam apostolica auctoritate ualeant, plenam & liberam, tenore praesentium, concedimus potestatem, uolentes etiam, quod indulgentiae per nos, ut praefertur, tam confirmatae quam concessae tractu temporis non expirent: nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum confirmationis, approbationis, statuti, ordinationis, inuolutionis, extensionis, relaxationis, concessionis & uoluntatis infringere, uel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare praesumpserit,

indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Romae apud sanctos Apostolos secundo Kal. Ianuar. anno octauo. &c.

Cum autem sicut eadem petitio subiungebat, Burgimagistri, proconsules, consules dicti oppidi cupiant omnia & singula in dictis litteris per praefatum praedecessorem, ut praemittitur, concessa, per nos ratificari, confirmari & probari, ac etiam innouari, concessionisque per dictum praedecessorem de resumendo diuina tempore interdicti obseruari, mandari: Quare pro parte Burgimagistorum, proconsulum & consulum praedictorum, nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus concessionibus praedictis nec non omnibus & singulis in praedicti praedecessoris litteris contentis, pro illorum subsistentia firmiter robur apostolicae confirmationis adiacere, concessionibus de resumendo diuina, obseruari, mandari, ac ipsis in praemissis provide, de benignitate apostolica dignaremur: Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati litteras dicti praedecessoris ac omnia & singula in eis contenta nec non indulgentias per dictum praedecessorem Christi fidelibus ostensioni annuae reliquiarum interessentibus, & ecclesiam seu capellam, in qua reliquiae ipsae conseruantur, in festiuitatibus praedictis, ut praemittitur, uisitantibus concessas, ac quaecunque inde secuta rata habentes & grata illa omnia & singula auctoritate apostolica ex certa scientia confirmamus, & praesentis scripti patrocinio communimus, omnes quoque & singulos defectus, si qui interuenerint, in iisdem ex simili scientia supplentes illaque innouamus, nec non in litteris dicti praedecessoris

foris, de resumendo diuina, tempore interdicti, ut praefertur, contenta uolumus obseruari: nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostrae confirmationis, communitiois, suppletionis, innouationis & uoluntatis infringere, uel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Romae apud S. Petrum, anno incarnationis domin. millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo, undecimo Calendas Iulii, pontificatus nostri anno sexto.

Cum itaque postmodum sicut exhibitam nobis insuper pro parte dilectorum filiorum, Burgimagistrorum, consulatus & hominum dicti oppidi petitio continebat, pro eorundem fidelium deuotione augenda, & ut ad interessendum ostensioni reliquiarum huiusmodi Christi fideles eo magis ad animarum suarum salutem ac profectum inducantur & animentur, praemissa omnia & singula pro eorum subsistentia firmiori nostro etiam cupiunt munimine roborari, pro parte Burgimagistrorum, consulatus & hominum praedictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut eorum piis supplicationibus huiusmodi benigne annuere, & super his opportune providere, de benignitate apostolica dignaremur.

Nos igitur, qui salutem fidelium appetimus, Redemptoris nostri, qui pro cunctorum salute fidelium carnem sumere, & crucem subire non abnuat, nec non eorundem praedecessorum uestigiis inherentes, huiusmodi supplicationibus inclinati litteras praeinsertas, ac omnia & singula in eis contenta auctoritate apostolica, tenore praesentium ex certa sci-

entia ratificamus, approbamus & confirmamus, ac praesentis scripti patrocinio communimus, supplentes defectus, si qui forsitan interuenerint in eisdem, nec non Christi fideles praedicti ad ostensionem reliquiarum praedictarum confluentes conscientiae pacem & animarum salutem Deo propitio consequantur, & indulgentiarum huiusmodi mereantur esse participes, clero dicti oppidi audiendi eorum confessiones etiam per quinque dies continuos, ostensionem reliquiarum earundem praecedentes, ac ipso die ostensionis, alias iuxta litterarum praedictarum continentiam & tenorem, quodque tempore interdicti generalis etiam auctoritate apostolica promulgari non solum in tabernaculo praedicto, sed una in S. Sebaldi ecclesia parochiali, atque in capella S. Spiritus dicti oppidi, ac tertia in praefato tabernaculo Missae, nec non alia diuina officia una die publice celebrari & decantari facere ualeant, eadem auctoritate concedimus, ac litteras & concessionem praedictas adhaec extendimus per praesentes. Et nihilominus ut Christi fideles praedicti eo magis Domino acceptabiles & bonorum operum sectatores de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri & Pauli praedictorum auctoritate confisi, omnibus uere poenitentibus & confessis, qui ostensioni reliquiarum praedictarum, & dum missarum solemnium in dictis tabernaculo & capella, ubi reliquiae praedictae conditae sunt, celebrabuntur, interfuerint, nec non capellam ipsam in eiusdem Domini nostri Iesu Christi Natiuitatis, pascae, ascensionis Domini, pentecostes, ac dominica infra octauam corporis Christi, exaltationis S. Crucis, natiuitatis S. Ioh. Baptistae, & eorundem

Petri & Pauli Apostolorum, S. Ioannis Evangelistae, & SS. Annae & Mauritii, & dedicationis capellae praefatae festiuitatibus deuote uisitantibus annuatim, & pro ipsius capellae conseruatione, & reliquiarum praedictarum exornatione manus porrexerint adiutrices, septem annos & totidem quadragenas de iniunctis eis poenitentiis misericorditer relaxamus praesentibus, perpetuis futuris temporibus duraturis. Volumus autem, quod si alias interessentibus ostensioni reli-

quiarum earundem siue dictam capellam uisitantibus, aut ad illius conseruationem uel exornationem reliquiarum manus porrigentibus adiutrices, siue alias inibi pias Eleemosynas erogantibus aliqua alia indulgentia impertiri, uel ad certum tempus nondum elapsum duratura per nos concessa fuerit, praesentes litterae nullius roboris existant uel momenti. Datum Mantuae, anno incarnationis domin. 1460. prid. Non. Octobr. pontificatus nostri anno secundo.

LITT. F.

Enarratio insignium imperialium interprete VVagenseilio.

Prius enim hoc quoque uelut intranscursu monendum, haud uerisimile mihi uideri, coronam Romanam secundum omnem suam speciem a quoquam adumbrari posse, eo quod nulla uera & antiqua archetypum praestans, Romae extat. Proinde cum ad quemque inaugurationis actum noua paretur, necesse est uarias, ceu in rebus eiusmodi fieri solet, circa accessoria ornamenta prodire figuras, nisi quod illud essentiale procul dubio omnes seruant, ut ex corona & tiara fiat apta condecencia & compositio. Sane si numos, quos Octauius Strada in uitis Imperatorum nobis spectandos offert, respiciamus, magna deprehenditur coronarum, quibus Germanici Caesares uti fuere, dissimilitudo ac differentia, & quod iure quis miretur, ne semel quidem eius quae nunc Noribergae custoditur, genuina sit expressio. Multi coronas apertas gestant, aliqui ex tiara geminam, ac ideo clausam, minime tamen uniformem. Caeterum non reperiri Romae unam perpetuam inaugurandis Caesaribus dicatam coronam, Aeneas Syluius Cardinalis in uita Friderici III. Im-

peratoris docet loco memorabili, e quo illud simul discimus, Fridericum hunc, etsi nouam coronam sibi parauerat, tamen Noribergensi, quam Aquisgrani iam admiserat, etiam Romae coronari uoluisset. Sic uero est apud Aeneam Syluium: Pontifex rem diuinam inchoauit, interque celebrandum diuersae solemnitates a priscis inuentae patribus seruatae sunt. Sceptrum, quo regia potestas indicatur, pomum, quod mundi dominium ostendit, ensis, qui belli iura demonstrat, per uices data, postremo corona aurea insulata pretiosisque cooperta gemmis caesareo capiti imposita. Imperatrix quoque post Caesarem coronam ex manibus Pontificis accepit, quam conjugis Sigismundi fuisse constabat. Caesar autem, quamuis ornamenta sibi pretio incredibili comparasset, in hanc tamen solemnitatem, pallium, ensen, sceptrum, pomum coronamque Caroli M. ut fama fuit, ex archiuis Noribergensium ad se deferri curauerat, hisque usus est. Datur enim hoc uetustati, ut plus maiestatis habere uideantur [fortasse inferendum antiqua] pondere noua careant. In his uero difficult-

ficulratem haud parvam habet, quomodo si corona Noribergensis Romae adhibita fuit, hanc insulatam uocare poterit cardinalis, quae insula prorsus destituitur. Quapropter dicendum, ut ex Germanica corona Romana imperatoria fieret, tum quidem insulam aliquam sericeam forsitan, quales gestare Pontifex & Cardinales solent, pro tempore ei fuisse insertam, quod efficere primum erat, cum Germanica uno tantum circulo & eo quidem ita comparato, ut e suo loco moueri posset, superne claudatur.

Iam nunc publice gratiam initurus coronam Germanicam, qua nullum ornamentum ullius unquam regis fastigio dignius esse poterat, nulla corona pulchrior magisque foeta mysteriorum, uspiam gentium reperta fuit, uivis coloribus delineatam oculis contemplandam subiiciam. Est uero ea confecta ex puro puto auro XIV. librarum graui pondere, ut merito Aen. Syluius in uita Frederici III. hoc tanquam memoria dignum annotauit, illum Imperatorem ieiunum tota die gestasse Noribergensem coronam. Ambitus coronae distinguitur in areolas, ut ita loquar, nam & Germani *Gelder* uocamus, octo, desinente superne in dimidiatam rotunditatem. Harum quaeque separatim efficta fuit eapropter, praeter ferruminationem etiam intus simplici ferreo ligamento digitorum minutum uirginalem lato, quod in orbem circumductum est, inuicem constringuntur, qualis secundum Aen. Syluium in uita Frederici III. etiam coronae Mediolanensis est colligatio, ut nimirum per medium circulum coronae, lamina quaedam parua ex ferro ducatur. Ex octo illis areolis coronae Noribergensis quatuor numero gemmis & unionibus onerantur,

quatuor emblemata siue figuras aliquas pictas referunt, quibus explicandis uerba uel sententiae quaedam adiiciuntur. Prima areola, quae frontem Caesarum ornare debet ac cuius rei crux illi infixata indicium facit, coeteris, sola, quae ei ex aduerso opponitur, excepta, paulo maior XII. gemmas magnitudinis insignis habet insertas quaternaria serie, ita ut in quaque gemmae tres & quidem diuersi generis locatae sint, dispositas: nimirum forma huius areolae prorsus talis est, qualis pectorale summi Hebraeorum pontificis, cui *Vrim* & *Tumminim* inerant, in scripturis & ex illa a glyptis & pictoribus nobis figuratur, ac plusquam suscipio est, uoluisse Carolum M. ex religione quadam Hebraeorum pontificis sacerdotum monile, cuius ipse Deus autor fuerat, aemulari, eiusque speciem quandam in diadema suum transferre, in fronte, ut ab omnibus conspici queat, gestandam. Nempe si ex antiquo habetur eius pectoralis quoque ratio, in formula benedictionum, qua gemmae in ecclesia romana sacrantur, ad quam attinens adscribo fragmentum ex benedictiones continente, eodem Mscro libro Bibliothecae Noribergensis, quo paulo ante sum usus: Sicut, dicit liber, qui continet veterum narrationes, omnis creatura in peccato primi hominis corrupta est, maxime autem lapides pretiosi, qui ad curam humani generis sicut herbae & multa alia creati sunt; sed etiam in ipsis uirtutibus, quae in eis post peccatum primi hominis remanserunt, per contactum & usum immundorum hominum, per peccata saepius lapides corrumpuntur. Tamen sicut homo baptismo & poenitentia reparatur, ut ad statum primae creationis redire possit, sic lapides pretiosi consecra-

orationis satisfactione ad uirtutem efficacius reparantur. *Est uero hic modus satisfactionis & consecrationis, ut in eodem libro scriptum inuenimus:* Primo mittendi sunt lapides in panno linteo & ponendi super altare, usque post missas sacras, sicque sacerdos nondum exutus uestibus sacris dicat benedictionem, praemisso, dominus uobiscum, oremus: Deus, omnipotens pater, qui per quascunque insensibiles creaturas uirtutem tuam hominibus ostendisti, qui Mosi famulo tuo inter coetera uestimenta sacerdotalia, rationale iudicii XII. lapidibus pretiosis adornare praecepisti, nec non et Iohanni Euangelistae coelestem ciuitatem uirtutibus eisdem lapides significantibus construendam aeternaliter ostendisti: maiestatem tuam humiliter deprecamur, ut hos lapides consecrare & sanctificare digneris per sanctificationem & inuocationem nominis tui, ut sint sanctificati & consecrati, & recipiant effectum uirtutum, quas te dedisse sapientum experientia comprobauit, ut quicumque illos super se portauerit, uirtutem sibi per illos adesse sentiat, donaque gratiae tuae & tutelam accipere uirtutum mereatur, per Iesum Christum filium tuum, in quo omnis sanctificatio consistit, qui tecum uiuit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

Caeterum coronae Noribergensis gemmae illae XII. palmariae sicut & reliquae omnes rudes sunt, prout natura eas efformauerat, minime uero in angulos aut acumina, antiquissimis quin & nuperis seculis recepto more, exsculptae. Vacua inter gemmas spatia ingentes pulcherri-
mque uniones adimplent. Principi areolae quantitate sua, prout iam modo ianuimus, respondet ea, quae e re-

gione illam respiciens occipiti conuenit; ceterae uero inter has duas interiectae non nihil humiliores deprehenduntur. Porro ea, quae prae cunctis notabilem frontispicii areolam a dextra excipit, aurea lamina nobis Christum seruatorem sedentem commonstrat, ex opere colli-
quato & uili (von geschmelter Arbeit) coloribus uariegate, ad quem modum etiam figurae reliquae cum suis inscriptionibus exprimuntur. Vtrique seruatori lateri adstat Cherubinus, quatuor alis praeditus, quarum duae in altum uergunt, e quibus caput prospectat, duae in ima protenduntur. Superne adscriptum

PER ME REGES

REGNANT.

Sequitur proxime areola gemmis ac unionibus minoribus tamen longe, quam quibus duae praecipuae sese efferunt, nec tanta concinnitate distincta, quod idem de coeteris quoque gemmatis sic tenendum. Succedit rursus areola picta, exhibens Ezechiam siue Hiskiam regem sedentem, aegrumque caput dextra manu sustentantem: huius dextro lateri se applicuit Esaias propheta, schedam oblongam manu tenens, in qua legitur:

ECCE ADICIAM SVPER DIES TV-
OS XV ANNOS

Amborum capitibus imminent uerba:

ISAIAS EZE

PROPHETA CHIAS

REX.

Huic contigua est areola occipitii maiuscula, XII. insignibus gemmis cum intermediis unionibus, quamuis fere inordinatim positis decorata. Quae illam excipit Regis corona clausa coronati effigie notatur, cui scheda in manibus est, quae inscriptum habet:

HONOR REGIS IVDICIUM DILIGIT.

Super

Super capite regis legas.

REX DAVID.

Isti areolae rursus iuncta est gemmata, & huic emblematica, in qua confidet rex coronatus, in scheda, quam utraque manu tenet, legenda exhibens uerba:

TIME DOMINVM ET REGEM AMATO.

Capiti illius superne additur:

REX SALOMON.

Atque dehinc iam se offert rursus areola frontispicii primaria, cui insuper ex cruce haud modica, quae superne infigi & demi iterum potest, dignitas & decus accedunt. Crucis pars anterior, & ipsa XVII. gemmis lucentibus radiat: postica laevis est, seruatoris quasi in cruce patientis figuram incisam habens, citra colorum incrustationem manus sanguinem exstillant.

Crux nulla sculpta adicitur, cum ipsa illa, quae imaginem Christi sustinet, sufficiat, tanquam basis. In apice est epigrapha:

I H C

NAZAR

ENVS R

EX IVDE

O R V M

Praeter crucem infigitur amplius huic areolae Arcus siue semicirculus sinuosus, mobilis is, cuius altera extremitas oppositae areolae occipitii inferenda. Hic margaritis ornatus est, quibus phrygiano opere expressa cernuntur uerba:

CH VON RADVS DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR AVG.

Talis forma & species est coronae, quae Noribergae custoditur, eadem insuper intus mitram ex holoserico rubro inditam habet, ut commode & citra offensionem sustineri queat.

Nunc porro reliqua quoque imperii clinodia sermone persequamur. In pomo imperiali, nihil praecipue mihi notauit; mo-

dicum est, & quod uirilis manus facile complectatur. Intus illud terra repletum esse Gothofredus Viterbiensis scripsit in Chronico; hanc autem siue materiem aliam bractea aurea circumuestit: ambit illud medium circulus gemmis refertus, & talis quoque est crux desuper infixa immobilis. Quia singulare & memorabile id mihi uidetur, capropter non possum, quin indicium faciam, in pridem laudato nobis aureae Bullae MS. codice imperatorio, quem Wenceslaus Caesar picturis adornari iussit, Imperatoris Regisque Bohemiae Imagines ita exprimi, ut globum aureum cruce penitus destitutum sinistra illi teneant, tum uero Bohemiae Regis pes dexter uiridi, laevis rubro tibiali induitur.

Sceptrum imperiale ingens quidem est sed argenteum tantum & leuiter inauratum: more uulgatorum sceptrorum ornatu cetera destituitur, nisi quod in summitate folia querna sex habet, quorum tria per alternationem rursus, totidem deorsum uergunt, desinitque in querneam glandem.

In Gladio, qui Caroli M. esse dicitur, pomum manubrii rotundum ex uno latere aquilam simplicem, ex altero leonem ostentat cum cauda bifurcata in altum protensa. Laminae, ubi latissima est, secundum longitudinem hinc incisum.

CHRISTVS VINCIT. CHRISTVS REGNAT. CHRISTVS IMPERAT.

inde:

CHRISTVS VINCIT. CHRISTVS REGNAT.

In altero Gladio, quo Mauritium non quidem Imperatorem, ut aliqui ineptissime scripserunt, sed martyrem & Thebae legionis Ducem usum fuisse fama fert, pomum in capulo cordis alicuius figuram imitatur, superne enim latum fit deinde angustius. Huius pomi unum latus nota caret,

in altero aquila dimidia additos habet leones ambulantes, siue ut heraldicae artis sciitis conuenientius loquamur, leopardos res, sibi inuicem impositos. In laminae una parte sese offerunt uerba:

BENEDICTVS DQS. DES

In altera ista:

DEVS QVI DOCET MANVS.

Quod ad uestimenta imperatoria attinet, equidem fateor, non fuisse me in iis contemplandis admodum curiosum, quando nec, ob causam quam praediximus, illorum tractandorum & plene planeque explicandorum potestas facile conceditur. Quantum tamen ex perfunctoria inspectione in memoriam redeunt, existimaucrim recte se habere, quae de iis Hartmannus Maurus in descriptione coronationis Caroli V annotauit, testatus se uidisse Dalmaticam albam holosericam, pretiosis margaritis gemmisque distinctam, auream stolam, margaritis quoque adornatam; unam cappam holosericam uiolacei coloris, cui aurum in modum aquilae intextum: alterum amiculum rubei coloris, contextum pari modo magna aurea aquila. Praeter haec duas dalmaticas, unam uiolaci aliam uero nigri coloris: duas chirothecas, unionibus pretiosisissimisque lapidibus adornatas: socculos duos aureos, stolam, zonam coriaceam, retinaculumque eius aureum. Quae omnia pretiosis lapidibus affabre picturata & redimita sunt. At mirificissimae istarum uestium, quae apud Limnaeum legitur, descriptioni, nemo qui scit neruos & artus sapientiae esse, non temere credere, fidem adiungat, imprimis quando afferitur, in paludamento faciei Caroli M. incumbere coelestis patris imaginem: cerni deinde a latere utriusque imaginis geminas columnas Herculis in montibus Calpe & Abyla constitutas, intra quas se Oceanus Atlanticus in

mare mediterraneum angusto freto ac faucibus contractis infundat ubi balaenae affabre expressae, inter undosas tumultuosi maris procellas uniones eructent. Sed operae pretium est, ipsammet eius integram narrationem recitare. Postquam nimirum de corona caesarea ea scripsisset, quae pridem allegauimus, addit: Tenet Noriberga deinde Dalmaticam uestim S. Caroli M. pretiosis margaritis distinctam. Sunt autem ex auro tortili cum subtemine flauo serico phrigiatae eius fimbriae, & manicarum limbi unionibus auroque bracteati, intus bysso carmesina suffulta. Tercio cappam choralem, mantum seu mantellum siue paludamentum caesareum, cui phrygio opere intextae sunt aquilae aureae: habet praeterea duas grandes aquilas intertextas ex nigro serico: oras illius ambit bene lata fimbria, gemmario opere texta superbissimo rutilante, ubi smaragdi, adamantes, sapphyri, chrysoliti &c, grandiores uidentur. In pluuialis illius seu paludamenti posteriore parte inter scapulas a ceruice adusque baltheum capucium seu ricinum est dependulum, in quo rutilantissimi lapides seriatim positi, & cum primis Caroli M. facies, cui coelestis Patris imago incumbit; a latere utriusque imaginis geminae columnae Herculis in montibus Calpe & Abyla consistunt, intra quas se oceanus Atlanticus in mare mediterraneum angusto freto ac faucibus contractis infundit, ubi balaenae affabre expressae smaragdos & uniones eructant inter undosas tumultuosi maris procellas. Pendet ex illo capitis nodus aureus, filamentis aureis sparsus, usquequaque fluidus, ac ingenti sapphyro coruscus. Quarto, stolam auream ex auro tortili ac flauo serico phrigitam, in cuius extremitatibus cruces ex meris margaritis formatae spectantur. Quinto amiculum rubri coloris

ris: Sexto chirothecas unionibus ornatas & puro b-actato auro textas: septimo sandalia, calceos seu focculos duos aureos, villosos cocco quoque rubricatos: octavo, tibialia seu ocreas eiusdem uere magnificae-

faris & sancti, quas brussechinas uocant, paululum supra genua adscendentes. Reliqua passim nota sunt, ut longiore descriptione non sit opus. Nono, zonam coriaceam cum retin culo eiusdem aureo.

LITT. G.

Anonymi enumeratio imperialium reliquiarum.

Der Speer / darmit des Herrn Christi Seiten ist eröffnet worden.

Dieser Speer ist nach dem Tod Caroli Magni / welcher das Haupt-Reich auf die Teutsche Nation gebracht / bey dem Orientalischen Lands-Fürsten / und An. 919. bey Samsone / einem Julianischen Grafen / nachgehends bey Rudolpho / damaligen König in Burgund / bestanden / und ist folgendes im Jahr Christi 920. v. der 930. Henrico Aucupi / oder dem Kaiser Heinrich / ben genannt dem Vogler / als eine hochschätzbare Sache / geschenkt worden. Es finden sich zwar dergleichen auch anderer Orten / als zu Rom / Paris / Saintage / und zu Selue / einem Kloster bey Bordeaux / mit Vorgeben / daß Sie das Original des Speers oder die Spitze davon aufbehielten / solche alle aber sind diesem nach gemacht / wie in dergleichen Sachen / welche ein jeder zum Gedächtnis haben wollen / vielmal geschehen. Es vermeinen auch etliche falschlich / daß die Spitze des Speers dem Herrn Christo in die Brust gestochen worden bis zu dem goldenen Blech / mit AAA bemercket / solches ist aber keineswegs vermuthlich / weil der Leib durch und durch gestochen worden wäre: Andere vermeinen / die Römische Kaiser haben das goldene Blech ungefehr so weit anfügen lassen.

Ein Stück von dem Kreuz / an welchem der Herr Christus gelitten / in seiner Capsula.

Hier ist in der Mitten zu sehen das Loch / dardurch der Nagel geschlagen worden.

Dieses / wie auch vorgemeldter Speer ist von etlichen Kaisern / als ein Heiligthum mit über Land / und gleich der Bundes-laden in dem Alten Testament / auch in die Heerleger geführt worden / den Sieg wieder die Feinde zu erlangen. Es hat aber doch dem Kaiser Ottoni II. wieder seine Feinde nicht glücken wollen / welcher An. Christi 982. von Bonaventura oder Pisatello / in Italia von den Griechen und Saracenen ist geschlagen / gefangen / und mit grosser Mühe wieder erlediget worden. Gleichfalls hat es bey sich gehabt Henriens IV. An. Christi 1056. und folgende Jahre / da Er meistens unterlegen / und endlich von seinem Sohn Henrico V. gefangen / und das Kaiserthum abzutreten / genöthiget worden. Es ist auch nicht besser ergangen Friderico Barbarossa An. 1175. Ottoni dem VI. An. C. 1214. Friderico II. An. C. 1247. Adolpho Hassovio 1298. Alberto 1298. welche alle diese Heiligthume und folgende Kleinodien bey sich gehabt / und von ihren Feinden sind überwunden worden. Sonderlich aber hat diese mehrbesagte Heiligthume und Kleinodien hoch und werth gehalten der Kaiser Sigmund / und ist doch in derselben beyseyn An. 1393. für Nicopoli / in dem Königreich Bulgarien / von dem Türken auf das Haupt geschlagen worden / und hat sein Leben mit einem

einem geringen Rennschifflein elendiglich retten müssen.

Nachdem Er auch wieder ein Heer zusammen gebracht / ist er An. Christi 1419. von dem Türcken abermahls geschlagen / und in die Flucht verjaget worden Demnach hat dieser Kaysers Sigismundus wider ein Heer von 60. in 70000. Mann zusammen gebracht / und wider die Hussiten und Böhmisches Stände gezogen / aber zum fünfftenmal auch den Sieg verlohren / daß Er also besorgt / es möchten diese schätzbare Sachen den Hussiten in die Hände kommen und verunehret werden / derowegen hat Er Sie alle sampt An. Christi 1424. nach Nürnberg geschickt / und darbey die gnädige Verordnung gethan / daß Sie zu ewigen Zeiten bey derselbigen Stadt verwahrlich bleiben / und aufbehalten werden solten / so auch bißhero beschehen.

Erstbeschriebenes Kaysers Heiligtum / oder Heilthum / ist jährlich zu Nürnberg den Freytag nach Oftern auf dem Marckt / eine Stunde nach aufgehender Sonne gewiesen worden / nach gehaltenen Messe und etlichen Gesängen / von dem Leyden Christi: In beyseyn der ältern und jüngern Herren des Raths / deren ein jeder eine vergülte Kerzen getragen; Nachdem die Messe geendiget / wurde von einem Priester die Gnade und Indulgenz / welche der Pabst zu Rom darzu gegeben / abgelesen / und alsdann ward ein Stück nachdem andern vorgetragen / benennet und vorgezeigt / welche auch von dem Volck andächtiglich betrachtet / und als eine heilige Sache gehret wurde.

Ein Zahn S. Johannis in einem Kästlein / an einer Ketten hangend.

Das Schwerdt / welches Carolus Magnus geführet / und ihm von einem Engel

soll gegeben worden seyn.

Es ist auch noch ein anders Schwerdt / mit dem Wappen des Herzogthums Schwaben / bestehend in dreien schwarzen Löwen / in Goldgelben Felde. Auf einem Kays. Schwerdt ist der Böhmisches Löw / mit dem doppelten Schweiffe / und diese Schwerdter sind nicht so alt / als das / so hier gebildet ist / und soll eines davon der Christliche Ritter Mauritius geführet haben.

Die Kaysersliche Kron:

Diese Kron ist sehr alt / wie der Augenschein weiset / und ist in dem Bogen der Rahm CVNRADVS zu lesen / welcher vermutlich der Erste dieses Namens gewesen / weil darbey keine Zahl zu sehen. Und haben dieses Namens vier Römische Kaysers regieret / als Cunradus I. A. C. 1025. bis 1039. Cunradus II. Salicus von 1137. bis 1152. Cunradus Eberus III. 1250. bis 1254. dann Cunradus IV. von 1254. bis 1258.

Der Kaysersliche Reichs- oder Majestät-Appfel.

Der Reichs-Scepter.

Welcher Kaysers dieses verschafft / ist ungewiß / vermuthlich aber ist beedes mit der erstgemeldten Krone gemacht worden.

Der Kaysersliche Rock.

Dieser Rock gleicht einem köstlichem Messgewand / und ist mit Perlen und Edlen Gesteinen versezt / Dalmatica genannt: Es ist auch darbey ein Chor-Mantel und Stolz-Gürtel / und wird nach der Wahl dem neuen Kaysers oder Römischen König angezogen / und nach vollendten Solennitäten den Herren von Nürnberg wieder in Verwahrung gegeben.

Es seynd noch etliche andere Stück beyhanden / welche hier nicht abgebildet / als

als: Ein Stück von Christi Wiegen/ ein Arm der H. Anna/ ein Stück von dem Kleid S. Johannis/ etliche Glieder von den Ketten/ damit S. Peter/ S. Paul und S. Johannes gefesselt worden/ ein Stück des Tisch-Tuchs/ darauf der Herr Christus sein Abendmahl gehalten/ wie der ein Stück von dem Schurz-Tuch/

in welchem Er den Jüngern die Füße gewaschen/ 5. Dörner von der Kron/ so die Kriegs-Knechte dem H. Ern Christo aufgesetzt.

Alles dieses ist in einem silbernen verguldeten Sack geschlossen/ und hängend oben in dem Chor der Kirchen bey dem H. Geist zu Nürnberg.

LITT. H.

Enarrationis reliquiarum imperialium alia epitome.

EN tibi, qui haec ad picis & legis. Sacri Romani Imperii & Sacratissimorum Imperatorum uenerandas Reliquias, Regalia & Glenodia, quae Sigismundus Imp. Aug. Ao. CHRISTI 1424. ob bellum Hussitarum, Praga Noribergam, Imperii ciuitatem, transtulit, & eiusdem Inclyto Senatu asseruanda & in perpetuum custodienda, priuilegio speciali clementissime commisit. Ex Reliquiis praecipuas, ad uinum expressas & aquae magnitudinis depictas hic uides: Ferrum scilicet Lanceae, quo Latus SALVATORIS nostri, IESV CHRISTI in passione acerbissima est transfixum: Clauum item huic ferro insertum, quo REDEMPTOR NOSTER ligno crucis fuit affixus, & insuper parti-

culum non modicam ligni eiusdem Crucis, in qua Salus nostra est perfecta, &c. In imagine Sigismundi Imp. Augustissimi, delineata spectas Regalia & Glenodia, quae Augustissimos Imperatores in prima coronatione semper exornant & uenerandos reddunt, suntque Corona CAROLI MAGNI, Gladii eiusdem, & S. MAVRITII Imp. Sceptra, Poma Imperialia, Dalmaticae Stolae, Sandalia, &c. quae ad Imp. coronationem semper a Senatu Noriberg. quam obsequentissime per Deputatos adferuntur. Haec omnia, quia nunc rarius uidere licet, hic accurate exsculpta, aeri incisa Tibi proponuntur. Tu ea, qualia qualia sunt, aequi bonique consule, & uale.

LITT. I.

Insignium imperialium Geometrica dimensio.

EN tibi! qui ORBE hoc argenteo uides, quae regunt ORBEM: CORONAM puta, SCEPTRVM, IMPERIALIA POMA cum STOLA DALMATICA. In SIGISMUNDO haec habes, quia ipse REGALIA haec & GLENODIA Imperii Anno 1424. ob Hussitarum motus, Praga Noribergam mouit, quibus hodiernum IMPERATORES AVGVSTISSIMI ORNANTVR ET CORONANTVR.

Reuerfa facies e RELIQUIIS praecipuas tibi porrigit: LANCEAM, cuius longitu-

do genuina, lineam oculis heic subiectam decies ac septies habet.

De CRUCE LIGNVM, quod lineolam insequentem uice quarta & uicesima aequat.

De PRAESEPIO reliquiae, adiectam lineam decies & novies occupant.

Mals du Leser! in diesem kleinen Buch siehest / sind diejenige Dinge / die ein
3 neu

nen grossen Theil des grossen Edd. Run-
des regieren. Die Kaiserliche Cron/
Scepter / Reichs-Äpfel / samt dem
Roch. Du siehest Sigismundum dar-
mit angethan / weilen Er solche Regalien
Reichs-Kleinodien im Jahr 1424. we-
gen des Hussiten-Kriegs von Prag nach
Nürnberg geliefert / mit welchen noch
heut zu Tage alle Majestäten des Reichs
bey ihren Crönungen öffentlich gezie-
ret werden.

Die andere Seite wird dir vornehme
Stücke einiger so genannten Heilichä-

mer zeigen: als den Speer / mit wel-
chem Christi Seiten eröffnet / dessen wah-
re Länge diese Lini Siebenzehnen mal
hält.

Ein Stück von dem Kreuz Christi/
welches Vier und Zwanzigmal die Län-
ge bey-folgender Lini hat.

Ein Stück von der Rippen Christi/
so die beygesetzte Grösse Neunzehnen
mal hat.

LITT. K.

*Principum electorum litterae Noribergam, imperialium insigni-
um rogatrices d. xx. mens. Dec. 1689.*

Anselm Franz zu Mainz

Johann Hugo zu Trier } Erz Bischöffe

Joseph Clemens zu Köln }

Maximilian Emanuel in Ober- und Nieder-

Bayrn auch der Obern Pfalz Herzog ic.

Philipp Wilhelm Pfalzgraf bey Rhein ic.

Des Heil. Röm. Reichs durch Germanien,

Gallien, und das Königreich Arelaten

auch Italien Erz. Canzlern / Erz. Truch-

seß und Erz. Schatzmeister / alle fünf

Churfürsten / auch die Churfürstliche /

Sächsische und Churbrandenburgische

Gesandten.

Wern Gruss zuvor ic. Liebe / Be-

sondere und gute Freunde. Darnach

wir uns verglichen und entschlossen ha-

ben / um allerhand mercklicher und Be-

wegender Ursachen willen / vornehmlich

aber / zu Beförderung des Heiligen Röm.

mischen Reichs Wohlfahrt / auch gemei-

ner Christenheit zu Nutzen und gutem / ver-

mittelt Götlicher Gnad. Verleihung / auf

den 18. Januarii, neuen Kalenders / nechst-

kommenden 1690ten Jahrs / in alhiefig

Anselmus Franciscus El. M. Johann Hugo El. T. Josephus Clemens El. Maximil. Eman.

El. Philipp. Wilhelm. Churfürst.

des Heil. Reichs Stadt Augspurg zur
Wahl eines Römischen Königs und künf-
tigen Kaisers zu schreiten / in wenig Ta-
gen darauf auch die Königl. Krönung vor-
zunehmen / worzu wir der Kaiserl. Zier-
den / als der Kron / Äpfels / Schwert /
Scepter / samt andern bey Euch vorhan-
denen Pontifici lien benöthigt sind: Als
ist an Euch unser gnädigst. auch freund-
liches Begehren hiermit: Ihr wollet sol-
che bey Euch in Verwahrung haltende
Zierde dergestalt zeitlich anhero verschaf-
fen / daß Sie nach Verrichtung der Kö-
nigl. Wahl alhier seyn / und Ihre Kaiserl.
Maj. Unserm allergnädigsten Herrn
verwarlich eingeliefert werden mögen.
Undeme geschiehet höchstgedachter Ihre
Kaiserliche Majestät zuverlässig. und ern-
ste Meinung / auch uns ein gnädigstes und
angenehmes Gefallen / und wir sind Euch
damit zu Gnade-Geneigtem Willen und
allen Guten Wolbeygethan. Augspurg den
22. Dec. 1689.

El. T. Josephus Clemens El. Maximil. Eman.

E. Hl. von Gersdorf. P. Danckelmann.

LITT. L.

*Caesaris Leopoldi litterae ad Noribergensem senatum argumen-
ti eiusdem die xxiii. mens. Dec. 1689.*

Leopold von Gottes Gnaden Erwähl-
ter Römischer Kayser zu allen Zeiten
Mehrer des Reichs. &c. &c. Was gestal-
ten von unsern und des Heil. Reichs hier
anwesenden Churfürsten und deren Ab-
wesenden Bevollmächtigten Räten/Pot-
schäften und Gesandten einhellig gut ge-
funden und geschlossen / den achtzehenden
nechstkünftigen Monats Januarii neuen
Kalenders / in alldiesiger unser und des
Heil. Reichs Stadt Augspurg / die Wahl
eines Römischen Königs und künftigen
Kaisers und in wenig Tagen darauf dessen
Krönung vorzunehmen / mit hin an Euch
begehrt worden / die bey Euch befindliche
Kaiserl. Insignien und ornamenten / als
die Kron / Pfel / Schwert / Scepter und
andere Pontificalien, noch vor Verrich-
tung der Kaiserl. Wahl anhero zuver-
schaffen / und uns verwahrlich ein zulie-
fern. Das werdet / ob dem hierbey ver-
wahrten Schreiben / Ihr mit mehrern
zuersehen haben.

Welchem nach wir nicht allein der bey-
den Churfürsten zu Bairn und Pfalz und
des Marggraven zu Brandenburg Culm-
bach L. L. Eden bey liegend schreiben und

anferlegen / daß Sie diejenige / so von
Euch dieselbe hieher zu überbringen/ver-
ordnet werden/ durch Ihre Obrigkeit und
Gebiet / so weit Sie selbiges vertreten
möchten / sicher und genugsam begleiten
lassen sollen: Massen beigeschlossene Ab-
schriften weiters ausweisen; sondern be-
gehren an Euch auch gnädigst / Ihr wol-
let angeregte Ornamenta und Insignia an-
hero förderst / je ehender je besser ü-
bersenden. Daran thut Ihr unsern Gnä-
digsten Gefälligen Willen und Meinung/
und Wir verbleiben Euch mit Kaiserli-
chen Gnaden gewogen. Gegeben in un-
ser und des Heil Reichs Stadt Augspurg
den drey und zwanzigsten Decembris An-
no Sechszehen hundert neun und achtzig:
Unserer Reiche des Römischen im zwey-
und dreißigsten; des Hungarischen im
fünf und dreißigsten und des Böhmischen
im vier und dreißigsten.

Leopold

St Leopold Wilhelm GZ. Königsegg.

Ad mandatum Sac. Caes. Maiestatis
proprium

C. F. Consbruch,

LITT. M.

*Aquisgranensium vindiciae aduersus Noribergenses, horumque
pro tutelari imperialium insignium iure aeterno, facta reposi-
tio an. 1712.*

DEs in verwichener Franckfurter Früh-
lings-Meß ein vollständiges Diari-
um über die / mit Ihro jetzund / Gott
gebe lang und glücklich regierenden Kay-
serl. Majest. in ersagter Stadt vorgegan-
gene / höchst-erfreulichste Wahl und Erö-

nung in den Druck heraus gegeben wor-
den / ist aus einem selbigen Operi ange-
hengen so genannten kurzen Bericht ü-
ber des Königl. Stuhls / und des Heil.
Römif. Reichs freyer Stadt Aachen bey
denen Erönungen der Römischen Könige
und

und Kayserliche habender Praerogativa und Gerechtsame ic. nicht ohne vieler Bewundern zu ersehen gewesen / was massen von gedachten Löbl. Reichs-Stadt Aachen sich eines angeblich habenden kundbaren / im Werck selbst aber wol niemals gewesen / noch von ihnen selbst angezogenen Rechts auf die Kayserliche und Reichs-Insignia, so der Stadt Nürnberg / durch Kayserl. Diplomata, zu ewiger unwider-rüsslicher Verwahrung / von Anno 1423. her anvertrauet sind / gerühmet und angemasset / anbey sich darauf bezogen werden wolle / ob seye / zu Saluirung sothanen vermeintlichen Rechts / bey dieser / und in allen und jeden vorherigen Kayserl. Erönungen / eine formliche Protestation von denen Stadt-Aachischen / gegen die Nürnbergische Herren Gesandte / per Notarium & testes geschehen.

Nun hat man an Seiten Nürnberg in allen ganz umständlich und fideliter erstatteten / und annoch verwahrlich vorhandenen Relationibus derer / mit denen besagten Reichs-Kleinodien zu denen ehervorigen Kayserl. Erönungen von dar / und öftters nach Aachen selbst / abgegangenen Herren Deputirten / mit Fleiß nachsehen lassen / ob und was dißfalls von Seiten Löbl. Stadt Aachen vor angebliche Protestationes, oder auch sonstige Abhandlungen geschehen und eingewandt worden seyn mögen; man hat aber von dergleichen nicht ein einiges Wort noch anzeigen bey einigen ältern Erönungen gefunden / ausser daß bey Ihro Kayserl. Majestät Iosephi, allerglorigsten Ange-denkens / Coronations-Actu nicht so wol die Herren Deputirte der Stadt Aachen / als daselbstige Herren Canonici, bloß und allein darüber / welches Schwerd zum Ritterschlagen gewöhnlich gebraucht wer-

de / einigen Zweifel haben mouiren / und hernach / (vermuthlich über gedachten Umstand) wie auch bey letztmaliger Erönung Ihro jetzigen Kayserl. Majestät / an die Nürnbergische Herren Deputirte einen Notarium abgeordnet haben mögen: welchen man aber / da man eben wieder auf der Abreise begriffen / und überdiß dergleichen Dinge anzunehmen / weder in Commillis gehabt / noch instruiert gewesen / unangehört wieder von sich gelassen.

Es ist sich demnach wol höchstens zu verwundern / qua fronte der Concipist des ob-angeregten Aachischen Berichts so frey in das offne zu schreiben und drucken zu lassen / sich erkühne / ob seye eine solcherley Protestation bey allen und jeden vorherigen Erönungen geschehen / da doch hiervon weder uola noch uestigium irgendwo gezeigt noch erwiesen werden kan: Wiewol / wann auch solches blosses Vorgeben sich in facto u. rificiren liesse / gleichwol alle solche alt oder neue Protestationes auf ihrem offenbaren Ungrund / ohne einigen Effect Rechts / ersitzen / Löbl. Stadt Aachen aber / oder dero L. Frauen-Kirche / den geringst- und wenigsten Zuspruch an obgedachte Insignia, geschweige Ihro Kayserl. Majestät und dem Reich über deren Proprietät / (als man doch sothane Insignia zu einem besagter Frauen-Kirche geschenecktem Eigenthum machen will) oder der Stadt Nürnberg / ratione der ihr auf ewiglich anvertrauten Custodiae, eine Praetension zu mouiren / nicht dem wenigsten Schein noch Tug zu legen können.

Man erachtet ganz unnöthig / mit Vorstellung des Aachischen offenbaren non iuris sich weitläufftig einzulassen / noch aufzuhalten / weniger sich darob zu diffundiren / was Beschaffenheit es sowol mit der

der Wahl und Regierung Richardi Cornubiensis als dessen von Aachischer Seite pro unico fundamento, wiewol nicht einmal in forma, sondern bloß per modum extractus, oder vielmehr historicae relationis, producirendem Diplomate und Donations-Brief / ja auch mit denen darinnen gemeldten Insignibus selbst für eine Beschaffenheit gehabt habe: und daß nemlich jener weder zur völligen ruhigen Kayserlichen Regierung gekommen / noch vielleicht die rechte und eigentliche / anjeko zu Nürnberg verwahrte Reichs-Insignia zu Gesicht noch Händen erlangt / einfolglich solche zur Kirche zu Aachen zu stiften / weder Gelegenheit / noch allenfalls über solches Reichs-Eigenthum also nachtheilig zu disponiren Fug oder Macht gehabt habe. Man könnte hierzu sonsten e. g. ex Abb. Vrsp. deutlich darthun / daß vor dem Tod Kayser's Frederici II. und also noch vor Richardo solcher Reichs-Ornat keineswegs zu Aachen gelegen / sondern allschon in Kayser's Henrici IV. Händen bestanden / und ihm von seinem Sohn Henrico V. abgedrungen / (a) von diesem aber / nachdem er ihn von denen Auffachern / so ihm solchen abgenommen / wieder erobert / auf seinem Tod-Bette auf dem Schloß Hammerstein / bis zu nächstem (b) Reichs-Tag / zu verwahren befohlen / sodann in die Hände Bischoff Henrichs zu Speyer gerathen / (c)

hierauf Kayser Ottoni IV. extrahirt / und von diesem nach Mayland geführet / (d) von dannen aber vom höchst-besagten Kayser Eriderico II. wieder in Teutschland gebracht / und Anno 1221. in die Custodiam sub potestate Eberhardi de Tanne in Walpurg gegeben worden seye; (e) Anno 1350. aber und also etwann 90. Jahr nach Richardo, teste Goldast. Polit. Reichs-Handel p. VI. c. 1. und daselbst befindlicher Formal-Urkund / abermals nicht die Kirche zu Aachen / sondern Marggraf Ludwig zu Brandenburg / der solche von seinem Herrn Vatter Ludouico Bauaro Imp. her noch in Händen hatte / Jhr. Majest. Kayser Carolo IV. diese Kleinodien behändigt habe / (f) item, was von einem andern dergleichen angeblichen Diplomate Richardi, so ebenfalls Anno 1262., wie dieses Aachische d.irt ist / da Er Richardus schon längst in Engeland reuertirt war / von einigen gehalten werden wolle / vid. Pfeffinger ad Vit. Ius. Publ. tom. I. l. I. t. s. 5. II. p. 625. Man will sich aber Kürze halber einestheils nur auf die Worte des allegirten Diplomatis selbst beziehen / welche von der Corona aut gladio Caroli M. aut consuetis Imperii Insignibus, mit keinem Buchstaben / sondern indefinite de una Corona aurea, item de uno pari regali Vestium NB. de armis suis, nempe Richardi melden; anderstheils aber will man die /

- (a) Vrsp. ad ann. 1106. f. m. 188. in fin. Autor vit. Henr. IV. a Reineccio editus f. 36.
 (b) id. Vrsp. ad ann. 1124. f. 206. 207. (c) id. ad ann. 1209 f. 238. (d) ibid. f. 239.
 (e) id. ad ann. 1221. f. 245. (f) R. David. Gans. in Chronico, ubi ita ait: Circa haec tempora habebat Ludouicus (Elector Brandenb. Ludouici Bauari Filius,) in potestate sua gladium Caroli M. primi Germanorum Imperatoris, & lanceam, qua Melliae istorum latus fuit transfossus, & fragmentum crucis, in qua Nazarenus pependit, & clauum qui manum eius affixam tenuit, mappam item, super qua Nazarenus ante mortem coenauit. Omnes istas res Dux Ludouicus, accepto argenti pretio, in manus dedit Carolo Caesari.

die / zwar an sich aus solchen Formalibus schon ganz deutlich erscheinende / Auslegung und Determination, was dieses für eine Kron und Ornat gewesen / die anfangs von Petro von Beck / Canon. in Lateinischer Sprach beschriebene / hernach von Ioh. Noppio D. & Advoc. Aquisgranense in das Teutsche uertirte / vermehrte / und mit ungemeinem Applaus und Approbation, auch ihme præmii loco von wolbesagter Stadt Aachen ad dies uitae ertheilter Accis-Befreyung / in den Druck gegebene Aachische Cronick selbst geben / machen und erläutern lassen / als in welcher l. i. c. 10. folgende klare Erzählung zu lesen ist:

„Anno 1256. wird dieser Kayser (Wilhelmus Holl. Comes) von denen Friesländern erbärmlich umgebracht / und Anno 1257. in seinem Platz von etlichen Chur-Fürsten Richardus aus Engeland / von etlichen Alphonsus, König in Hispanien / erwählet. Darob Alphonsus in Teutschland nicht hat kommen wollen / der andere aber NB. ist zwar kommen / und auch allhier zu Aachen gekrönt mit nicht eben Caroli M. und ordentlicher Reichs-sondern) NB. einer güldnen Cronen / so NB. er selbst / samt vielen andern Kleinodien mitbracht / und der Kirche Anno 1262. verehret / aber als die Säfel leer gewesen / ziehet er wie der nach Engeland / und bleibet zu Hause. Diese von einem daselbst publice approbirten Aachischen Historiographo angeführte Erzählung giebet ja hell und klar an den Tag / daß man bißhero selbst in Aach von undenklichen Jahren die Worte des anführenden Diplomatis Richardi keineswegs von denen ordentlichen von Carolo M. herrührenden und seither

der Stadt Nürnberg anvertrauten Reichs-Kleinodien / sondern von einem ganz separaten eigenem Ornat und Haus-Crone dieses Richardi, dergleichen auch andere Kayser mehr sich angeschaffet / und zu gebrauchen gepflogen / verstanden habe; wie Sie dann auch einem jeden / so sie genau ansiehet / keinen andern Verstand suppeditiren oder formiren lassen / wobey man zugleich jeden unpartheylichen Leser erwegen lässet / was die Ursache seyn möge / warum gedachter Historicus Noppius, da er lib. 3. alle der Köbl. Stadt Aachen / wie auch dero Münster zu unser lieben Frauen ertheilte Kayserl. und Päbstl. Bullas & Diplomata formaliter recensiret und exhibiret / gleichwol dieses angegebenen Richardischen Briefs darbey mit keinem Buchstaben gedencke / weniger solchen unter denen andern zugleich habe drucken lassen.

Hingegen thut eben dieser Autor, l. i. c. 2. p. 37. s. dergleichen 2c. klare Erwähnung / daß bey Kayser Caroli V. Crönung die Stadt Nürnberg die zu solchem Actu gehörige Cron / Schwert und andere Sachen nach Aachen gebracht habe; inmassen auch der Chur-Eöllnische vortreffliche Rath und Cammer-Gerichts-Assessor Hermannus Maurus* in der Beschreibung bey dieser Crönung expresse meldet / quod ornamenta D. Caroli, quibus ex more coronandi Reges induuntur, Nurembergensis Magistratus summa cum diligentia atque ueneratione publice ad aliquot secula asseruauerit, quae tempestiue Aquisgranum delata, ubi Reges coronandi fuerint, rursus coronatione expleta asportentur, subque fida custodia claudantur. Wobey er in statim sequentibus diese Reichs-Insignia ordentlich erzehlet und pfe-

* Ap. G. Idast, Pol. Imp. p. 3. p. 271. s. Ornamenta.

eificirt: ganz ohne / daß beede diese/oder einig anderer Autor das geringste melden / oder sonst erweislich wäre / das Aachen damals / oder bey so vielfältigen in loco daselbst / noch zuvor und hernach verrichteten Erönungen sich einigen Anspruchs zu diesen Kleinodien (so sie außer dem vermuthlich also ungeahndet schwerlich wieder würden haben abführen lassen) im geringsten hätte angenommen / oder deßhalb das wenigste bedungen oder vorbehalten habe.

Ben obbewandten Umständen nun hat Nürnberg von Löbl. Stadt Aachen einige Protestation wegen dieser ex Privilegiis & Commissione perpetua Imperatorum & Imperii zu verwahren habenden Kayserl. und Reichs-Heiltum und Ornat weder anzunehmen / noch derselben wegen ihrer so unstatthafften / als zuvor nie erhörten / noch ihnen denen Herren Aa-

chern selbst zu Sinne gekommenen neuerlichen Praetension halben / die geringste Red und Antwort zu erstatten / sondern giebt obgedachte angebliche theils in facto unerwiesene / theils aber / und so viel die erst durch obgemeldten gedruckten Bericht bekannt wordene betrifft / offenbar richtige Protestation in ihrem Unwerth mit weit gegründeterer Reprotestation zurück / und hält sich seiner bey nahe dreyhundert Jährigen / jederzeit ruhig exercirten / von Kayserl. Majestät und dem Reich öftters und beständig confirmirten / und von Aachen selbst zuvor nie widersprochenen unverrückten / darzu bestens titulirten Possess, hat aber diesen kurzen und gründlichen Gegen-Bericht allein zu Vorkommung aller irrigen Impressionen bey andern bekandt machen wollen.

LITT. N.

Familiarum Stromerianae & Pfinzingianae uetusta nobilitas.

Sunt in manifesto errore illi, qui patriis trium imperialium ciuitatum Noribergae, Augustae atque Ulmae in dubium uocant iura nobilitatis. Quae tamen prodere solent tot rerum Germanicarum plenae fidei rationes & argumenta. Nam principio urbium, in Germania conditarum, factum, iussu imperatorum aut principum territorii, ut *landsassii nobiles*, agris relictis, nomina sua darent ciuitatibus in illisque agerent cum familia. Hoc scilicet sine, ut urbibus iam tunc conditis acquirerentur opes, dignitas, amplitudo. Tantum uero abest, has familias, urbis incolatu, amisisse gentilitiam nobilitatem, ut potius hodieque *Langensalzae* & *Staffurto*, ciuitatibus Magdeburgicis non alii senatores, consules & salinatores

sint, quam uiri auitae & prouincialis (landsassicae) nobilitatis. Quorum tamen filii uiam nemo negat ad torneamenta, connubia, beneficia, ordines militares equestres, aulica munera aliosque dignitatum gradus, quae nobilitatem requirunt, atque uetustiore. Quid? quod idem inuenire licet in *Stromerianae* & *Pfinzingianae* familiarum imaginibus. Loquantur chronica patriae, ne quid dedisse uidear sensibus aliorum. An. 1282. Ist Berthold Pfinzing Reichs-Vogt in Nürnberg gewesen / und hat zur Vermehrung der Reichsburg viele reißige Männer gehalten. Sed plenior de hac gente narrationem habet anonymus chron. Norib. ad an. 1318, p. 92. Das Geschlecht der Pfinzinger hat vor vielen Jahren bey und in Nürnberg gewohnet. Ist bey

bey Fürsten und Herren in großen Ansehen gewesen / Ihrer wird erstlich im großen Thurnier 1198. gedacht / nemlich Nicolaus Pfinkings / als Thurniervoigts / Andreas Pfinkings / Cammermeisters / und Fendrichs über der von Nürnberg 400. Pferde / damit sie den Keyser begleitet. A. 1227. unter K. Friedrich 2. hat Herr Berthold Pfinking das Schultheissen Amt zu Nürnberg verwaltet. A. 1282. wieder Herr Berthold Pfinking des Reichsvoigt auff der Besten zu Nürnberg / dazu er stetigs 20. Pferde gehalten / und zugleich Reichs Schultheiß in der Stadt gewesen / ward zu vielen großen Sachen und wichtigen Anschlägen gebraucht / hat seine Wohnung auff der Besten gehabt. Von ihm kommen alle die alten Pfinkinge / so von alters bis auff Conrad Pfinking so 1596. zu Roth im Marggraffthum gestorben / gelebt / mit welchem diese gar alte Pfinking / so man wegen ihres Wapens die Gey Pfinking genennet / abgestorben. Haben zu vielen Edlen auff dem Land und den ältesten Geschlechtern in Nürnberg geheyrathet / mit großer Nahrung sich aldä genehret / auff dem Lande schöne Güter und Lehen gehabt / etliche Herrnhäuser besessen / darunter auch der Lichtenhoff vor Nürnberg am Wald ihnen eigenthümlich zu gehöret / welchen sie E. C. Rath 1377. übergeben / und sich erkäret / im fall der Noth Kriegs Volf darein zu legen / auch ihn niemand als einem Bürger zu verkauffen / wie mit andern Gütern mehr beschehen. Und haben von diesem Geschlecht etliche den Ritterstand erlangt / so wohl in geistlichen als weltlichen Orden. Wie denn Herr Paulus Pfinking des Deutschen Ordens Haupt Commenthur zu Nürnberg gewesen. Sie haben Kirchen und Clöstern

u. d. gl. viel zugewendet / auch S. Sebalds Pfarrhoff gebauet / und mit Kirchen Ornat u. d. gl. ein ziemlich Gut angelegt. Es hat sich aber vor alters eine Veränderung mit diesen Pfinkingen begeben. Nemlich es wohnte ein fürnehmer Bürger in Nürnberg / so mit vielen großen Gütern angesehen war / der hieß Geuschmid / und führte in seinem Wapen einen schwarz und gelben Schild / hatte auch einen einzigen Sohn. Nun hatte der alte Berthold Pfinking / dessen Wirthin die Geut Ebnerin gewesen seyn sol / eine Tochter / die verheyrathete er Geuschmidts Sohne Rappolden / mit dem Bedinge / daß er den Namen Geuschmid verlaßen / und sich den Pfinking nennen sollte / und das Wapen mit dem Geyer annehmen / welches er gethan / daher seine Nachkommen die Geu Pfinking genennet worden / und noch heutiges tages im Leben sind. Und haben seithero etliche der Geu Pfinking den Namen verlaßen / und sich wider Geuschmied geschrieben / doch aber das alte Wapen der Geu Pfinkinge geführt / dagegen etliche Geuschmied den Namen Pfinking angenommen / und doch ihr erstes Wapen schwarz und gelb behalten. Wenn diese Veränderung geschehen / ist unweißend / dieweil die alten Brieffe und Bücher in dem großen Aufschlauff zum theil fast alle ausgetilget und zerrissen worden. Es scheint aber eher daß solche Veränderung nach dem Aufschlauff geschehen / weil der Name Geuschmid / die es damahls mit den Bürgern wider den Rath gehalten / sehr verhaßt gewesen. Doch findet man den Unterscheid bey den Clöstern und in Verheyrathungen / daß die mit dem Geyer die alten Pfinking / die andern mit schwarz und gelben Schild / allein die Pfinking genant

genannt worden. Diese Geu Pfinkzing haben vor alters unterschiedene Helm Eli-
modien bey ihrem Schild geführet / der-
wegen sie bey R. Friderich dem 3. 1470.
erlangt / alle ihre alte Wapen zusammen
unter 2. Thurnier Helm zu führen / und
mit rothen Wachs zu siegeln / welches
Wapen ihnen 1489. mit güldenen Kronen
und gekrönten Löwen auff dem Helmen
zu führen verbessert worden. Nachdem
nun die alten Geier Pfinkzing allzeit in
Rath gangen / sind hernach die Geu Pfin-
king auch herfür kommen / und bey leben
der Geier Pfinkzing vor alters in Rath
erwehlet worden / wie denn albereit Ao.
1369. Seitz Geu Pfinkzing / genannt An-
na Maria / zum Rath erwehlet worden /
welcher bey 45. Jahr darein gangen / u.
a. mehr biß auff den heutigen Tag. Ao.
1234. sind 3. Pfinkzing mit dem Geier auch
3. Geuschmidt mit dem Geier auff der Be-
sten neben andern versallen. Unter an-
dern berühmten Leuten dieser Geschlech-
ter war Melchior Pfinkzing / Keyser's Ma-
ximiliani I. Rath / Probst zu S. Sebald
in Nürnberg / auch zu S. Alban in Maynz
und Decanus zu S. Victor, welcher auff Be-
fehl des Keyser's den Theurdanck von des
Keyser's Leben und Thaten Poetisch ge-
schrieben: Siegmund Pfinkzing hatte Mar-
koffstein von dem Bisthum Bamberg innen.
Melchior Pfinkzing war Keyser Carols
Pfenningmeister / und Abt zu S. Paul in
Lauffenthal in Kärndten. Martin Pfin-
king hatte das Hauß Henffenfeld von den
Rothen von Eggloffstein erkaufft / und zu
einer Vorschickung gemacht / und ha-
ben dieser zeit die Geu Pfinkzing dieses
Henffenfeld noch neben dem Weygels-
hoff / Heuchling / auch Letten / Dornitz /
Wunderburg / Schwarzenburg / auch zu
Hergberg und Meyeldorff ihre Herren-
häuser.

Sequitur familiae Stromerianae descri-
ptio ex chronico eadem ad an. 1350. Die
Stromer haben ihren Ursprung von ei-
nem Edlen Mann / so seine Wohnung
auff dem Schloß Cammerstein oberhalb
Nürnberg gehabt / und Gerhard von D-
ber- und Unter Reichenbach genennet war /
welcher viel zu Nürnberg gewesen / und
Ao. 1198. Keyser Heinrichen den 6. mit
18. Pferden begleiten helffen / und darumb
auch mit Freyheit begnadet worden. Er
starb Ao. 1205. verließ 2. Söhne / die wur-
den zu den alten Waldstromern in die
Kost gethan / giengen mit ihren Kindern
in die Schule / und nannte man sie her-
nach die Stromer / welcher Nahme ih-
nen geblieben biß auff den heutigen Tag.
Dieser Reichenbacher hatte die 3. Lilien
auff seinem Helm und im Schild gefüh-
ret / wie es die Stromer noch iziger zeit
gebrauchen. Da nun diese beyde junge
Reichenbacher erwachsen / blieb ihnen der
Nahme / Stromer / wie denn die Wald-
stromer vielmahls allein Stromer genant
worden. Der älteste unter ihnen hieß
Gerhard / war an König Conrads Hofe
in großem Ansehen / wie auch sein Va-
ter bey König Heinrich / jener starb bey
ziemlichen alter lediges standes / dessen
Bruder Conrad verheyraethete sich zu
Nürnberg mit Herrn Conrad Waldstro-
mers Ritters Tochter / mit welcher er 15.
Kinder erzeuget. Nach ihrem absterben
freyete er eine Dochterin von Bamberg /
die gebahr ihm 3. Kinder. Als diese
auch verschied / nam er eine Helwegin /
die brachte ihm auch 15. Kinder / also
daß er mit 3. Weibern 33. Kinder gezeu-
get / darunter 8. Söhne erwachsen / von
welchem die iztlebende Stromer ihr her-
kommen haben. Sie haben iederzeit die
vornehmsten Aempter im Rath verwal-
tet /

tet / sich weit ausgebreitet / in vielen vornehmen Geschlechtern geheyrahet und viel große Stiftungen in der Stadt und auf dem Lande gethan / also daß nicht leicht ein Closter oder Kirch umb Nürnberg zu finden / da nicht ein Stromer sein gedächtnis gemacht. Haben große Höffe und Häuser erbauet und erkaufft. Es haben auch die Stromer eine Stiftung / daß sie jährlich die 7. Mitwoche in der Fasten einem jeden Krancken im Neuen Spital 6. Creutzer austheilen lassen. Auch sollen sie jährlich die 7. Wochen in der Fasten einen Feigenbrey / sampt Wein und Brod in den Spital zu S. Elisabeth geben / an dessen stat aber geben sie Zwetschen / und 15. Maß Wein / und 30. Creutzer Semmel jede Woche / so lang die

Fasten wäret / und am Tage Joh. des Teuffers geben sie 15. Maß Wein / und 15. Creutzer Semmeln auff einmal. Sie haben auch auff dem Land seine Güter besessen / als den Cammerstein / it. Neurehoff / Almshoff / Ober und Unter Reichenbach etc. Keyser Heinrich der 7. nennet die Stromer Gestrenge und Fürsichtige / seine liebe getreue / Forstmeister und Zeldler auff beyden Wälden umb Nürnberg.

Cum duumviri de iure tutelari Noribergensium optime meriti sint, nemo vitio nobis uertet, quod utrumque locum dedimus gloriae eorundem auitae atque in posteris, maiorum uirtute dignissimis, aeternum perennaturae.

LITT. O.

Iacobi GRETSEI, Soc. Iesu theologi syntagma de insignibus imperii, Ingolstadii 1618. 45. Quod opusculum cum rarissimum sit, hic adiungemus.

Cap. I.

QVAENAM SINT SACRI ROMANI IMPERII SACRA CIMELIA ET LIPSANA.

Kεῖμηλιον vocant Graeci, quidquid in suppellectile ceu pretiosius & rarius, magna cura & studio reponi & asseruari solet. Hinc κειμηλιάρχης seu κειμηλιάρχος, qui pretiosae suppellectili custodiendae praest. *Thesaurarium* nominare licet. Huius generis non unum, sed & plura κειμηλία S. R. Imperium possidet, quae aliquando Insignia Imperialia: aliquando Regalia. Interdum *Clinodia*; Germanis; *Rösnigliche Zier* / Graece βασιλικὰ κειμήλια, κόσµος, ἐπίσηµα, & *Symbole* appellantur; quorum pars ad inaugurationem, & inuestituram Electi Caesaris adhiberi solet: suntque duplicis generis; alia prorsus sacra,

utpote Christi, uel aliquorum coelitarum Reliquiae; alia non quidem ut Christi & Sanctorum Lipsana, sed ut illustrium uirorum monumenta, ueneratione & asseruatione digna censentur: nam Imperatores, qui post Carolum Magnum in occidente imperarunt, si quid sacrosanctum, uel rarum adepti essent, id in secretiore Imperii thesauro reponebant, qua cura factum est, ut tandem integrum quasi peculium conflaretur, sine cuius possessione nemo erat, qui se absolutum, & ut sic loquar perfectum Caesarem arbitraretur. At quanam ista insignia? Quatuor sunt, inquit Petrus de Andelo lib. 2. de Imperio Romano cap. 8. *Diadema*, *gladius*, *Sceptrum*, & *pomum aureum* seu *globus*. Nihil breuiter & concise Petrus; Cuius breuitatem supplet nonnihil Scholiastes eius

Freherus, cum ait, præter hæc quatuor Augustalis dignitatis propria ornamenta, plura sunt Clinodia, Reliquiae, & anathemata, quae ex parte enumerantur in Vita Henrici IV. ab Anonymo, cum dicit, fihum eius Henricum, missio legato, mandasse, ut absque mora crucem, coronam, & Lanceam caeteraque sibi transmitteret. Quod Henricus filio in quadam epistola obiicit: Lanceam & Crucem, & omnia regalia insignia ut & timore mortis a nobis extorsisti. Henricus Rebdorffensis in Annalibus Anno MCCCCL. Ludouicus Marchio Brandenburgensis insignia Imperialia, uidelicet Lanceam, qua perforatum fuit latus Domini nostri Iesu Christi, & clauos & gladium Caroli Magni, nec non alia, quae reseruata fuerunt in oppido Monaco per Ludouicum Patrem suum, tradidit Carolo (IV.) Regi pradieto in Nurenberg, qui in Bohemiam, in ciuitatem Pragensem ipsa deduxit. Vnde Innocentius Papa postea de his speciale festum indixit: praecipue de lancea & clauis, ut ex ipso Innocentii VI. Diplomate infra audiemus. Plura adhuc commemorat idem Rebdorffensis Anno M. CCC. LXI. Imperialia insignia, quae tunc uidi (Norimbergae) de quibus Papa festum indixit, sunt isthaec. Ferrum Lanceae, quae transfixit latus Christi; item clauus cum aliquali petia (particula) ligni Sanctae Crucis, qui transiit manum Christi. Item gladius Karoli Magni primi Imperatoris Romanorum, & Corona, qua coronatus est in Imperatorem a Leone Papa tertio. Item gladius Mauritii Martyris. Item petia brachii Sanctae Annae Matris Mariae Virginis, & dens Ioannis Baptistae. Item petia chordae, qua Christus fuit ad columnam ligatus, spongia, qua fuit in Cruce potatus, & aliae plures Reliquiae Sanctorum. Leo de Rosmital in suo I-

nerario. Norimbergae has Sanctorum Reliquias spectauimus. Primo monstratum est nobis * praesepe, in quo Genitrix Dei infantem Iesum posuerat; deinde cubitus Sanctae Annae, & dens S. Ioannis Baptistae, item frustulum ligni de Sancta Cruce, in qua Christus crucifixus fuerat, & clauus dextrae manus, quo idem cruci affixus erat. Postea ostendebatur nobis gladius Diui Mauritii, itemque alius ensis Diui Caroli Imperatoris, qui ipsi coelitus a Deo datus esse dicitur, ut eo aduersus hostes suos Ethnicos uteretur, eiusdemque calcaria, ocreae, calcei. Vidimus deinde catenas Sanctorum Petri & Pauli, qui pro nomine Dei passi sunt. Deinceps conspeximus Lanceam, qua diuinum latus Christi transuerberatum fuerat. Super eam Sacerdotes annulos nostros ponebant, ut qui dolore vel punctione lateris infestarentur, praesens & certum apud se remedium haberent. Dubrauius lib. 22. Historiae Bohemicae, ubi de Carolo IV. Imp. sermo est; Consueuerant, inquit, Caesares, insignia Caesarum cum sanctis quibusdam Reliquiis apud Successores deponere, quae tunc omnia Ludouicus Brandenburgicus post obitum Patris Ludouici Bauari Imperatoris, in sua potestate habuit, uidelicet Lanceam, qua perforatum fuit corpus Domini, dexteram portionem S. Crucis, cum uno clauo, & mappa, qua ultima mensa Domini strata fuit; ac gladium Caroli Magni, & alia plura; non magni uidelicet cuncta pretii apud talium contemptores; at apud Carolum (IV. Regem Bohemiae) in tanto pretio posita, quanto nulla res profana uel pretiosissima. Quapropter Ludouico inuestituram & possessionem Marchiae Brandenburgicae absque mora concessit ac confirmauit. A Godfrido Viterbiensi parte XIX. Chronici, haec insignia enumerantur simul & expli-

* non totum
sed particula.

cantur. Crux, gladius, Lancea S. Mauritii a Bosone Rege Arelatenfi Othoni Magno Imperatori donata. Globus aureus, & crux globo imposita. Diadema seu Corona. Andreas Ratisbonensis in Chronico Bauariae; Regalia, id est, Crucem, Lanceam (mendose editio Freheri, Lauream) & coronam reddidit. Apud Martinum V. Pontificem in Bulla de his ipsis insignibus & Reliquiis Imperialibus; quam infra exhibebimus, sequentia Lipsana inuenies I. partem uiuificae Crucis, II. Lanceam, qua Christi latus miles aperuit. III. particulam de catenis SS. Apostolorum Petri & Pauli, & S. Ioannis. IV. Tunicam S. Ioannis Euangelistae. V. Dentem Ioannis Baptistae. VI. Gladium S. Mauritii VII. Gladium Caroli Magni. VIII. Coronam. IX. sceptrum. X. pomum seu globum. XI. Indumenta Imperialia Caroli Magni Imperatoris. Distinctius de ornamentis, & dignatis Imperialibus Hartmannus Maurus lib. de Coronatione Caroli V. apud Aquigranum, cui inaugurationi Maurus ipse spectator interfuit. Accipe uerba Mauri. Ornamenta Dni Caroli (Magni) quibus ex more coronandi Reges induuntur, Norinbergensis magistratus summa cum diligentia atque ueneratione, publice ad aliquot secula asseruauit; quae tempestiue Aquigranum delata ubi Reges coronandi fuerint, rursus coronatione expleta asportantur, subque fida custodia recluduntur. Subnotatas autem Reliquias a Carolo (Magni) gestatas Norinbergenses prouero habent, traduntque, & inde eximie coluntur, quae sunt istae I. Dalmatica alba holoserica pretiosissimis margaritis gemmisque distincta. II. Aurea stola margaritis quoque adornata. III. Cappa holoserica uiolacei coloris, cui aurum in modum aquilae intextum est. IV. Amiculum rubei coloris, contextum pari modo magna aurea aquila. V. corona

aurea Caroli ex puro puto auro fabrefacta. VI. pomum seu globus aureus. VII. sceptrum aureum. VIII. Gladius Caroli Magni admodum grauis. IX. Duae Dalmaticae, una uiolacei, altera nigri coloris. X. Duae chirothecae unionibus pretiosisque lapidibus ornatae. XI. focculi duo aurei. XII. stola. XIII. Zona coriacea, & retinaculum eius aureum, omnia pretiosis lapidib. affabre decorata. Haec iste, & alii Auctores antea nominati, de Insignibus Imperialibus, quorum nullus omnia, singuli aliqua duntaxat recensuerunt. Extat libellus sermone Germanico de Reliquiis Imperialibus quotannis feria VI. post Dominicam in Albis Norinbergae olim monstrari, & ad publicam uenerationem exponi solitis; in quo istae Reliquiae enumerantur. I. Frustillum de praesepe Domini I. brachium S. Annae. III. Dens S. Ioannis praecursoris. IV. particula de ueste S. Ioannis Baptistae. V. particulae de triplici genere catenarum, quibus Sancti Apostoli Petrus, Paulus, & Ioannes, diuersis temporibus, & carceribus uincti fuere. Et haec quidem sacra Lipsana primo missu spectatoribus ordine, quo enumerata sunt, ad spectaculum & cultum exhibebantur. Secundo missu proferebantur, quae ad Imperialia stemmata & dignata potissimum spectant. I. Corona Imperialis referta sacris Reliquiis diuersorum miraculorum operatricibus. II. uaria uestimenta Regalia, Dalmatica, Stola, cingulum, sceptrum, alia, uniuersim circiter uiginti insignia seu Cimelia. III. Gladius Caroli Magni, quem ad Domini praelia fortiter praelianda coelitus ab Angelo acceperat. IV. Gladius S. Mauritii Thebaeae Legionis fortissimi Ducis. Tercio missu ostendebantur. I. particula de mappa mensaria, qua in ultima coena Dominus usus est. II. particula de linteo, quo Christus praecinctus fuit, quando discipulorum pedes lauit. III.

III. De corona spinea spine quinque tribus hierothecis seu Monstrantiis inclusae. IV. Notabilis portio de S. Cruce. V. Lancea ferrum seu cuspis, qua sacrosanctum latus Christi in cruce pendentis apertum est, cui innexus clauus, vnus ex illis, quibus Dominus cruci affixus fuit. VI. Crux magna & pretiosa & pte variarum Reliquiarum theca. Ostensione peracta preces concipiebantur pro salute Pontificis, Imperatoris, Episcopi Bambergensis, Magistratus Norinbergensis, cunctique populi Christiani. Absolutis precibus benedictio dabatur cum cruce, & missio. Obseruetur autem etiam extra Thesauraphylacium Imperiale, varia Caroli Magni Ceuodia asseruata fuisse; nam vt de Aquisgrano nihil dicam, accipe quid Anonymus Auctor inter septentrionales scriptores Lindoborgii scriptum reliquerit de Ecclesia Bremensi; Sanctus Carolus Magnus, Imperator, comperta sanctitate ipsius beati VVillehadi, eandem Ecclesiam regia munificentia largifluis fundauit bonorum temporalium possessionibus: ac eidem Ecclesiae etiam dedit suae regiae maiestatis eximia insignia, quae in eadem Ecclesia honorifice conseruantur; videlicet crucem argenteam deauratam, lapidibus pretiosis redimitam, coram qua deuote adorauit crucifixum Dominum nostrum Iesum Christum, in quo est salus, vita, & resurrectio nostra, ac etiam ipsius S. Caroli trabeam seu tunicam Imperialem, in qua Euangelium in eadem Ecclesia, in summis festis, ob ipsius reuerentiam, sollemniter legitur, ac stasculam eius argenteam deauratam, imaginibus diuersis bene redimitam, ac chirothecae & calceamenta ipsius, quibus utebatur in sua regia maiestate, & etiam psalterium Diuae ipsius coniugis literis aureis bene & subtiliter confricatum. At vbi nunc Carolina ista donaria, postquam Lutherus, &

deinde Caluinus, in eam urbem malum, imo pestilentem pedem intulerunt?

Cap. II.

QVIS ASSERVAVERIT, VEL ETIAM-
NVM ASSERVET HAEC CIMELIA.

Certum est post Carolum Magnum semper plura lipsana & monumenta sacra in Imperii thesauro recondita fuisse, transmittenda ad posteros Reges & Successores; ita vt haec stemmata non sint eiusdem aui; nam lancea Constantiniana adiecta est ab Henrico Aucupe, quam obtinuit a Rudolpho (Otho Frisingensis, Arnulphum seu Arnolfum vocat,) Burgundionum Rege. Lanceam S. Mauritii adiecit Otho Magnus, impetratam a Bosone Rege Arelatensi, si Viterbiensis vera canit. Sic alia aliis temporibus Henricum & Othonem vel antegredis, vel subsequens accesserunt; quae olim semper erant in potestate Caesaris seu Imperatoris, qui ea vbi libebat, asseruabat, & successoribus vel tradebat, vel relinquebat. Nec credebant se stabiliter & secure imperio potiri, nisi Imperialia ista ornamenta adepti essent. Hinc mortuo Conrado, Romanorum Rege huius nominis primo, Eberhardus defuncti Regis frater, vt iussus erat a fratre, acceptis aureis armillis cum Chlamyde, lancea, & veterum Regum gladio ac diademate, ad Henricum Ducem Saxoniae festinat, eique fratris voluntatem, ac procerum consensum detegit, regemque salutat, vt ait ex Vitichindo Cuspinianus in Henrico Rege, qui Aucupis cognomentum tulit. Defuncto Othone III. Imp. S. Heribertus Archiepiscopus Colonienfis Imperialia insignia sibi tuenda & custodienda sumpfit; quae S. Henricus, mox vt in Caesarem electus est, reperiuit, & sine dilatione S. Heribertus tradidit, tametsi Henricus sinistrore in

Heribertum esset animo, quod electioni eius non interfuisset. Audiuius iam antea Henricum V. simul ac contra Patrem suum Schismaticum Cæsarem dignitatem obtinuit, regalia quoque postulasse. Rebus humanis Henrico V. Imp. exempto, Regalia Imperii suam in potestatem redegit Fridericus Dux Sueviæ nepos Henrici ex sorore, qui eum ob causam certum pignus imperii adipiscendi se possidere existimabat, sed quomodo elusus & illusus fuerit, his verbis docet Albertus Stadenus in Chron. Anno Domini MCXXVI. *Fridericus Dux Sueviæ, post mortem Henrici avunculi sui accepit Regalia, certissimus, quod a Principibus eligeretur. Sed Albertus Moguntinus, ab Henrico quondam captivatus, iniuriam in nepote vindicare disponens, complicibus coadunatis, consilium concepit, quo Regalia potestati Friderici eripiant, & sic ad alium eligendum roborentur. Ipsi ergo, de quibus Dux Fridericus minus certus erat, imo aduersarios estimabat, consona voce eius electioni in publico applaudebant. Unde certior factus, ad favorem Principum magis captandum, & ut sincerius ad Imperium videretur accedere, quod etiam se fidelem ostenderet in commissio, regalia Principibus reddidit. Et quia ad hoc opus erat, sagaciter a promotione summovere, utpote acceptum omnibus, quia liberalissimum, mansuetum, grandævum & regii sanguinis; callide nominaverunt cum Episcopo aliquos de sua Societate, qui ex condito onus imperii suis viribus impartitionem abnuerent, asserentes, quod debilitata Regni iura strenuum efflagitarent administratorem. Fridericus ergo sub forma aliorum humiliter onus recusavit. Unde statim, arrepta occasione, Lotharium elegerunt, utro se offerentem, videlicet etiam, quod promississet plura quæ non persolvit.*

*Ipsa igitur celebriter electo, Principes tam Sacramentis, quam hominis se ei astrinxerunt. Sed postea detectis doli, Fridericus se regi opposuit. Moriens tamen Henricus V. mandaverat, ut insignia Imperii in castello firmissimo Hamerstein appellato aservarentur, usque ad comitia Principum, ut est in Chronico Abbatis Urspergensis. Cum Otho IV. Imperator vivendi finem fecisset Anno 1218. Regalia ad Henricum Brunswicensem, nescio quo casu vel fato deventerunt. Quæ de re apud Honorium Tertium Pontificem Maximum Fridericus Secundus conquestus, postulabat, ut Henricum ad insignia imperialia restituenda compelleret. Misit super hoc negotio Honorius Nuncium, Priorem scilicet S. Mariæ Novæ in Vrbe, qui Henricum ad restitutionem induceret, vel etiam, si necessitas exigeret, Ecclesiasticis censuris compelleret. Commisit insuper Halberstatensi & Hildesheimensi Episcopis, ut nisi obtemperaret, a sacrorum communione semotum publice pronuntiarent, illiusque ditionem Interdicto mulcarent, ut ex Regesto Epistolarum Honorii refert Bzovius ad Annum Christi MCCXIX. Statim a coronatione sua Otho IV. insignia Imperii Mediolanensibus asseruanda commiserat, Unde magnam favorem a Mediolanensibus acquisivit, ut ait Abbas Urspergensis in Chronico. Anno Redemptoris 1221. Fridericus Imperator offensus ab Italis, postquam Regalia suam in potestatem redegit, ea in Germaniam transtulit, faciens custodiri sub potestate Eberhardi de Tanne Ministerialis & Dapiferi sui in VValdpurg. Ita Chronicon Abbatis Urspergensis. Vides hic nobilissimæ familiæ Trucksefforum a Waldpurg antiquitatem simul & auctoritatem. Defuncto Philippo Othonis IV. in Imperio acquirendo antagonista, Henricus de Scharf-
fenberg*

senberg Spirensis Episcopus, qui fuerat Protonotarius in Curia Philippi, in potestate habebat in castro Truels coronam & crucem, & insignia Regalia, quae nec restituere voluit nisi fieret Cancellarius Imperialis Aula, (Orthonis scilicet) quod & factum est, perduravitque in eo officio usque ad finem vitae suae. ut tradit supradictum Vrspergensis Chronicon. Lothario Imperatore ex hac vita euocato, Henricus Dux Saxonum & Boiorum, sacra insignia tenebat; Erat enim gener demortui Imperatoris Lotharii, & ex hoc tenens Regalia, ad Regnum, quantum poterat, aspirabat, ut inquit Andreas Ratisponensis in suo chronico. Huic ad hac reddenda in festo Apostolorum Petri & Pauli dies Ratisbona praefigitur; quo veniens Regalia, id est, Crucem, lanceam, & coronam reddidit. Vide Orthonem Frisingensem lib. 7. cap. 23. Et Chronicon de Gwelfhis Principibus. Cum Ludouicus Bauarus Imperator obiisset, filius eius Ludouicus, Marchio Brandenburgicus, Imperialia stemmata vi retinuit, neque ea, aliquot etiam annis interpositis, Carolo IV. iam electo Caesari tradere voluit; tandem saniora consilia sensutus tradidit. De qua traditione Albertus Argentinensis in Chronico isthac. Marchio (Ludouicus) Lanceam, clauos, partem Crucis Christi, & alia insignia, quae Imperii dicuntur, per Ludouicum Imperatorem patrem suum reliquit, (Carolo IV.) praesentauit, recepta cautione de reducendis infra triiduum, vel in Nurnberg, vel in Frankfurt per Regem, quod non fuit impletum, sed ea Pragam perduxit, de quo Bohemia nimium gratulatur, Postea tamen Sigismundus Imperator Cinnelia haec ex Bohemia iam Hultirico veneno deprauata, Norimbergam, ceu ad sedem stabilem & immotam, transferenda curauit, cum approbatione Summi Pon-

tificis Martini V. cuius super hac re Bullam reperi in manuscripto quodam Codice, quae multa scitu & memoratu digna complectitur, quam suo loco recitabimus. Asseruabantur haec clinodia Norimb. in templo D. Virginis, quod praecipuo Xenodochio intra Urbem annexum erat. Conradus Celtes in commentario de Norimberga. Insignis Xenodochium, quod nouum vocant, super amnis (Pegnisi) ripas, immensis opibus & structuris ad pauperum curam dotatum est. In cuius templo Sacrosanctae Imperatorum nostrorum Reliquiae seruantur, maxime de Saluatoris Crucis, & Lanceae, & Caroli Magni insignibus, quibus Imperatores nostri hodie ad Aquas Graneas, hoc est, Apollineas, Caesares declarantur. Has Sigismundus Caesar in eo motu, quo Bohemia a Religione Romana defecerat, a Praga Bohemorum Metropoli Norimbergam traduxit. Hoc templum destinat quoque Martinus V. Reliquiis praedictis, & ornamentis Imperialibus asseruandis, ut ex diplomate Martini liquet. De eodem templo Eobanus Hessus in descriptione Norimbergae.

*Hic etiam adiunctum templum vetus adibus
haeret,*

*Non tam mole sua, aut illa memorabile causa,
Quam quod Reliquias, quas diximus ante,
receptas*

*Continet, & Romanorum Diademate Regum,
Quis sine nec fieri Caesar, nec verum haberi,
Augustus poterit, si non insignia sumat
Hinc sua Caesarea namque est hic illa Corona
Gloria, qua Regni constat ius atque potestas
Maxima Romani, (namque hoc nunc more
loquuntur)*

*Hec quoties alicui defertur tanta potestas,
Hinc petitur, delata huc conditione refertur.
O Deus, O Urbis pulcherrima gloria nostra,
Quae sola hanc meruit, quae nuli contigit Urbi
Gloria, perpetuis non interitura diebus.*

Caput III.

QVID NOMINE ARMORVM CHRISTI
SIGNIFICETVR.

Reliquiæ, quæ ad passionem Domini concurrerunt, vocantur *arma Christi*, ut est Crux, lancea, sponsia, clavi, ex quibus in Cimeliis Imperii aliqua reperiuntur, et ex cap. 1. liquet. Appellantur quoque *instrumenta Dominicæ Passionis*. Et quidem Marcus Antonius Senogalliensis, qui sub Innocentio VIII. Pontif. Max. floruit, librum scripsit, de excellentia instrumentorum Dominicæ passionis, qui Anno Salutis MDCVII. editus est Duaci. Instrumenta autem hæc numerat. *Vestes, funes, coronam, flagella, clauos, arundinem, spongiam, lanceam, linteum, & sepulchrum*; tametsi non disputat de omnibus istis Dominicæ passionis instrumentis, sed tantum inter se comparat *vestimenta Christi*, & *lanceam*, qua latus eius apertum est, vtrum illa huic, an hæc illis veneratione præstent; nam occasione lanceæ a Turcarum Imperatore Anconam, & inde Romam allatæ, quæstio existit, num maior honor vestimentis, an vero lanceæ deferendus esset; aliis pro lancea stantibus, Vigerius vestimentorum partes defendendas sumpsit. Vocantur eadem instrumenta, ut antea dixi, *Arma Christi*, quia his Instrumentis, tanquam armis quibusdam, Redemptor noster diabolum & mortem debellauit. Neque in hoc nostro opusculo de omnibus istis instrumentis differemus, quia id in opere de S. Cruce abunde præstitimus; Sed de lancea præcipue; qua Sacrosanctum Christi latus, cum iam exanimis in Cruce penderet, apertum est, iuxta illud S. Ioannis: *Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua.* Quam lanceam Deus ad posteritatis memoriam & consolationem superesse voluit.

Tempore Bedæ inserta habebatur in cruce lignea in porticu Martyrii (Templi id nomen est Hierosolymis, a Constantino Magno exstructi,) cuius *hastile*, inquit Beda, *in duas intercisum partes a tota colitur ciuitate.* De eadem lancea Chronicon Alexandrinum sub Heradio Imp. post captam a Persis Hierosolymam. 28. die Octobris, die Sabbati veneranda lancea e sacris Hierosolymorum locis allata est Constantinopolim, quam quidam familiaris, detestandi illius Sarbaie; acceptam a Barbaris dedit Niceta Patricio. Et statim die Dominico in maximo & Sanctissimo templo proclamata est. Tertia & quarta feria a Viris adorata est, quinta & sexta a fœminis. Vbi non vnus obseruandus est mos; præsertim iste, quod viris a fœminis dies separati ad cultum & venerationem præstituti fuerunt. Hanc anno Christi MDCVIII. reppererunt Christiani cruce signati Antiochiæ in templo Principis Apostolorum, non sine miraculo, ut narrat Tyrius; Fragmentum Historiæ Aquitanicæ, & alii. Postea circa annum Redemptionis MCCCXLIII. Balduinus Imperator, partem Dominicæ Crucis, Spongiam, & lanceæ ferrum Venetis oppigneravit, quæ deinceps S. Ludouicus Rex Francorum, potestate redimendi accepta, in Regio Sacello Lutetiæ reposuit, institutis ibi sacrorum ministris. Vide Guilelmum de Nangis. Proditum insuper est, Baiazetem, Turcarum Imperatorem, lanceæ ferrum donasse Innocentio VIII. Pontif. Max. Anno Salutis MCCCXCII. Anno Domini MDC. editus est Romæ, cum Pontificis Maximi approbatione & consensu, verus iconismus Dominicæ Lanceæ, vel potius ferri lanceæ, & clauorum, quibus Saluator noster Cruci affixus fuit, & denariorum quibus venditus; adiuncto hoc ad Archiepiscopum Arelatensem Epistolio.

folio. Hoc ferrum lanceæ Anno 1491. *Baiazethes* Turcarum Imperator, quo Pontificem *Innocentium*, fratris captiui causa, sibi gratiorem redderet, pro magno munere misit, quod olim apud Aedem *S. Andreae* Antiochie repertum, capta iam ciuitate, *Boamundus* in prælio corripuens, & cum Arcem expugnare non posset, prælatum, eam illico cepit, & hostium multa millia prodigiose acieuit, id *Constantinopolim* dono Imperatori aduectum, postremo Turca hoc anno 1491. Pontifici misit. Sacrum hoc ferrum delatum fuit ad Basilicam Vaticanam in die Ascensionis Domini de mane, summo Pontifice cum vniuerso Clero & Senatu Populoque Romano, honoris causa, extra portam *Flaminiam* prodeunte; quod a Cardinale *S. Petri ad Vincula*, ab eodem summo Pontifice &que ad *Narniam* misso, flexis genibus eidem porrectum fuit, & ad Basilicam delatum. Effigies præterea Clauis *D. N. Iesu Christi*, nec non vnius ex denariis, quibus fuit venditus, desumpta est Romæ ex templo Sanctæ Crucis ubi modo seruantur. Clauus, licet vnus sit, duplici facie apparet, denarius vero ex vna parte Solis, ex altera floris speciem insignitam ostendit.

Additur insuper hæc precatiuncula.

Antiphona. Popule meus quid feci tibi, aut in quo contristavi te? Responde mihi. Ego ante te aperui mare, & tu aperuisti latus meum. Ego te exaltaui magna virtute, & tu me clauis suspendisti in patibulo Crucis. Vers. *Iudas mercator pessimus* denariorum numero Christum Iudeis tradidit. Resp. Sed ille vt agnus innocens non negauit Iudæ osculum.

Oremus. Omnipotens Domine Iesu Christe, qui sanctissimas manus tuas, & pedes nos pro nobis miseris peccatoribus in li-

gno Crucis clauis perforari sustinuisti, & mellissimum latus cordis tui lancea a milite aperiri passus fuisti, & a Iuda proditore triginta argenteis in manus tuorum inimicorum te tradi permisisti. Da nobis quæsumus hodie, & quotidie vsum poenitentiae, patientiae, humilitatis, Castitatis, lumen sensuum, & puram conscientiam vsque in finem, quatenus passionis tuæ Sacramenta ita peragamus, vt qui pro nostris excessibus incessanter affligimur, per temporalem mortem, quam mysteria venerandi testantur, vitam te nobis dedisse perpetuam confidamus, qui viuus & regnas cum Patre & Spiritu sancto Deus in secula seculorum, Amen. Cum Lanceæ ferrum ex Oriente Anconam delatum esset, vt inde Romam ad *Innocentium VIII.* deportaretur, spectator quoque adfuit *Marcius Vigerius* Cardinalis Senogalliensis, prout ipse his verbis testatur initio Tractatus de Instrumentis Dominicæ passionis. Cum sanctum ferrum lanceæ, quo miles Saluatoris latus aperuit, Anconam esset allatum, *Innocentio VIII.* Pontif. Max. & ad illud excipiendum, omnes fere Prouinciales Episcopi conuenissemus, ac per ciuitatem solemniter pompa circumtulissemus, celebrata, quanta potuimus deuotione, re diuina, refectaque iam mente; corpora quoque cibo refecimus. Interea vero de passione Domini nostri Iesu Christi colloquentes, incidimus in controuersiam, esset ne dignius ferrum Sanctum Lanceæ, quod exceperimus, vestimentis Domini Iesu, & præsertim tunica inconsutiles, quam Turcarum Imperator sibi retinuerat, sanctum ferrum Romano Pontifici dono mittendo? Occasione huius litis scripsit Cardinalis Vigerius supra dictum Tractatum, vt iam antea monuimus.

Caput IV.

FESTVM ARMORVM CHRISTI, LAN-
CEAE PRAESERTIM, ET CLAVO-
RVM, AB INNOCENTIO VI. PONTI-
FICE INSTITVTVM, NON SINE IN-
DVLGENTHS, ROGATV CAROLI
IV. IMPERATORIS.

Feria VI. post octauam paschae, cele-
bratur festum lanceae & clauorum, in-
stitutum, vt ait Molanus, ad Vsuarium,
Anno 1353. ab innocentio VI. petente Ca-
rolo IV. Imperatore. Chronicon Belgi-
cum. „Eodem anno MCCCL. Carolus Im-
„perator de Nurenberg in suam ciuitatem
„Pragensem transtulit lanceam, qua latus
„Domini nostri Iesu Christi fuit apertum
„& transfixum, simul & dextrum brachi-
„um Sanctae Crucis cum clauo Domini;
„Mensale, (*ita enim legendum*) Christi,
„quod habuit in vltima coena, gladium
„Caroli Magni, quem recepit ab Angelo,
„nec non alias plurimas Reliquias. Qui
„Carolus etiam a Rege Franciae obtinuit
„spinam vnā de corona Domini. Vnde
„promeruit a Papa Innocentio VI. festum
„fieri, per totum regnum Alamanniae de
„corona (*imo de lancea*) & clauis Domi-
„ni, quod celebratur feria sexta post octa-
„uam Paschae, cum proprio cantu & offi-
„cio diuino. Reperitur Officium hoc in
variis Germanicarum Ecclesiarum Breuia-
riis & Missalibus. Idem reperi in manu-
scripto quodam codice, vna cum diplo-
mate Innocentii VI. quo festum hoc indi-
cit. Sed admodum deprauate a librario
scriptum erat, vt alicubi vix sensus elici
posset. Integram exemplar postea nactus
sum, quod appono.

In Bulla Innocentii VI. qui Pontifica-
tum inijt Anno salutis 1352. tenuitque an-
nis IX. Mensibus VIII. diebus XXVI. vides
igitur, cuius rogatu Festum armorum

Christi fuerit institutum, nempe Caroli
IV. Imperatoris, & qua occasione, nimi-
rum propter Reliquias Imperiales, hoc est,
illas, quae in Thesauris Imperii a Regi-
bus & imperatoribus Romanorum asser-
uabantur, inter quas erat lancea seu fer-
rum lanceae, qua latus Domini in Cruce
pendentis apertum est; & clauus, quo sa-
crum eius corpus transfixum; praecipue
tamen hoc Festum a Pontifice indictum
& stabilitum est propter lanceam & cla-
uos; Quapropter in Officio huius festi-
mentio potissimum fit lanceae & clauo-
rum, eorumque laudes & encomia decan-
tantur. Vbi obiter obserua, sapientiam
Conradi Deckeri Caluinistae lib. I. de Stau-
rolatria Romana cap. I. ei entis: Innocentii-
um VI. instituisse Festum in honorem
Crucis Anno salutis 1460. cum centum
propemodum annis prius Innocentius VI.
vixerit & obierit. Celebravit hoc Festum
Carolus IV. Imperator Norimbergae Anno
MCCCLXI. cum filius eius Wenceslaus
ibidem in Parochia S. Sebaldi frequentissi-
mo Principum contentu baptizaretur. Quae
solennitas vt celebrior redderetur, „insignia
„Imperialia Imperator iubet deduci de Bo-
„hemia, inquit Henricus Rebdorffensis, so-
„lenni apparatu, & ostendit ibidem. Ex
„existentibus ibidem denunciantur magnae
„Indulgentiae, quas Innocentius VI. Papa
„tunc gratiose concessit, videlicet easdem
„Indulgentias, quas in vrbe Romani Pon-
„tifices in die coenae Domini concedere
„consueuerunt. Haec Henricus Rebdorf-
fensis, qui dicit, se huic solennitati inter-
fuisse, & vidisse signa Imperiali, ac Re-
liquias, quae tunc vniuerso populo mon-
strabantur. Citat Rzouius ad Annum Do-
mini MCCCLIX. alias Innocentii VI. Pon-
tificis literas, quibus ait in gratiam Ca-
roli Imperatoris concessas esse nonnullas In-
dulgentias.

„dulgentias. „Omnibus, qui praesentes ad-
 „essent, in oratorio Castri Carolosteinii,
 „quando sacrae Reliquiae, videlicet nonnul-
 „lae partes Sanctae Crucis, vnus ex clavis,
 „spongia, & duae spinae de corona Salua-
 „toris, nec non aliqua pignora S. Ioannis
 „Baptistae, cum aliis Lipsanis Sanctorum
 „in Cruce aurea, gemmis & lapidibus pre-
 „tiosis ornata inclusis, ad venerationem
 „exponebantur. Vtinam Bzouius Bullam
 „hanc Innocentii lectoribus verbatim reprae-
 „sentasset, qui tot alioqui Pontificum di-
 „plomata integra exscribit. Nec dicere ha-
 „beo, quid sibi velit Nauclerus cum Gene-
 „ratione XLVI. Anno 1359. ita scribit. „Hic
 „Papa (Innocentius Sextus) composuit hi-
 „storiam de clavis & lancea Christi ad
 „petitionem Regis Romanorum Caroli, &
 „magnum Indulgentiam dedit celebranti-
 „bus & peragentibus (*Festum hoc*) in Bo-
 „hemia. Forte Bulla Innocentii paulo an-
 „te recitata, Nauclero est *Historia de clavis
 & lancea Christi*. Quia vero iam Bullam
 Innocentii VI. audiuius, audiuius itidem
 Constitutionem Martini V. qua, quae In-
 nocentius sanxerat, rata habet, et insuper
 Reliquias Imperialibus pro sede perpetua in-
 dytam Norimbergam assignat, idque Si-
 gismundi Imperatoris rogatu.

Caput V.

CONFIRMATUR QVOQUE FESTVM
LANCEAE CVM NOVIS INDYL-
GENTIS.

QVae reuera insignis est, totique rei,
 de qua agimus, plurimum lucis ad-
 fert, vtinam ex correctiore exemplari a-
 pographum eius sumere licuisset. Attulit
 porro Sigismundus Reliquias & Imperialia
 ornamenta Praga Norimbergam Anno Re-
 demptoris MCCCCXXIV. die XXI. Martii,
 Festo S. Benedicti, vbi ingenti populi re-

uerentia & veneratione excepta, & in Ec-
 clesia noui Hospitalis reposita sunt, & quo-
 tannis publice ostensa, donet centesimo
 anno post, hoc est, MDXXIV. Luthera-
 nismo iam inualecente plebis deuotioni
 vltimo ad spectaculum proposita sunt: nam
 postea, vt alia, ita & hoc sacrum institu-
 tum defuit. vt in quibusdam Manuscriptis
 Norimbergenfibus annotatum reperi. Vi-
 detur autem transferendi insignia Imperii
 in urbem Noricorum causam potissimam
 Sigismundo Imperatori dedisse obsidio Ar-
 cis Carolsteiniae paulo ante ab Husitis in-
 stituta, de qua lib. 10. cap. vlt. Vandaliae
 Krantzius. *Obsederunt haeretici magnis ap-
 paratibus Arcem Regni praecipuam Karlstein.*
Sed frustra, pulsas ab obsidione sectariis.
Ita arx praecipua, inquit Krantzius, quae
multa seruabat pretiosa Regni Romani insi-
gnia, (quae illuc Carolus IV. inuexerat,) de
manibus perfidorum eripitur.

Caput VI.

CONCURSVS POPVLI NORIMBER-
GAM AD ANNVA OSTENSIONEM
RELIQVIARVM ET INSIGNIVM
IMPERIALIVM.

CHRONICON, quod Norimbergae impres-
 sum est Anno 1493. haec habet. „Gau-
 „det haec insignis Vrbs signis Imperialibus:
 „pallium enim, enses, sceptrum, poma,
 „coronamque Caroli Magni Norimbergen-
 „ses, in eorum archiuis asseruant, quae in
 „coronatione noui Regis ob sanctitatem &
 „antiquitatem auctoritatem praestant; or-
 „naturque, quam maxime impretiabili ac
 „diuinissima lancea, quae Iesu Christi la-
 „tus in cruce aperuit, ac particula Crucis
 „famosissima; & aliis Reliquiis toto orbe
 „celebrandis. Quae die tredecima post
 „Paschae gaudia, populi frequentia ex va-
 „rijs prouincijs summa deuotione quotan-

“nis visuntur. Conradus Celtes in descri-
 ptione Norimbergæ, cum sacras Reliquias
 Urbis illius enumerasset, subiungit; tamen-
 si stylo rebus sacris non satis idoneo. “Quas
 “nunc quotannis exactis duobus & decem
 “post Pascha diebus, in publico foro ma-
 “xima veneratione & cultu ostendunt, ta-
 “bernaculo miro apparatu in foro con-
 “structo, in quo Sacerdos vocalissimus, ad-
 “stantibus Druidibus (*cur non Dryadibus?*
 “*Quam vasto ore ampullatur Celtes.*) Sabi-
 “no more præcinctis, & diuinis exuiis
 “onukis vulgo proclamat, magna circum-
 “iacentium regionum frequentia, & ex o-
 “mni Germania ad hunc diem populo,
 “velut diluuium quodam inundante; ob id
 “armatis & cataphractis, in speciem præ-
 “lii, pedem tabernaculi, forumque ipsum,
 “& portas Urbis cingentibus, ne per infi-
 “dias Urbis, sacro spectaculo vacanti, tre-
 “pidatio aliqua suboriat. Eobanus Hef-
 sus in diagraphæ Urbis Norimbergensis,
 cap. 18. ubi Templum D. Virginis in Foro
 describit:

At parte ex alia Templum adiacet, hoc opus
 ipfi

Non vulgare foro decus, ædificauit honori
 Matris Christiparæ, quæ quartæ nominis huius
 Carolus Augustus Romani insignia, gessit
 Imperii, donisque volens regalibus auxit
 Templum a se positum, foribusque insigne
 superbis,

Quæ fora prospiciunt, auroque & imagine
 multa

Vestibulum adiecit, cuius suprema theatri
 Pars speciem præfert, & si res postulet usum,
 Namque ex hac (velut arce) hominum con-
 uentibus amplis

Reliquiæ monstrabantur, &c.

Reliquiæ fuerant, quæ nunc quoque nota
 supersunt, (Regum,

Carole Magne tua, & nostrorum insignia

De Cruce saluifica, & qua Christi ex sanguine
 perempti

Transiit hasta latus; non aspernanda profecto
 Munera, sed veneranda etiam, si sola verustas
 Commendat meritorum haud immemor,
 aut male grata, &c.

scilicet Lutherani, in quorum castris mili-
 tabat quoque Eobanus, sanctæ Crucis par-
 tículas, & alias Reliquias valde venerantur.
 Multo adhuc *valdius* Calviniani, & alio-
 rum nominum, errorumque sectarii. Hanc
 venerationem cernimus oculis nostris, in
 omnibus illis locis, quæ Hæresis inuasit &
 occupauit. Obserua autem, quando Im-
 peratoris defuncti exequiæ Norimbergæ,
 in *Novo hospitali* celebrantur; tum sacra
 Reliquias, ut lanceam, crucem, & alias,
 altari, in quo Missa fiebat, indumenta
 vero Regalia Caroli Magni, coronam, sce-
 ptrum, gladium, & plura huius generis
 decora; feretro fuisse imposita; quod fa-
 ctum est, cum Anno 1438. iusta persolue-
 rentur Sigismundo Imperatori, & postea,
 cum anno Domini 1439. 29. Nouembris
 Alberto Imperatori parentaretur. ut in
 quibusdam Manuscriptis Chronicis Norim-
 bergensibus legi.

Caput VII.

OFFICIUM DIVINUM IN FESTO AR- MORVM CHRISTI DECANTARI SOLITVM.

Mandat Innocentius Pontifex in sua
 Bulla, ut Carolus Imp. per viros do-
 ctos & Catholicos Officium conficiendum
 curet, quod in ecclesiis publice ad laudem
 & honorem *Armorum Christi* recitetur &
 concinatur. Præstitum id est, cura & stu-
 dio Imperatoris. Darem hic integrum,
 nisi passim in Ritualibus libris obuium es-
 set, tametsi non omnino inter se concor-
 dant. Adscribam tamen hymnos ad sin-
 gulas

gulas horas, quia licet numeris & verbis elegantes non sint, elegantes tamen sunt sensu & sententia, cuius potiore ratio- nem ducit pietas, quam numerorum & verborum. Videntur autem cusi ad imi- tationem eorum, quos S. Thomas pro of- ficio Corporis Christi composuit, id cuius facile deprehendet, qui conferre voluerit.

Hymnus in primis Vesperis.

P Ange lingua gloriose lancea praconium, per quam nobis copiose sacrum fluxit lauacrum: passo Christo dolorose pro salute gentium.

Hasta nitet margaritis nimis coruscan- tibus, mucro gemmis infinitis sanguine ver- nantibus: muniamur armis istis caelis ex- clamantibus.

Dulcis hasta latus Dei te repleuit sanguine, dulcis mucro per cor Dei voluitur in flumine, sic saluantur omnes rei, tuto Dei munere.

Armat hasta viatores, ne frangantur tædio, mucro lauat peccatores, in feruenti fluuio, roboratur bellatores, ne ruant in prælio.

Imperator splendor Patris cum clavis & lancea mundum purget a peccatis, pro sua cle- mentia: salue tanta pietatis infinita gratia.

Gloria & honor Deo in paschali gaudio, laus æterna sit pro eo, quod gessit in Filio: fixa sit in corde meo, crux cum suo Domino, Amen.

Hymnus ad Completorium.

Æterna Christi munera nos satient perenni- ter, eius clauorū vulnera, inebrient nos iugiter.

Iesu nostra redemptio, pro tuis armis belli- cis, te nostra laudat concio, psalmis, hymnis & canticis.

Tu Christe nostrum gaudium, de lanceato latere, da roris mellicidiū, ardenti corde sugere.

Sit Christo iubilatio, laus, gratiarum a- ctio, armorum veneratio, sit nostra defen- satio, Amen.

Hymnus ad matutinum.

Paschali iubilo iuncta sint gaudia, & cum

praconio noua solennia, in hoc tripudio sint in memoria, crux, & clavi & lancea.

Crux apud inferos spoliat tartara, Crux apud superos Sanctis dat primum, & su- per Angelos transmittit Dominum, gaudent regna cœlestia.

Clauus dum figitur in Dei manibus, & dum confoditur in sacris pedibus corpus, sic frangitur, quod pro hominibus, magna fun- duntur flumina.

Lancea seuiens in Dei corpore, & inde proferens aquam cum sanguine, mundum sanctificat tam sancto flumine, omnes ad aquas currite.

Te summa Deitas Virgo magnificat, cœ- lum cum Angelis laudibus intonat, miran- da genitrix, pro his te glorificat, in sempi- terna secula, Amen.

Hymnus ad laudes.

Verbum supernum prodiens saluare quod perierat, clavis cruce se muniens, comple- uit, ad quod venerat.

O gloriosa lancea, timor & tremor demonum, Regna pandis siderea, per vitæ sanctæ meritū.

De clauorum stigmatibus emanat mundi pretium, præ cunctis aromatibus, fragrat odorem cœlicum.

In corde Christi mergitur mucro sole splen- didior, fons viuus tunc exoritur, omni dul- core dulcior.

In sole frangit phialam furoris iracundie, dum miles figit lanceam, in corde regis gloriæ.

Quæsumus auctor omnium in hoc Paschali gaudio, per clauorum suffragium floret no- stra deuotio.

Gloria tibi Domine, qui surrexisti a mortuis, redemptos tuo sanguine sertis ornas perpetuis.

Hymnus ad primam.

Iam lucis orto sidere, dignare nos inuisere, armis tuæ potentie, magne Deus clementia.

Christe Redemptor omnium, da spiritale gaudi- um, de armis tuis hodie, splendor æternæ gloriæ.

*Clavi Sanctarum manuum, ad opus du-
cant strenuum, resoluant noxam populi,
Iesu redemptor seculi.*

*Sacris infixus pedibus clausus, a nostris
cordibus, extirpet omne vitium, Rex Chri-
ste factor omnium.*

*Fons lanceati lateris, emundet sordes sceleris,
& irriget nos intime, eterne Rex altissime.*

*Tuis sacris vulneribus, & armis saluta-
ribus, confer Christe in patria, beata nobis
gaudia.*

*Sit Christo iubilatio, laus, gratiarum actio,
armorum veneratio, sit nobis defensatio. Amen.*

*Ad tertiam repetuntur duæ primæ stro-
phæ ex hymno ad primas Vesperas. Ad
sextam canitur tertia & quarta strophæ e-
iusdem hymni. Nonæ denique seruit vl-
tima strophæ cum doxologia.*

Hymnus in secundis Vesperis.

*Christus ascendens choros Angelorum, Pon-
tifex factus, Rex vniuersorum, clavis affi-
xus, hasta vulneratus, pertulit crucem.*

*Hastam vibrauit tunc miles in altum:
ad Dei verbum clavis cruentatum latus in-
trauit, & conpenetrauit filio Dei.*

*Sanguis & aqua simul effluerunt, vnde
eruoris nos inflammauerunt: fontes aqua-
rum celos turbauerunt, supra naturam.*

*Hasta nos armat, & non succumbamus,
clausus nos firmat, & sic triumphamus, san-
guis accendit, & sic ardeamus igne diuino.*

*Prestet hoc nobis gratia diuina, conditor
orbis, siderum regina, lanceam cuius Angeli
mirantur semper in caelis, Amen.*

*Sequentia de Lancea Dominica. Ex Missali
Eystettenensi.*

*Hodierna festum Lucis, & solenne vita
ducis: pro vetrici lancea.*

*Decantemus laudes ei: quem transfixit
vite rei, hæc salutis franea.*

*Omnis vtriusque sexus: te stringebat cul-
tus vici: & mortis angustia.*

*Psalte illi, qui resoluit: culpæ pœnam pro
te soluit: vitæ dans remedia.*

*Aue ferrum triumphale: intrans pectus
tu vitale: Cæli pandis ostia.*

*Fœcundata tu cruore: felix hacta nos a-
more: per te fixi saucia.*

*Florens cruor, quem fuderunt artus Chri-
sti: quos foderunt clauorum fixoria.*

*Fusa per te ac rigata: & per clauos so-
lidata, nostra sint precordia.*

*Placa Patrem maiestatis: & in aium
cum beatis: Nos coronet gloria.*

*Et quia Festum Armorum Christi cru-
cem quoque Christi complectitur, adiun-
gamus Encomiis in lanceam Dominicam
hoc itidem in sanctam Crucem.*

Sequentia de S. Cruce. Ex Missali Eystettenensi.

*Dulce lignum adoremus: dulces clauos ve-
neremur: Verbum Patris prædicemus, so-
lenni præconio.*

*Crucem Christi honoremus: crucifixum de-
precemur: & ab hoste liberemur: crucis pa-
trocinio.*

*Aue lignum pretiosum: pondus ferens glo-
riosum: quondam eras onerosum, mortis
improperium.*

*Aue lignum quod fuisti dignum ferre
corpus Christi: mundo lapsu consulisti vi-
tam & imperium.*

*Christus in te triumphauit: mortem mor-
te superauit: & potenter spoliavit: Ache-
rontis atria.*

*Sic per viam atque ducem: habeamus
Christi crucem: & videre veram lucem, pos-
simus in patria.*

*Amen dicat mente tota: plebs cruenta
Christi lota: & sit semper absque nota: A-
men dicant omnia.*

*Multa blaterant & nugantur Sectarii
contra phrasas quasdam & loquendi for-
mulas, quæ in his rhythmis usurpantur,
etque impietatis, imo & Idololatriæ po-
stulant.*

stulant. Sed hanc istorum vanitatem ac inscitiam redarguimus iam cum alibi, tum Tom. 1. de S. Cruce cap. 61. ut in praesentia nihil sit addendum.

Cap. VIII.

QVAE NAM LANCEA ASSERVETVR,
VEL ASSERVATA FVERIT INTER
IMPERII SACRA LIPSANA.

Quatuor sunt lanceae, de quibus controuersia esse potest. Prima, lancea Dominica, qua Christi in Cruce pendentis latus transfixum est. Altera, Constantini Magni. Tertia, S. Mauriti. Quarta, Caroli Magni. Quas omnes inter Clenodia seu Cimelia Imperialia fuisse aio, tametsi libellus Germanicus nullam de lancea Constantini mentionem faciat, ut nec de Lanceis Caroli Magni & S. Mauriti, quas forte sub nomine gladiatorum comprehendit. Hastam Dominicam fuisse inter Regalia lipsana Imperii testatur communis omnium sensus & persuasio, qui lanceam hanc Norimbergae cum ceteris Imperii insignibus asseruatam, & quotannis ad venerationem publice propositam fuisse credunt, magisque prius crediderunt, quam Lutherus Norimbergam occuparet. Secundo idem docent duo ex summis Pontificibus Innocentius VI. & Martinus V. in suis Bullis, quarum apographa antea dedimus. Vterque expresse reputat Lanceam Norimbergensem pro illa, quae ex latere Christi sanguinem & aquam elicuit. Tertio, idem suadet Officium de *Armis Passionis Dominicae*, quod compositum est occasione lanceae, inter Imperialia insignia exstantis, ut planum fit ex Bullis Innocentii VI. & Martini V. At Officium hoc ubique celebrat & decantat lanceam illam, quae sacratissimum Saluatoris nostri latus subiit. Verumenimvero sententiae huic nonnulla obstant. I. quia Lancea Domi-

nica primum Antiochiae a Cruce signato exercitu reperta est, Anno Redemptoris M. XCVIII. prout Tomo Tercio de S. Cruce lib. 2. copiose monstrauius. II. Quia lanceae ferrum Parisiis in Sacello Regio a S. Ludouico Francorum Rege repositum est, ut scribit Guillelmus de Nangis in libro de rebus gestis S. Ludouici. III. Quia Baiazetes Turcarum Imperator lanceae ferrum Innocentio VIII. muneri misit. Anno salutis MCCCCXCII. quod adhuc Romae reuerenter habetur & colitur. Respondeo, haec nobis non officere: ad primum enim responderi posset, lanceam Dominicam demum post Cruce signatorum tempora Regalibus Imperii accessisse. Sed non vtemur hac defensione; Dico igitur, non totam lanceam Dominicam Norimbergae fuisse; sed partem seu particulam; hinc multi Auctores id, quod Norimbergae exstabat, nominant *ferrum* seu *cuspidem lanceae*; in cuius portiunculae honorem lancea integra fabricata est, quae a parte, *Dominicae lanceae* appellationem tulit; ut in hoc Sanctarum Reliquiarum argumento frequentissime accidit, prout in libris de S. Cruce crebro monstrauius. Quocirca nihil a fide alienum est, lanceam hanc a Cruce signatis Antiochiae fuisse repertam, cum inter Cimelia Imperii integram exstitisse non affirmemus; cuius aliqua portio postea ad Ludouicum Francorum Regem peruenit, ut & ad Innocentium VIII. Certe ferrum lanceae, quod Romae custoditur, cuius ectypon publice excusum prostat, ut supra vidimus, quodque Antiochiae inuentum dicitur; suprema cuspide caret, & quidem non modica eius parte; ita, ut sicuti iam representatur, nullus lancea illa vulnerari potuerit. Aliquid ergo ademptum est; quod piorum vsui cesit, prout etiam Baiazetes Turcarum Imperator, cum Innocentio VIII.

Pontifici lanceam dono mitteret; monuit, ut ex antiquis Diariis Urbis Romæ notat Jacobus Bosius lib. 1. de Cruce Triumphante cap. 17. postea cum pars lanceæ Dominicæ esset, pro tota lancea Dominica haberi coepit; fabrefacta, ut fieri moris erat, effigie lanceæ, qua sacra illa portiuncula includeretur. Ita omnia, quæ de hac lancea feruntur, probe concinunt. Secunda, inter Imperii sacra Cimelia est lancea Constantini Magni; de qua Sigebertus, Otho Frisingensis, Auctor, qui vitam S. Gerardi, Abbatis Bromiensis scripsit, & præcipue Luitprandus Ticinensis, quos citavi Tomo 1. de S. Cruce lib. 1. cap. 96. quibus adde Auctorem incertum de Archiepiscopis Bremensibus, qui cum Adamo Bremensi coniungi solet. Tertia lancea est S. Mauriti, quam inter Imperialia insignia ponit Godefridus Viterbien. & Sugerius in libro de rebus gestis Ludouici Crassi, Francorum Regis. Quarta lancea est Caroli Magni, cuius mentio fit apud Wilhelmum Malmesburiensem lib. 2. de gestis Regum Angliæ cap. 6. Hæc expresse non numeratur ab Auctoribus, quod sciam, inter Imperii insignia; sed gladius Caroli Magni, ut capite primo audiui, mentio tamen eius fit a Malmesburiensi, ut dixi, & a Continuatore Bedæ lib. 2. cap. 8. videturque esse illa, quæ inter Imperii insignia seruabatur ante Henrici Aucupis tempora; Lanceam enim inter hæc regalia fuisse, ostendit factum Conradi Regis Romanorum, hoc nomine primi, qui fratri suo Eberhardo mandauit, ut post mortem suam insignia Imperii, & in his lanceam, ad Henricum Aucupem deferret, eumque Regem salutaret. *Sumptis his insigniis*, inquit Witichindus, lib. 1. *lancea sacra, armillis aureis cum chlamyde, & veterum gladio Regum ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut cum*

fæderatum possis habere in perpetuum. Cum ergo lancea Constantiniana ab hoc Henrico, cui cognomentum *Auceps*, & Lancea Mauritianæ ab Othone Magno Imperij insignibus adiectæ fuerint, dicere oportet, et, hanc a Conrado Rege ad Henricum missam, fuisse diuersam, nec est, quod a iam, quam Carolinam interpretemur, nisi quis contendere velit fuisse *Dominicam*, hoc est, illam, cui aliquid de cuspide lanceæ Dominicæ insertum fuerat, ut antea diximus. Ex his etiam liquet, quomodo aliquid de lancea ad S. Ludouicum Francorum Regem, & ad Innocentium VIII. Pontif. Maximum peruenire potuerit. Obiicies: Lanceam Dominicam iam ante aliquot secula desuisse esse in Cimeliis Imperii, utpote dono datam Æthelstano Regi Anglorum ab Othone Magno, ut ex Ranulpho lib. 6. Polychronici refert in sua chronologia Genebrardus; nec silent Magdeburgici Centur. X. cap. VI. Respondeo, Ranulphum deceptum esse; & falsa pro veris Lectori propinasse; idque fortassis ex non intellecto Malmesburiensi, aut simili quopiam autore Anglicano; neque enim Henricus, neque Otho, sed Hugo Rex Francorum munera sacra ad Æthelstanum misit: Ensem nimirum Constantini Magni, Lanceam Caroli Magni, Vexillum S. Mauriti, particulam sanctæ Crucis, & aliquid de corona spinea, ut tradit quoque Continuator Bedæ lib. 2. capite 8. Dices, hanc lanceam Caroli Magni fuisse illam, quæ latus Domini in Cruce pendentis aperuit. Respondeo, non fuisse nisi persuasione vulgi. Quocirca uterque Auctor, hoc est, Malmesburiensis & continuator Bedæ, hac loquendi formula utitur. *Ferebatur eadem esse, quæ Dominico lateri impacta, paradium mortalibus aperuit.* Ferebatur, nimirum vulgi persuasione, cui aliud pro alio cogitatione apprehendere infuctum

fuerum non est. Ferebatur; quia forte aliquid de Dominica lancea illigatum continebat. Ranulpho errandi occasio forte an fuit Malmesburiensis, & qui verba huius verbatim exscripsit, Continuator Bedæ; non satis enim distincte exponunt duas Legationes ad Æthelstanum missas, alteram, ab Henrico Aucupe, Patre Othonis Magni: alteram, ab Hugone Rege Franciæ. Habebat Æthelstanus quatuor sorores; ex quibus vnā poscebat Henricus Othoni filio suo in matrimonium, vnam itidem sibi in coniugem ambiebat Hugo, qui quo voti certius ac citius compos efficeretur, munerib. supra enumeratis, Æthelstanum ad assensum inducere studuit. Reddamus ipsa verba Malmesburiensis. Henricus Primus, filius Conradi, Rex Teutonicorum, & Imperator Romanorum, sororem eius (Æthelstani) filio Othoni exposulauit, tot in circuitu Regibus prætermisissis, progeniei generositatem & animi magnitudinem in Æthelstano e longinquo conspicatus. Adeo enim hæc duo in eo consentiens habitaculum effecerant, & nullo esset vel genere clarior, & illustrior, vel animo audacior & efficacior. Quare perpensis consilio, quod quatuor sorores haberet, in quibus præter ætatis discrimen, nihil de forme gratia dissideret, duas postulanti Cæsari misit, quas ille quomodo nuptum locauerit, iam sermo præocupauit; tertiam legitima copula sortitus est comparem Ludovicus Aquitanorum princeps, de genere Caroli Magni superstes; quartam, in qua omne coagulum pulchritudinis, quod ceteræ pro parte habent, naturaliter confluerat, Hugo Rex Francorum per nuntios a germano expetiit. Princeps huiusce legationis fuit Adulphus, filius Baldeuini Comitis Flandriæ, ex filia regis Eduardi Ethelsuitha. Is cum in conuentu procerum apud Abandunam proci postulata expo- nif-

set, protulit munera sane amplissima, &c. Ensem Constantini Magni, in quo litteris aureis nomen antiqui possessoris legebatur, in capulo quoque super crassas auri laminas clauum ferreum affixum cerneret, & num. ex quatuor, quos Iudaica factio Domini corporis aptarat supplicio. Lanceam Caroli Magni, quam, Imperator inuictissimus contra Saragenos exercitum ducens, si quando in hostem vibrauerat, nunquam nisi victor abibat. Ferebatur eadem esse, quæ Dominico lateri Centurionis manu impaeta, pretiosi vulneris hiatu paradisum miseria mortalibus aperuit: Vexillum beatissimi martyris Mauriti & Thebæ legionis Principis, quo idem Rex in bello Hispanico quamlibet infestos & confertos inimicorum cuneos dirumpere, & in fugam solitus erat cogere: Diadema ex auro quidem multo, sed magis gemmis pretiosum, quarum splendor ita in intuentes faculas luminis iaculabatur, & quanto quis certaret visum intendere, tanto magis reuerberatus cogeretur cedere. Particulam sanctæ & adorandæ Crucis crystallo inclusam, ubi soliditatem lapidis oculus penetrans potest discernere, qualis sit ligni color, & quæ quantitas: portiunculam quoque Coronæ spinæ eodem modo inclusam, quam ad derisionem regni militaris rabies sacrosancto imposuit capiti. His tantis & tam elaboratis donis magnificentissimus Rex gauisus, non minoribus pene respondit beneficiis, quin & anhelantis animum nuptiis sororis refecit. Et ceteris quidem Successores Reges dotauit; Partem vero Crucis & Coronæ Malmesburie delegauit, quorum sustentacula adhuc credo vigere locum illum tot libertatis naufragia, tot calumniatorum iniurias passum. Hæc Malmesburiensis. Eadem verbatim prorsus Continuator Bedæ, ut alterum ab altero descripsisse necesse sit. Non ergo Henricus, non Otho, sed Hugo Rex Francorum lanceam Carolinam

nam Æthelstano donauit; & germanus, a quo Hugo sororem sibi in coniugem postulauit, non est germanus natione, sed sponsæ petitæ frater Germanus Æthelstanus. Dices. Si lancea Caroli Magni in Angliam ad Æthelstanum peruenit, eo modo, quo id Malmesburiensis refert, sequitur eam inter Cimelia Imperii post Henricum Aucupem, & Othonem Magnum, non fuisse, quidquid sit de anterioribus seculis. Respondeo, Carolum Magnum tam strenuum & inuictum, totque annorum bellatorem inclytum procul dubio plures lanceas militares habuisse, quæ posteris ob memoriam tanti Herois venerationi fuerint; nec tantum venerationi; sed & vsui: quippe qui non frustra crederent, omnia prospere cessura, ubi tanti Principis hasta res gereretur. Ex his, quæ hoc capite disputauimus, refellere licet calumnias Marquardi Freheri, Caluinistæ, quas effudit in Notis ad Petri de Andlo Tractatum de Romano Imperio, ubi dicit; eam lanceam quam alii lateris Domini perforatricem appellant, a Sigeberto & Luitprando attribui Constantino Megno; a Viterbiensi, Mauritio, a Continuatore Bedæ Carolo Magno; quasi isti Auctores unam eandemque lanceam diuersis nominibus nominauerint, alius quidem Dominicam; alius Mauritianam; alius Constantinianam; alius Carolinam: quod secus est, quia de diuersis lanceis loquuntur, prout reuera diuersæ lanceæ inter Cimelia & Reliquias Imperii continebantur. Itaque quod Freherus de superstitionis matre, mendacio, nusquam sibi constante, adiicit; id ut inscitiae, ita manifesti conuicii argumentum est, cum lanceæ sint prorsus diuersæ, Auctoresque, quibus de his lanceis sermo, aperte discriminant. Ait Freherus: *Hodie illa Clinodia apud ciuitatem Norimberg. asseruari di-*

cuntur. Scilicet tam peregrinus erat Freherus in patria vel sua vel suorum maiorum, ut pro certo affirmare non posset; *Clinodia* Imperii asseruari Norimbergæ. Dubitantis & solum vulgi rumorem sequentis vocola, *Dituntur*, apponenda fuit. Non iniucundum procul dubio Frehero accidisset, si ut alibi alia, ita & Norimbergæ monumenta hæc abolita fuissent. Ut igitur rem in compendium conferam, inter Imperii insignia quatuor lanceas adseruatas statuo, Dominicam, sensu iam supra explicato, Constantinianam, Mauritianam & Carolinam. Muto igitur ea, quæ Tomo 1. de S. Cruce lib. 1. cap. 96. & Tom. 3. lib. 1. cap. 20. minus distincte inter varias Historicorum sententias fluctuabundus scripsi: nam ut lanceam Dominicam inter digmata & stemmata Imperialia recipiam; adducor. I. auctoritate duorum Pontificum Innocentii VI. & Martini V. qui suis in Bullis lanceam Imperialem expresse nominant Dominicam, & illam, quæ latus Domini aperiens sanguinem & aquam eduxit. II. Auctoritate Imperatorum, præsertim Caroli IV. quibus omnibus semper hic sensus fuit, se lanceam Dominicam inter Regalia possidere. III. Auctoritate totius Orthodoxi Imperii Romani, cuius indigenæ eandem persuasionem habuerunt; quorum multi ad annuam Reliquiarum ostensionem potissimum desiderio huius lanceæ videndæ & colendæ Norimbergam confluebant, postquam sacra ista Lipsana in illa præclara Vrbe sedem fixerunt. IV. Non parum itidem tribuendum arbitror Officio de Armis Christi, cum, approbante Pontifice Maximo, compositum & in Ecclesias Alamanniæ introductum fuerit, hoc autem Officium non aliam celebrat & decantat lanceam, præter illam, quæ sanguine Redemptoris nostri tincta est. Quare audi-

endus

endus non est Bzouius ad annum Domini 1350. ubi cum ex Dubrauius Imperialia Insignia commemorasset; itemque ex Lupoldi Bebenbergensis libello, de veterum Principum Germanorum Zelo, de Constantiniana lancea, & Lancea Antiochiæ reperta, nonnulla exscripsisset; subiecit; *Ex quo non nemini evidens est, lanceam illam, cuius ferrum Prage inter Imperialia sacra pignora asseruatur, non esse eam, qua Christi latus statim a morte transfixum est, sed ex aliquo clauorum Domini vel particulam decisam, vel limaturam derasam.* Non Prage, sed Norimbergæ ferme a ducentis annis lancea, de qua Dubrauius, custoditur, ut Bulla Martini V. nos iam antea docuit. Deinde omnia hæc; nimirum lanceam Dominicam inter Imperialia stemmata asseruari, & Antiochiæ a Cruce signatis repertam, & postea a Turcarum Rege ad Innocentium VIII. missam esse, et Parisius quoque in Sacello Regio exstare; probe inter se concinunt, ut supra demonstratum est; quia singula non de tota lancea accipienda sunt; sed de partibus eius; nam Norimbergæ est cuspis Lanceæ; Romæ ferrum non cuspidatum, ut loquitur ipsemet Bzouius; Parisius aliqua huius lanceæ particulæ; quibus partibus a tota lancea appellatio Dominicæ lanceæ venit, ut in his talibus fieri assolet; Et cum Auctores dicunt; Antiochiæ lanceam Dominicam a crucigero exercitu inuentam esse; haud de tota lancea loquuntur, quia iam diu ante expeditionem illam, cuspis lanceæ Dominicæ inter Imperii Cimelia numerabatur. Et hæc quidem hætenus.

Caput IX.

DE LANCEA DOMINICA EX DIVINA REVELATIONE ANTIOCHIÆ REPERTA.

DE hoc argumento scripsi Tom. 3. de S. Cruce lib. 2. cap. 9. Interea pro-

dierunt Auctores *Novantiqui*, coniecti in volumen, quod *Gesta Dei per Francos*, inscribitur; qui de sacra lanceæ inuentione lectu & scitu haud iniucunda memorant, quæ huic dissertationi inferere volui, ut tractatio plenior & vberior euadat. Auspicemur a diuina reuelatione, qua lancea Cruce signatis summa rerum omnium inopia pressis & ferme ad desperationem adactis, patefacta est. Nec me hic utar verbis; sed Raimundi de Agiles, Canonici Podiensis, qui interfuit, & singula, quæ gerebantur, coram spectauit. Ita ergo ille in Historia Hierosolymitana. *Dum nostri conturbarentur, & in desperationem ruerent, diuina eius clementia adfuit; & quæ lasciuientes filios correxerat, nimirum tristes tali modo consolatus est.* Igitur cum capta esset ciuitas Antiochiæ, Iesus sua potentia & benignitate Dominus, pauperem quandam rusticum elegit, Prouincialem genere, per quem omnes nos confortauit; & Comiti & Podienti Episcopo hæc verba mandauit. Andreas Dei & Domini nostri IESU CHRISTI Apostolus, me quater olim admonuit, & iussit, ut ad vos venirem, & lanceam quæ Saluatoris latus aperuit, capta ciuitate, vobis redderem. Hodie autem cum ad pugnam profectus essem extra ciuitatem cum reliquis, atque comprehensus a duobus equitibus pene suffocatus in regressu fuissim; quasi exanimis illic super lapidem tritis resedi; cumque præ dolore, & timore, sicut tristis titubarem: venit ante me beatus Andreas cum socio quodam; & multum mihi interminatus est, nisi cito vobis redderem lanceam. Cumque ab eo Comes & Episcopus reuelationis & visionis Apostolicæ ordinem requirerent, respondit. In principio terramotus, qui apud Antiochiam factus est, cum exercitus Francorum obsideret eam, tantus timor me inuasit, ut nihil, præter DEVS

ADIVVA, dicere possem. Erat enim nox, & ego iacebam; nec in tugurio meo erat aliquis, cuius consortio refouerer. Cum autem, ut dixi, concussio diutius duraret, & timor meus semper excreceret, coram me duo viri adstiterunt, in veste clarissima: alter erat Senior, rufo canoque capillo, oculi nigri & conuenientes faciei; barba vero cana, & lata atque prolixa; & statura eius media: Alter vero iunior, & procerior erat, speciosus forma pro filiis hominum: & ait mihi senior: *Quid agis?* Et ego maxime timui, quia nullum adesse sciebam. Et respondi: *Quia es tu?* Et ait: *Surge, & noli timere; & audi quae ego loquar ad te. Ego sum Andreas Apostolus. Congrega Episcopum Podiensem, & Comitem sancti Aegidii, & Petrum Raimundum de alto pullo, & haec dices ad illos: Cur negligit Episcopus praedicare, & commonere, & cum Cruce, quam praefert, signare populum? etenim multum prodesset illis. Et addidit: Veni, & ostendam tibi, Patris nostri IESU CHRISTI lanceam, quam Comiti donabis: etenim eam DEVS concessit illi, ex quo genitus est. Surrexi itaque, & secutus sum eum in ciuitatem, nullo circumdatus amictu, praeter camisiam. Et induxit me in Ecclesiam beati Petri per Septentrionalem portam, quam antea Saraceni Bafumariam fecerant. In Ecclesia vero duae lampades erant, quae tantum lumen ibi reddebant, ac si meridies illuxisset: Et dixit, *Expecta hic.* Et iussit me assistere columnae, quae proxima erat gradibus, quibus ascendebatur ad altare a meridie: Et socius eius a longe stetit, ante gradus altaris. Ingressus autem sub terram sanctus Andreas, produxit lanceam, atque in manibus mihi tradidit. Et dixit mihi: *Ecce lancea quae latus aperuit, unde totius mundi salus emanauit. Dumque in manibus eam tenerem, lachri-**

mando praegaudio, dixi ei: *Domine si vis portabo eam, & reddam Comiti.* Et dixit mihi: *Sine modo, futurum enim est, ut ciuitas capiatur. Et tunc venies cum duodecim viris, & quares eam hic, unde ego abstraxi, & vbi eam recondam.* Et recondit eam. His ita peractis, super murum ciuitatis reduxit me in domum meam; & sic a me recesserunt. Tunc ego mecum recogitans, & paupertatis meae habitum, & vestram magnitudinem, veritus sum ad vos accedere. Post illud tempus profectus essem ad quoddam castrum, quod est iuxta Roiam, propter alimoniam, prima die quadragesimae in galli cantu, adfuit mihi B. Andreas in eodem habitu, & cum eo, quo prius venerat, socio: & magna claritas domum repleuit. Et ait B. Andreas: *Vigilas ne?* Sic expergefactus, respondi: *Non, Domine mi; non dormio;* & ait mihi: *Dixisti ea, quae dudum tibi dicenda mandauit?* & respondi: *Domine, nonne precatus sum vos, ut alium eis mitteretis? Etenim metuens paupertati meae, accedere ad illos dubitavi.* Et dixit mihi: *Nescis ne, cur DEVS huc vos adduxit, & quantum vos diligat, & quomodo vos praecipue elegit? Pro contemptu sui, & suorum vindicta, vos huc venire fecit. Diligit vos adeo, ut Sancti iam in requie positi, diuinae dispositionis gratiam praeoscentes, in carne esse, & concertare vobiscum vellent. Elegit vos DEVS, ex omnibus gentibus, sicut triticae spicae de auenaria colliguntur. Etenim meritis & gratia praeceditis omnes, qui ante & post vos venient, sicut aurum pretio praecedat argentum. Post haec discesserunt, & me tanta aegritudo oppressit, ut lumen oculorum perderem; & dispositionem tenuissimae paupertatis meae facerem. Tunc ego coepi mecum cogitare, quod ob negligentiam Apostolicae visionis, haec iuste mihi contingerent. Confortatus itaque*

que ad obsidionem reuersus sum. Rur-
sus paupertatis meae debilitatem recogitans,
timere coepi, si ad vos venirem, fameli-
cum me esse, & pro victu tatiareferre me
proclamaretis. Itaque & ea vice conticui.
Defluente itaque tempore, cum apud por-
tum sancti Simeonis essem, atque cum
Domino meo Wilhelmo Petri, infra
tentorium vna recubarem, affuit beatus
Andreas cum Socio, & habitu eodem
quo prius venerat, atque sic mihi locutus
est: *Cur non dixisti Comiti & Episcopo, &
aliis, quae ego praeceperam tibi? & respon-
di. Nonne ego precatus sum te, Domine,
ut alium pro me mitteres, qui & sapien-
tior esset, & quem vellet audire: praeterea
Turcae sunt in itinere, qui venientes & ab-
euntes interficiunt.* Et ait sanctus Andreas:
*Noli timere, quia nihil tibi nocebunt: Hae-
c quoque dices Comiti, cum venerit ad Iorda-
nem fluvium, non intinguatur ibi, sed na-
uigio transeat: Cum autem transierit, ca-
misia & bracciis lineis indutus, de flumine
aspergatur. Et postquam siccata fuerint
eius vestimenta, reponat ea, & conseruet ea
cum lancea Domini.* Et haec dominus
meus Willelmus Petri audiuit, licet non
videret Apostolum. Confortatus igitur,
ad exercitum reuersus sum. Cumque vo-
bis haec pariter dicere vellem, coadunare
vos non potui. Itaque profectus sum ad
portum de Mamista. Ibi vero cum na-
uigare in Cyprum insulam pro victuali-
bus vellem, comminatus est mihi mul-
tum beatus Andreas, nisi cito redirem, &
vobis iniuncta mihi referrem. Cumque
cogitarem mecum, quomodo reuerterer
ad castra; aberat enim portus ille, ab e-
xercitu quasi per tres dies: amarissime fle-
re coepi, cum redeundi facultatem reperi-
re non possem. Tandem a sociis & do-
mino meo commonitus nauigium ingres-
sus in Cyprum remigare coepimus. Et

cum per totam diem remis, & prosperis
ventis ageremur, usque ad solis occasum,
orta subito tempestate, in spatio vnus
horae vel duarum ad relictum portum
reuerfi sumus. Ibi languorem grauissi-
mum incurri. Capta autem ciuitate ad
vos veni. Et nunc si vobis placet, ex-
perimini quae dico. *Episcopus autem ni-
hil esse praeter verba putauit: Comes vero
illico credidit, & illum, qui hoc dixerat,
Capellano suo Raimundo, custodiendum
tradidit.*

Caput X.

QVOMODO ET QVANDO SACRA LANCEA POST COELESTE INDI- CIVM REPERTA SIT, ET DE FESTO LANCEAE INVENTAE.

Die alia, inquit Raimundus, ocula-
tus testis, preparatis necessariis cum
homine illo, qui de lancea dixerat, eiectione
de Ecclesia beati Petri omnibus aliis, fode-
re coepimus. Fuit autem in illis duodecim
viris Episcopus Aurasicensis & Raimun-
dus Comitis Capellanus, qui hac scripsit,
& ipse Comes, & Pontius de Baladuno
& Faraldus de Thoart. Cumque mane &
que ad vesperam fodissent, in vespere qui-
dam de inuentione lanceae desperare coepe-
runt. Discesserat enim Comes propter Ca-
stelli custodiam: Sed loco illius, & aliorum,
qui fodiendo fatigabantur, alios recentes in-
ducebamus, qui viriliter operi insisterent.
Videns autem iuuenis, qui de Lancea di-
xerat, nos defatigari, discinctus, & dis-
calciatis pedibus in camisia in foveam descen-
dit; atque obtestatus est nos, ut Deum de-
precaremur, quatenus nobis Lanceam suam
redderet, in confortationem & victoriam
suae plebis. Tandem per gratiam suae pie-
tatis commonitus Dominus, Lanceam suam
nobis ostendit. Et ego, qui hac scripsi, cum
solus numero adhuc appareret super terram.

osculatus sum eam. Quantum gaudium & exultatio tunc ciuitatem repleuit, non possum dicere. Inuenta est autem Lancea octauo decimo Kalend. Iulii. Secunda vero nocte astitit beatus Andreas iuueni, per quem nobis lanceam reddiderat, & dixit ei: Ecce Deus donauit Comiti quod nulli alii vnquam donare voluit, & constituit eum vexilliferum istius exercitus, siquidem perseuerauerit in amore eius. Cumque ab eo misericordiam pro populo postularet iuuenis; Respondit ei sanctus Andreas, quod reuera Dominus miseretur populi sui. Et rursus cum quareret ab eodem de socio suo, quis esset quem toties viderat, dixit ei B. Andreas, Accede & osculare pedem eius. Festinus itaque volens accedere, vidit plagam vnam super pedem eius ita recentem, & sanguinolentam, ac si modo facta fuisset. Cum autem dubitaret accedere, propter vulnus & sanguinem, sanctus Andreas ait: Ecce ille pater, qui pro nobis vulneratus fuit in Cruce, & hæc inde plaga. Hæc etiam Dominus præcipit, vt celebrem habeatis diem illum, in quo lanceam suam vobis reddidit. Et quia in vespera reperta est, & non potuit dies illa celebris haberi, sequenti hebdomada in octauis solennitatem celebrabitis; & singulis annis deinceps in die inuentionis ipsius Lanceæ. Hæc quoque dices ad illos, vt contineant se sicut epistola docet fratris mei Petri, quæ hodie legitur. Et epistola fuit hæc: Humiliamini sub potenti manu Dei. Et quotidie Clerici ante lanceam, cantent hunc hymnum. Lustris sex qui iam peractis. Et cum dixerint: Agnus in Crucis leuatur immolandus stipite: Flexis genibus hymnum finiant.

Caput XI.

CONTROVERSIA DE LANCEA ANTIOCHIAE REPERTA.

EA est humani ingenii in rebus & factis humanis conditio, vt vbi euidetia rei non compellitur facile fluctuet, deque veritate hæsitet: id videre licuit Antiochiæ; vbi, quam primum lancea Dominica in lucem venit, quidam dubitare coeperunt, num germana & sincera lancea esset, omni dolo procul inde remoto. Quæ dubitatio non tantum Antiochiæ, nonnullorum pectora pulsauit; sed & postea in itinere versus Hierosolymam relicta iam Antiochia, longe vehementius erupit: vt scribit Wilhelmus Tyrius lib. 7. de Bello sacro, cuius verba adscribam. Renouata est questio de lancea, quæ apud Antiochiam reperta fuerat: Vtrum ea esset, qua de latere Domini sanguis & vnda profluxit; an res esset commentitia. Dubitabat enim valde super hoc populus, sed & Maiores penitus fluctuabant incerti: aliis dicentibus, quod vere ipsa esset, quæ Domini Cruce maduerat, eius latus aperiens, & per inspirationem diuinam in consolationem plebis reuelata; aliis asseuerantibus, quod versutiarum Tolosani Comitis esset argumentum, & gratia questus adinuentio ficta. Huius autem dissensionis auctor erat precipuus, quidam Arnulphus, Domini Normannorum Comitis familiaris & capellanus; vir quidem litteratus, sed immunda conuersationis, & scandalorum procurator: de quo in sequentibus multa dicenda occurrent. Cumque diu super hoc in populo sermo hic discurreret contradictorius, hic qui eam reuelationem sibi factam fuisse asserbat, vt populo fidem faceret, & omnem tolleret ambiguitatem, rogum copiosum præcepit accendi, pollicens se, auctore Domino, certo per ignem experimento fidem se facturum incredulis, quod nihil confictum, nihil commentato adumbratum in eo facto intercessisset; sed sola reuelatione diuina ad notitiam hominum

num, & eorum consolationem, totum esse procuratum. Accenso igitur rogo copioso admodum, cuius incendii feruor etiam circumpositos terrere poterat: conuenit vniuersus populus a maiore usque ad minorem, in ea sexta feria, quæ sanctum Domini Pascha præcedit, in qua & mundi Saluator pro nostra salute passus esse legitur, & tanta rei plenum haberet experimentum. Qui vero tam periculosum examen sponte subiturus erat, dicebatur Petrus Bartholomæi, Clericus quidem, sed modice literatus, & quantum ad humanum diem diiudicare pertinet, homo simplex videbatur. Qui oratione facta in conspectu circumpositarum legionum, assumpta secum prædicta Lancea, per ignem transiit, quantum populo videbatur, illesus. Verum hoc eius factum non solum non amputauit questionem, sed maiorem suscitauit: nam infra paucos dies vita decessit, cuius accelerati obitus occasionem, cum homo sanus & vitalis prius videretur, quidam asserebant tentatum incendium: dicentes, quod in eo tanquam fraudis patronus, mortis, causam collegeret. Alii vero dicebant, quod ab incendio sanus euaserat, & incolumis; sed egressum ab igne, turbæ causa deuotionis irruentes, opprefferant & contriuerant eatenus, & vita finem ministrarent: sicque res quæ in dubium venerat, nullam recipiens decisionem maius induxit ambiguum. Hæc Tyrius, de quibusdam incredulis, quorum tamen incredulitas, fidem aliorum non euacuauit, ut cum Apostolo loquar. Certe obtenta tam admirabilis victoria post inuentam lanceam, & exercitui a Podiensi Episcopo præportatam, omni dubitatione istos liberare poterat: sed sunt quidam usque adeo duri Capitones, ut vix, etiam illud, quod oculis vident manibusque tangunt, sibi persuaderi sinant.

Caput XII.

LANCEAE REPERTAE MIRI EFFECTVS.

Christiani Antiochiæ grauissima obsidione cincti ferme spem omnem salutis abiecerant, ob innumerabiles hostium cuneos, qui omnibus ad vitam necessariis rebus abundabant, cum ipsi rerum omnium extrema egestate laborarent: sed inuenta lancea animos nonnihil resumpserunt; etiam coelestibus visis & monitis excitati. Itaque cum decreuissent cum hoste configere, & aut fortiter vincere, aut fortiter mori, indictum est. I. Triduanum ieiunium (recensebo enim omnia ad futurum conflictum præparamenta, ut videant, qui prælium inituri sunt, quomodo ad id se præparare debeant.) II. Vnusquisque puro corde confessus fuit. III. Qui aliquid ad edendum habuit non habenti distribuit. IV. Triduum istud consumpserunt, cum omni humilitate & puritate cordis Ecclesias processionaliter circumeuntes, & Domini misericordiam implorantes. V. Indultis offensis & rancore deposito, si quis erat, ut reformata charitate cum maiore fiducia ad prælium egrederentur. VI. Tertia die illucescente, Missæ per Ecclesias celebratæ sunt, omnesque sancta Dominici corporis communionem communicati. Celebratis ergo diuinis, inquit Tyrius, & legionibus vniuersis cælesti munere satiatis, tanta est eis diuinitus infusa gratia, ut qui heri & nudius tertius quasi segnes & abiecti macilenti & exsangues, præ defectu virium vix poterant attollere lumina, frontes erigere, & ieiuniis attenuati, victi laboribus querebant latibula, pristinae honestatis immemores, nunc vltro in publicum prodeuntes, abiecta ignauia, quasi resumptis viribus, arma baiulant viriliter, & de bellicis tractare animositatem præsumunt solita, palmam sibi promittent.

mittentes. Vix reperiebatur in tanto populo conditionis aut aetatis cuiuspiam, qui non meditaretur fortia, qui non sibi praesagiret victoriam. Nec defuere exercitui solatores & hortatores Episcopi ac Sacerdotes; qui I. Sacris induti vestibus turmas circumcumbentes & conuentus Cruces deferabant in manibus. II. Etiam Sanctorum patrocinia, hoc est, Reliquias. III. Peccatorum promittebant indulgentiam & plenam delictorum remissionem his, qui fortiter in acie desudarent. IV. Iam aciebus ex Urbe in campum prodeuntibus, immixti erant Deo deuoti Sacerdotes & Leuitae, stolis amicti albis, signum Crucis mirabile deferentes in manibus. V. Quartae aciei praerat cum aliis Episcopus Podiensis Dominicam Lanceam secum deferens. VI. Nec otiosi fuere Sacerdotes, quibus in ciuitate remanendum fuit; nam super muros ascendentes, vestibus induti Sacerdotalibus, in lacrymis & oratione perseuerantes, expansis manibus pro fidei populo sine intermissione orabant ad Dominum, ut parceret populo suo, & ne daret gentibus in opprobrium hereditatem suam. De iisdem Robertus Monachus. Episcopi, Presbyteri, Clerici & Monachi sacris vestibus induti cum militibus extra portam ciuitatis exierunt, portantes in manibus suis Cruces, quibus Dei populum signabant; (nota morem dandi benedictionem per Cruces) & magnis vocibus ad caelum manibus extensis clamabant: *Saluum fac populum tuum, & benedic hereditati tuae, &c.* Similiter illi, qui in turribus erant & super murum, idem faciebant & cantabant. Et hinc, nisi fallor, aptam formam Clerici, qui in castris & inter milites degunt, mutuari possunt, quomodo se gerere debeant. Nec miraculo caruit ros superis ex oris exercitui demissus; nam quicumque eo imbre calitas immisso confusus est, inquit Tyrius, ita plenam

mentis & corporis suscepit hilaritatem, & integritatem sospitatis tanquam nihil laboris, nihil molestiae tota illa expeditione passus esset. Quod coeleste beneficium etiam ad equos manauit, quibus vigor pristinus a Deo restitutus est in integrum, ut qui per multos ante dies non nisi folia & cortices arborum habuerant pro pabulo, hostium equos & hordeo pastor & palea, tota illa die & celeritate vincerent, & laboris patientia. Secuta est mox insignissima & ad omnem posteritatem memorabilis victoria; ipsis etiam coelitibus S. Georgio, S. Mauritio & S. Demetrio in subsidium populo Cruce signato submissis. Haec & plura huius generis plane mira, quae post inuentionem lanceae, & ad eius in exercitu praesentiam acciderunt, poterant sane cuius pacis quam litium amantiori scrupulum de Lancea eximere; num scilicet genuina & germana esset. Quis enim ambigeret amplius, visis tot, post lanceam inuentam, miraculis, & tanta rerum omnium commutatione confestim facta? Nec refert, quod Auctores qui de hac lancea inuentione scribunt, in nonnullis circumstantiis dissident, sufficit eos conuenire in eo, quod narrationis praecipuum caput est; nam si dissensus, quoad quasdam peristases scriptoribus fidem detraheret, vix quidquam in Ecclesiastica & profana Historia certum atque indubium haberemus.

Caput XIII.

LANCEAE CONSTANTINIANAE DESCRIPTIO ET VICTORIAE EIVS INTERVENTU REPORTATAE.

Avdiamus Luitprandum, qui iam pridem hanc lanceam docto penicillo nobis representauit. Burgundiorum Rex Rudolphus, qui nonnullis annis, Italianis imperauit, lanceam illam a Samfone Comite dono

deno acceperat. Erat enim excepta ceterarum specie lancearum, nouo quodammodo opere, nouaque elaborata figura, habens iuxta limbum medium utrobique fenestras. Haec pro pollicibus perpulchre duae acies usque ad declinum medium lanceae extenduntur. Hanc igitur Constantini Magni, sanctae Helenae filii, viuificae crucis inuentricis fuisse affirmant, quae media in spina, quam limbum superius memorauimus, ex clauis, manibus pedibusque Domini, & redemptoris IESU Christi affixis cruces habet. Henricus itaque Rex, ut erat Domini timens, totiusque religionis amator, audito Rudolfum tam inestimabile donum habere caeleste, nuntiis directis tentauit, si praemiis aliquibus id posset acquirere, sibi que aduersus visibiles inuisibilesque hostes arma inuictissima, triumphumque perpetuum praeparare. Quod quum Rex Rudolfus modis omnibus se nunquam facturum ediceret: Rex Henricus, quia mollire hunc muneribus non potuit, minis terrere magnopercutauit. Omne quippe regnum eius cade, atque incendiis se depopulaturum esse promisit. Quia vero quod petebatur, munus erat, quo caelestibus terrea Deus coniungeret, lapis scilicet angularis faciens utraque unum, Rudolphi Regis emolliuit cor, iustoque Regi iusta iuste petenti cominus dedit. Neque enim pace praesente, simultati locus erat. nam & eo, qui his crucifixus est, a Pilato ad Herodem properante, facti sunt amici in illa die, qui prius inimici erant ad iniicem. Quanto autem amore Rex Henricus praefatum inestimabile donum acceperit, tum in nonnullis rebus, tum in hoc praesertim claruit, quod non solum ad donantem se auri argentique muneribus, verum etiam Sueuorum Provinciae parte non minima honorauit. Deus autem, qui quisque quid animo peragat inuenerit, non muneris quantitatis, sed bonae voluntatis inspector ac

retributor, quanta ob praelibatam remunerationem in seculo pium donauerit regem, iudiciis quibusdam hoc etiam tempore prodidit, dum contra se insurgentes hoc victorifero praecunte signo semper hostes terruit atque fugauit. Hac igitur occasione, imo Dei voluntate, sanctam Rex Henricus adeptus est rompheam, quam filio, unde in praesentiarum nobis sermo est, decedens cum regno hereditario dereliquit. Qui quanta donum inestimabile ueneratione coluerit, victoria non solum indicat praesens, verumetiam diuinorum, ut prompturi sumus, admiranda largitio munerum. Victoria autem, de qua Luitprandus hic, est illa, quam Otho Imperator de fratre suo Henrico eiusque adherentibus ad Rhenum retulit, rebus iam ferme desperatis ac depositis: Rex enim Otho quoniam suis ab hostili exercitu circumuentis, fluuio (Rheno) interiecto subuenire non poterat, recordatus populi Domini, qui repugnantes sibi Amalechitas orationibus Moysi serui Dei deuicerat, protinus de equo descendit, seseque cum omni populo lachrymas fundens ante victoriferos clauos manibus Domini nostri IESU Christi affixos, suaeque lanceae impositos in orationem dedit, quantumque iusti viri secundam iusti viri sententiam Iacobi tunc ualeret oratio, res manifesta probauit. Eo namque orante, quum ex suis nullus occumberet, hostes sunt omnes in fugam conuersi, nonnullique eorum, cur fugerent, penitus ignorabant: quoniam quidem praepaupertate se se insequentes hostes videre non poterant. Casis igitur plurimis, Henricus est vehementer in brachio percussus, & quamquam loricae triplicis fortitudo ad carnem usque ensis aciem non admitteret, pondere tamen percussiois acerbè brachium est adeo in liuorem conuersum, ut nullis medicorum curis ita mederi posset, quin sub-

sequente anno dolorem permagnum sentiret. Vnde & paulo post huius facinoris occasione, ipsum fassi sunt hominem exuisse. Dices. Lanceam hanc Constantinianam vocari *Dominicam* apud Luitprandum in inscriptione capitis duodecimi libri quarti. Respondeo, ita nominari, non quod fuerit illa, quæ latus Domini aperuit, sed quia clavis Dominicis, vel saltem reliquiis clauorum Dominicorum, insignita erat; vt Luitprandus testatur. Cuius lanceæ meminit quoque Sigebertus in Chronico Anno 929. & Auctor, qui vitam S. Gerardi Brumiensis scripsit apud Surium Tom. 5. qui Luitprandi verba verbatim quoque recitat.

Caput XIV.

MIRA PER LANCEAM S. MAVRITII
PATRATA. VBI ETIAM NON-
NULLA DE SACRA REGNI
HVNGARICI CORONA
ADDVCVNTVR.

DEcantat hæc versibus sensu, quam modulo elegantioribus Viterbiensis, quos adscribam; quia pium morem, imo plures pios mores & ritus aperiunt, inter quos & iste, lanceam hanc Imperatoribus, tanquam tutamen & adminiculum, in congressibus bellicis prælatam fuisse.

*Lancea Mauritiæ reliquis præmaxima signis,
Plurima Christicolis peperit miracula dignis.*

Clauus namque DEI iunctus habetur ei.

*Subiicit Imperio bello gestata potentes,
Motibus ipsius nequeunt obsistere gentes,*

Hæc ubi bella mouet, Vincere cuncta solet.

Lancea sancta solet regnorum Vincere lites,

Ipsa facit procures Romanos esse Quirites,

Ex hac Caesar habet, quod sibi regna fauent.

Rex Arelatensis illam dum Boso teneret,

Et sibi pugnanti semper fortuna faueret,

Exstitit in digitis terror amara ferens.

Nunc liber expono, quo casu, qua ratione

*Traditur Imperio post hæc sacra lancea
Roma.*

Postea narrat, quomodo Boso Rex Arelatensis simul cum Regno suo Lanceam S. Mauritiæ Othoni Magno tradiderit.

*Lancea Mauritiæ mea quæ tibi dextera tradit,
Est caput illorum, quæ nunc mea regna notauit.*

Nunc caput Imperii Lancea sancta dabit.

Siffrius tamen Misnensis presbyter in Epitome sua lib. 1. Mauritiæ lanceam ad Henricum Ancupem peruenisse dicit, dono Regis Burgundiæ. Sed alii rectius Constantinianam lanceam nominant; vt iam ex Luitprando audiuius. Etiam Sugerius Abbas lib. de rebus gestis Ludouici Crassi Regis Francorum, inter Imperii insignia lanceam S. Mauritiæ recenset. Recte hanc enim Othoni Magno Rex Arelatensis Boso donauerat, vt Viterbiensis testatur. Obiicies lanceam S. Mauritiæ esse nunc Cracouiæ in primario Urbis templo, vt scribit Cromerus lib. 3. de Rebus Polonicis, & Kranzius lib. 3. Vandalia, cap. 36. & quidem dono Othonis II. vt Kranzio placet, vel, vt Cromerus recte sentit, Othonis III. Imp. cum Boleslaum Poloniae tunc Ducem, titulo & honore regio exornaret. Non est igitur hæc lancea amplius inter Clinodia Imperii. Respondeo, nos nulla necessitate cogi, vt credamus S. Mauritio unicam tantummodo lanceam bellicam fuisse. Quapropter & Cracouiæ vna, & inter Imperii ornamenta, & sacra lipsana alia esse potest. Viterbiensis certe diu post Othonis III. ætatem vixit; qui lanceam S. Mauritiæ inter Imperii insignia palam numerat, neque hoc ignorare potuit, quippe Friderici I. Imp. Cancellarius. Deinde, quod alias sapius, id hic quoque forsitan euenit, vt lancea fabricata ad similitudinem Mauritianæ, & Reliquiis de lancea S. Mauritiæ decorata, pro primigenia Mauritianæ haberetur. De eadem Mauri-

tiana

tiana lancea intelligendum videtur, quod Chronicon Reichersbergense refert ad Annum Redemptoris. M. IV. ait enim, post superatos Burgundos ad insignia regalia lanceam clavo Dominice passionis insignitam, additam fuisse. Sed errat, dum Henrico Bauaro Imperatori hoc attribuit, iam pridem enim Otho Magnus adiecerat hanc lanceam Regalibus Imperii. Nec ad has quatuor lanceas spectat lancea illa Rudolphi Sueuorum Ducis, Henrico IV. in Imperio oppositi. De qua Abbas Urspergensis. Anno Domini 1079 iterum bellum fit inter Henricum & Rudolphum; ubi in primo congressu Saxones terga vertunt. Ibi Dux Bohemiae Fratizlaus Regalem lanceam Rudolphi adeptus est: quæ exinde permissione Regis Henrici, semper quemvis illius gentis Ducatu insignem in omni festiua processione procedit. Hanc lanceam non fuisse vnam ex Imperialibus, inde manifestum euadit, quia Imperialia insignia sua adhuc in potestate Henricus habebat; quæ non nisi post multos annos filio suo Successori coactus, tradidit. Erat ergo hæc lancea propria Rudolphi, qua pugnans vti consueuerat. Quam, ceu eximium monumentum, quippe tanti viri armaturam, Dux Bohemus sibi vendicauit, & ob memorabilem victoriam per Henricum de Rudolpho relata, sibi præportari voluit. In pugna Othonis III. cum Romanis S. Bernardus Episcopus Hildesheimensis, exercitui lanceam sacram prætulit, ut in eius vita Tangmarus Presbyter scribit his verbis. *Palatini a beato Bernwardo Episcopo salutaribus monitis instructi, confessione nihilominus purgati, sacro etiam viatico inter Missarum solennia muniti, contra egredi & hostes impetere conantur. Bernwardus Episcopus Dominicam hastam subiit, se quoque atque omnes diuificæ crucis munimine signat, benedictione publice data, ac vita*

lib. monitis consolans, & corroborans significat ipse cum sancta hasta in prima fronte aciei, egredi parat. Sequenti autem mane, Imperator cum suis post Missarum solennia a venerabili Bernwardo Sacramentis celestibus ac diuinis exhortationibus consolati aduersus hostes certamen instruunt, ipso Antistite cum hasta terribiliter fulminante, cordis vero instantia pacem ab Auctore pacis suppliciter flagitante. Vnde contigit deuoti militis sui precibus exorata pacifici Regis Christi mox adesse præsentiam, cuius & in natiuitatis ortu primum pacis gaudia nuntiantur, & postmodum eiusdem pacis amatores, Euangelica veritate, filiorum Dei appellatione censentur. Ipsius itaque pietate, totius discordiæ rebellione sopita, hostes pacem poscunt, arma proiciunt; in crastinum se ad Palatium venturos promittunt. Mane Dei clementia adsunt; pacem petunt; Sacramenta innouant, fidem se Imperatori perpetuo seruaturos promittunt. Incertum tamen est, num de lancea S. Mauritii Tangmarus loquatur, quandoquidem nihil speciatim exprimit. Existat quoque vexillum S. Mauritii apud Wilhelmum Malmesburiensem, quod ab Hugone Rege Francorum ad Æthelstanum Regem Angliæ muneris loco missum dicitur. Hactenus de sacris Cimeliis & Clinodiis S. R. Imperii disputatum sit. Habuerunt quoque, & etiamnum habent alia quoque Regna sua ornamenta Regalia, quibus in Regum suorum inauguratione seu coronatione utebantur, & hoc etiam aucto vtuntur. Hungaris certe corona regia a Stephano accepta adeo sacrosancta est, ut cum aliquando amissa esset, ingens luctus omnes Regni incolas inuaserit; cumque in Austriam ad Fridericum Imp. peruenisset, Hungari non destiterunt repetere; & cum verbis nihil proficerent, ad arma descenderunt: Austria; Stiria & Carinthia crudelem in modum

modum deuastata. De qua re consuli possunt rerum Vngaricarum scriptores, praefertim Bonfinius. Bis porro sacra Corona amissa est: primo cum Elizabethæ Reginae dolo in Austriam venit. Secundo, cum Otho Dux Bauariæ, qui sacram coronam sua in potestate habebat, ad inaugurationem regalem properaret. De quo festiuium quiddam memorat Turozius lib. 2. Chronicorum Hungariæ cap. 88. cuius verba apponam. "Cum sancta Corona
"per dictum Othonem Ducem (Bauariæ)
"ad Hungariam portaretur; propter timorem hostium fecit illam includi per artem
"tornatoriam in flasconem. Cum autem
"equitaret cum suis sub noctis silentio in
"strata publica, in qua plurimi viatores
"transibant, casu de sella, corrigiis, quibus
"erat flasco ille ligatus, resolutis, quasi vas
"vinarium nullo vidente collapsus est. Postmodum vero luce clarescente, dum vidissent non adesse thesaurum illum pretiosum; quo citius potuerunt, timore percussi; retro concurrerunt, atque Coronam
"inter multos transeuntes in terra iacentem
"in medio publicæ stratæ inuentam a nemine, reppererunt. Forsitan ceciderat in
"prima vigilia noctis; reinuenta est autem
"sequenti die circa tempus non dubium
"Vespertinum. Mirum certe, & miraculum non tacendum. Quid enim per hoc,
"quod illa corona cecidit intelligo; nisi
"quia Dux ille usque vitam suam portare
"non potuit hanc coronam ipsam pariter
"& honorem, (utpote Regno pulsus) Quid
"est, quod a nullo inuenta, sed ab ipsis
"qui portabant, nisi quod ne Pannonia

"data sibi corona ab Angelo, priuaretur. Hæc Turozius. Cum Vladislaus Polonus in Regem inaugurandus esset, neque tamen sacra corona in promptu esset, utpote iam in Austriam abspportata, ne quisquam absque aliqua S. Stephani corona Rex Hungariæ creari videretur; coronarunt Vladislaum illa corona, *quæ pro ornamento Reliquiarum capitis sancti Regis olim miro operis artificio preparata fuerat*, ut inquit Turozius. Asseruabatur olim sacra corona Wiffengradi, in arce munitissima ad Danubium, infra Strigonium, de cuius custodia Rex Matthias hoc nomine primus Anno Domini 1464. in Comitibus Regni sic ad ordines verba fecit. "Quia nouimus nos, & nouerunt omnes
"Domini Prælati & Barones nostri, nouit
"etiam tota communitas regni, quomodo
"& qualiter propter indebitam custodiam &
"prouisionem sacre coronæ, ipsa corona fuit
"ab hoc regno alienata, in cuius alienatione
"irrecuperabilia damna, & indicibilia spolia, & multas incommoditates hoc regnum
"passum est; & tandem post multos labores & fatigationes, & graues expensas,
"ipsa corona ex pecuniis communitatis regni nouissime est redempta. Nos ergo volumus, & debemus de pari consensu &
"voluntate Dominorum Prælatorum, Baronum, & regni nostri nobilium hoc in
"loco prouidere circa debitam custodiam
"& conseruationem ipsius coronæ sacre, locum cum alias consuetum, & personas ad id idoneas, ne (quod Deus auertat) ipsa corona iterato ab hoc regno alienetur. Hæc
"inuietissimus Rex Matthias.

LITT. P.

AQVISGRANENSIS ciuitatis solenne instrumentum, quo in ius uocat Noribergensis custodiam insignium imperialium sibi-que ac suae urbi illam conatur adrogare an. 1711.

In nomine domini nostri Iesu Christi.
 Zu wissen seye hiermit und in Krafft gegenwärtigen instrumenti publici, daß im Jahr Christi siebenzehen hundert und elff / indictione quarta, bey Herrsch- und Regierung des allerdurchlauchtigsten / großmächtigsten / und unüberwindlichsten Fürsten und Herrn / Herrn Caroli VI. erwählten Römischen Kayfers zu allen Zeiten Mehrern des Reichs / in Germanien / in Spanien / beider Sicilien / Hierusalem und deren Indien / auch zu Ungarn und Böhheim / Dalmatien / Croatien und Slavonien ic. Königs / Erz-Herzogs zu Oesterreich / Herzogs zu Burgund / zu Neypand und Brabant / zu Lützenburg und Geldern / Steyren / Cärnthen / Crayn und Württemberg / in Ober- und Nieder-Schlesien ic. Marggraffens zu Mähren / in Ober- und Nieder-Laußnitz ic. Graffens zu Habsburg / Tyrol / Flandern und Görz ic. ic. unsers allergnädigsten Kayfers und Herrn / Ihrer Römischer Kayserlicher / wie auch Königlich Majestät Reichen / und zwar des Römischen im ersten / des Spanischen im neunten / und des Hungarischen und Böhheimischen auch im ersten Jahre / Donnerstags frühe umb neun Uhr war der vier und zwanzigste dieses zu End eilenden Monats Decembris, die Hoch-Edelgeborne und Gestrenge Herren / Herr de Speckheuver, und Herr Balthasar Feibus, in persöhnlicher Gegenwart Tit. Herrn Caroli Alexandri de Couet, wohlbestellten Secretarii, als von Hochlöblicher Stadt Aachen / mit denen Kayserlichen Reichs-*Insignien* und Ornamenten / zu vorgewesener Kayserlichen Krönung anhero abgeordnete Herren Deputirte, mich Johann Caspar Fischer / Notarium caesareum publicum immatriculatum und Bür-

gern alhier / in praesenz zweyer hierzu insonderheit erbetenen Zeugen / benanntlich Herrn Johann Mesemanns / und Herrn Georg Vincenz Affum / beyder alhiefigen Bürger und Handels-Leuthen / in des letztern eigenthümlichen Behausung zum Storch genandt / bey dieser des Heil. Reichs-Stadt Franckfurt am Mayn / und zwar in dem daselbstigen Camm / zweyten Stockwercks / dessen Fenster auf der Seite in die Gasse gegen hiesiger Stadt Einwands-Haus aus weisen / vermöge schriftlich übergebener requisition, dahin großgünstig ersuchet / daß ich derselben gemäß / die vor mir und meinen beyden Zeugen interponirte Protestation, contra der wohl-löblichen Stadt Nürnberg zur Kayf. Krönung anhero abgeschickte Herrn Deputirte / wegen längerer Vorenthaltung der Reichs-*Insignien* / als Cron / Scepters / Reichs-Apfels und Schwerdts / samt Königl. Kleidungen / welche dem Stiffte unser lieben Frauen / und dem Königl. Stuhl zu Aach / zu ewigen Zeiten daselbst zu verwahren / und anders nirgends hin zu transportiren / vermöge der Beilage sub N. I. von dem Röm. König Richardo de Anno 1262. albereit legiret und geschencket worden ist / intimiren und declariren mögte. Diese schriftliche Original Requisition lautet also : Domine Notarie. Demnach von dem Römischen Könige Richardo, Glorwürdigster Gedächtnuß in anno 1262. die zur Röm. Kayf. Krönung gehörige *Insignia* und Clenodien / als die Cron / Scepter /

pter/Reichs=Apfel u. Schwerd
samt Königlichem Kleydungen
dem Stifft unserer lieben Frauen und
dem Königl. Stuhl zu Aach
dieser gestalt gegeben und doniret worden/
daß dieselbe unter verwahr des Stiffts
und der Stadt daselbst versiegelt ewiglich
bleiben / und keineswegs davon dannen
weggeführt / weniger ex quacunque etiam
urgentissima necessitate pro guerra aut re-
ge ipso, laut der Beplage sub No. primo
verkauft oder verhypothekirt werden kön-
nen; Und aber die zu dem am vorgestri-
gen Tag vollzogenen actu Coronationis
abgeordnete Herrn der Stadt Nürn-
berg all solche *Insignia* bey der unter-
gedachten vorgestriegen dato vollbrachten
Krönung des Erwehlten Römischen Kö-
nigs Caroli des Sechsten / in Hispanien/
Hungarn und Böhheim Königes re. re.
über verhoffen wieder zu sich
genommen; Als haben zu hochge-
dachten actu coronationis Abgeordnete des
Königlichen Stuhls u. Stadt
Aach / damit ein solches der
Stadt Aach an ihrer auf ge-
meldte Krönungs=*Insignia* ha-
benden Gerechtsame nicht prä-
judiciren möge / Nahmens der Stadt
dieser Vorenthaltung halber omni meliori
modo nochmahlen hiemit am zierlich-
sten protestiren / und alle dienssa-
me Rechtens=Mittlele darwie-
der vorbehalten wollen. Euch
Notarium ersuchend / diese unsere Prote-
station und Reservation hieselbst anwesen-
den Herrn Abgeordneten der Stadt Nürn-
berg in unser und der Stadt Aachen Na-
men gebührend zu intimiren / und uns

darob glaubhafften Schein mitzutheilen.
Frankfurt den 24. Decembr 1711. Abge-
ordnete des Königlichen Stuhls und freyer
Reichs=Stadt Aachen de Speckheuer,
Balthasar Feibus.

Folget obgedachte Beplage Num. I.

Hic est modus & forma, sub quibus illu-
stris Richardus Rex Allemanniae, filius Re-
gis Angliae, & qui ortum produxit ab An-
glia in bona prosperitate Aquis constitu-
tus, de mera uoluntate sua legauit Capel-
lae Beatae Mariae de Aquis unam coronam
auream, cum rubinis, smaragdis, saphiris,
& aliis pretiosissimis lapidibus pulcherri-
me ornatam, & unum par Regalium ue-
stium de armis suis, cum uno sceptro, &
uno pomo deauratis, in perpetuum ibi-
dem custodienda, sub hac forma uidelicet,
quod praedicta omnia Regalia reponantur
in thesauro ibidem sub custodia & sigillis
Praepositi, Decani, & Capituli eiusdem
loci. Statuit etiam idem rex & ordina-
uit, quod praedicta & alia signa regalia
sint in eadem Capella sub custodia & si-
gillis Scabinorum & sigillo communis ci-
uitatis eiusdem in perpetuum, ita quod
corona praedicta & alia signa regalia sine
parata & prompta ad coronandum tan-
tummodo ibidem omnes reges Alemanniae,
qui processu temporis eidem regi succe-
dent in perpetuum, in eodem regno, &
post ipsorum regum coronationem statim
ipsa corona & alia signa regalia loco repo-
nantur, quo prius in perpetuum ibidem
custodienda. Statuit etiam idem Rex &
ordinauit de corona & aliis signis regali-
bus, quod ab eodem loco seu Capella
praedicta non amoueantur, nec vendantur
pro aliqua necessitate urgente seu casu con-
tingente uel alio modo quocunque pro ne-
cessitate alicuius uel aliquorum ecclesiae
seu ciuitatis eiusdem pro guerra aliqua su-
stinenda, nec pro Rege, seu aliquo de mun-
do alio

do alio. Quicumque autem contra hoc venerit, seu ordinationem istam vel legatum istud violare vel aliquo modo interrumpere praesumpserit, maledictionem diuinam, beatae virginis & omnium Sanctorum noscat se incursum. In cuius rei testimonium idem rex praesenti scripto suum sigillum fecit apponi. Datum Aquis anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo secundo. Regni vero nostri sexto

C. A. de Couet, Secretarius der Stadt Aachen.

Wann ich dann/ vi requisitionis atque officii ratione, denen Herrn Requirenten hierinnen keines weges entstehen können; so habe ich zuvorderst die mir schriftlich behändigte requisition meinen beyden obermeldten Herrn Zeugen verboten vor gelesen/ so dann mich mit Ihnen nach zehn Uhr obbesagten Vormittags in der Herrn Abgeordneten von Wol-löblicher Stadt Nürnberg logiment zum rothen Männchen allhier versüget / und mich praesentibus testibus vor denselben zuo Stiegen hoch/ zweyten Stockwercks/ dessen Fenster in den Hoff ausweisen/ bey ihren Carabinern davorstehenden Einspännigern/ gebührend umb Audientz angemeldet. Alldieweil mir aber von Ihnen zur ersten Antwort und Nachricht geworden ist/ daß die Herrn Abgesandte bey dem Kayserl. Hoffe wären; so habe ich mich mit meinen beyden Herrn Zeugen umb halb zwölf Uhr daselbst/ da sie wieder zu Haus gekommen/ im Rahmen wol-löblicher Stadt Aachen/ alhier aniko anwesenden Herrn Abgesandten / bey der Stadt Nürnberg sich daselbst persönlich befindenden Herrn Abgeordneten / zu erst durch dero Schreiber / hernach durch einen bey Ihnen aus- und eingehenden Nürnberger Herrn Patricium, und endlich durch Ihren Herrn Secretarium Johann Will-

helm Urnschwanger zum dritten mahl/ nomine quo supra, anmelden lassen / aber kein Gehör bekommen können / maassen mich ein ieglicher von ihnen augenscheinlich declinirte und meydete. Demnach ich aber mich endlich beschwehren / und zu dem Nürnberger Herrn Secretario a parte sagen mußte: Ich wäre ein alhieriger Bürger und Kayserl. Notarius, der/ wie obgedacht / von wol-löblicher Stadt Aachen hiesigen Herrn Deputirten denen wol-löblicher Stadt Nürnberg / etwas zu insinuiren und zu intimiren hätte / wolte also nicht hoffen / mich in meinem Amte wieder die Gebühr zu pracludiren. Als ist endlich der namtliche Herr Secretarius zu denen Nürnbergischen Herrn Deputirten in ihr Zimmer hinein gegangen/ bald aber von dannen wieder heraus gekommen / und gefragt/ was ich eigentlich vorzubringen hätte? welchem ich dann praemissis Curialibus breuissime geantwortet / was meine schriftliche requisition und darinnen einverleibte protestation wegen der von wol-löblicher Stadt Nürnberg dem Königl. Stuhl zu Aachen vorenthaltener zur Römischen Königl. Ordnung gehöriger Insignien und Elenodien/ mit sich führen/ Ihme Herrn Secretario auch die vorhergehende original requisition und protestation, und daraus die passus concernentes, ohngeachtet die vorhandene Nürnbergische Einspänniger mit ihre Carabiner vor und darzwischen gesetzt/ mit Fingern gezeigt. Nichts desto weniger aber hat dieser Herr Secretarius von mir nichts weiter hören/ noch etwas ferner anmelden wollen / sondern rotunde gesagt / daß sie nichts annehmen thäten/ und da ich mich dagegen vernehmen ließe: Ich würde dann der requisition ein Genügen zu thun/ die mir schriftlich übergebene Protestation vor Ihnen niederlegen. Er replicir-

te er im hinweggehen / ich solte mich vor
Ungelegenheit hüten / welches sich auch die
Nürnbergger Einspänniger und ihr dabey
gestandener Wachtmeister bedrohentlich
vernehmen ließen. Bey diesen Umständen
nun war ich genöthiget / die mir von
denen Aachischen Herrn Abgesandten über-
tragene Protestation contra die Nürnber-
gische Herrn Abgeordneten / wegen ferne-
rer Vorenthaltung der dem Königl. Stuhl zu
Aachen gebührendem Reichs-
Insignien und Ornamenten vor denen
Nürnbergger Einspännigern / ihrem Wacht-
meister und verschiedenen dahernumb ste-
henden Franckfurter Bürgern / in beiseyn
meiner beyden Herrn Zeugen öffentlich
zu declariren und abzulegen / allermassen
ich dann hierüber alle umstehende zu
Zeugen angerufen / und damit diesen A-

ctum geendiget / dessen ich meine Herrn
Zeugen nebst mir wohl eingedenck zu ver-
bleiben fleißig erinnert. Demnach ich
nun obiges alles fideliter notiret und pro-
tocolliret / auch gegenwärtiges Instrumen-
tum darüber errichtet; als habe ich sol-
ches mit meines Rahmens eigenhändigen
Subscription, und mir conferirtem Nota-
riat-Signet beurkundet / meine beede Herrn
Zeugen auch zu mehrer Beglaubigung mit
eigenen Händen unterschrieben / ihre ge-
wöhnliche Pettschaften vordrucken lassen /
und den vornehmen Herrn requirenten
umb die Gebühr wissentlich communici-
ret. So geschehen allhier zu Franckfurt
am Mayn / im Jahr / Indiction, Kayserl.
Regierung / Monat / Tag / Stund / Ort
und Enden / wie droben insonderheit und
mit mehrern beschrieben steht.

(L.S.) Johann Caspar Fischer. Imperiali autoritate publicus approbatus atque im-
matriculatus ibidem Notarius & ciuis.

Symbolum: Sub rosa fides! M. M.

(L.S.) Iohannes Mesemann mpp. als erbetener Zeug.

(L.S.) Georg Vincens. Assum. als erbetener Zeug.

Concordat cum suo originali, quod attestor

C. A. de Conet, Secretarius urbis Aquisgranens.

F I N I S.

Unfahre ferner fort / laß Deine Liebe brennen /
Die Dich so oft gebrennt / nach Weißheit
und nach Ruhm.

So wird der Lorber-Kranz mit Recht Dein Eigen-
thum /

Ja Nürnberg wird Dich selbst sein Vergnügen
nennen.

Dieses schrieb glückwünschend
Adam Leopold Posadowsky /
Freyherr von Postelwitz.

Sehmt die Themis Dich und Deine fluge Sinnen /
Wer Deine Tugend kennt muß Dich auch lieb gewinnen.
Wer für dem schönen Volck das un'er Pindus nehet
Mit Ehr und Ruhm besteht / ist Ehr und Ruhmes werth.

Also wolte des Herrn Doctorandi wohl-verdienten
Ruhms Herold seyn

Friederich Sigmund von Zedlig.

Dum sacri Imperii sacrata *Insignia* pandis,
Insigne & specimen prodere vis studii;
Insignem laudo conatum corde precorque
Insigne ut foenus concomitetur opus.
Inprimis capias mox sacra *Insignia* iuris
In signum insignis nominis & meriti.

Ita

Prænobilissimi Dni Candidati
conatibus laudatissimis.

Affectu quam vena propensiori
applaudebat

J. F. DANNREUTHER, D.
& Advocat. Reip. Noriberg.

So Glück / als Ehre sind der Tugend steter Sold.
Gelehrten / die geschickt / ist man gedoppelt hold.
Drum wird Gelehrsamkeit und Tugend vor Dich wachen /
So glücklich Du auch bist / Dich mehr beglückt zu machen.

Hiermit wolte dem Herrn Doctoranden
in Eil gratuliren

Menantes.

Die Reichs-Kleinodien hat Obrecht zwar beschrieben /
Hier aber siehet man was noch zurück geblieben.
Was machts? bißweilen wil man solche Sachen fennen /
Die nur ein Herold kan mit rechten Nahmen nennen.

Dieses
solte aus Schuldigkeit beyfügen
M. Frid. Gladov.

Christen zeigen sonst durch das J. U. C. an
Das Sie in specie zwey Jura lernen können;
Dich muß man Doctorand der dreyen Rechte nennen
Weil Du de tertio die Probe hast gethan.

Also gratuliret
B. J. Wackerhagen.

Le fauoir la vertu dont vous nous faites montre
Persuadent un chacun, que par un grand *Heraut*
La vertu des joyans, qu'en l'empire on remontre
Est décrite aisement & même comme il faut.
Vous vous en acquites avec tant de prudence,
Que qui scait le danger ou s'expose un savant,
Avoue franchement, que par votre science
Vous surepassés tous ceux du siecle precedant.

Vivés

*Vivés donc bien content, servés la Republique,
Et croyés que pour moi, je vous suis tout acquis,
Et que le plus grand soin, où jamais je m'applique
Sera, de vous montrer, que sans fard je me dis*

Monfieur
Votre tres humble & tres obifant
Serviteur

Jean Henry Walther.

Was wird das Vaterland sich nicht von Ihm versprechen
Da Er desselben Recht schon jetzt so wol beschützt?
Es kan der Republic kein guter Raht gebrechen

Wenn Klugheit und Verstand beim Steuer-Ruder sitzt.
Und diese sind bey Ihm im ganz vollkommen grad.
Herr Doctor heist Er schon / vielleicht auch bald Herr Raht.

Dieses schrieb zum beständigen Andencken

B. C. von Uffeln;
Equ. Bremens.

Sieh Machen einmahl ab von dem vermeinten Recht;
Ihr andern insgesamt laßt euren Anspruch fahren /
Die Mühe ist umbsonst / die Gründe sind zu schlecht /
Nur Nürnberg soll allein den Ränser-Schmuck verwahren;
Und wisset / wo ihr ja dem Lerm wolt weiter treiben /
Es lebt Herr Herold noch / der wieder euch kan schreiben.

D. Cosmar.

Mer Dich erkennen will darf diese Schrift nur lesen
Die zeigtet jedermann wie fleißig Du gewesen.

Dieses setze des Herrn Doctoranden
ergebenster Freund

E. J. KIECHEL, Oppon.

Da man / Geehrter Freund / Dir heute gratulirt /
Weil Dein beredter Mund pro gradu disputirt /
Wil ich mit meiner Pflicht zwar nicht der letzte bleiben
Doch werd ich diesesmahl Dir keinen Glückwunsch schreiben.

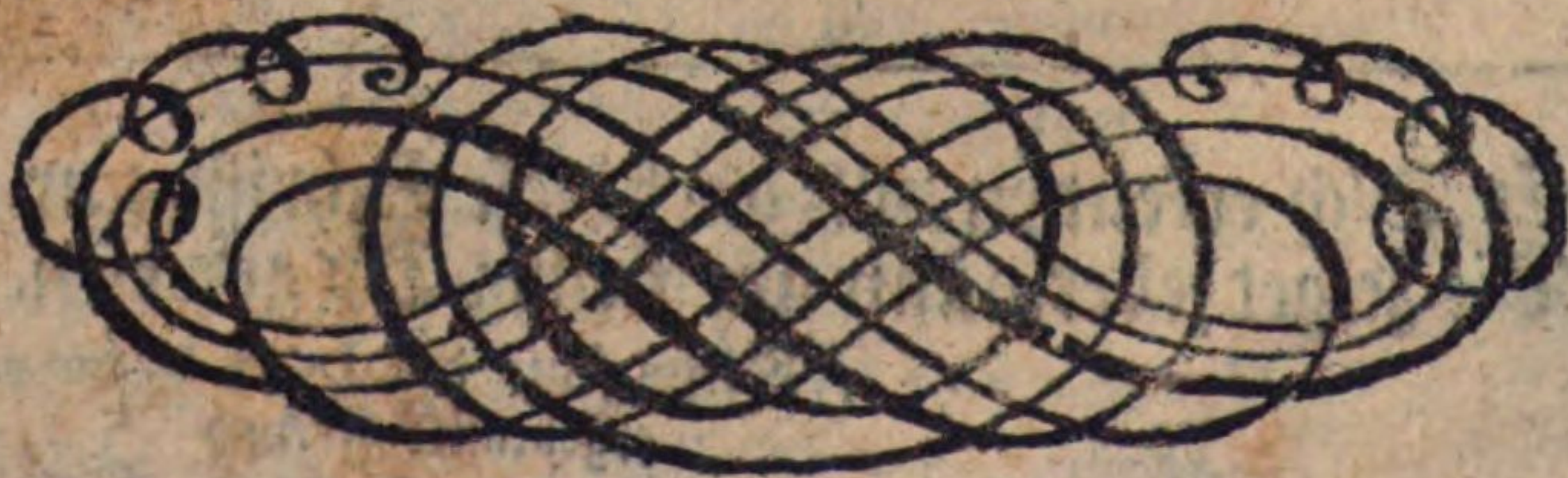
Denn die gelehrte Schrift tritt an das Tages-Licht
Und braucht den düstern Glanz geborgtes Lobes nicht.
Es wird das kluge Werk schon selbst den Meister loben:
Zu dem weiß jedermann die ungemeine Proben /
Wodurch Dein feltner Fleiß den Doctor-Hut verdient;
Und weil der Ruhm davon in Hall und Frankfurt grünt.

So schweige ich mit Recht / wenn andre gratuliren
Daß Du Dich heute läßt mit einem Titul zieren /
Der Dir vorlängst gebührt / und nur ein Zeichen ist
Von dem was Du bereits mit Ruhm gewesen bist.

So schreib ich noch einmahl / Dir gratulir ich nicht /
Nur gratulire ich dem Wehren Vaterlande
Daß Dich bald sehen wird in einen solchen Stande /
Davon sich iederman die schönste Frucht verspricht.

Dieses wolte zum stetswährenden Andencken
beyfügen

J. G. Zingmanr / Jur. Stud. Norib.

Ludewig, Johann Peter von,

Diss. ... de Noriberga, insignium imperialium tutelari

Hala 1713

4 Diss. 10#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10638127-6

VD18 15018113-001